

A könyvtáros

Vida Illán

1960. ÉVI DECEMBER HÓ / TIZEDIK ÉVFOLYAM

12

Új utak a könyvtári propagandában	881
A könyvtárak állományának tervszerű fejlesztéséről	885
Járási könyvtári híradók	887
VÉRTES GYÖRGY: Az NDK tudományos könyvtárainak drezdai konferenciája	888
Egy fontos szerzeményezési segédeszközről (Sz. F.)	890
Válság, vagy csak tisztázatlan feladatok?	891
Az iskolareform és a könyvtárak:	
FENYES MIKLÓS: Az egyetemi könyvtárak és az irányelvek	893
HAVASI ZOLTÁN: Oktatási és könyvtári reformok	895
MÓRA LÁSZLÓ: Hálózati szabályzatok szerkesztése	896
CSISZÁR JOLÁN: Egy elemzés tapasztalatairól	899
KELLNER BELA: Könyvtárápítási társadalmi munkában	901
GALGÓCZY JENŐ: Hálózatépítési tapasztalatok a Békésmegyei Szakmaközi Központi Könyvtárban	903
SZENTE FERENC: A járási könyvtárvezetők tájértékeztelése	905
SALLAI ISTVÁN: Egy kerületi könyvtár Moszkvában	907
MARUZZS ELEMÉRNE: Nógrádi tervek az állami és a szakszervezeti könyvtárak együttműködésére	909
SZITA FERENC: Szakmai önképzés a kaposvári megyei könyvtárban	911
Új szakmai kiadványok	912
ANTAL GÁBOR: Szovjet irodalom — magyar olvasók	913
A modern cseh líra (—k—)	915
Eseménynaptár	916

Írói arcképek

L. S.: Teleki Sándor	917
POMOGÁTS BÉLA: Kuncz Aladár	918
FRANK LÁSZLÓ: Arnold Zweig	920
LÁNYI KAMILLA: K. F. Rilejev	921
P. B.: William Blake	923
Olvasás közben. A szatíra (P. L.)	925
KATONA TAMÁS: A mai arab irodalom	926
L. K.: Dunántúli költők — dunántúli tájak	928
Szovjet költők antológiája (—l—)	930
Könyvtárosok kis lexikona. VÉRTESY MIKLÓS: Unikum	931
Könyvújdonások	932
Ál-olvasók és ál-könyvbarátok (—ó—ó)	934
Mit olvasnak Miskolcon? (Gáspár Mihály)	935
Szerkesztői üzenetek. DR. KREUTZER SÁNDOR: A Nobel-díj	937
Írók és könyvkiadók. Vajda János és az előfizetők	939
Nemzetközi kiadványsesere az OMgK-ban (Fazekas Arnoldné)	940
Hírünk a világban	941
Az olvasó jegyzetei	943

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

Közgazdasági kislexikon (S. M.)	944
GALÁNTAI JÓZSEF: Egyház és politika (S. M.)	944
KAZINCZY FERENC: Válogatott művei I—II. (R. P.)	945
VÖRÖSMARTY MIHÁLY: Összes Művei (—k—)	945
KOSSA ISTVÁN: A Dunától a Donig (Fahidy József)	946
BÁRDOSI NÉMETH JÁNOS: Carmina Hungarica (T. T.)	946
KESZTHELYI ZOLTÁN: Visszatért évek (P. L.)	947
SÁSDI SÁNDOR: Boldog hajlék (Zsadányi Ede)	947
ORBÁN OTTÓ: Fekete ünnep (Pomogáts Béla)	948
KELLER ANDOR: Bal négyes páhily (Szánthó Dénes)	949
GIACOMO CASANOVA: Emlékiratok (M. J.)	949
DOSZTOJEVSKIJ: A kamasz (Z. V.)	948
A vallás titkai. Világirodalmi antológia (Földvári Ferenc)	950
CAO CSE Versei (—y—)	950
Kalevipoeg (—y—s)	951
SZERGEJEV CENSZKIJ: Az ágyúk közbeszólnak (B. S.)	951
WILLIAM BUTLER YEATS: Versek (Pók Lajos)	952
EUGENE O NEILL: Utazás az éjszakába (Márton János)	952
VSZEOLOD IVANOV: Színes szelek (A. G.)	953
ALBERTO MORAVIA: Egy asszony meg a lánya (Lázár István)	953
INNA GOFF: Nen baj, ha költő nem lesz (—k—r)	954
THEUN DE VRIES: Európa tavasza (Vámosi Pál)	954
ALFÖLDI LÁSZLÓ: A szomjazó sivatag (Cs. O.)	955
JANIKOVSKY ÉVA: Szalmaláng (Csertői Oszkár)	955
A kultúra világa (—k—)	956
Krónikások — krónikák I—II. (—n—)	956
HALÁSZ GÁBOR: Válogatott írásai (P. L.)	957
ÖVEGES JÓZSEF: Kísérletezzünk és gondolkozzunk (Mayer László)	957
EVA LIPS: Könyv az indiánokról (Magyar Sándor)	958
IFJ. TILDY ZOLTÁN: Ágrólszakadt jóbarátok (Sz. V.)	958
ANNA LIVANOVA: Három sors (Rubóczky István)	959
A mi Mikszáthunk (Kondor László)	959
Könyvismertetések és irodalmi cikkek jegyzéke	960

Címlapunkon Reich Károly illusztrációja Jifi Mícha elbeszéléséhez. (A Nagyvilág c. antológiából — Magyar Helikon kiadása).

A könyvtáros

A Művelődésügyi Minisztérium lapja. Főszerkesztő: Katona Jenő. Szerkeszti: a szerkesztőbizottság. Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9/11. Telefon: 221—293. Terjeszti a MAGYAR POSTA. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza!

ÚJ UTAK A KÖNYVTÁRI PROPAGANDÁBAN

Még mindig él az a vélemény, hogy ne nagyon folytassunk olyan propaganda-munkát, amely sok új olvasót hoz, mivel túlterheltek a könyvtárak, a meglévőket sem tudják tisztességesen ellátni.

Ilyen szavakra rögtön a Szabó Ervin kerületi könyvtárak jutnak eszünkbe mint a legtúlterheltebbek, azonban érdekes, hogy tavaly éppen ez a hálózat növelte forgalmát a meglévőnek majdnem az ötödével. Az emelkedés itt az országosnak kis híján a kétszerese. Tudni kell, hogy az eredmény mögött a Szabó Ervin Könyvtár céltudatos, jól megszervezett propagandamunkája áll.

Az olvasók számát az összlakosság 5—6 százalékára emelni nem nagy dolog, ha ennek egyébként megvannak a könyvtári feltételei. A kis falvakban a 10% elérése sem nehéz. Általában azonban már 8—10% után minden egyes olvasóért meg kell küzdeni. 5 év alatt nagyjában kétszeresére akarjuk növelni az olvasótábort, ami évente csak a tanácsai könyvtárakban 150—180 ezer olvasót jelent. Ennek az elmúlt évben csak a felét értük el (80 000 új olvasó).

Nyilvánvaló, hogy ezt az új olvasótábort el kell látnunk könyvvel és sok helyen, különösen Budapesten, az eddiginél nagyobb kapacitású könyvtárakkal. Ezenfelül természetesen a propaganda munkának olyan nagyfokú kifejlesztésére lesz szükség, amire eddig még nem is gondoltunk.

Nézzük meg egymás után a két kérdést. Egyrészt, hogy megvan-e a reális feltétele a toborzás ilyen nagy fokának, másrészt, hogy milyen utat-módot kell keresnünk, hogy a célul tűzött olvasólétszámot valóban el is érjük, persze anélkül, hogy úgy járnánk, mint sok szakszervezeti könyvtár, ahol van elég olvasó, de csak fele annyira használják könyvtárukat, mint a tanácsai könyvtárak olvasói.

Budapesten 7,6 könyv jut egy olvasóra, a városokban és a járási székhelyeken

9,4, falun csak 5. Igazában 10 kötet kellene, az állomány tehát elég szűkös. Az utolsó két évben azonban emelkedett a könyvbeszerzés, különösen azokban a megyékben, ahol a tanácsok már átvették a falusi könyvtárakat. A fővárosi könyvtárak a kívánt mértéket a mai keretek között ahogy sem tudják elérni. Vidéken azért jobb a helyzet, mert a járási könyvtárak és a legtöbb megyei könyvtár még sok olvasót vehet fel, emellett a városi tanácsok is hozzáláttak a könyvtáralapításhoz elsősorban a külső városrészekben. A falusi könyvtárban pedig az olvasóknak csak a fele felnőtt, az állománynak általában csak egy része, főleg a gyermekirodalom túlterhelt. A nagyobb községekben a lakosságnak még alig 3—4%-a tagja a könyvtárnak. Mindebből az következik, hogy helyenként a szervezeti keretek — és általában az állomány megfelelő bővítése mellett — lehetséges az olvasók számának emelése.

Egyre nehezebb azonban az új olvasók szervezése, különösen ha azt akarjuk, hogy az új olvasók — a gyermekek továbbbi bevonása mellett — főleg a munkásság és parasztság köréből kerüljenek ki, s emellett ne csak valami mennyiségi növekedés következzen be az olvasók számában; a meglévő és az új olvasótábor ne a régi értelemben vett, pusztán szórakozni vágyó „közkönyvtári” olvasó legyen, hanem társadalmunk magasabb igényeinek megfelelően a szakirodalom rendszeres használója, érdeklődője a társadalmi és politikai, a közgazdasági és természettudományok iránt, a szépirodalmat pedig igényesebben válogassa, mint régebben.

Akár a főváros, akár a vidéki városok könyvtárainak propagandamunkáját nézzük is, eddig sem láttunk sehol sem pusztán olvasótoborzást. A könyvtári propagandamunkát mindenütt összekapcsol-

ták az irodalom propagandájával. A kiállítások, az előadások, az irodalmi estek, az író-olvasó találkozók, a szavalóversenyek, az irodalmi fejtörők és az irodalom propagandájának a gyakorlatban bevált ezer más formája mind ezt mutatja.

Mi jellemezte mégis eddigi propagandamunkánkat? Kevés kivétellel a könyvtári propagandatevékenység megmaradt a könyvtárak keretei között, jórésze a már meglevő olvasóknak szólt, mindenestre alig lépett a könyvtárak megszokott eszközein túl. Gyéren hallunk moziban vetített hirdetésekről, utcai plakátokról, iskolákban vagy egybeült rendezett kiállításokról.

Már pedig, ha szélesíteni akarjuk az olvasótábort, új utakat, hatásos formákat kell keresnünk, és a köztudatba vitel leglényegesebb feltételét, a sokoldalú ráhatást kell biztosítanunk.

Jóformán sehol sincs neon felirat, amely a könyvtárat hirdetné, vagy a színházak mintájára, a forgalmas útvonalról nyíllal mutatná a könyvtár helyét. A nagyforgalmú városokban a járókelőknek fel sem tűnik a könyvtár szerény kis táblája.

Nem használjuk a leghatásosabb hírvető eszközöket, a televíziót és a rádiót sem. Vannak ugyan könyvismertetések, de ezek nem hívnak a könyvtárba. A *newarki* könyvtár például (USA) rendszeresen televíziós közvetítést ad új könyveiről. A kiállításszerűen felrakott könyvekből a könyvtáros egyeseket le-

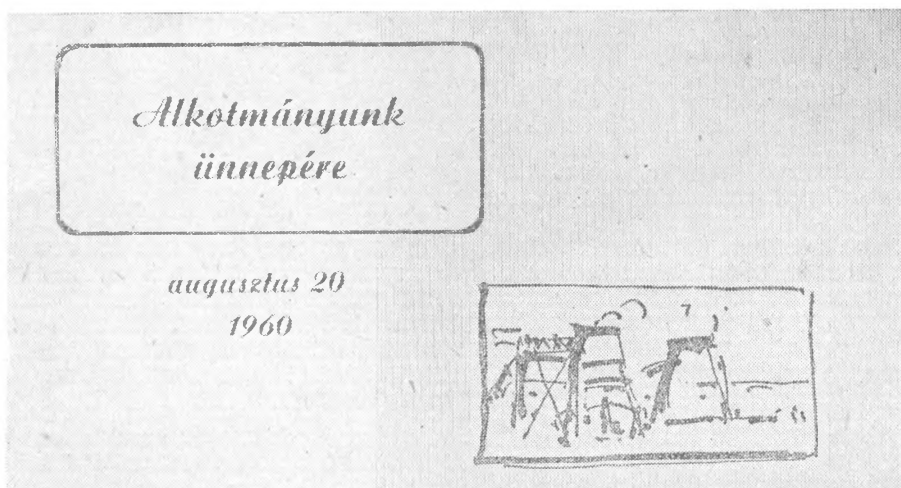
emel, és a nézőknek néhány közvetlen szóval bemutatja. Lényeges, hogy ezt mint könyvtáros végzi, mintegy a könyvtár „portékáját” mutatja be.

Hiányoznak a rádióriportok. Ilyenekre jóformán csak az *Országos Műszaki Könyvtár* gondol.

Szinte teljesen hiányzik a könyv- és könyvtári propaganda a film területén. A televíziós közvetítéssel kapcsolatos propagandamódszert filmre lehetne vinni és az egyéb hirdetések között forgatni. A falusi mozik vásznán megjelenhetnének egyes mezőgazdasági könyvek rövid ismertetői. Itt még ügyes képkapcsolásra is mód van. (A könyv tárgyának megjelenítése, a könyv és a könyvtár stb.).

Nincs könyvtárat propagáló kisfilmünk. Csak dicsérni lehet azt a kísérletet, amit a békéscsabai könyvtár megvalósított. A Mokép-pel szövetkezve azokkal a filmekkel kapcsolatban, amelyek valamely irodalmi mű filmváltozatai, röplapbibliográfiát ad ki. Ebben röviden ismerteti az író, lényegesebb műveit, magát a művet, amelyből a film készült. Mindezt igen szép kiállításban, ízlésesen, illusztrálva, változatos formában. Íme egy példa rá, hogy a könyvtár kilép saját keretei közül, és „szövetkezik” könyvtári propagandára.

Ennek a módszernek még ezer és ezer változata van. Tulajdonképpen nem szabadna elhangzani TIT vagy más ismeretterjesztő előadásnak könyvkiállítás, vagy könyvismertetés nélkül. Mit nyújt-

A békéscsabai Megyei Könyvtár augusztus 20-i ajánló bibliográfiájának címlapja

hat egy előadás? Valamivel többet, mint az érdeklődés felkeltését a téma iránt. És ha ezt elértük, akkor már csak egy lépés választ el a könyvtől. Ezt a lépést kell megtenni!

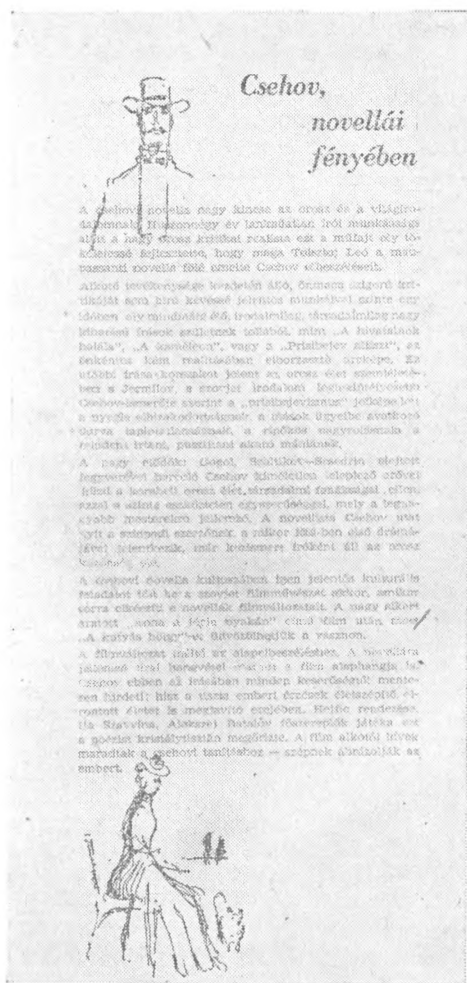
Lehet-e igazi továbbképzés könyvtár nélkül? A válasz természetesen, nem. Mit kell tennünk, hogy az emberek tudatában a továbbképzés gondolatát a könyvtárral kapcsoljuk össze. Minden intézménynek, szervezetnek, amely továbbképzéssel foglalkozik, tudatos könyvtári propagandát is kell folytatnia. A könyvtárak szerény keretek között végzett propagandája nem elég. A könyvtárakat igénybe nem vevők között kell könyvtári propagandát folytatni.

Nem használjuk ki kellő mértékben a sajtót sem. Nemcsak arra gondolunk, hogy a napisajtó híreket hozzon könyvtárakról, könyvtári eseményekről. Ez itt-ott megtörténik, s különösen egyes megyei könyvtárak fordítanak erre gondot. A hirdetésnek ezt a fajtáját is igénybe kell venni a könyvtárnak, amit a kereskedelmi cégek alkalmaznak a sajtóban. Továbbá nem volna-e helyes egy könyvismertetés, egy filmkritika stb. alá vagy mellé könyvtári hirdetést is tenni? A lényeges, hogy a közönség minél többet találkozzék azzal a gondolattal, hogy a könyvtár minden olyan könyvet kézbe tud adni, amit a kereskedelem esetleg már nem.

Kevés könyvtár van még, amely könyvkiállításával kilép a könyvtárból, pedig ennek helye volna akár a színházak, a mozik előcsarnokában is. Az emberek ugyan már megszokták, hogy sok helyen látnak kirakva könyveket, többen közömbösen haladnak el mellettük, de ha a kiállítás témája kapcsolódik a műsorhoz, az érdeklődést meg lehet ragadni. Pl. *Darvas Kormos* ég c. drámája kapcsán be lehetne mutatni kiállításon az író egész munkásságát.

Az új olvasók megnyerésének egyik legjobb helye lehet a kórház. Ott mindenki szívesen olvasna, ha lennének kórházi fiókkönyvtárak, az ottani könyvtáros kapcsolatba kerülne a betegekkel, megnyerné őket könyvtári olvasónak. (Ld. *Kellner Béla* cikkét *A Könyvtáros* 1960. novemberi számában.)

Mivel kevés a gyermekkönyv, a gyermekolvasó pedig sok, a budapesti *Szabó Ervin Könyvtár* néhány fiókján kívül alig van hely, ahol iskolákba vitt könyvkiállításokkal, osztályfőnöki órákon tartott néhány szavas, könyvbemutatóval

A békéscsabaiak Csehov-röplapbibliográfiát adtak ki „A kutyás hölgy” filmváltozatának bemutatása alkalmából. Képünk a bibliográfia első oldalát mutatja

kapcsolt ismertetésekkel, könyvtárlátogatások szervezésével az iskolásgyermek nagyobb méretű könyvtárba toborzására gondolnának. A jövő feladatai közé azonban ezt is be kell iktatni.

Egy fényképkiallításnak látszólag nincsen sok köze a könyvtárhoz, azonban a könyvtárban rendezett fényképkiallítás sok embert visz oda, s az már a könyvtár dolga, hogy a kiállításon megjelenteket magához kapcsolja.

Ajánló bibliográfiáink eddig csak a könyvtárosnak, vagy a már meglevő olvasóknak készültek. (Talán csak az Or-

szágos Mezőgazdasági Könyvtár rölap-bibliográfiái lépték túl ezeket a kereteket.) A nagyobb eredmény elmaradásában azonban nem a bibliográfiák voltak a hibásak, hanem az a sajnálatos tény, hogy nem tudtuk őket kellő módon hasznosítani. Újra a békéscsabaikra kell hivatkoznunk. Alkotmányunk ünnepeivel kapcsolatban olyan bibliográfiát készítettek, amelyet önmagáért is szívesen vett kezébe az olvasó. Általában az ajánló bibliográfiáknak olyan illusztrált, szép kiállítási formát kell adni, amely tartalmi és külső eszközeivel egy határozott réteg felé fordul. Az NDK ajánló bibliográfiái olyanok, mint egy jól illusztrált folyóirat. Ezt a példát kell követnünk.

Az új szerzeményi jegyzékeknek és esetleg a könyvtár nyomtatott katalógusainak a közönség körében való terjesztése a könyvtár legjobb propagandaeszköze. Bizonyos, hogy anyagi helyzetünk erősen korlátozza az ajánló bibliográfiák és az olvasók kezébe adható katalógusok készítését, de a legnagyobb akadály mégis az, hogy nincs könyvtári kiadónk, megfelelő nyomdai kapacitással.

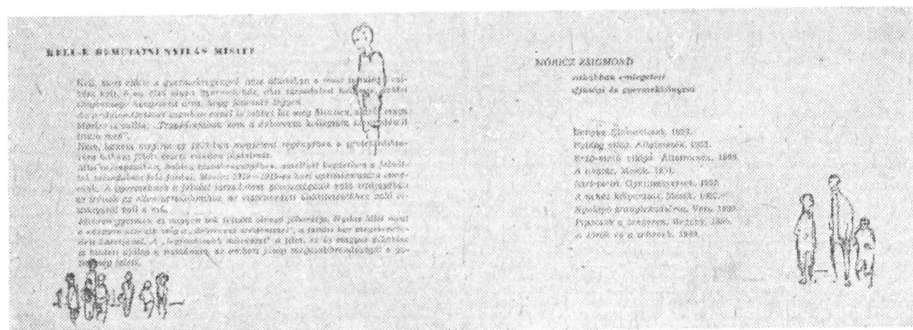
Bizonyos, hogy a könyvtári propagandamunka erőteljesebb kifejlesztésében kétirányú munkára van szükség. Az elmondottakból következik, hogy maguk a könyvtárak egyenként nem mozgósíthatják a sajtót, a rádiót, megfelelő mértékben és rendszerességgel. Össze kell fogni a közművelődési hálózati központokat és különösen a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár* és az egyes megyei könyvtárak gyakorlatára építve, azok közreműködésével, létre kell hozni egy kisebb apparátust, amely az országos munkát irányítja, s a különféle orgánumoknak ál-

landó programot ad. Ezt az összefogást a Könyvtártudományi és Módszertani Központ végezhetné, figyelembe véve a könyvtári területet, arányban tartva a propaganda ütemét a könyvtárak teljesítőképességével.

Emellett azonban az egyes könyvtáraknak saját területükön a könyvtár adottságainak megfelelő minden propaganda-lehetőséget figyelembe kell venniük és alkalmazniuk.

A könyvtárak gyakorlatában a propagandamunkának igen sok eredményes formája és módszere él. Igen sok közülük elterjedt, közismert. Mégsem mondhatjuk, hogy minden könyvtáros ismeri mindazokat a lehetőségeket, amellyel élhetnének. A *kaposvári* megyei könyvtár gyűjteményt állít össze, illetve ki dolgozza a propagandamunkának különösen a vidéken, de főleg a falun használható legjobb formáit és a népművelés egyéb ágaiban alkalmazható propagandamódszereket. A jövő évben az említett könyvtárral karöltve a *KMK Módszertani Osztálya* kiadja a propagandamunka legfontosabb formáinak és módszereinek gyűjteményét.

Könyvtáraink egy része nem kapcsolódik még eléggé a gyakorlati élet feladataihoz, még mindig nem elégtí ki a megfelelő színvonalon a dolgozók politikai, termelési és szépirodalmi igényeit, vagy nem kelt ilyen igényeket. Nyilvánvaló, hogy az a szándék, ami a könyvtárosainkban él a propagandamunka kiszélesítésére — s ennek ma igen sok jelét látjuk — csak akkor lesz igazán eredményes, ha a kialakított formák és módszerek mindenkor a munka tartalmát, tehát szocialista társadalmunk szükségleteit, a szocialista ember nevelését szolgálják.

A Mokép-pel közösen kiadott békéscsaba rölapbibliográfia két belső oldala. A Megyei Könyvtár a „Nyilas Misi újra magyar filmen” címet adta a tetszetős kiadványnak

A könyvtárak állományának tervszerű fejlesztéséről

Ismét tettünk előre egy lépést a könyvtárak állományának rendezése és tervszerű fejlesztése útján: megjelent a művelődésügyi miniszter utasítása a könyvtárak állományát feleslegesen terhelő könyvanyag kivonásáról. (*A Művelődésügyi Közlöny 1960. november 1-i száma.*) Mindenekelőtt le kell szögezni, hogy nem selejtezési kampányról, a könyvállomány egyoldalú csökkentéséről van szó, hanem a modern könyvtár egyik alapvető és állandó jellegű munkájának megkezdése a cél. A tudományok hatalmas iramú fejlődése következtében egyes művekben foglalt ismeretek aránylag hamar elavulnak, újabbak, korszerűbbek váltják fel őket. Ezek a „régí” művek egy idő után a könyvtárak nagy többsége számára csak terhet jelentenek, feleslegesen elfoglalják a helyet az új könyvek előtt, mivel — köztudomású — a raktári férőhely növekedése világszerte távolról sincs arányban a megjelenő könyvek mennyiségével. De zavart okozhatnak ezek a művek az olvasószolgálatban is, mert az olvasók nagy többsége a legújabb, legkorszerűbb eredmények, ismeretek iránt érdeklődik. A fentiekből következik, hogy a könyvtárak feladata ma már túlmegegy az ún. „klasszikus” feladatokon, tehát a könyvek gyűjtésén, tárolásán, és ezért fontos feladata a könyvtár állományát mindenkor a könyvtár feladatkörének, az olvasók igényeinek, a kulturális fejlődés követelményeinek megfelelően alakítani, rendezni.

Mivel ez a munka lényegében most kezdődik, az első időben természetesen adódhatnak szervezeti problémák is. Ezeknek megoldására az *Országos Széchényi Könyvtár* útmutatót ad ki, melyben tájékoztat a könyvkivonások lebonyolításának módjáról. Az útmutatót valamennyi hálózati központ és alközpont megkapja, és tájékoztatja a hozzátartozó könyvtárakat a munka menetéről.

A magyar könyvtárügy felépítése következtében mód nyílik arra, hogy az állománykivonás tervszerű belső folyamatként bonyolódjék le. Vannak ugyanis archivális (megőrző) jellegű könyvtáraink, melyek mentesítik a többit a számukra felesleges könyvektől. Ez a központi megoldás lehetővé teszi, hogy a kisebb könyvtárak egyre inkább a használható, élő könyvanyaghoz jussanak.

A HÁLÓZATI KÖZPONTOK SZEREPE

Mint hogy a rendelkezés célja mindenekelőtt a könyvtárak tehermentesítése és nem valami bürokratikus szabályokon alapuló selejtezés, a rendelkezés lényegében a könyvtárak *kezdemenyezésére, öntevékenységre* van alapozva. Egy hálózatban belül a hálózati központ felelős az elavult és feleslegessé vált anyag kivonásáért. Felelősége egyúttal azt jelenti, hogy amikor a *Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztályának* javaslatot tesz, lényegében egybegyűjti és elbírálja a hálózatahoz tartozó könyvtárak javaslatait. A hálózati központ gondoskodik a hálózatra tartozó elavult és felesleges állomány kivonásáról, átmeneti megtartásáról vagy egyéb hálózatokba való szétosztásáról, a fennmaradt anyagnak a központi tárolóhelyre juttatásáról, illetve zúzdába adásáról.

A hálózati központoknak ma még általában nincs kellő raktári férőhelyük, amellyel az állománykivonás első fázisa (a könyvtárakban régóta összegyűlt, eddig ki nem szűrt fölös könyvanyag kivonása) szinte egyidejűleg történik a központi fölépítési példányraktárak kialakításával; továbbá nehézséget okoz, hogy egyes hálózati központok (alközpontok) igen sok könyvtárral állnak kapcsolatban. Az állományrendezés végrehajtása ezért nem történhet minden hálózatban egyazon időben és ütemben.

Az egyes hálózatok tehát a rendelet és az útmutató alapján tervet dolgoznak ki, amely meghatározza az állománykivonás minden fázisának ütemét, a felülvizsgált könyvtárak (könyvtári csoportok, alhálózatok) feltüntetésével. Tekintve, hogy ez a munka állandó jellegű lesz, meg kell hogy határozzák annak periódusait is. A tervet a hálózati központok 1961. március 1-ig küldik meg a Minisztérium Könyvtárosztályának, a továbbiakban pedig rendes éves terveikben tartják napirenden a kérdést.

A MINÓSÍTÓ BIZOTTSÁG

Annak megállapítására, hogy mit tekintünk elavult irodalomnak, s hogy bizonyos elavult műveket milyen könyvtárakból vonjanak ki, a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztálya felügyeletével — megfelelő szakemberekből — Könyvtári Minősítő Bizottság alakul.

A könyvtárak tehát állománykivonási javaslataikkal, idevonatkozó problémáikkal a Minősítő Bizottsághoz fordulhatnak, mely Bizottság társadalmi testület lévén állandó Titkárságot tart fenn az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központjában (Bp., VIII., Múzeum u. 3.).

Tájékoztatásul az alábbiakban közöljük a fent említett miniszteri utasítást:

**A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTER 175/1960. (M. K. 21.) MM SZÁMÚ
UTASÍTÁSA
A KÖZKÖNYVTÁRAK ELAVULT ÉS FŐLÖSPÉLDÁNY ÁLLOMÁNYÁNAK
RENDEZÉSÉRŐL**

A korszerű könyvtárban az állományt feleslegesen terhelő elavult, vagy főlős példányú kiadványok kivonása — a gyarapításhoz hasonlóan — állandó feladat. Ennek az elvnek figyelembevételével, s a könyvtárügy szabályozásáról szóló 1956. évi 5. számú tvr. végrehajtása tárgyában kiadott 1018/1956. (III. 9.) Mt. h. számú határozat 34. pontjában foglalt felhatalmazás alapján az érdekelt miniszterekkel (országos hatáskörű szervek vezetőivel) és a Szakszervezetek Országos Tanácsával egyetértésben az elavult művek és főlős példányok kivonását a közkönyvtárak állományából az alábbiak szerint szabályozom.

1. Az 1956. évi 5. számú tvr. 1. § (3) bekezdésében meghatározott közkönyvtárak (továbbiakban: könyvtárak) állományából az elavult és főlőspéldányban meglevő műveket — a hálózati központok irányítása és ellenőrzése mellett — rendszeresen ki kell vonni. A hálózati szervezetbe nem tartozó könyvtárak ilyen irányú tevékenységét az Országos Széchényi Könyvtár ellenőrzi.

I. Az elavult művek kivonása

2. Az elavult művek körét az Országos Széchényi Könyvtár által kiadandó útmutató tartalmazza.

3. Az elavult művek kivonására a hálózati központi könyvtárak tesznek javaslatot (a hálózati szervezetbe nem tartozó könyvtárak főhatóságuk útján teszik meg javaslatukat) a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztályának. A javaslatban fel kell tüntetni a kivonásra javasolt mű szerzőjének nevét, a mű címét, a kiadás helyét, idejét, a könyv őrzési helyét, valamint a kivonási javaslat rövid indoklását.

4. Az elavult művek kivonásának irányítására és a kivonásra javasolt művek végső fokon történő elbírálására a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztálya mellett állandó jelleggel Könyvtári Minősítő Bizottságot (továbbiakban: Bizottság) kell szervezni.

5. A Bizottság az alább felsorolt szervek egy-egy képviselőjéből áll:

Magyar Állami Könyvterjesztő Vállalat,
Magyar Tudományos Akadémia,
Művelődésügyi Minisztérium Kiadói Főigazgatóság,
Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztály,
Országos Könyvtárügyi Tanács,
Az Országos Széchényi Könyvtárban működő Könyvtártudományi és Módszertani Központ,
Szakszervezetek Országos Tanácsa.

6. A Bizottság elnökét a művelődésügyi miniszter bízza meg. A Bizottság titkársági teendőit az Országos Széchényi Könyvtárban működő Könyvtártudományi és Módszertani Központ látja el.

7. A Bizottságban való részvételért díjazás nem jár.

8. A Bizottság eljárása során az alábbi feladatokat látja el:

a) a különböző főhatóságok, társadalmi szervek hozzáérkezett javaslatait feldolgozza, részletes irányelveket ad ki az elavult művek kivonására;

b) a hálózati központi könyvtárak javaslatainak figyelembevételével dönt az egyes művek elavulttá nyilvánításáról;

c) vitás esetekben döntés előtt a műveket a tárgykörük szerint illetékes legfelsőbb szak fórumok (országos szakkönyvtár, kutatóintézeti stb.) véleményezése alá bocsátja.

9. A Bizottság ügyrendjét maga készíti el és azt a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztálya hagyja jóvá.

10. A Bizottság döntése szerint az elavult kiadványokból gyűjtőkörükre figyelemmel az általános tudományos- és a tudományos szakkönyvtárak, a tudományági szakkönyvtárak, a hálózati központként működő könyvtárak, továbbá helytörténeti gyűjteményi szempontból a hálózati központként működő közművelődési könyvtárak, a szegedi Városi Somogyi Könyvtár, a soproni és bajai járási könyvtár — a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztályának eseti engedélye alapján pedig egyéb könyvtárak is — 2—3 példányt tudományos kutatás céljára megtarthatnak.

11. A Bizottság döntését a könyvtárakkal a hálózati központok, illetőleg az Országos Széchényi Könyvtár útján közli.

II. A főlőspéldányok kivonása

12. A könyvtárakban a forgalmukhoz képest felesleges példányszámban tárolt, vagy gyűjtőkörükbe nem tartozó kiadványokat (szépirodalom, ismeretterjesztő irodalom, szakirodalom, tankönyvek stb.) főlőspéldányoknak kell tekinteni.

13. A főlőspéldányok kivonásának, tárolásának, újraelosztásának, illetőleg indokolt esetben más könyvtár részére történő átadásának irányítása a hálózati központok feladata. A hálózati szervezetbe nem tartozó könyvtárak főlőspéldányainak elosztását az Országos Széchényi Könyvtár végzi.

14. A hálózati központok kötelesek

a) ellenőrzésük során megvizsgálni, hogy a hálózatukba tartozó könyvtárak főlőspéldányokkal rendelkeznek-e;

b) a főlőspéldányok kivonását, nyilvántartását és raktározását kezdeményezni és irányítani;

c) a főlőspéldányok újraelosztását a hálózatukhoz tartozó könyvtárak között, vagy más hálózati központok útján kezdeményezni és irányítani;

d) a nem hasznosítható főlőspéldányok további kezelésére a Bizottságnak javaslatot tenni, és a döntésnek megfelelően a kiadványok további sorsáról intézkedni.

III.

15. Az elavult művek és főlőspéldányok kivonása, átadása, átvétele, szétosztása leltári törlésével kapcsolatos költségek tárgyában az Országos Széchényi Könyvtár útmutatója szerint kell eljárni.

16. Jelen utasítás közzététele napján lép hatályba.

Aczél György s. k.
a miniszter első helyettese

Járási könyvtári híradók

Érdekes kezdeményezésnek vagyunk tanúi Somogy megyében. Mivel a Megyei Könyvtár az utóbbi időkben nem rendszeres híradókat, hanem évkönyveket jelentet meg, a falusi könyvtárak gyors, helyi tájékoztatását az egyes járási könyvtárak sokszorosított híradói vették át. Ezek a járási híradók a könyvtárak tervteljesítésének híreit, a tanácsi kezelésbe adás tapasztalatait közlik, könyvismertetéseket, az idegen szerzők nevére pedig kiejtés-jegyzéket adnak, és eseménynaptárakat, szerzeményezési tanácsadót, időnként módszertani közleményeket, irodalmi fejtörőket, sőt gyakran humoros rovatot is találunk bennük. A kaposvári Megyei Könyvtár oly fontosnak tartja a járási híradókat, hogy maga is ad ki híradót hálózati csoportjának szerkesztésében a saját járása, a kaposvári járás számára. Eddig a következő járások híradói jelentek meg: *Kaposvár* (2 szám), *Barcs* (3 szám!), *Fonyód*, *Siófok*, *Tab*.

Az alábbiakban közlünk két kis szemelvényt a híradók „Mosolygó oldal”-áról. Tartalmuk nem csak mosolyt fakaszt, hanem bizonyára el is gondolkoztatja a falusi könyvtárakért felelős illetékes tanácsi szerveinket:

KÜLÖNÖS KÖNYVVÉDELEM

Még a tanácsi kezelésbe adás megkezdése előtt történt, hogy beszélgettünk az egyik tanácselnökkel:

— *Nagyon keveset olvasnak a községben, Elnök elvtárs — mondja a Járási Könyvtár küldötte. — Ezt nemcsak a statisztikából, de a könyvek jó állapotáról is meg lehet állapítani.*

— *Ha mindenki annyit olvas, mint én, nem is kell őket mostanában köttetni — büszkélkedett a kérdező.*

(Nem volt tagja a könyvtárnak. Ma már nem is tanácselnök.) (Balatoni Könyvtárak. Siófok, 1960. okt. 1.)

M I É R T

nem rakat fel egy egyszerű falat Baté község tanácsa, hogy ezzel jól elkülönített könyvtárhelyiséghez jusson a jelenlegi, minden célra használt, de semmire sem alkalmas terem helyett. A községi tanács vezetői is elismerik ennek ésszerűségét, ígéretekben sem szűkölködünk kb. öt év óta. Utoljára a népkönyvtárosnak azt ígérték, hogy az ötéves terv végére már készen is lesz az egysoros téglafal. Reméljük, tréfának szánták kijelentésüket. — Mi annak vettük. (Falusi Könyvtáros 2. sz. Kaposvár 1960. október.)

Az NDK tudományos könyvtárainak drezdai konferenciája

1960. OKTÓBER 11-TŐL 14-IG tartották meg Drezdában azt az elméleti konferenciát, amelyet az NDK egyetemi, felső- és szakoktatási államtitkárságának tudományos könyvtári osztálya hívott össze az NDK tudományos könyvtárainak irodalompropaganda feladatai és módszerei tárgyában.

140 német tudományos könyvtárnak és a lipcsei Deutsche Bücherei-nek munkatársai vettek részt a konferencián és a bolgár, cseh, koreai, lengyel, magyar,¹ mongol, szovjet könyvtárak küldöttsegei, illetve megfigyelői.

A konferencia előkészítő bizottsága a résztvevők rendelkezésére bocsátotta szovjet szakemberek (túlnyomórészt a Szovetszkaja Bibliografija-ban megjelent) fontosabb tanulmányainak szöveggyűjteményét,² és kidolgozta a konferencia alapelveit.³

A KONFERENCIA SZÍNHELYE a Sächsische Landesbibliothek volt, amelyet 1556-ban alapítottak. Híres régi épületét 1945 februárjában az angol-amerikai retorziós szőnyegbombázás elpusztította, és az egymillió állomány 45%-a a lángok martaléka lett. Drezda elfoglalása után a Vörös Hadsereg parancsnoksága az egyik épségben maradt kaszárnyát bocsátotta a könyvtár rendelkezésére. A teljesen újonnan berendezett országos zenetudományi szakkönyvtár több szempontból is figyelemre méltó. Mivel az egyébként könyvtári célra kitűnően alkalmas épület a város peremén, a villamosmegállótól 6—8 percre fekszik, a központi elhelyezését új épület felépítéséig (5—6 év múlva) oly módon oldják meg a kölcsönző forgalom lebonyolítását, hogy a kért könyveket Drezda 29 különféle egyéb könyvtárában is átvetheti kölcsönzésre az olvasó, a város e különböző pontjain be is lehet nyújtani a könyvkérő-lapokat. Jelenleg már óránként kézhez kapja az olvasó a személyesen kért könyveket, ami autók és motorbiciklik beállításával megoldott jó szervezés eredménye. A konferencia résztvevői tanulmányozhatták a könyvtári munka tagolását és szervezeti felépítésének megfelelő helyiségbeosztását. A könyvmúzeumot, továbbá a futószalagszerűen berendezett restauráló műhelyt, ahol tömegesen mentik meg és javítják ki a háborús sérült könyvritkaságokat.

A Sächsische Landesbibliothek olvasótermében a konferenciát dr. B. Burgemeister igazgató nyitotta meg.

K. BRÜCKMANN ELVTÁRS REFERÁTUMA összefoglalta a konferencia célkitűzéseit. Az államtitkárság tudományos könyvtári osztályának vezetője hangsúlyozta, hogy az NDK tudományos könyvtárának 7 éves terve — az NDK-beli társadalmi fejlődés időszerű követelményeinek megfelelően — feladatátul tűzi ki a tudományos könyvtárügy teljes egybehangolását a szocialista építés követelményeivel. Alapvető minőségi változásnak kell tehát bekövetkeznie a szerzeményezés, a feltárás, felvilágosítás és a könyvtárak igénybevétele tartalmában és módszereiben. A tudományos könyvtáraknak — társadalmi funkciójuknak megfelelően — állományuk feltárásával és a tájékoztató munkával részt kell venniük a népgazdaság és a kultúra, a tudomány, illetve technika fejlesztésének munkájában, segítséget kell nyújtaniuk a munkás és paraszt államnak kulturális-nevelői feladatai megvalósításához. K. Brückmann elvtárs rámutatott a szocialista irodalmi propaganda fontos szerepére: a bibliográfiák, a tájékoztatás, és szaktájékoztatás, kiállítások, előadások stb., sokoldalú lehetőségeikkel gyorsan és hatékonyan szolgálhatják a szocialista fejlődést. A formáiban és tartalmilag konvencionális, szokványos polgári irodalomfeltárással ellentétben a tudományos könyvtárak szocialista irodalompropagandája a társadalmi haladást tudatosan fejlesztő könyvtáros-bibliográfiai feladat. A polgári szemléletű könyvtárosok „objektivitása” lényegében állaponttalanság és megtűri a hibás, elavult nézeteket, ezért a burkolt polgári pártosság helyett nyílt, bevallott, tudatos szocialista pártossággal értékeljük a szocialista könyvtárosok a szakirodalmat, ismerjük meg olvasóink követelményeit. Válságban a könyvtárosok nevelő szerepüknek megfelelően azoknak segítő báisaivá, akik a haladás érdekében az újat keresik, a fejlődő tanulmányozzák.

A SZOCIALISTA KÖNYVTÁRÜGY ALAPVETŐ KÉRDÉSEI kerültek tehát a drezdai konferencia napirendjére. A tudományos könyvtárak eddig tervszerűen alig működtek együtt a sajtóval, rádióval, televízióval, tömegszervezetekkel és nem hasz-

¹ A magyar delegáció tagjai: Vértess György, az Országgyűlési Könyvtár vezetője, Bálley Pál, az OSZK olvasószolgálati osztályának vezetője, Frey Tamárné, a Pedagógiai Könyvtár tudományos munkatársa.

² Zu einigen Problemen der sozialistischen Literatur Propaganda der wissenschaftlichen Bibliotheken (Berlin 1960.).

³ Thesen für die Theoretische Konferenz zu den Aufgaben und Methoden der Literatur Propaganda der wissenschaftlichen Bibliotheken in der DDR.

nálták még ki azokat a lehetőségeket, hogy széles néprétegeket ilyen intézmények révén érjenek el. Még nem nyújtanak megfelelő támogatást a tudományos könyvtárak a különféle társ-intézményeknek, holott a könyvkiadók, a sajtó, a könyvtárak, a könyvkereskedelem, a rádió, televízió és az összes többi intézmények, amelyek az irodalmakat propagálhatják, együttes erőfelfejtéssel nagymértékben hozzájárulhatnak a szocializmus győzelmét elősegítő irodalmak elterjedéséhez, felhasználásához és közcincsé tételéhez.

MUNKABIZOTTSÁGOK ALAKULTAK a drezdai konferencia résztvevőiből, amelyekben a külföldi vendégek is közreműködtek. A magyar könyvtárak küldöttei közül *Vértes György* az új szerzemények és nyomtatott válogató katalógusok stb. propagandájának munkabizottságában vett részt, *Frey Tamásné* a felvilágosítástanácsadás munkabizottságában, *Bélley Pál* a szakbibliográfia, ajánló bibliográfia munkabizottságában. *Brückmann* elvtárs, *Kunze* professzor, a berlini Staatsbibliothek igazgatója egymást váltva jelentek meg a munkabizottságok ülésein.

A munkabizottsági ülések feszelen, közvetlen hangnemben folytak. Konkrétan, alaposan, tapasztalatcserékkel, gyakran hosszan tartó szenvedélyes vitákban tisztázták a szocialista irodalompropaganda feladatai és módszerei.

AZ ÚJSZERZEMÉNYEK, NYOMTATOTT KATALÓGUSOK STB. PROPAGANDÁJÁNAK munkabizottságában különösen hangsúlyozódott az az álláspont, hogy a könyvtárak kiadványaiban csak az ajánlásra érdemes, tudományos szempontból értékes művek szerepeljenek, beleértve a színvonalas népszerűsítő munkákat is, amelyek kezdeményező tájékoztatót nyújthatnak. Az egyes könyvtár típusok saját feladatainak megfelelően, olvasóköri igényeit szem előtt tartva határozták meg a tennivalókat. A munkabizottság foglalkozott a könyvtári kiállítások, előadások, olvasóösszejövetelek termékeny lehetőségeivel. A magyar küldött beszámolt a magyarországi gyakorlatról és az Országgyűlési Könyvtár néhány kezdeményezésére (együttműködés a Magyar Távirati Irodával, a fontosabb külföldön megjelent művek jegyzéke, könyvbemutatók, szerkesztőségek és könyvkiadó vállalatok részére stb.) hívta fel a figyelmet.

A FELVILÁGOSÍTÁS ÉS TANÁCSADÁS munkabizottságában megállapították, hogy a tájékoztatás a tudományos könyvtárak legfontosabb feladatai közé tartozik. (A munkabizottság javasolta, hogy egységesen a *tájékoztató* [Information] elnevezést használják.) A tájékoztató tevékenység lehetővé teszi, hogy neveljék, ideológiailag fejlesszék az olvasót, és ezzel az állam érdekeit aktívan előmozdíthatja a könyvtáros. A magyar küldött a technikai reference szerepét ismertette a könyvtárakban, és vázolta azokat a követelményeket, amelyek a könyvtár „diszpécserévé” avatják. A tájékoztató munka megújítása érdekében a munkabizottság a könyvtárak együttműködését és koordinálását javasolta.

A SZAKBIBLIOGRÁFIA ÉS AJÁNLO BIBLIOGRÁFIA munkabizottságában megállapították, hogy fontos témák és különleges kérdések bibliográfiai feldolgozásával és közzétételével a tudományos könyvtárak jelentősen hozzájárulhatnak a haladó irodalom gyors és termékeny értékesítéséhez. Az az álláspont alakult ki, hogy a szakbibliográfiák határfokát az értékelő megállapítások nagy mértékben emelik. A magyar küldött bemutatta a magyar könyvtárak gazdag szakbibliográfiai és ajánló bibliográfiai tevékenységének eredményeit, és figyelmet keltett az Országos Széchényi Könyvtár kiadásában megjelent *A magyar bibliográfiák bibliográfiája 1956—1957 c.* kiadvány.

Csak érzékeltetni lehet e rövid beszámoló keretében a munkabizottságok széles körű munkáját. Az eredmények a határozatban jelentkeznek, amelyeket a konferencia plénuma fogadott el.

A konferencia plenumában a külföldi delegációk vezetői köszöntötték az NDK tudományos könyvtárait és munkatársait, összefoglalták véleményüket és tapasztalataikat. A magyar delegáció vezetője felszólalásában a követelmények és célkitűzések azonosságát emelte ki. A könyvtárak a gazdasági-társadalmi alap felépítményének fontos intézményei, tehát szocialista feladatuk, társadalmi funkciójuk támogatni és védeni hazájukban a népi demokráciát, elősegíteni a tartós, szilárd békét. A szocialista könyvtárosoknak fel kell ismerniük a fejlődés törvényeit és a polgári pártosság álcázott objektivizmusa helyett szocialista pártossággal kell hazájáruolniuk a szocialista gazdasági és társadalmi rend felépítésének elősegítéséhez.

A munkabizottságok elnökeinek jelentései után a konferencia plénuma megvitatta a javaslatokat. A konferencia határozatait nyomtatásban hozzák nyilvánosságra.

A KONFERENCIA EREDMÉNYEIT *Brückmann* elvtárs zárszóban foglalta össze. Az NDK tudományos könyvtárainak drezdai konferenciája *fordulatot jelent* a német

könyvtárügyben és az elfogadott tézisek alapját fogják képezni az 1961-ben kezdődő terv könyvtárügyi részének.

Értékes tapasztalatokat szereztünk, amelyeket hasznosíthatunk a magyar könyvtárügy szocialista átalakítása során. Meggyőződésem, hogy az 1961-ben kezdődő 5-éves terv megvalósítása Magyarországon is napirendre tűzi a könyvtárak társadalmi funkciójának megfelelő tudatos, pártos munkáját.

Vértes György

Egy fontos szerzeményezési segédeszközzel

A területi közművelődési könyvtárak számára a közelmúltban útmutatót adott ki az Országos Mezőgazdasági Könyvtár Tanácsadó a *mezőgazdasági szakkönyv-állomány hasznosítására* címmel. A Tanácsadó az 1958-ban megjelent hasonló jellegű kiadvány bővített és a használat érdekében praktikusabban továbbfejlesztett változata. Az OMKG e kiadványát annál is inkább lényegesnek tartjuk, mert olyan időszakban látott napvilágot, amikor a falusi közművelődési könyvtárak állományának gyűjteménnyé fejlesztése a cél, s ehhez a tanácsi tulajdonba adás egyre inkább megteremti az objektív feltételeket.

A falusi könyvtárak tanácsi tulajdonba adását megelőzően meghatároztuk a falusi könyvtárak gyűjtőkörét. Ehhez mindenekelőtt a falusi könyvtárak funkcióit kellett tisztázni. Minthogy a falusi könyvtárak szolgáltatásai elsősorban olyan olvasóréteghez irányulnak, mely a mezőgazdaságban van foglalkoztatva, hangsúlyozottan le kell szögezni a falusi könyvtár mezőgazdasági funkcióját. Ennek megfelelően a falusi könyvtárnak rendelkeznie kell azokkal a mezőgazdasági szakkönyvekkel, amelyek a modern kutatások eredményeit, az új termelési módszereket népszerű formában közvetítik az érdeklődőkhöz. Különös jelentőségű ez a kíváncsalom napjainkban, amikor a mezőgazdaság nagyüzemi átszervezése gazdasági életünk központi kérdése, s a mezőgazdasági termelés növelése attól függ, hogy a parasztság érdeklődését fel tudjuk-e kelteni a szakismeretek iránt, az önképzés általánossá tételével tudunk-e perspektívát adni a termelőszo- vetkezetek dolgozóinak.

Sokszor megállapítottuk már, hogy az ismeretterjesztés akkor éri el a célját, amikor megteremti az igényt az önképzésre. A területi könyvtáraknak nagyon fontos feladatuk, hogy elébe menjenek ennek az igénynek, maguk is tevékenyen járuljanak hozzá ennek az igénynek a felébresztéséhez. A könyvtáraknak ugyanakkor szolgáltniuk kell a továbbképzést, a szakmai érdeklődés szélese- dése folytán jelentkező magasabbszintű igényt is. Az elmondottak szerint kell a

területi közművelődési könyvtáraknak kialakítaniok és fejleszteniök állomá- nyukban a mezőgazdasági szakirodalom gyűjteményét. A fejlesztés a hálózaton belül, a lépcsőzetes ellátás elvének meg- felelően történik, vagyis könyvtártípu- sonként aluról felfelé haladva szélesedik a beszerzés köre s ennek megfelelően — a falusi könyvtártól a megyei könyvtárig — egyre magasabb igények kiszolgálása válik lehetségessé.

Az OMKG tárgyalta kiadványa a me- zőgazdasági termelés szakágazatai sze- rint a lépcsőzetes ellátás elvének megfe- lelően csoportosítva sorolja fel a terü- leti közművelődési könyvtárhálózatok egyes könyvtártípusaiban kívánatos szak- irodalmat. A falusi könyvtárak számára beszerzésre javasolt irodalomhoz műven- ként ajánlásból és rövid tartalmi ismer- tetésből álló annotáció készült. Ez két okból is nagyon hasznos. Egyrészt tá- maszt nyújt a tanácsi tulajdonba adás folytán önállóvá vált falusi könyvtárak könyvtárosainak a szerzeményezésnél, másrészt a könyvajánlás, a mezőgazda- sági könyvpropaganda színvonalas vég- zéséhez is gyakorlati segítséget ad.

A falusi könyvtárak mezőgazdasági könyvanyaga jelenleg még elég szegé- nyes, és kevés kivételtől eltekintve nem felel meg a követelményeknek. Ezért lé- nyeges, hogy a falusi könyvtárak a Ta- nácsadó alapján gondosan vizsgálják felül könyvtáruk mezőgazdasági anya- gát, és a még kapható, javasolt könyve- ket lehetőség szerint szerezzék be. A hiányzó, de a kereskedelemben jelenleg nem kapható könyveket pedig ahogy megjelennek, folyamatosan vásárolják meg.

A megyei és járási könyvtárak ellen- őrizték és tervszerűen egészítették ki állo- mányukban a mezőgazdasági szakot a Tanácsadó felhasználásával, fokozott kö- rültekintéssel irányítsák hálózatukban a mezőgazdasági állomány fejlesztését, te- gyék minél több ember számára hozzáf- érhetővé a mezőgazdasági szakirodal- mat, és tekintsék legfőbb feladatuknak a mezőgazdasági könyvpropaganda rend- szeresét, illetve minél színesebbé tételét.

(Sz. F.)

Válság, vagy csak tisztázatlan feladatok?

Az önálló községi könyvtárak problémájáról

A közelmúltban kezünkbe került egy ügyirat, melyet egyik járási könyvtárunk intézett megyei könyvtárához. Ebben a járási könyvtárvezető közli a megyei könyvtárral, hogy javasolta a helyi tanácsnak a területén levő főhivatású könyvtárossal működő községi könyvtár átszervezését heti négy alkalommal kölcsönző könyvtárrá. Ezzel az átszervezéssel lényegében megszűnne a szóbanforgó önálló községi könyvtár, a legrégibb ilyen intézményeink egyike, melynek munkájáról évekkel ezelőtt sokat írtunk, melynek tevékenységét példaként állítottuk a falusi könyvtárak elé a szaksajtóban és a különféle könyvtáros értekezleteken egyaránt.

Vajon mivel indokolja a járási könyvtár ezt az átszervezést? Idézzük a levelet: „Véleményünk szerint egy 3700 lakosú községben felesleges főhivatású könyvtárost alkalmazni. Lehet, hogy valamikor szükség volt rá, de ma már túlzás, mert nem lehet a munkaidejét teljesen kitölteni a könyvtári munkával. Viszont nem indokolt, hogy könyvtári létszámot kössünk le és olyan könyvtárost fizessünk, aki másnak (a tanácsnak) is dolgozik. A községben 400 olvasó van, a lakosság kb. 12%-a. A könyvforgalom havi 1000–1200 kötet. Ez a szám lényegében azonos a heti négyszeri félnapos kölcsönzés és a hat egésznapos nyitvatartás esetében is. A járásban ugyanis több 4000 lakosú község van, ahol nincs főhivatású, csak tiszteletdíjas könyvtáros. A forgalom mégis megüti a főhivatású könyvtárossal dolgozó könyvtár kötetforgalmának mértékét”...

Ha a könyvtár teljesítményét vesszük figyelembe, valóban helyt kell adnunk a könyvtárvezetőnek. Igen sok könyvtárunkban egy-egy kölcsönző könyvtárossal 1000–1500 olvasó és gyakran 30–40 000 kötetnyi forgalom esik; fényűzés tehát 400 olvasó és 12–14 000 kötet évi forgalom mellett főhivatású könyvtárost foglalkoztatni.

Mint hogy az eset nem áll egyedül és csak az elmúlt évben 4 önálló községi könyvtár szűnt meg, érdemes a kérdés mélyére tekintenünk. Az önálló községi könyvtárak alapítása jelentős vívmány volt közművelődési könyvtárügyünk fejlődésében. Számuk 120 volt. Közöttük néhány igen jól működött (pl. Tiszánána) és működik ma is (pl. Pilisvörösvár). Egy részüket azonban olyan, kis lélekszámú községbe telepítették, hogy valóban jogosult volt a kisebbek megszüntetése és a

felszabadult állások fontosabb helyen való felhasználása. Közülük több működött olyan járási székhelyen, ahol nem volt járási könyvtár. Ezek tehát valójában nem szűntek meg, hanem járási könyvtárrá alakultak át (pl. a békési könyvtár).

A megmaradókról, illetve ezek egy részéről azonban eléggé elterjedt az a vélemény, hogy érdemesebb őket ebben a formában megszüntetni, és a főhivatású könyvtárosok helyett 4 órás foglalkoztatottságú könyvtárost beállítani, mert a falusi könyvtárosok nem tudják munkaidejüket jól kitölteni.

A ma működő önálló községi könyvtárainkban az olvasók száma átlag 563, egy-egy könyvtárossal évi 19 000 kölcsönzés esik. Ez 5–6000 kötet alatt van annak a számnak, amelyet egy könyvtárossal megfelelőnek tartunk. Mivel ezek átlagszámok, bizonyára több is van közöttük, amely nem működik jobban, mint a fentemlített, megszüntetésre ítélt könyvtár.

Amikor az önálló községi könyvtárakat létrehozták, a könyvtári munka kísérleti műhelyeinek tekintették őket. Ezek rendszerint olyan falvakban jöttek létre, ahol az addig csekély tiszteletdíjért példamutató munkát végző könyvtárosok megteremtették az önállósítás feltételeit. Mert, ha igaz, hogy az iskola hozzátartozik minden település képéhez, megfelelő magyságú település esetében a könyvtárnak is olyan intézménnyé kell válnia, mely természetszerűleg hozzátartozik a faluhoz, hogy az alkalmi megbízások és a gyakori változások helyett főhivatásuknak élő könyvtárosok és szilárd, állandó intézmények álljanak a lakosság rendelkezésére a népművelés e fontos őrhelyén is. Azt reméltük, hogy a jó könyvtáros — hisz a legtöbb új önálló községi könyvtáros tiszteletdíjaként kiválóan dolgozott — állandóan talál majd magának munkát, amely hasznosan kitölti teljes munkaidejét: Fiókokat szervez a tanácsonk, segítséget nyújt a területén levő más (pl. szakszervezeti könyvtáraknak), esetleg a pár kilométerre levő kisebb községek könyvtárait is gondozza, a könyvtári propaganda munka mántaszerű formáit és az olvasókkal való egyéni foglalkozás legkulturáltabb eszközeit kísérletezi ki. Ez utóbbi téren olyan lehetőség volt a kezében az önálló községi könyvtárossal, amelyről a legtöbb nagyobb (járási, városi) könyvtár az alkori létszáminhézségei és az általa gondozandó terü-

let nagysága miatt még csak nem is álmodhatott. Titokban abban is reménykedtünk, hogy az önálló községi könyvtárak közül kerülnek ki a magyar „Artyem-jev”-ek, akik képesek lesznek munkájuk minden részletkérdését szinte tudományos alaposággal kikísérletezni, és a különböző szakirodalmi orgánumban közkinccsá tenni. Sajnos mindebből a várakozásból eddig alig teljesedett be valami. A „hősök” éveinek legjobb községi könyvtárosairól évek óta alig kapunk életjelt. A megmaradt önálló községi könyvtárak egy része mintha hivatalnokká vált volna, aki megelégedett a „régisíccsel” és nem munkálkodott a könyvtári munka továbbfejlesztésén. Napjainkban nem a könyvtári munka kevésbé látványos, mutatós formái, hanem elmélyültebb, tartalmi problémái kerültek előtérbe. Ebből a fejlődésből azonban láthatólag kimaradtak az önálló községi könyvtárak, s most a helyzet olyan-nak látszik, mintha az önálló községi könyvtárak jutottak volna válságba.

Ha a népi demokratikus országok és a Szovjetunió könyvtárügyének fejlődését vizsgáljuk, mindenütt azt látjuk, hogy a főhivatású könyvtárosok aránya a falvakban lényegesen jobb, mint nálunk. Falusi könyvtárainknak mindössze 20%-a főfoglalkozású. Ötéves tervünk a közművelődési könyvtáraink olvasólétszámát mintegy kétszeresére kívánja emelni. Ez azt jelenti, hogy a lakosság 15–16%-át kell bevonni az olvasótáborba, ami már egy 6000 lakosú faluban is mintegy ezer olvasót, 25–30 000 kötet évi forgalmat és legalább 6000 kötetnyi állományt feltéte-

lez. Világos, hogy mindez már önálló intézményt, főfoglalkozású könyvtárost kíván.

Könyvtárügyünk fejlődése tehát nem arra utal, hogy az önálló községi könyvtárak számát csökkentsük. Sőt az a kíváncsi, hogy a következő években minden, 5000-nél nagyobb lélekszámú községben főhivatású könyvtárossal működő könyvtárat szervezzünk. A meglévő könyvtárak esetében sem válságról, hanem inkább a feladatok tisztázatlanságáról beszélhetünk. A szovjet falusi és kollektív könyvtárak családonként tartják számon olvasóikat, és igen sok olyan járás van ma már a szovjetunióban, ahol nincs egyetlen család sem, amelynek valamely tagja ne lenne olvasó. Be kell vallanunk, az önálló községi könyvtárak feladatkorának részletes, minden oldalú megvitatása, számukra átfogó program adása nem történt meg. Elsősorban a megyei könyvtárak módszertani részlegének a feladata e könyvtárak egyenkénti alapos tanulmányozása és továbbfejlesztésük útjának és módjának kialakítása.

Szerkesztőségünk is kérdéssel fordul, elsősorban az önálló községi könyvtárakhoz, de a járási és megyei könyvtárakhoz is, és rajtuk keresztül mindenkihez, akit a magyar könyvtárügy e fájó problémája érdekel, és kérjük, hogy írják meg, miben látják e könyvtár típus nem kielégítő fejlődésének okát, s tapasztalataik alapján közöljék véleményüket, elképzeléseiket e könyvtárak feladatairól, tevékenységi köréről valamint továbbfejlesztésük feltételeiről illetve módjáról.

ALAPFOKÚ TANSZÉKI KÖNYVTÁROS TANFOLYAMOT rendez a műszaki felsőoktatási könyvtárhálózat központja a Budapesti Műszaki Egyetem és az Építőipari és Közelkötési Műszaki Egyetem tanszéki könyvtárosa számára. Dr. Csűrös Zoltán és dr. Perényi Imre rektorok közös körlevele értelmében a tanfolyamot 1960 október–december hónapokban együttesen tartják a két egyetem valamennyi (106 tanszéki) könyvtárosa részére. Az előadásokon a tanszéki adminisztrátorok kötelesek részt venni és vizsgálni, a tanszéki könyvtárfelelős oktatók megjelenése ajánlatos. A tanfolyam sikeres elvégzését az egyetem feljegyzi a dolgozók személyi nyilvántartásában.

A hálózati központnak ebben az évben ez már a második tanfolyama. Tavasszal Miskolcon, a Nehézipari Műszaki Egyetemen végezték el eredményesen a tanszéki könyvtárkezelők a részükre megszervezett tanfolyamot. A Miskolcon szerzett tapasztalatokat értékesíti most a központ a budapesti műszaki egyetem könyvtárkezelőinek a szakképzésén. A tantárgyakat a hálózati központ és az Országos Műszaki Könyvtár munkatársai oktatják. Az előadások anyagát a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára módszertani sorozatában kiadja. (M. L.)

A NAGYSZALONTAI ARANY JÁNOS MŰZEUM az utóbbi időben értékes dokumentumokkal gazdagodott. Vétel útján hozzájutottak a nagy költőnek egyik, mindeddig ismeretlen leveléhez, amelyben egy verselgető ifjúnak költői hivatásáról és a tanulás szükségességéről írt. Az idegen nyelvű fordítások gyűjteménye az orosz nyelvű válogatott költeményekkel és a japán nyelvű Toldival vált teljesebbé. (D. E.)

MAGYAR FILMOGRÁFIA címmel kétkötetes Jegyzéket bocsátott ki a Színházudományi és Filmtudományi Művészet. (Összeáll. Kovács Ferenc. 1–2. köt. 20. ill. 17 Ft. soksz.) Az első kötet az első magyar hangosfilm elkészítésétől 1958-ig Magyarországon készült rövid és hosszú játékfilmek leírását, a második kötet pedig az 1901–1931 között, ugyancsak Magyarországon készített rövid és hosszú játékfilmek adatait tartalmazza. Az egyes filmek a címek betűrendjében szerepelnek a jegyzékben. A címléírások a címen kívül az író, a forgatókönyvíró, a rendező, operatőr, zeneszerző, díszlettervező, gyártásvezető nevét, valamint a szereplők nevét és az elkészítés évét tüntetik fel. Mivel az olvasók gyakran fordulnak filmvonalakozású kérdésekkel a könyvtárakhoz, e kiadványnak jó hasznát vehetik könyvtáraink tájékoztató tevékenységük során.

AZ ISKOLAREFORM ÉS A KÖNYVTÁRAK

Az egyetemi könyvtárak és az irányelvek

Az 1960. szeptember 4-én megjelent oktatási rendszerünk továbbfejlesztésére vonatkozó irányelvek IV. pontja szerint: „oktatási rendszerünk továbbfejlesztése az egész társadalom ügye”. E megállapításból következik, hogy az egész társadalom tudatformálását fejlesztő, átalakító oktatásügyi reform kérdéséhez hozzászólnak a könyvtárosok is, akiknek hivatása, hogy mindennapi munkájukkal aktívan résztvegyenek a szocialista társadalmi tudat kialakításában.

Szükséges és hasznos az e kérdéssel foglalkozás az egyetemi könyvtárak — mint tudományos és szakkönyvtárak — szempontjából, annak a kérdésnek a feltevése kapcsán, hogy hogyan járulhatnak hozzá az egyetemi könyvtárak az irányelvek megvalósításához, szoros kapcsolatban a magyar könyvtárügy második ötéves tervének irányelveiben megszabott feladataikkal.

A könyvtárügy második ötéves tervének irányelvei szerint a könyvtári munka középpontjába az embert kell állítani, mert hisz „a könyvtár az olvasón keresztül hasznosítja a társadalom számára mindazt az értéket, amelyet összegyűjtött és feltárt”. Ugyanitt található az a megállapítás, hogy „a könyvtári munka elsősorban a szocialista világnézet alapján álló nevelési tevékenység és kulturális szolgálat, amely kiterjed a dolgozók világnézetének formálására, általános műveltségének emelésére, esztétikai érzékük, ízlésük fejlesztésére, érzésviláguk gazdagítására, valamint termelési kultúrájuk, tudományos felkészültségük fejlesztésére”.

A könyvtárügy második ötéves tervének irányelveiben fentebb foglaltak szükségképpen vonatkoznak a tudományos és szakkönyvtárakra, tehát az egyetemi könyvtárakra is, amelyeknek „fő célkitűzésük a tudományos kutatás, a kádereképzés könyvtári és dokumentációs igényeinek szolgálata, illetőleg e szolgálat fejlesztése, összhangban a szocializmus építésének a második ötéves tervben lefektetett programjával... Ezt a... feladatot tovább bővíti az követelmény, hogy a gazdasági építéssel párhuzamosan az emberek tudatának építése, szocialista átforgatása is előrehaladjon, és hogy az oktatást, a tudományok művelését marxista—leninista szemlélet hassa át. Így főleg a felsőoktatási intézmények könyvtáraiban, de a többi könyvtárban is, fokozódik a nevelési, ideológiai feladatok

jelentősége” — írja dr. Csüry István a Gondolatok tudományos és szakkönyvtáraink II. ötéves tervéről c. cikkében.

A könyvtárügy második ötéves tervének irányelvei alapján is előtérbe kerül tehát a könyvtárak nevelő, tudatformáló szerepe. Szoros egységben van ez a feladat azokkal a követelményekkel, amelyek az oktatási rendszerünk továbbfejlesztésére vonatkozó irányelvekből adódnak.

Az oktatási irányelvek az egyetemek és főiskolák tekintetében a felsőoktatási reform céljául tűzi ki a gyakorlati élettel szoros kapcsolatban álló, magasabb színvonalon megvalósuló szakemberképzést. Kétségtelen, hogy ezen a magasabb színvonalon való szakemberképzés biztosítása csak részben oktató jellegű feladat. Ezen túlmenően a társadalom mindenkori anyagi és társadalmi létfeltételeiből adódó szükségletek megszabta kulturális, eszmei-politikai feladat is, amely feladat megvalósításának mind oktatói, mind eszmei politikai vonatkozásban nélkülözhetetlen eszköze a könyvtár.

Egyetemi könyvtáraink általában megfelelő bázissal rendelkeznek e feladatok ellátására. Az oktatási irányelvek megvalósításának segítségével a könyvtárak munkájában nem annyira mennyiségi, mint inkább minőségi fejlesztésre van szükség.

A minőségi fejlesztés — véleményünk szerint — elsősorban a meglévő alapokon nyugvó eddigi szolgáltatásoknak a könyvtárügy második ötéves tervének irányelveiben foglaltak szerinti súlypontozásából áll. Másodsorban az egyetemi, — mint tudományos és szakkönyvtárak — munkájának az eddiginél nagyobb mértékben az élettel, a gyakorlattal, a termeléssel való összhangbahozatalát jelenti.

Az oktatási rendszerünk továbbfejlesztésére vonatkozó irányelvek az egyetemek és főiskolák tekintetében is a magas színvonalú és minden tekintetben korszerű oktatást követelik, amelynek feltétele „az oktatás tudományos jellege és a hallgatók választott szakmája gyakorlati követelményei közötti összhang megteremtése.” E feladat megvalósítása során azonban komoly feladatok várnak a tudományos és szakkönyvtárakra. Nagyobb gondot kell fordítani a gyűjtőkör kialakítására, (hogy egy meghatározott könyvtár ne csak szigorúan a gyűjtőkörébe tartozó tudományos műve-

ket szerezze be, hanem a kérdéses tudományágak gyakorlati megvalósításával és megvalósulásával kapcsolatos műveket is); sőt ezen túl a tudományos és szakkönyvtárak tevékenységében helyt kell adni, — és következetesen törekedni kell — annak a követelménynek a megvalósítására, hogy az adott könyvtár szolgáltatásaiban — gyűjtőköri adottságainak és pénzügyi lehetőségeinek a legteljesebb kihasználásával — az olvasót, mint a szocializmust építő társadalmunk fejlődési igénnyel fellelő tagját a tudomány és gyakorlat kölcsönhatásában tekintse. A fejlődési igény következtében könyvtáraink feladatai adottak: a társadalmi tudat passzív kiszolgálásán túl a könyvtáraknak szolgáltatásaikban állandóan figyelemmel kell lenniök a társadalmi lét és tudat dialektikus kölcsönhatására, különösen pedig a társadalmi tudat olyirányú fejlődésére és fejlesztésének felfelé ívelő tendenciájára, amely tudat kialakításában a könyvtár jó munkája pozitív és aktív tényező kell hogy legyen, ha következetesen segíteni kíván a kor és társadalom célkitűzéseinek megvalósításában.

E feladatkör betöltésében a tudományos és szakkönyvtáraink iránt támasztott követelmények kétfélék: általánosak és speciálisak. Általánosak azok a követelmények, amelyek minden könyvtártípusnál azonosak, amelyek a szocialista tudat kialakítására vonatkoznak: az embernek, mint a kialakulóban levő szocialista társadalom — de a társadalom egységétől el nem választható — — egyedének könyvtári segítségével. Speciálisak abban a vonatkozásban, hogy a tudományos és szakkönyvtárakkal szemben mennyiségileg és minőségileg magasabb követelményeket állíthatunk fel, és kell is felállítanunk, mint más könyvtárakkal szemben.

Már említettük, hogy tudományos és szakkönyvtáraink általában rendelkeznek azokkal az eszközökkel, amelyek e feladat vállalásához szükségesek. Különös követelmény velük szemben az is, hogy szolgáltatásaikkal ne csak a tudományos munkát pillanatnyilag kifejtő olvasó rendelkezésére álljanak, hanem az oktatási irányelvek megvalósulásának érdekében foglalkozzanak azokkal is, vonják be azokat is olvasóik körébe, akik majd egyetemi hallgatók lesznek — jelenleg azonban még a termelőmunkában vesznek részt, — akik szakmai gyakorlatot folytatnak és végül azokkal, akik a tu-

dományos utánpótlás szempontjából számbajöhetnek.

Tehát végeredményben a tudományos és szakkönyvtárak feladata: szolgáltatásaiknak a kiterjesztése az oktatási reform kinevelte, ill. e reform alapján kinevelhető olvasók irányában. Speciális feladatként jelentkezik egyetemi könyvtáraink életében a fentebbi feladat végrehajtása érdekében az egyetemmel való még szorosabb kapcsolat kiépítése. E szorosabb kapcsolat révén egyetemi könyvtárainkban fokozottabb gondot kell fordítani a termelésben résztvevő szakemberek (esti tagozatos, levelező hallgatók) segítésére is.

E követelmények megvalósítása nem könnyű feladat. Megvalósulhatóságának objektív és szubjektív előfeltételei vannak. Objektív előfeltétel, hogy tudományos és szakkönyvtáraink az oktatási irányelvek alapján azok közé az oktatást segítő intézmények közé soroltassanak, amelyeket az oktatási irányelvek megvalósításával párhuzamosan fejleszteni kell; szubjektív előfeltétel, hogy tudományos könyvtáraink tegyék félre szűk körű praktícizmusukat, tevékenységükben ne csak könyvtárak hagyományaiból, évtizedes szokásaiból, a „mindent a könyvtárért” elvből induljanak ki. Legyenek figyelemmel azokra a feladatokra is, amelyeknek a végrehajtása érdekében — a könyvtárügy második ötéves tervének irányelvei szerint is — megfelelő ideológiai, szakmai és általános műveltséggel kell rendelkezniük, alkotó módon hasznosítva képességeiket az olvasók tudatának alakítása terén. Ennek érdekében szubjektív előfeltételként kell tehát megemlítenünk a könyvtáros szocialista tudatának kialakítását. Csakis ennek alapján tud általában a könyvtáros, de különösen a tudományos könyvtár dolgozója — könyvtára objektív lehetőségei közt — szubjektív, de folyton fejlődő adottságai, képességei alkalmazásával résztvenni a könyvtár előtt álló nagy feladatok megvalósításában.

A magyar könyvtárosok — eddigi fejlődésük, munkájuk, eredményeik alapján — képesek lesznek ebben a munkában is eredményeket elérni. Az oktatási irányelvek adta új szempontok még további vitát válthatnak ki, amelyek minden bizonnyal a tudományos és szakkönyvtárak, az egyetemi könyvtárak határozott hozzájárulását jelentik az új embertípus kialakításához.

Fényes Miklós

Oktatási és könyvtári reformok

Az oktatási és könyvtári munka kapcsolatai és kölcsönhatásai szembeszökőek.

Kulturális forradalmunk felkeltette a néptömegekben a művelődés iránti igényeket. A dolgozó nép művelődési akaratát szinte feszegeti az adott kereteket. Köztudomású: nálunk a felszabadulás előttinek többszörösére nőtt a színház-, a mozi-, a múzeum-, a kiállítás-, a könyvtár-látogatók, a rádió- és televízió-előfizetők, s az újságolvasók száma. Hallatlanul megnövekedett a tanulás iránti vágy. Az igények felkeltésében nem lebecsülendő a lelkes könyvtárosok szerepe.

Művelődési intézményeink „műserein” mérhető tudásszomj olvasható le iskoláink fejlődésének felfelé ívelő grafikonjain is, meg az oktató és tanulmányi munkájuk sokkal inkább „életszagú”, változó, gazdagodó képen is. Mert maga az élet, a gyorsuló társadalmi haladás, a felsejövő művelődési vágy írja elő az iskola számára a leckét, hogy az általános műveltség, a szocialista világnézet és erkölcs alapjai mellett adjon olyan szakmai ismereteket, sőt képzettséget is, amivel az iskolából kinőtt fiatalok gyorsan megtalálják helyüket szocialista rendszerünk eleven társadalmi, gazdasági és kulturális vérkeringésében.

Értelmetlen lenne azon tűnődni nekünk, vajon ma a művelődési intézmények — köztük a könyvtárak — vagy az iskolák hatnak-e inkább, vagy elsődlegesen a művelődő tömegekre. Hisz éppen a mi társadalmi valóságunk, a társadalmi mozgás befolyásának érvényesülését látjuk mindkét irányban hatni. Napjainkban — az oktatási irányelvek országos vitája idején — kétségtelenül az oktatási reformtörekvések fő vonalának rajza adja az ösztönzést számunkra, könyvtárosok számára is.

A gondolatébresztő alapelvek tanulmányozása közben több feladat is megvilágosodik előttünk. Ehelyütt csak néhányat említhetünk. Olyanokat, amelyek az egyetemi könyvtárosokra — talán még szűkebben: a vidéki tudományegyetemi könyvtárosokra — várnak a felsőoktatási reformok megvalósítása során.

A felsőoktatási reform célja, hogy a gyakorlati élettel szoros kapcsolatban, magasabb színvonalon valósuljon meg a kommunista szakemberképzés. Szorosabbra kell fűzni a felsőoktatásnak a gyakorlattal, a termelőmunkával való kapcsolatát. Ennek az elvnek érvényesülnie kell a hallgatók képzésében és az oktatók kutató munkájában egyaránt. Az

az igény, hogy a felsőéves hallgatók szakdolgozataik témáit lehetőleg a gyakorlati problémák köréből válasszák, hogy a tanszékek fokozottabban kapcsolódjanak be a társadalom, a népgazdaság előtt álló tudományos és gyakorlati feladatok megoldásába, jelentékenyen befolyásolja az egyetemi könyvtárak állománygyarapítási, feldolgozó és tájékoztató tevékenységét. Nem új feladat ez a vidéki egyetemi könyvtárak számára. Mi korábban is vallottuk, sőt a gyakorlatban érvényesítettük is azt a könyvtári szemléletet, hogy az egyetemeinken művelt tudományágak elméleti segédkönyvei mellett gyűjtenünk kell a hatókörünkben működő kutatóintézetek igényeinek megfelelő, valamint a mi tájünkön művelt termelési ágazatok szükségleteinek megfelelő dokumentumokat is. Elsősorban természetesen a műfaji és tudományos színvonal szempontjából leg súlyosabbakat, azokat, amelyeket a más típusú, például közművelődési könyvtárak nem tudnak, vagy nehezebben tudnak beszerezni. Ebben a törekvésünkben most megerősödve, céltudatosabban cselekedhetünk. Így leszünk képesek a gyakorlat szükségleteihez erőteljesebben igazodó oktató, kutató és tanulmányi munka alátámasztására. Itt csak felemlíteni tudjuk azt a nem is jelentéktelen kérdést, hogy mély összefüggéseket kell feltárnunk az általános műveltség fogalmának és az általános gyűjtőkörű könyvtár fogalmának helyes értelmezésében.

Ugyancsak magasszínvonalú elméleti munkát és módszeres elemző tevékenységet igényel az oktatásügy továbbfejlesztési irányelveinek tanulmányozása közben felötlő másik kérdés: a gyakorlatra irányított figyelem nem megy-e az elmélet rovására. Alapvetően igaz a lenini bölcsesség: ahhoz, hogy a fiatalság kommunistává legyen, nem elegendő könyvekből megtanulni, hogy mi a kommunizmus, hanem tevékeny részt kell vállalnia a tömegek mindennapi harcában a kommunizmusért. Nem következik-e e tétel meg jöszándékú értelmezéséből is az egyetemi könyvtárak olvasótermi látogatottságának apadása, a több gyakorlati munka nem csökkenti-e a könyvek iránti igényt? Nos, aggodalomra nincs ok; meg vagyunk győződve, hogy a gyakorlati tevékenységbe belekóstoló, a munkában részt vevő fiatalok nagyobb szorgalommal, szenvedélyesebb érdeklődéssel és eredményesebben sajátítják el az elméleti tárgyakat és nemcsak a természettudományiakat, hanem a társadalomtudományokat, az irodal-

mat, a művészetet és a történelmet is. A valóság, a gyakorlat, a jobbra törekvő munka öröme válhat éppen a gondolatok ösztönző, megtermékenyítő erejévé. Az arányaiban helyesen felépített tanulmányi rendszer növelni fogja az egyetemi könyvtárak látogatóinak a számát.

A Szegedi Tudományegyetemen is megindult az alkotó vita az oktatásügy továbbfejlesztésének irányelveiről. Reformjavaslatok, bátor kezdeményezések szándékát tükröző elgondolások hangzanak el. Miként lehet a hallgatók tanulmányi munkájának színvonalát növelni, hogyan sajátíthatják el hallgatóink az egyetemi munkastílust, mint neveljük őket kommunista szakemberré, mi módon készítsük fel a fiatalokat leendő hivatásukra. Öröndetes, hogy egyetemünk párt- és állami vezetői nem hagyják figyelmen kívül az egyetemi könyvtárosok szerepét sem. A tervek között egyre inkább tért hódít az az elgondolás, hogy a hallgatók által elsajátítandó egyetemi munkamódszerek köré illik a bibliográfiai tájékoztató, az önálló irodalomke-

resés. Ilyen munkamódszerbeli ismereteket a kutató munkában tapasztalt oktatók és a könyvtárosok együttesen nyújthatnak. A hivatásra ébresztést pedig többek között az a terv is célozza, hogy a tanárjelölteket fel kell fegyverezni a falusi kulturális munka szükségleteiből adódó bizonyos könyvtáros szakismertekkel. Persze nem könyvtáros szakképzésről van ez esetben szó, hanem arról, hogy az egyetemről oklevéllel kikerülő pedagógus, ha a tanári munkája mellett népművelési megbízatásokat is kap, ne álljon tanácstalanul a falusi könyvtári munka láttán, hanem hivatása teljességének helyes értelmezése szerint a népművelődésének, kulturális csatájának fegyverei között felismerje a könyvtári munka harci eszközeit is, és ha úgy adódik, tudjon bánni is velük.

Úgy érezzük, még sok lehetőség kínálta magát. A gondolatok érlelésére, a kísérletezésre is juthat idő; a reformok bevezetésében okos fokozatosságra, az oktatási és könyvtári reformok összhangjára törekszünk.

Havas Zoltán

Hálózati szabályzatok szerkesztése

Az 1956. évi 5. sz. törvényerejű rendelet végrehajtásáról intézkedő 1018/1956. sz. minisztertanácsi határozat 7. pontjának rendelkezése értelmében a működési (szervezeti) szabályzattal nem rendelkező közkönyvtárak részére működési szabályzatot kell kiadni. A könyvtári törvény — mint kerettörvény — csak az alapvető rendelkezéseket és felhatalmazásokat tartalmazza; a részletkérdések elvi és gyakorlati problémáinak kidolgozása az egyes könyvtári hálózatokra illeszkedve a központokra hárul. A központok kötelessége, hogy feladataikat, funkcióikat, szerkezetüket működési és szervezeti szabályzatokban rögzítsék.

Hálózataink közül a közös főhatóság, hivatali szervezettség és egyéb helyi adottság következtében az egyetemi könyvtárhálózatok vannak kedvezőbb helyzetben. A művelődésügyi miniszter is elsőnek az egyetemi és főiskolai könyvtárak szervezeti szabályzatát adta ki. (1956. sz. O. M. utasítás.) Érthető, hogy az egyetemi könyvtárak a hálózati munkát felölölő egyedi szabályzatok kidolgozásában is előljárnak. Külföldön is hasonló a helyzet. A Szovjetunióban már 1926-ban kidolgozták „Az oroszországi felsőoktatási tanintézetek tudományos könyvtárainak típusalapszabályzatát”, amely egy-két elavult cikkelyétől elte-

kintve — mai napig megtartotta jelentőségét az egyetemi könyvtárak szervezeti felépítésében. Példamutató a kelet-berlini Humboldt-Egyetem könyvtárának 1954-ben életbe léptetett ügyrendje, amely az egyetem valamennyi kari, intézeti és szemináriumi könyvtár működését és ügyvitelét szerves egységbe foglalja.

A hálózati szabályzatok terminológiájában általában tisztázatlanság mutatkozik. Gyakori eset, hogy a szervezeti és a működési szabályozást összekeverik. Kétségtelen, hogy a kétféle szabályzat párhuzamai erősek, területük jelentékeny részben egybeesik. A köztük fennálló viszonylatot két — egy síkban egymást metsző — olyan körrel lehetne ábrázolni, amelynek egymást fedő területe a közös szabályzati elemeket jelképezi, míg az ezen kívül eső az egymástól különbözött. A szervezeti szabályzat a könyvtár szerkezetét rögzíti, kitűzi a feladatokat, és megjelöli a cél eléréséhez szükséges eszközöket. A szervezeti szabályzat jogszabályhoz hasonlítható, melynek végrehajtási utasítása a működési szabályzat. A működési szabályzat a konkrét tennivalókat, a dolgozók tevékenységét részletezi. Két részből áll: a munkarendből és az ügyrendből. A munkarendben a Munka Törvénykönyvének az egyénekre vonat-

kozó általános rendelkezéseit a könyvtár viszonyaira vonatkoztatjuk. (Pl. a munkaidő kezdete és vége, a szabadságolások stb.) A munkarend tehát lényegében közigazgatási intézkedés, a működési szabályzat e részével bővebben nem foglalkozunk. A szervezeti szabályzatban körvonalazott rendelkezéseket és személyzeti kereteket a működési szabályzat az egyes munkaterületekre és dolgozókra lebontva taglalja, ezért általánosságban ügyrendnek is nevezik. A működési szabályzat (ügyrend) tehát az egyes szervezési részlegek, osztályok, csoportok szervezetét, ezen belül minden egyes dolgozó feladatát és működését a legrészletebben kijelöli.

A fogalmak összecserélésére példák: a megyei és járási könyvtárak szervezeti szabályzatai „működési szabályzatok” néven jelentek meg 1953 és 1954-ben, azonban szervezeti szabályoknak tekintendők. (Vö. *Sallai—Sebestyén: A könyvtáros kézikönyve*, 485. lap.) Sok esetben a könyvtárak a két szabályzat szerkezeti elemeinek keresztezésével állítják össze egyedi szabályzataikat. Ilyen felemás megoldással találkozunk például a Központi Pedagógiai Továbbképző Intézet szabályzatánál. (Oktatásügyi Közlöny. 1956. 17. sz.)

A hálózati szervezeti szabályzatnak általában a következőket kell tartalmaznia:

— a hálózat elnevezése és székhelye, célja, funkciói, működési területe,

— a hálózat szervezeti felépítése; felettes hatósága, központ, alközpont, tagkönyvtárak és ezekkel járó jogkör illetve köteleességek,

— a hálózat működésére vonatkozó szabályok (központi szerzeményezés, feldolgozás, központi katalógus kiépítése, könyvtárközi kölcsönzés, kiadványcsere, technikai szolgáltatások stb.),

— hálózati és hálózatközi tanácsok szervezete és feladatai (együttműködés a többi hálózattal stb.).

Míg a szervezeti és működési szabályzatok szétválasztandók, a működési és ügyrendi szabályozás egybefogása célszerű. Egy hálózati működési szabályzat elvi felépítésének illusztrálására bemutatjuk a műszaki felsőoktatási könyvtárhálózat működési (ügyrendi) szabályzatának szerkezetét:

1. A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára mint hálózati központ.
 - 1.1. A hálózat szervezete

- 1.2. A hálózati központ funkciói
 - 1.21. Hálózati szerzeményezés
 - 1.22. Központi feldolgozás
 - 1.23. Szakmai és módszertani irányítás
 - 1.24. Ellenőrzés és felügyelet
- 1.3. A hálózati központi részleg ügyrendje
 - 1.31. A tanszéki csoport szervezete
 - 1.32. Elvi és módszertani ügyek
 - 1.33. Tanszéki könyvtárak
 - 1.34. Diákothoni könyvtárak
2. A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem és a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtára mint hálózati alközpont
 - 2.1. Az alközpont feladatai
 - 2.2. Központi szerzeményezés
 - 2.3. Központi feldolgozás
 - 2.4. Szakmai és módszertani felügyelet
3. Tanszéki könyvtárak. A hálózat tagkönyvtárjai
 - 3.1. A tanszéki könyvtár feladatai
 - 3.2. A könyvtár vezetője és kezelője
 - 3.21. Tanszékező a könyvtár felelős vezetője
 - 3.22. Tanszéki tanár-könyvtáros
 - 3.23. Tanszéki könyvtárkezelő-segédkönyvtáros
 - 3.3 A tanszéki könyvtári munka
 - 3.31. Ügykezelés, költségvetés, statisztika
 - 3.32. Állománygyarapítás
 - 3.321. Előszerezvényezés. — 3.322. A könyvek beszerzése. — 3.323. Leltározás.
 - 3.33. Nyilvántartás. Katalógusok
 - 3.34. Raktározás
 - 3.35. A könyvtár használata. Kölcsönzés
 - 3.36. Állományvédelem
 - 3.37. A könyvtár berendezése és helyisége

A műszaki felsőoktatási hálózat könyvtárainak adatai

(A szabályzat teljes szövege megtalálható a közelmúltban megjelent *Móra László: Segédkönyv az egyetemi könyvtárak hálózati munkájához* c. kötetben, amely a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára módszertani kiadványsorozat 3. száma.)

A szervezeti és működési szabályzat közös vonása, hogy bennük az országos tervek célkitűzésein kívül szerkesztők könyvtárpolitikai elgondolásai érvényesülnek. A szabályzatok nemcsak a mának készülnek, hanem programot nyújtanak a hálózat fejlődéséhez. A közeljövőben megvalósítandó koordinációs törekvések is belekerülnek. Ezeket az intézkedéseket két csoportba oszthatjuk: megelőző (preventív) és korlátozó (represszív) szabályokra. Kétségtelen, hogy a megelőzés az előnyösebb, azért a hangsúlyt e szabályok kidolgozására helyezzük.

Korlátozó rendszabály például, ha az állomány beszerzésénél a központ dönt a vita tárgyát szolgáló művek beszerzése felett. Megelőző intézkedés a központ és a tagkönyvtárak között a gyűjtőkörök logikus és pontos elhatárolása. Megelőzés az is, hogy az érdekeltek a beszerzések összehangolása céljából állandóan érintkeznek és szervezőmunkát politikájukat egyeztetik. A beszerzéseknél a döntés joga az esetek túlnyomó részében az egyes tagkönyvtárakat illeti, de a központ bizonyos sugalló szerepe (figyelőszolgálatára irányítja az érdeklődést egyes művekre) magában véve is megelőzésnek számít.

A hálózati elv következetes megvalósítása nem képzelhető el *központi katalógus* nélkül. Ezt ma már szerte a világon felismerték. Az Egyesült Államok 1959. évi egyetemi könyvtári szabályzatának 5. fejezete előírja, hogy a központi könyvtár alapkatalógusa egyben az egyetem összes könyvgyűjteményének központi katalógusa legyen. A Humboldt Egyetem könyvtári ügyrendjének 6. pontja hasonlóképpen rendelkezik. Az intézeteknek be kell jelenteniük minden új szerzeményt és minden újra katalogizált művet is. A hallei egyetem alapkatalógusa már 1951 óta központi katalógusa az egyetemen kívül az ország rész nagyobb könyvtárainak is. A központi (lelőhely) katalógus a devizatakarékos beszerzés, az állományfeltárás, felhasználás, könyvtárközi kölcsönzés stb. előfeltétele s a kiépítését elrendelő megelőző rendszabálytól függ jóformán valamennyi hálózati központi funkció hatékonysága.

Az olvasószolgálat és a tájékoztatás területén is sok fontos kérdést kell megoldani a hálózaton belüli szabályozás keretében. Az egyes tagkönyvtárak (elszigetelt kutató, intézeti könyvtárak) zárkózottsága a szocialista tudományos életben elképzelhetetlen. Hozzáférhetővé kell tenni bármelyik könyvtár anyagát a kutatás, az ipar szakemberei számára. A könyvtárközi kölcsönzést a központ szervezi, a hálózati összefogás nem lebecsülendő hatása e téren az is, hogy mivel nő az ellenőrzés, csökken az elveszett könyvek száma. Az együttműködésnek a technikai szolgáltatásokra (fotokópia, mikrofilm, adrema cédula sokszorosítás stb.) is ki kell terjednie.

Megelőző, preventív intézkedés a hálózati *könyvtárasok kiképzése*. A legjobb hálózati rendszer, a legszebb elgondolás is csődöt mond, ha nincs aki megvaló-

sítsa. A szakképzést konferenciák, tanfolyamok és egyéb módszertani segítségadás formájában a központ állandóan végzi. A hálózatok szabályzatainak elő kell írniuk a központi tanfolyamok kötelező hallgatását és a vizsgázást. (Vö. A műszaki termelési hálózatban kiadott utasítást a szakkönyvtárosi munkakörök betöltéséhez szükséges képességről. — 103/1958. M. M. 7. §. 1.)

A központ által összehangolt egységes ügyvitel, nyilvántartás a hálózat együttműködését segíti elő. Ezen a téren megelőző intézkedés, ha a központ állítja elő a katalóguscédulákat, adja ki a leltári naplót stb. Itt ismét a Humboldt-Egyetemen bevezetett könyvtári ügyviteli szabályzatra hivatkozunk. Ez az ügyrend intézkedik az egyöntetű naplók vezetésére, egységesíti az összes nyomtatványt, közös havonkénti gyarapodási jegyzék kiadását rendeli el stb.

A megelőző rendszabályok javát a tapasztalat szüli. A két budapesti műszaki egyetem tanszéki könyvtáraiban a külföldi folyóiratok mindezekig közvetlenül a tanszékekre érkeztek. Gyakori volt a késés, helytelen postázás és rossz irányítás következtében a folyóiratok nem egyszer gazdát cseréltek, előfordult hogy egyes számok el sem jutottak a címzett-hez. Ez a helyzet arra késztette a hálózati központot, hogy erélyes megelőző rendszabályhoz folyamodjék, és ezzel elejét vegye a drága, sokszor pótolhatatlan műszaki szakfolyóiratok elkallódásának. A jövőben a beérkező folyóiratokat a központi könyvtár veszi nyilvántartásba, hiányzó számok pótlását nyomban megsürgeti, és a folyóiratokat tagkönyvtáranként csoportosítva rendelkezésre bocsátja. A központi folyóirat elosztás tervezett végrehajtása kétségtelenül a vagyonmegőrzés és állományvédelem céljait szolgáló fontos megelőző rendszabály a műszaki felsőoktatási hálózat ügyrendjének.

Könyvtáraink a működési és szervezeti szabályzat szerkesztését általában közigazgatási, adminisztratív feladatnak tekintik. A szakirodalomban e tárgyra vonatkozólag csak elszórt és gyér anyaggal találkozunk. E kérdéscsoporttal alaposan és tudományosan még nem foglalkoztak. A felvázolt néhány gondolat figyelmet kelthet, érdeklődést ébreszthet a könyvtári szabályzatok tudományosan megalapozott szerkesztési elveinek kérdéseiről.

Mórá László

Egy elemzés tapasztalatairól

A miskolci II. Rákóczi Ferenc Könyvtár az olvasószolgálati munka megjavítása érdekében állandóan új utakat és módszereket kutat. Mivel a naponként elkészített statisztika csak az egész olvasótábor érdeklődését mutatja, felmerült az a gondolat, hogy az egyes olvasói kategóriákon belül is figyeljük meg olvasóink érdeklődésének irányát. Így határoztuk el, hogy először a munkások kölcsönzését kísérjük figyelemmel, majd az ifjúságunk, később pedig az értelmiségi olvasók érdeklődését vizsgáljuk meg.

Egy-egy olvasó-kategória figyelése három hónapig tart, mely idő alatt bő tapasztalatokat szerezhethünk a figyelt csoport olvasási igényeiről. Ennek során szeretnénk megállapítani azt is, hogy állo-

mányunk kielégíti-e az olvasók által támasztott mennyiségi és minőségi követelményeket.

Figyelő munkánkat májusban kezdtük el. Legelőször ötven munkás olvasót választottunk ki, akik közül 20 KISZ korosztályba tartozó fiatal, 30 pedig idősebb munkás. A kijelölt olvasók személyi lapjára minden alkalommal feljegyeztük a kölcsönzött művek íróját és címét. Ezek az olvasók a három hónap alatt összesen 675 kötet könyvet olvastak, átlagosan tehát 13,5 kötetet. Az összegyűjtött anyagot feldolgoztuk.

Az eredmény a statisztikai adatok feldolgozása után a következőképpen alakult:

Az olvasott könyvek száma: 675 kötet. Ebből:

Ismeretterjesztő	226 kötet	33,5%
szépirodalom	449 kötet	66,5%
<i>Az ismeretterjesztő művek megoszlása:</i>		
Ideológiai művek	72 kötet	10,66%
műszaki könyvek	42 kötet	6,22%
egyéb ismeretterjesztő	112 kötet	16,59%
	<u>226 kötet</u>	<u>33,47%</u>
<i>A szépirodalmi művek megoszlása:</i>		
magyar klasszikus és régi magyar	127 kötet	28,2%
mai magyar irodalom	97 kötet	21,6%
külföldi klasszikus, régi külföldi	106 kötet	23,6%
a nem szocialista országok mai		
irodalma	61 kötet	13,6%
szovjet irodalom	28 kötet	6,1%
a népi demokratikus országok		
irodalma	16 kötet	3,8%
ifjúsági könyvek	14 kötet	3,1%
	<u>449 kötet</u>	<u>100,0%</u>

Ha e számok mögé tekintünk, azt látjuk, hogy a munkások szívesen olvassák az ismeretterjesztő irodalmat. Különösen nagy tetszésnek örvendenek a népszerű nyelven megírt politikai, antiklerikális és antifasiszta művek. Így például állandóan keresik *Kraus—Kulka* Halálgyár, *Betlen Élet* a halál földjén, *Jaroslavszkij* Hogyan születnek, élnek és halnak meg az istenek, *Kautsky* A kereszténység eredete című művét. Ezekon kívül nagyon szeretik a történelmi vonatkozású műveket is, például: *Szergejenko* Pompei c. művét, vagy az Utolsó felvonás c. kötetet.

A műszaki irodalom forgalma a rádióra, televízióra, motorkerékpárra és több olyan, népszerű technikai jellegű munkára korlátozódik, amely az amatőr-ködedést segíti elő. Komolyabb szakmunkákra is van igény, azonban felnőtt-kölcsönzőnk könyvvállománya ezeket még nem tudja kielégíteni. Az elmúlt évek folyamán csekély költségvetési keretünk-

ből nem volt lehetőségünk ilyen szakmunkák beszerzésére. 1959-től kezdve azonban a Megyei Tanács 40 ezer forintot adott az évi könyvvásárlási kereten felül műszaki könyvek beszerzésére, tehát már vásárolunk és beszerzünk ilyen műveket, így igyekszünk megszüntetni az állomány legfeltűnőbb hiányait. A műszaki irodalom iránti igények jobb kielégítéséhez hozzájárul majd az is, hogy 1961. január elsejétől kezdve a központi raktárunkban levő műszaki, mezőgazdasági és egyéb, az alkalmazott tudományok tárgykörébe eső könyvek olvasását nemcsak az olvasóteremben, tesszük lehetővé, hanem ezeket a műveket ki is lehet kölcsönözni. Az ezzel kapcsolatos előkészítő munkák folyamatban vannak. (Katalógusban meg kell jelölnünk a kikölcsönözhető és a csak helyben olvasható művek céduláit, továbbá ugyanazt a jelzést a könyveken is elvégezzük, a könyveket tasakkokkal felszereljük stb.)

Az egyéb ismeretterjesztő irodalom c.

csoport 16,59%-os forgalma is mutatja, hogy olvasóink mennyire szeretik e könyveket. Különösen az életrajzok, a zenével, művészettörténettel foglalkozó művek, útleírások aratnak nagy közönségsikert. A rendelkezésünkre álló anyagból megállapítottuk, hogy állományunk megfelelően ki tudja elégíteni az olvasók igényeit. A szerzeményezésnél mindenkor figyelembe vesszük az ilyen tapasztalatokat.

A *szépirodalmi* művek forgalmának elemzése szerint régi magyar irodalmunkból *Jókai, Mikszáth, és Móricz* viszi el a pálmát, az ő műveik majdnem minden munkás olvasónk kérőfüzetében megtalálhatók. De az utóbbi idők tapasztalatai azt bizonyítják, hogy az olvasók nagyon szívesen forgatják a mai magyar írók alkotásait. is Ma már munkás olvasóink is eljutottak arra a pontra, hogy többre becsülik *Fehér Klára, Berkesi András, Mesterházi Lajos, Major Ottó* műveit, mint az 1945 előtt tömegesen megjelenő fércirodalmat.

A *külföldi klasszikusok* közül *Tolsztoj, Hugo, Zola, Dosztojevszkij* könyvei a legkeresettebbek.

A *nem szocialista államok mai íróinak* haladó szellemű alkotásai is nagy tért hódítottak. Az olvasók úgy látják, hogy ezeknek a könyveknek a hősei éppen úgy szenvedtek és harcoltak az emberi igazsáért, mint egykor ők, a ma már felszabadult milliók.

Örömmel látjuk, hogy a *szovjet írók* művei is tekintélyes helyet foglalnak el a munkások olvasmányai között, különösen *Solohov, Pausztovszkij, Ehrenburg* könyvei nagyon olvasottak.

A *népi demokratikus írók* könyvei még nem hódítottak elég nagy tért, itt még vannak tennivalóink. Elképzeléseink szerint a közeljövőben a népi demokratikus írók műveiből képes katalógust készí-

tünk, melyet annotálunk is. Véleményünk szerint a népi demokratikus írók legújabbban megjelenő mai tárgyú könyvei még nem eléggé kiforrottak. S — mint minden könyvtáros előtt ismeretes — az olvasóknak a siker reményében csak olyan írók könyveit ajánlhatjuk, akiknek legalább egy jó könyvét már olvasta a kölcsönző. Talán kiadóink hibája, hogy nem is jelennek meg megfelelő számban népi demokratikus írók új, színvonalas könyvei.

Könyvtárunkban a kölcsönzés kérőfüzetes módszerrel történik, amely a katalógusok használatán alapul. Az egyszerűbb olvasók részére, valamint a cédulakatalógus tehermentesítés céljából, kölcsönzőnkben számos annotált- és képes albumkatalógus van még, amelyek nagy népszerűségnek örvendenek olvasóink körében. Ugyancsak nagy sikere van válogató jellegű szabadpolcunknak is.

A fenti biztató eredményeket ezek segítségével sikerült elérnünk. Véleményünk szerint az elemzés nem volt hiábavaló, mert a felmérés segítséget nyújt a további munkához is. Munkás olvasóink sokkal igényesebbek, sokkal nagyobb az olvasottságuk, mint ahogy azt gondoltuk. Legfőbb feladatunk tehát az, hogy kölcsönzési munkánkat színvonalasabbá tegyük. Hogy ez sikerrel kecsegtessen, első lépésként kölcsönző könyvtárosaink irodalom ismeretét kell növelnünk. Elképzeléseink szerint egymás között felosztanánk mind a szépirodalmat, mind az ismeretterjesztő irodalmat úgy, hogy az egyes szakágakat, műfajokat bővebb és mélyebb tanulmányozás alá vethessük. Így, amikor minden szaknak meglesz a „szakértője”, sokkal könnyebb válik az irányító- és nevelőmunka, mert maga a kölcsönző könyvtáros is a biztos tudás alapján áll.

Csiszár Jolán

MEDOSZ-KIADVÁNY JELENT MEG A KÖNYVTÁRMUNKÁRÓL

Régi és sürgető hlányt pótolta a MEDOSZ, amikor a könyvtári munka színvonalának emelése érdekében kisebb kiadványt jelentett meg. A kötet összeállítói Maróti László és Képes Kálmán a kialakult MEDOSZ könyvtári gyakorlat figyelembevételével összefoglalták ebben a füzetben mindazokat a tudnivalókat, könyvtárkezelési módszereket, amelyeknek az ismerete manapság már egyenesen nélkülözhetetlen a MEDOSZ-könyvtárosok számára, akik szerte az országban immár több mint ötvenezer olvasóval foglalkoznak. Ez a kiadvány nemcsak hasznos segítséget jelent a könyvtárosoknak azzal, hogy elősegíti majd a kötelező vizsgához történő felkészülést, hanem emellett hozzájárul a MEDOSZ-könyv-

tárak sajátos fejlődésének megfelelő célszerű módszerek elterjesztéséhez, meghonosításához is.

OLVASÓMOZGALOM A HALASI NŐK KÖRÉBEN

A Katona József Megyei Könyvtár felhívására a kiskunhalasi Járási Könyvtárban is megkezdődött a nők olvasómozgalmának megszervezése. A könyvtár olvasói nagy lelkesedéssel fogadták ezt a kezdeményezést, melynek az a célja, hogy megismertessen a nővasókkal jó néhány művet a világirodalom kiemelkedő alkotásai közül. A nők olvasómozgalmának híre Halason eljutott a legkisebb tanyákra is. A tanyaiak sem akarnak kimaradni a mozgalmából. Lakatos Istvánné például jó néhány kilométert gyalogolt, hogy bejelenthesse olvasómozgalmi részvételét az illetékeseknek. (Baráti Jánosné és Bácskai Lászlóné)

KÖNYVTÁRÉPÍTÉS TÁRSADALMI MUNKÁBAN

A könyvtárak nevelőmunkájának fokozottabb elismerésére utal az a tény, hogy szinte az országban jelentős társadalmi erők mozdulnak meg a könyvtárfejlesztés érdekében. Megyénként száz-ezer forintos összegekkel nőtt a közsegfejlesztési alapokból könyvtári célokra fordított összegek nagysága a múlt évhez képest. Lényegesen emelkedett a könyvtárépítésre irányuló társadalmi megmozdulások száma és hatásossága is. Több helyen átalakítással, másutt a művelődési ház bővítésével, vagy új klubkönyvtárak építésével jelentkezik az az értékes törekvés, hogy a könyvtárak mielőbb korszerű elhelyezést nyerjenek.

Az is tény azonban, hogy ezek a törekvések leginkább falun jelentkeznek, és alig észlelhetők városainkban. Ennek természetes magyarázata, hogy a városokban, különösen a megyei székhelyeken általában állami erőforrásokból biztosítják a könyvtárak működési feltételeit, és költségvetési forrásokból fedezik a könyvtárak teljes ellátottságát.

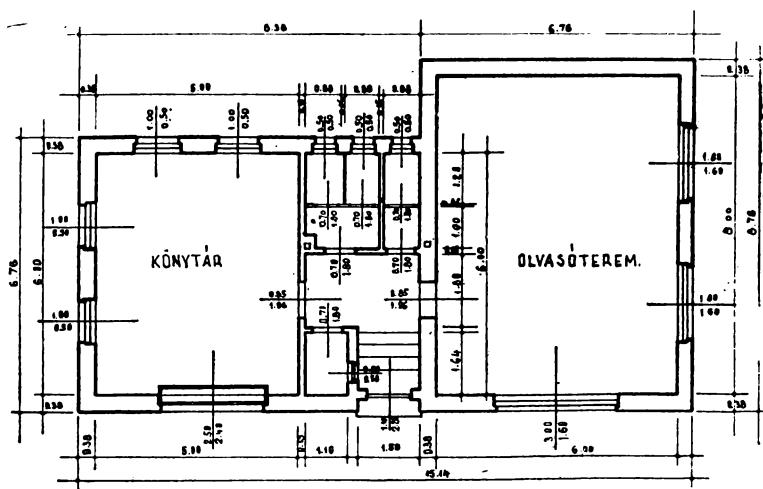
Ezért figyelemre méltó az a kaposvári kezdeményezés, amelynek gyümölcse a Cseri városrészben társadalmi munkában felépült fiókkönyvtár. Ez az eredményes kezdeményezés bizonyítja, hogy a munkásolvások arányszámának növelése, a munkásokkal való könyvtári foglalkozás olyan erőforrásokat nyit meg, amelyekkel eddig nem számoltak eléggé könyvtáraink.

Kaposvár város Cseri negyedében főként üzemi munkások laknak és a Szabadság termelőszövetkezet tagjai, akik a

várost övező Kaposhegy, Kecelhegy és Körtönyehegy szántóit és szőlőit művelik. Ebben a negyedben működik a Faárugyár, a Kaposvári Tejüzem és Transvill Vállalat (korábban Vaskombinát).

A Megyei Könyvtár a lakosság kérelmére évek óta hiába kísérelte meg, hogy fiókkönyvtár telepítésen erre a fontos területre, helyiség hiányában minden próbálkozás megrekedt. Végül is ebben az évben a városi tanács végrehajtó bizottságának javaslatára a városi tanács határozatot hozott a cseri fiókkönyvtár társadalmi munkában történő felépítésére. Ugyanakkor a városi tanács felajánlott a Cseri városrészben egy központi fekvésű szép telket, bontásból származó építési anyagot és a városfejlesztési alapból 30 000 forintot. A Hazafias Népfront városi bizottsága és a körzet tanácstagjai a lakosság körében munkafelajánlásokat gyűjtöttek a segédmunkások elvégzéséhez. Ezután a városi tanács végrehajtó bizottsága megbeszélésre hívta össze az építő és szerelőmunkákkal foglalkozó üzemek, szervek igazgatóit és mozgalmi vezetőit, ismertette előttük a tanács könyvtárépítési terveit. Meglepő volt a készség, amelyet a megjelentek tanúsítottak. Az értékes munkafelajánlások mellett hasznos szakmai tanácsokat is adtak a munka jó megszervezéséhez, az építkezés helyes és célszerű lebonyolításához. A felajánlásokat a végrehajtó bizottság szocialista szerződésbe foglalta.

Társadalmi munkában készült el a fiókkönyvtár mérnöki terve, az *Építőipari Vállalat*, a *Kaposvári Ingatlankezelő Vá-*

A társadalmi támogatással épített kaposvári kerületi könyvtár alaprajza

A kaposvári Cseri városrész könyvtára
építés közben

lalat építési részlege és néhány kisparos a falazási és vakolási munkákat, az *Építőipari KTSZ* pedig a mázoló és üvegezési munkák elvégzését vállalta. A *Faipari Vállalat* az összes nyílászáró szerkezet gyártására, a *Somogy megyei Épületszerelő Vállalat* a vízvezetékszerelő és csatornázási munkálatokra, a *Víz- és Csatornaművek* a vízbekötésre, az *Iparcikk Kiskereskedelmi Vállalat* az anyagszállításra, két tetőfedő kisparos a cserépezésre tett felajánlást, melyet becsülettel teljesítettek is. A munkafelajánlások felhasználásáról, ütemezéséről, az építkezés irányításáról a városi tanács városfejlesztési mérnöke gondoskodott. Sajnos, a lakosság által felajánlott társadalmi munkának csak egy része valósult meg, főként szervezési hiányosságok miatt.

A könyvtár két nagy helyiségből és az előtérből nyíló ruhátár, mosdó és tüzelőraktár helyiségeiből áll. Az 5×6 m-es felsővilágítású szoba kölcsönzőhelyiségnek épült (egyelőre a most önállósult városi részleg munkaterme lesz, amíg a csoport elhelyezése megoldódik). A 6×9

m-es klubszoba-helyiség most szabadpolcos kölcsönző és olvasószoba.

A városi tanács és a megyei könyvtár közös összefogással ízlésesen és korszerűen felszerelte a könyvtárfiókot, és gondoskodott válogatott könyvvállománnyáról. A fiók részére már az egész év folyamán szerzeményezett a városi csoport, ehhez még a megyei könyvtár mintegy 1000 kötet alapállományt adott. Így a fiók a november 7-i megnyitáskor 2000 kötetes könyvvállománnyal indult.

A könyvtár előtti térséget a középiskolai tanulók társadalmi munkában parkosították. Erre a virágos térségre néz az épület homlokzati részére elhelyezett, jól világított, nagyméretű kirakat, amely könyvkiállítások rendezésére, könyvtárpropaganda célokra kiválóan alkalmas.

Az épület bejárata felett 25 cm magasságú dekoratív fémbetűk jelzik messzire az épület rendeltetését. Az épület előterében ízléses üvegtábla hirdeti, hogy „A könyvtár épült Kaposvár Város Tanácsának kezdeményezésére, a város dolgozóinak összefogásából.”

Mínthogy Kaposvár város helyi olvasószolgálatának több mint 60 százalékát a fiókhálózat bonyolítja le — néhány fiók 500—700 olvasóval foglalkozik —, a hálózat további bővítését és a zsúfolt fiókok korszerűsítését, célszerűbb felszerelését elsőrendű és sürgős feladatunknak kell tekintenünk. E feladatokat hasonló módszerekkel, mégpedig a városi tanáccsal és a tömegszervezetekkel szorosan együttműködve, a város dolgozóinak, elsősorban az érdekelt területek üzemi munkásainak megnyerésével és mozgósításával tervezzük megoldani. A társadalmi összefogás a városban is bevált, járható út a hálózat bővítésére és korszerűbb elhelyezésére.

Kellner Béla

ÍRÓ-OLVASÓ BESZÉLGETÉSEK A PESTLŐRINCI GYERMEKKÖNYVTÁRBAN

A pestlőrinci 24. sz. gyermekkönyvtár ebben az iskolai évben is folytatja a tavaly oly nagy sikert elért és népszerű ifjúsági író és olvasó beszélgetéseit a mai ifjúsági mozgalom képviselőivel. A tanulók körében igen kedveltek ezek a találkozók. Legutóbb Rónaszegi Miklóst, A sánta bölény, A nagy játszma és A hírnáros tenger íróját látták vendégül a gyerekek. A másik beszélgetésen pedig Vázsonyi Endre író-lektor a Verne regények magyar fordítója, Verne Gyuláról beszélgetett az olvasó gyermekekkel. Nagyon sok kérdést tettek fel hozzá Verne életével, munkásságával, regényeivel kapcsolatban. De a Verne-rajongók és olvasók szépen „vizsgáztak” azokból a kérdésekből, amelyeket az író tett fel nekik. Például sorra vette azokat a találmányokat,

amelyeket Verne regényeiben megálmodott, és azóta megvalósultak. A tanulók igen tevékenyen kapcsolódtak be a beszélgetésbe és még Verne magyar vonatkozású regényeivel kapcsolatban is megfelelő választ tudtak adni. (G. E.)

AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÖNYVTÁR OLVASÓSZOLGÁLATÁNAK TÁJÉKOZTATÓ CSOPORTJA meghívja a napilapok, hetilapok és szakfolyóiratok szerkesztőségének kulturális és külpolitikai munkatársait, és bemutatja a legújabbban külföldről beérkezett műveket. Az Országgyűlési Könyvtár tájékoztatói csoportja ezzel lehetővé teszi, hogy a sajtó munkatársai közvetlenül megismerjék azokat a beszerzett új könyveket, amelyeket írásaikhoz fel tudnak használni.

Hálózatépítési tapasztalatok a Békésmegyei Szakmaközi Központi Könyvtárban

Békés megye nem a legnagyobb megyék közé tartozik. Bár az utóbbi években sokat fejlődött iparilag, szakszervezeti mozgalma mégsem ipari bázisokra épül fel, ugyanis jelentősebb üzemei csupán a megyeszékhelyen, Békéscsabán, továbbá Gyulán, Orosházán és Mezőberényben vannak. Mezőgazdasági nagyüzemnek számító állami gazdaság 19 van megyénkben, a többi szakszervezeti alapszerv egészen apró kisüzemi, hivatali, intézményi és egyéb alapszerv. Az alapszervek a megyében levő 3 járási jogú városban és 8 járásban az alábbiak szerint oszlanak meg: Békéscsaba 64, Gyula 22, Orosháza 18, Békési járás 21, Gyomai járás 18, Gyulai járás 16, Mezőkovácsházi járás 14, Sarkadi járás 11, Szarvasi járás 21, Szeghalmi járás 19. (Ezekben a számokban nem szerepelnek az olyan alapszervek, amelyek mint üzemegységek tartoznak valamely nagyobb vállalathoz.)

Miután e helyzetet megismertük, a megyeszékhelyen és a járási székhelyekre összehívtuk a szakszervezeti könyvtárosokat, akik közül közel 200-an vettek részt megbeszéléseinken. Véleményük, helyismeretük igen nagy segítséget adott a hálózatépítés elkezdéséhez, de sok segítséget adott az is, hogy egyúttal több könyvtárban végeztünk helyszíni tanulmányozást is. Mindezeket a tapasztalatokat felhasználva az első félévben részben leraktuk hálózatunk alapjait.

Hálózatunk felépítése jelenleg a következő:

	Könyvvállomány	Olvasók száma	Kötet forgalom
Központi könyvtár	1 11 816 kötet	—	—
Területi könyvtár	5 25 612 kötet	2844	17 480
Letéti könyvtár	27 — kötet	1689	6 950
Önálló könyvtár	145 50 537 kötet	4623	15 046
	178 87 965 kötet	4623	39 476

(A területi könyvtárak 50 letéti könyvtárának eredményei a területi könyvtárakéban szerepelnek.)

52 könyvtár adatait még nem vizsgáltuk meg. E könyvtárak könyvvállománya kb. 9—10 000 kötet. A 280 könyvtár és 97 000 kötetes könyvvállomány gondozása olyan óriási feladatot hárít a Szakmaközi Hálózati Központra, amely egyáltalán nincs arányban az ott dolgozó könyv-

tárosok számával. A hálózatépítésben mégis bizakodva lépünk egyet egyet előre. Ebben az előrehaladásban két fontos tényezőt kell szem előtt tartani. Az egyik az, hogy milyen rendszerben végezzük a hálózatépítést, a másik, hogy rendszerünkben milyen szerepet adunk a területi és az önálló könyvtáraknak.

Területi könyvtárunk most 5 van, könyvvállományuk 25 612 kötet, 50 letéti könyvtárat látnak el. E könyvtárakban 2 főfoglalkozású és 3 mellékfoglalkozású könyvtáros dolgozik. Az 5 könyvtár közül 3 a megyeszékhelyen, 2 a járásokban működik. Jelenleg mindegyik a saját szakmája területén végzi feladatát, de az alábbi átcsoportosítást tervezzük: két vidéki könyvtárat járási szakmaközi könyvtárrá alakítunk át, ez azt jelenti, hogy a járásunkban levő alapszervek könyvtárait e szakmaközi területi könyvtár látja el letétanyaggal. Vagyis ugyanazt végzik kicsiben, amit a megyei hálózat központja nagyban. A *gyulai* járásban és a *mezőkovácsházi* járásban a közeljövőben végrehajtjuk az átcsoportosítást. E két járásban összesen 52 alapszerv létezik. Ha tehát ezek az alapszervek a járási szakmaközi könyvtárhoz fognak tartozni, a megyei szakmaközi könyvtárnak az 52 alapszerv helyett csupán 2 könyvtárat kell irányítani és instruálnia. Egyelőre a két területi könyvtár átcsoportosítását tervezzük, de már fontolgatjuk azt a lehetőséget is, hogy Békéscsabán a Szakmaközi Központi Könyvtártól alig 200 méterre működő területi könyvtár — melynek 11 296 kötet könyve, 12 letéti könyvtára és egy főfoglalkozású könyvtárosa van — milyen formában tudna bekapcsolódni a központi hálózat munkájába.

Az *önálló könyvtárak* száma 145. (Még ide kell sorolnunk azt az 52 könyvtárat is, ahol ez ideig nem tudtuk a felméréseket elvégezni.) E 197 könyvtár között azonban még olyan könyvtárak is szerepelnek, amelyek funkciója nincs megállapítva, vagyis a későbbiek során a legnagyobb részük letéti könyvtárrá válik. Eddig 23 önálló könyvtárat jelöltünk ki, ezek évekig az önálló könyvtár funkcióit fogják gyakorolni. Számításaink alapján még kb. 15—20 könyvtár kap önálló könyvtári feladatokat.

Ha mindezeket az átcsoportosításokat végrehajtjuk, az előzőekben ismertetett statisztika az év végére a következőképpen fog alakulni:

2. sz. táblázat		Letéti könyvtárainak száma
Központi könyvtár lesz:	1	40
Járási Szakmaközi területi könyvtár	2	30
Területi könyvtár	3	35
Önálló könyvtár	35	—
Beszervezetlen könyvtár	134	—
Összesen:	175	105
Letéti könyvtár:	105	—
Összesen:	280	könyvtár

E tervezetnél a minimumot tartottuk szem előtt.

A másik fontos tényező a szoros együttműködés az állami hálózattal. Jelenleg a hálózatszervezés lendületében megtörténhet, hogy akarva, nem akarva, az állami hálózattal párhuzamos könyvtári szerveket hozunk létre. A megyeszékhelyen és általában a járási jogú városainkban nincs nagyobb veszély. De felmerülhet a kisebb községekben, ahol a szakszervezeti könyvtárakat alig 1—2 kicsiny könyvtár képviseli, pl. a földművesszervezeté, az OTP fióké, a tanácsé, a gépállomásé. Vegyük szemügyre például Szeghalom esetét:

Szeghalom nagyközség, járási székhely, Békés megye északi részében. Jól működő járási könyvtára van. Mi az alábbi szakszervezeti alapszerveket tartjuk nyilván:

*Magyar Nemzeti Bank Szakszervezeti
Bizottsága (KPVDSZ);
Halaspusztai Állami Gazdaság Sz. B.
(MEDOSZ);
Községi Tanács Sz. B. (Közalk.);*

*Járási Tanács Sz. B. (Közalk.);
Járásbíróság Sz. B. (Közalk.);
Pedagógus Sz. B. (Pedagógus);
Orvos Eü. Sz. B. (Orvos Egészségügyi
Szakszerv.).*

Általában mind a nagyobb, mind a kisebb községekben hasonló a helyzet, esetleg azzal a változattal, hogy az Orvos Sz. B. helyett a Földművesszervezet Sz. B. vagy a gépállomás szerepel. Megfontolandó tehát, hogy a fenti esetben, ahol a 7 felsorolt szerv közül csupán az ÁG mondható olyan alapszerve, amelynek véleményünk szerint a szakmaközi hálózatban volna a helye, mi legyen a többi sorsa? Ha a többi megyében kötöttek ilyen esetekben hálózatközi megállapodásokat, szívesen olvasnánk a közreműködő felek ez irányú tapasztalatait.

Összefoglalva a két fontos átcsoportosítási tényezőt, láthatjuk, hogy mindkettő igen fontos a hálózatszervezésben. Tehát a jól meggondolt munkaterv, amely a felmérésekből indul ki, másodszor az állami hálózattal való szoros együttműködés, amely a munkaterv közös elemzése alapján a járáások feltérképezésével kezdődik, és az ennek alapján lebonyolított átcsoportosítások tervszerű végrehajtásával igen hathatós támasza a hálózátépítés nagy munkájának. Az átcsoportosítások után a dolgozók könyvellátása biztosítva lesz.

Az állami hálózattal való együttműködésnek megyénkben is megvannak a legfontosabb feltételei, mert a Békés megyei könyvtár eddig is és ezután is mint az idősebb testvér siet segítségünkre.

Galgóczy Jenő

A VESZPRÉMI GYERMEKKÖNYVTÁR MŰKÖDÉSÉNEK ELSŐ ÉVFORDULÓJÁRÓL

Október derekán múlt egy éve, hogy a Megyei Könyvtár gyermekrészlegét a veszprémi Ifjúsági Házba helyezték. Az évfordulóról ünnepség keretében emlékeztek meg az olvasók. Az olvasóterem nézőtérre alakult, a szereplők a gyermekkönyvtár leghűségesebb olvasói közül kerültek ki. Verseket mondtak, élménybeszámolót tartottak, hegedű és harmonika számokat adtak elő. Kislgyörgyné könyvtáros beszámolt az év munkájáról. A műsorban irodalmi fejtörő is szerepelt, s a könyvtár legjobb segítői jutalmat kaptak. A műsor végén került sor a sorsolásra, amelynek fonyereménye torta volt, nyereményei pedig mesefüzetek, játékok, édességek. A pajtások olvasójegyük számával vettek részt a sorsolásban. Az összejevetel jól szolgálta azt a célt, hogy az olvasó gyermekközösség mennyel jobban összekovácsolódjék, és együttesen művelődő kollektívája legyen a városnak.

A NAGYSZALONTAI ARANY JÁNOS MŰZEM első termében emléktárgyakon és képeslapokon kívül a látogatók Arany János versesköteteit is megvásárolhatják magyar és román nyelven egyaránt. Különösen a baladák népszerű romániai kadása és a Toldi Trilógia örvend nagy keresletnek. (D. E.)

AZ ÚTTÖRŐMOZGALOM ÉS A KÖNYV

A pestúörinczi Úttörőház és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 24. sz. gyermekkönyvtára a Nagy Októberi Szocialista Forradalom emlékére nov. 5—13. között könyvkiállítás rendezett az úttörők és a könyv kapcsolatáról. A kiállítást Takács Árpád kerületi úttörő elnök, a XVIII. kerület oktatási osztály vezetője nyitotta meg. Beszédében ismertette az úttörőélet és a könyv szoros kapcsolatát, majd felhívta a pajtások figyelmét a kisdobos időszak, továbbá az I., II., III. próbák, Szeresd a könyvet részpróba követelményeire és könyveire. Külön felhívta a figyelmet a könyvbarát különpróbára, mert ezáltal válnak a pajtások rendszeres és értelmes olvasóvá. A kiállítás anyagának csoportosítása a következő: 1. A kisdobos munkával kapcsolatos meséket, történeteket és elbeszéléseket magukban foglaló könyvek; 2. Mit olvass el az újoncpróbaúhoz?; 3. Ajánlott könyvek a II. próbához; 4. Ezeket a könyveket olvasd el a III. próbához; 5. Az úttörőmozgalom hivatalos kiadványai (próba-könyvek, szabályzatok); 6. Az úttörőkülönpróba könyvei; 7. Olvasd rendszeresen az úttörőlapokat!; 8. Szakköri munkádban is segit a könyv; (az úttörőház szakköreivel kapcsolatos könyvek kiállítása); 9. Regények és elbeszélések az ifjúságról; 10. A könyvbarát különpróba feltételei és könyvei. (G. E.)

A JÁRÁSI KÖNYVTÁRVEZETŐK TÁJÉRTKEZLETEI

A Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztálya és a KMK Módszertani osztálya október folyamán tájegységenként négy helyre (*Sztálinváros, Kiskunhalas, Püspökladány, Keszthely*) összehívta a járási könyvtárak vezetőit, hogy megvitassa velük azokat a legfontosabb kérdéseket, melyek a falusi könyvtárak tanácsai tulajdonba adásával kapcsolatban és általában az időszéri könyvtárpolitikai feladatok megoldása során felmerültek. Az értekezleten részt vettek megyenként az illetékes megyei könyvtárak vezetői és módszertani csoportvezetői is, így lényegében ezek az értekezletek adták az első alkalmat, hogy a vidéki közművelődési könyvtárak vezető dolgozói együtt tanácskozzanak.

Sok hasznos következtetés levonásához segített hozzá az, hogy — a keszthelyi értekezletet kivéve — a települések nagysága tekintetében eltérő adottságú megyék könyvtárosai találkoztak, pl. Püspökladányban Borsod és Hajdú, Szolnok és Békés, illetve Szabolcs megyék.

Újdonság volt és kedvező fogadtatásra talált az a módszer, ahogy *Sallai István* az értekezletet vezette. A szókásos forma — melyben a referátum részle esen ismerteti a tárgyat, majd ezt követően a hozzászólások minden felvetett kérdésre egyszerre reflektálnak — helyett az úgynevezett „fórum”-szerű megbeszélést alkalmazta. A leglényegesebb kérdések rövid, lényegre mutató exponálás után rögtön vitára került sor, mégpedig a témák sorrendjében, így az elkövetkezőknek, az értekezlet szétműködésének a veszélye minimálisra csökkent.

Az értekezletek napirendjén szereplő kérdések között fő helyet foglaltak el a falusi könyvtárak tanácsai tulajdonba adásának, az átadás során szerzett tapasztalatoknak és a falusi könyvtárügy fejlesztésének kérdései.

Ha az egyes kérdések tárgyalása során kialakult viták eredményét nézzük, a négy értekezletet egyetlen tanácskozásnak is felfoghatnánk, a leglényegesebb állásfoglalások egységessége miatt.

A könyvtárosok a gyakorlati példák sokaságára hivatkozva elmondták, hogy a falusi könyvtárak tanácsai tulajdonba adása kedvező következményekkel járt; az átadott könyvtárak nyilvánossága megnövekedett, helyzete megszilárdult, anyagi ellátása fokozódott. Kétségtelen, hogy a falusi könyvtárak zömének tanácsai tulajdonba adása jelenti a fejlődés biztos útját. Nem annyira világos azonban a helyzet a kisközségek könyvtárait illetően. A vita során az egyik vélemény amel-

lett szólt, hogy az egészen kis községekben is át kell adni a könyvtárat, mert a helyi tanácsok törekvése ebben az irányban segítené a továbblépést. Ahogy az egyik főlsszolgáló megfogalmazta: „nem csaphatjuk be a kisközségek tanácsait, mert az előkészítés során annyit beszélünk nekik az átadás előnyeiről, hogy most már ragaszkodnak hozzá és követelelik.” A másik vélemény józanabb megfontolás és nem érzelmi szempontok alapján alakult ki. Eszerint pontosan meg kell határozni, hogy a lakosság számát alapul véve mi az a határ, amely előtt nem ésszerű a tanácsai tulajdonba adás, mert a község saját gazdasági erejével nem képes jelentősen támogatni a könyvtárat. A tapasztalatok szerint (Baranya megye) 800—1000 lakoson aluli községek nem tudnak a költségvetésükből a könyvtári cím javára semmit „kigazdálkodni”, és a könyvtárnak csak az a keret áll rendelkezésére, melyet a központi célhitelből lebontott a megyei könyvtár. Ezért helyesebbnek látszik, hogy a kislétszámú községek könyvtárai továbbra is letéti alaptól táplálva működjenek, — természetesen ez nem zárja ki, hogy a tanács ne nyisson könyvtári címet a költségvetésben — de távlati megoldásként a jellegzetesen kis településekből álló megyékben (Vas, Zala, Baranya stb.) nagy teljesítményű könyvtári autóbuszok beszerzését kell megjelölni. Ezek 5—6000 kötetes könyvtárat szállítanak, szabályos időközökben megjelenének a kis falvakban és biztosítanak a magasabb igényt is kielégítő választékot. Ehhez kapcsolódóan vetődött fel a kérdés, vajon milyen kötetsszámmal kell rendelkeznie egy falusi könyvtárnak, hogy a kívánt színvonalon végezhesen olvasónevelési munkát, és bázisa lehessen a falusi lakosság önképzésének.

A falusi könyvtár csak úgy tudja funkcióit a kívánt módon ellátni, ha állománya megfelel a gyűjtemény jellegnek, s ezt jó összetétel mellett 5—6000 kötetben lehet megjelölni. Ugyanakkor szükséges, az is, hogy folyamatos gyarapítással évi 100—200 kötet friss anyag kerüljön be a könyvtárba.

Sok szó esett a falusi könyvtári klubokról. A felszólalók elmondták, hogy a klubszerűen szervezett könyvtárakban eleven élet folyik, s ezek alkalmasak arra, hogy a könyvtárat a művelődés, az ismeretterjesztés, a közösségi nevelés fontos bázisává fejlesszék. Nagyon fontos volna, hogy a klubok szervezését, a meglévő gazdagítást központi program is támogathatná; ez a helyi kezdeményezések-

kel együtt a klubmozgalom széles kibontakozását eredményezné.

Felvetődött a falvakban a szerveztelenül működő apró könyvtárak megszüntetésének, illetve a község könyvtárába történő beolvasztásának kérdése is. Általános volt az a vélemény, hogy sem gazdasági, sem könyvtári nevelési szempontból nem helyénvaló az apró, 50—80 kötetnyi állománnyal rendelkező szerveztelen könyvtárak szaporítása és fejlesztése. A falvak könyvtári ellátásának erősítése érdekében lényeges pénztartalékokat lehetne nyerni, ha az egy faluban levő különféle társadalmi és tömegszervezetek, vállalatok, szövetkezetek, egyetlen könyvtárat fejlesztenének. Előfordulhat helyenként, hogy ezt nem a tanács, hanem pl. a termelőszövetkezet vagy egy állami mezőgazdasági üzem tartja fenn. Egyértelműen tisztázni kell azonban, hogy ki a fenntartó és kik a támogatók. A félreértéseknek és felesleges vitáknak csak így lehet elejét venni. A fenntartó költségvetésben gondoskodik a könyvtár legfontosabb működési kiadásairól, a könyvbeszerezési keret egy részéről, a támogatók pedig a könyvtárra szánt összeget a fenntartó rendelkezésére bocsátják, számlájára befizetik, vagy a könyvtáros közreműködésével elvásárolják.

Érdekes vita alakult ki arról a kérdésről, hogy a tanácsi tulajdonba adott könyvtárakban fent kell-e tartani a letéti támogatást vagy sem. Néhányan azt vallották, hogy a letéti fenntartása teljesen felesleges, hiszen a falusi könyvtár évenként 100 kötet körüli új anyaggal gyarapodik, és ezzel a járási könyvtár — a közsegésítés folytán erősen összezsugorodott könyvbeszerezési keretéből — nem veheti fel a versenyt. A Győr megyei könyvtárosok a letéti „erőltetése” helyett a járási hálózaton belüli aktív könyvtárközi kölcsönzés kifejlesztését javasolták. Ezzel szemben egy realisabb szemléletből fakadó vélemény alakult ki, amelynek igen rokonszenves megfogalmazását hallottuk a Vas megyei Szentgotthárd járási könyvtárának vezetőjétől. Elmondta, hogy a falusi könyvtárak anyagi erőforrásait még hosszú ideig teljesen lekötí a legfontosabb szak- és szépirodalom, az ún. törzssanyag beszerzése. Ugyanakkor nem lehet vitás, hogy az ezen kívül eső irodalomban is sok olyan mű szerepel, melyeknek a falusi olvasók körében közönységük van. A járási könyvtárnak tehát a letéti alap számára ezeket (a megrendelőjegyzék a és b jelölésű csoportján kívüleső, de a közművelődési igényeket túl nem lépő) könyveket kell beszereznie és tervszerűen irányítania a hálózatban. A letéti rendszer fenntartását elvben akkor is el kell fogadni, ha a pénz-

ügyi lehetőségek a gyakorlati érvényesítés ideális mértékét korlátozzák.

Szabad-e beavatkoznia a járási könyvtárnak a falusi könyvtár állománygyarapításába tevőlegesen, tehát a láttamozásra beküldött megrendelőjegyzékekben beírással vagy kihúzással. Az egyik felszólaló kategórikusan kijelentette (Fejér megye), hogy aki a pénzt adja (a falusi tanács), annak joga van megmondani, hogy mit akar venni a pénzéért. Ezzel a kérdéssel kapcsolatban valamennyi értekezleten sok helyes vélemény hangzott el. Lényegük összefoglalva az volt, hogy a megrendelésekben érvényesíteni kell a szocialista tudatformálás szolgálatának politikai elvét. Tehát a legsúlyosabb hiba lenne, ha a rossz értelemben hangsúlyozott önállóságra hivatkozva lemondanánk ennek az elvnek a következetes érvényesítéséről. Nem közömbös azonban a beavatkozás mikéntjének a megtalálása. A Somogy megyei könyvtárosok elmondták, hogy ők minden alkalommal levélben, vagy látogatásuk során személyesen megindokolják a falusi tanács vezetőjének és a könyvtárosnak, a jegyzéken eszközölt változtatást. Helyes, ha a járási könyvtár erre nézve már a tulajdonjogi átadás során biztosítja magának a köz-ségi tanács beleegyezését.

Végül a járási könyvtárak módszertani, hálózati feladatairól volt szó. Az értekezletek megállapították, hogy a falusi könyvtárak tanácsi tulajdonba adásával a területi közművelődési könyvtárak fejlődésük új szakaszába érkeztek. A járási könyvtáraknak most éppen olyan körültekintően kell foglalkozniuk a falusi könyvtárakkal az olvasószolgálat, az állománygyarapítás, a belső ügyvitel tekintetében, mint ahogy pár évvel ezelőtt a megyei könyvtárak tették velük. Az önállóvá válás nem csökkentette, ellenkezőleg növelte a járási könyvtárosok munkáját és felelősségét. Ezzel kapcsolatban Sallai elvtárs elmondta, hogy a járási könyvtárak módszertani munkájának a korábbiakhoz képest nagyobb területet kell felölelni. A falusi könyvtárak tudatos fejlesztése, a könyvtári ellátás észszerűvé, gazdaságossá tétele érdekében a járási könyvtárakban is ki kell bontakoznia a bibliotekonómiai és bibliotekográfiai tevékenységnek, mely a gyakorlati munkának szempontokat ad, közvetlen segítséget biztosít. Öröndetes, hogy az elmúlt évek során felnövekedett az országban egy olyan járási könyvtárosi vezető gárda, amely meg tud felelni ezeknek a magasabb követelményeknek.

Az értekezletek utolsó napirendi pontként az új tiszteletdíj rendszert tárgyalták.

Szente Ferenc

EGY KERÜLETI KÖNYVTÁR MOSZKVÁBAN

A szovjet közművelődési könyvtárak jó része az utolsó két évben tért át a szabadpolc rendszerű kölcsönzésre. Az áttérés elég gyors és radikális volt. A városi közművelődési könyvtárak túlnyomó része ma már szabadpolcra kölcsönöz.

Az általunk a közelmúltban meglátogatott kerületi könyvtár (49. sz. könyvtár a Lenin kerületben) nem nagyobb a mi nagyobbajta kerületi könyvtárainknál. A moszkvai kerületi könyvtárak között átlagos nagyságú, átlagteljesítményű könyvtár. Állománya 40 000 kötet könyv és folyóirat. Az első dolog, ami szembe-tűnik, hogy a könyvtár állománya két élesen elkülönülő részből áll. A kölcsönzési részleghez 30 000 kötet tartozik, mind szabad polcon. Az olvasótermi állomány, a 10 000 kötet könyv és folyóirat csak helybeni olvasásra szolgál. Ebben a nálunk is szokásos olvasótermi kézikönyvtári anyag (marxizmus, aktuális politikai irodalom képzőművészeti munkák, szótárak, lexikonok stb.) mellett tekintélyes mennyiségű ismeretterjesztő és szépirodalmi művet találunk. A könyvtár még az évi 4000 kötetes gyarapodás mellett sem tudja biztosítani, hogy az olvasók a frissen megjelent, nagyon keresett művekhez mindenkor hozzájussanak. Ezért a nagyobb érdeklődésre számító könyvek egy-két példányát az olvasótermi raktárba helyezik, hogy az olvasók *helyben bármikor hozzájussanak*. Ez a rendszer a mi szempontunkból vitatható. A szovjet olvasóteremben ugyanis sokan olvasnak szépirodalmat. Nálunk nem igen szokás, hogy valaki regényeket, vagy útleírásokat olvasóteremben kívánnjon olvasni, s ezért a mi közművelődési könyvtáraink erre nem is igen rendezkedtek be. A viszonylag szűkös anyagi ellátottságunk mellett luxusnak éreznék pl. nagyobb mennyiségű keresett szépirodalmat prezens jelleggel elhelyezni az olvasóteremben. A mi eddigi tapasztalataink szerint a helybeni használatra lekötött nagyobb mennyiségű szépirodalom formája nem áll arányban azzal a forgalommal, amit ugyanaz az anyag a kölcsönzőben elér.

Ebben a könyvtárban nem, de ahol a könyvtár helyiségviszonyai megengedik, az olvasótermi (tehát a prezens jellegű) állomány is szabadpolcon van.

Érdekes dolog, hogy a nagyobb közművelődési könyvtárakban külön kell beiratkozni a kölcsönző részlegbe, külön az olvasóterembe. (Beíratási díj nincs!) Emiatt az olvasólétszámban az olvasók egy része kétszer szerepel. Az említett könyvtárban az olvasóteremben 917, a kölcsönzőbe 3000 olvasó iratkozott be az

elmúlt évben. A kerületi könyvtárakban igen sok a folyóirat, s a jelentős olvasótermi kézikönyvtárral együtt igen nagy a helyben olvasott könyvtári egységek száma (90 000).

A kölcsönzési részleg egy-egy olvasójára 10 kötet jut: az olvasók ellátottsága tehát jóval magasabb, mint nálunk. (Budapestben 7,6 kötet az átlag.) Az évi 80 000 kölcsönzött kötetből 26 kötet évi forgalom esik egy olvasóra, ami viszont alacsonyabb, mint a mi fővárosi átlagunk. (Budapesti átlag 34,8) Ha még azt is hozzávesszük, hogy ott csak két hét a kölcsönzési idő, ebből az következik, hogy az olvasónál egyszerre kint levő mennyiség az állomány 15%-a körül van. Budapestben minden 30 000 kötetre (pedig ebben benne van a ki nem kölcsönözhető állomány is) 14 400 kötetnyi forgalom esik, tehát csaknem kétszerese az említett könyvtárénak. Igaz, nem helyes egy könyvtár adatait átlagszámokkal összehasonlítani, de ha egyenként vesszük végig a budapesti hasonló kötetszámú könyvtárakat, mindegyikben ezt tapasztaljuk. Nagyon megkönnyíti az olvasókkal való munkát, ha az állománynak csak kevesebb, mint ötöde van az olvasóknál. Nálunk a harmada, de néhol a fele van az olvasóknál.

A könyvtár személyzete 5 fő. Az olvasóterem egy könyvtárosra az említett 10 000 könyvtári egység jut, a kölcsönző részleg 3 munkatársára 26—27 000 kötet, ami a szabadpolc rendszer mellett és a már vázolt jó könyvválasztási lehetőségek mellett nem okoz számukra túlságos megterhelést. A szabadpolcos kölcsönző 3 könyvtárosa közül egy a könyvek visszavételét, egy a kiadását intézi. A harmadik a „tanácsadó” a szabadpolcos részben ad útbaigazítást.

Szándékosan kezdtem ezekkel a viszonylag száraz adatokkal. Úgy vélem azonban, azzal, hogy az összehasonlítás lehetőségét megadtam, könyvtárosaink számára éppen ezek az adatok érdekesek.

A szabadpolc-rendszerre való rohamos áttérés miatt igen sok könyvtár átszervezte a raktárát, ellátta útbaigazító feliratokkal és megnyitotta az olvasók számára. (Láttunk olyan könyvtárat, ahol 50 000 kötetnyi olvasótermi állomány állt szabad polcon egy 2 méteres emeletszintű vaspolcos raktárrészen!) Itt sem volt az állványok között nagyobb távolság 1,20 m-nél, s az állványok is a rendes 2 m magasságúak voltak. A berendezést a könyvtárosok nem tartják eszményinek, mert nem tudja biztosítani a jó áttekinthetést.

Igen tanulságos azonban az anyag elhelyezése. Az ismeretterjesztő irodalom szakrendben sorakozik, a szépirodalom pedig nemzeti-ként betűrendben. (A szakrendi felállítás a tizedes osztályozási rendszert követi, mint nálunk.) A szabadpolcos tér képe azonban mégsem olyan, mint egy raktáré. Bár a könyvtárban mindenütt, de főleg a nagy előtérben igen sok az egyes fontos aktuális témára vonatkozó kiállítás, magukat az állványokat is felhasználják egyes fontosabb témák kiállítászerű kiemelésére. (Tudom, hogy amit elmondok, sok könyvtárosunk előtt ma már nem ismeretlen, mégis jó ha szólok róla.) Jóformán nem volt olyan állványszakas, amelyen ne lett volna egy-egy kiállítás formájában kiemelt téma. A 6 polcos állványok szemmagasságban levő egy-két polcán lapjával feltámasztva álltak az egyes témákhoz összeválogatott könyvek, megfelelő felirattal ellátva, képekkel, folyóiratcikkekkel illusztrálva. Egy-egy állványnak erre a célra használt, egymás alatti 2—3 polca együtt kiállítást alkot. Az olvasó előtt tehát nem áll végig a könyvek egyhangú sora, és ez igen vonzóvá teszi a szabadpolcos teret. A szabadpolcos rendszerben így hívják fel a különösen ajánlott könyvekre a figyelmet. A tematikus kiemelés mindig problémát okoz a szabadpolcos rendszerben, ha az külön kiállítási állványokon és nem a szakon belül történik. Ha ugyanis sok a kiemelés, a könyvtáros nehezen találja meg a keresett könyvet.

Már a Lenin Könyvtár könyvtáráépítési és berendezési osztályán láttuk, hogy a tervezett új állványok polcai felhajthatók. A polc deszkája két részből áll. Elöl egy 3—4 cm-es rész forgópánttal van összekapcsolva a polc többi részével. A ferdén álló felhajtott rész rögzíthető és polc lapján jól láthatóan felrakhatók a könyvek, képek, folyóiratok stb. A történelem szakban pl. ezek a kiemelt témák szerepeltek: „Az Októberi Forradalom és a polgárháború”, „Nagy történelmi alakok élete”, „Az Október előtti időszak”. A szépirodalom kiemelését külön állványokon végezték, a témának megfelelő ismeretterjesztő irodalom közelében. Pl. a történelem szak mellett külön állványon voltak a történelmi regények. A szépirodalomból kiemelt témák az említetten kívül többek között ezek voltak: „Szatíra, humor”, „Kalandos regények”, „Új könyvek”. Természetesen ezek a kiemelések nem mind kiállítászerűen, hanem a kiemelt állomány nagyobb mennyisége miatt részben a rendes raktári elhelyezésben álltak. A téma szerint kiemelt szépirodalmi művek egy-egy példánya azonban mindig megvolt a maga helyén is.

A szabadpolcos rendszer mellett sem

hanyagolják el a katalógusokat. A szokásos (betűrendes- és szak-) katalógusok mellett számos témakartoték biztosítja az olvasó útbaigazítását.

Minden szakban (rendszerint az állványhoz függesztett kéregepapírból készült „zsebekben”) ott állnak a tárgyhöz tartozó, a Lenin Könyvtár Módszertani Osztálya, vagy más hálózati központ által összeállított ajánló bibliográfiák is.

Ebben a könyvtárban minden kölcsönzésre szánt könyv szabad polcon volt. Ott, ahol még külön „tápraktár” is van (duplumraktárnak nevezik), a szabadpolcos anyag egy részét ott helyezik el (pl. az iskolai kötelező olvasmányok többes példányai, abban az időszakban, amikor kevésbé keresik őket). A városi kerületi könyvtárak, a járási stb. közművelődési könyvtárak azt vallják, hogy ha egy mű megfelel arra, hogy a szovjet állam kiadja, s ha a könyvtáros állománya számára kiválasztotta, akkor lehetővé kell tenni, hogy az olvasó minden megkötöttség nélkül szabadon hozzájusson.

Erdemes néhány szót szólnunk a könyvtár egyéb szemléltető propagandamunkájáról is. A szovjet könyvtárakat általában a szemléltető propaganda rendkívüli gazdagsága jellemzi. A mi szemünkkel pl. az előtérben elhelyezett kiállítások (pl. itt „A gyomot ki kell irtani” címmel a vallási nézetek, babonák, alkoholizmus elleni irodalomról; „Nagy Moszkváról”; a júliusi plénum anyagához „Az új technikáról”, „Hogyan kell nevelni a kommunizmus harcosait” stb. címen láttunk kiállítást), plakátok, eseménynaprát, az új könyvekről hírt adó „hangos újság”, az olvasók által írt könyvismertetőket, bírálatokat tartalmazó „olvasók szava” c. faliújság kissé a zsúfoltság benyomását keltette. A könyvtár híradójából tudtuk meg, hogy a könyvtár mellett könyvtárügyi tanács is működik. A tanács az olvasótoborzásban és a propagandamunkában nyújt segítséget a könyvtáraknak, de segít az állománygyarapításban is.

A szovjet könyvtárak tehát a szabadpolc rendszer mellett is fontosnak tartják a szemléltető propaganda különféle formáit. A szabadpolc rendszer szocialista formájának azt tekintik, hogy az olvasó a teljes állományhoz korlátozás nélkül hozzájusson, a könyvtárosok pedig minél változatosabb formában úgy tárják fel az állományt, hogy az olvasók nevelését szolgáló legfontosabb művek mindig kellő hangsúlyt kapjanak. A könyvtárosnak ezek között a feltételek között valóban van ideje és módja, hogy az olvasókkal foglalkozzék. Senki sem türelmetlen, ha a „tanácsadó” akár egy negyedórát is foglalkozik egy-egy olvasóval.

Sallai István

Nógrádi tervek az állami és a szakszervezeti könyvtárak együttműködésére

A Művelődésügyi Minisztérium és a Szakszervezetek Országos Tanácsa közötti megállapodás alapján a Nógrád Megyei Balassi Bálint Megyei Könyvtár és a Szakszervezetek Nógrád Megyei Központi Könyvtára együttműködési egyezményt kötött. Az egyezmény 12 pontban foglalja össze azokat a tennivalókat, amelyek elvégzése közös munkát igényel.

Mivel megyénk ipari jellegű, de az iparban dolgozók igen tekintélyes része faluról jár be dolgozni városi munkahelyére, vagy a különböző bányauzemekhez, a lakóhelyükön kell biztosítani számukra a művelődés, az olvasás lehetőségét. Ezért az SZMT könyvtár letéti hálózatát nem a város üzemi könyvtárai körében alakította ki, mivel ezek aránylag jó könyvvállománnyal rendelkeznek, hanem a környező bányatelepeken és más kisebb üzemeknél, amelyek számára a vállalat anyagi fedezete nem tudja biztosítani az állandó könyvellátást.

A bányatelepeken levő letéti könyvtárak azonban nemcsak az üzem dolgozóit látják el könyvvel, hanem a lakosság igényeit is kielégítik.

Így született meg az a gondolat, hogy Nagybátony bányavárosban, ahol városi könyvtár nincs, de van egy jól működő bányász szakszervezeti könyvtár, a Megyei Könyvtár olyan járási könyvtárat hoz létre, amely csak területi funkciót lát el. A városi nyilvános kölcsönzést pedig a szakszervezeti könyvtár vállalja, mégpedig úgy, hogy könyvvállományát a járási könyvtár kiegészíti. A Nagybátonyban létesítendő járási könyvtár nemcsak a salgótarjáni járás népkönyvtárainak letéti anyagát kezeli, hanem a szakszervezet letéti anyagát is. (Utóbbi tulajdonjoga természetesen továbbra is a szakszervezeté marad.) A környező települések szakszervezeti könyvtáraink letéti állományát tehát a járási könyvtár fogja felfrissíteni, cserélni.

Ezzel szemben Salgótarjában, ahol a város területén jó elosztásban vannak elhelyezve az üzemi, szakszervezeti könyvtárak, a Megyei Könyvtár nem létesít külön fiókhálózatot, hanem a szakszervezetek központi könyvtára végzi a lakosság könyvellátását is. Ennek megfelelően már a jövő évi költségvetésben is nagyobb összeget adnak a szakszervezetek könyvbeszerzésre ezeknek a könyvtáraknak. A megyei könyvtár viszont figyelemmel kíséri e könyvtárak

tevékenységét, és módszertani segítséget ad munkájukhoz.

A megyében nagy gondot okoz a falvakból bejáró ipari munkások kulturális és szakmai nevelése. Ezek a dolgozók a közlekedési eszközök indulásához vannak kötve, így munkahelyükön sem szemináriumokon, sem különböző ismeretterjesztő előadásokon nem vesznek részt, sőt nagyon ritkán veszik igénybe az üzemi könyvtárat is. Ezért a Szakszervezetek Megyei Tanácsa szakmaközi munkásklubot hoz létre azokban a falvakban, ahonnan a legtöbb ipari dolgozó jár el távoli munkahelyekre. Tekintettel arra, hogy a falvak könyvtári ellátása az állami hálózat feladata, az egyezményben a Megyei Könyvtár vállalta a falusi munkásklubok könyvellátását úgy, hogy a községi könyvtárat a klubba helyezi, vagy pedig a községi könyvtár ad letétet a klubnak. Így valósítjuk meg azt az elvet, hogy egy faluban, csak egyféle könyvtár működjék.

A MEDOSZ-szal kötött szerződés alapján a megyében öt állami gazdaságban és gépállomáson maradt meg olyan szakszervezeti könyvtár, amely a lakosságot is ellátja. Ezeknek a könyvtáraknak az SZMT megfelelő összeget biztosít könyvbeszerzésre. Itt az okoz gondot, hogy a MEDOSZ-könyvtáraknak a községi könyvtárak már átadták állományukat, de a többi helyeken, ahol a községi könyvtár maradt meg egyedüli könyvtárnak, még nem vették át a szakszervezeti könyvvállományt, és így még nem teljesen valósult meg az az elképzelés, hogy a faluban levő könyvtárak egy kézbe kerüljenek. Ez annál is inkább nehezíti a munkát, mert a szerződés értelmében ezekre a helyekre az SZMT már nem ad anyagiakat sem, s mivel a falusi könyvtár még nem vette kézbe őket, nincs biztosítva sem a friss könyvanyaggal való ellátás (az üzem, vagy a szakszervezeti bizottság esetleg csak egyszer egy évben vásárol könyvet), sem a könyvek megfelelő kezelése. Mindebből az a tanulság, hogy nem elég szerződést kötni, hanem mindkét félnek következetesen végre kell hajtania az abban foglaltakat.

Ugyancsak közös feladat, hogy a dolgozókat megfelelő műszaki irodalommal is ellássuk. Ezt a célt a megfelelő állománygyarapításon kívül úgy kívánjuk elérni, hogy a két hálózat anyagának összetételét megvizsgáljuk, és a könyvtárakban levő szakkönyveket azok

ra a helyekre irányítjuk, ahol leginkább tudják őket használni. Itt arra gondolunk, hogy a falusi könyvtárakban található nem mezőgazdasági szakkönyveket a Megyei Könyvtár átengedi a szakszervezetnek, az üzemi könyvtárakból pedig a mezőgazdasági szakkönyveket a falusi vagy termelőszövetkezeti könyvtárak rendelkezésére bocsátják.

De a műszaki könyvek beszerzésén kívül meg kell szervezni a műszaki irodalom megfelelő népszerűsítését is. Ehhez a feladathoz igénybe vesszük a műszaki könyvtárak segítségét is, mert a két hálózat erejéből erre már nem telik. Például az SZMT könyvtár javaslatára a *Salgótarjáni Acélárugyárban* a műszaki könyvtár katalógusát és az újonnan érkezett műszaki könyvek jegyzékét megküldik a művelődési otthonban működő szakszervezeti könyvtárnak, és az ott működő könyvtáros ennek alapján ajánlja olvasóinak a műszaki irodalmat, illetve ezen felül megyei műszaki címjegyzéket szeretnénk létrehozni a Megyei Könyvtárban, és az *Országos Műszaki Könyvtár* segítségével központi műszaki könyvtárat kívánunk létesíteni a Megyei Könyvtárban. Ezt többek között az indokolja, hogy a közművelődési könyvtárnak sokkal nagyobb az olvasótáboruk, és nagyon sokszor náluk keresik a szakkönyveket is. (Reméljük, hogy az OMK e terveink megvalósításában segíteni fog bennünket, annál inkább, mert a Nógrád Megyei Könyvtárnak egyébként is ő a védnöke.) A könyvtáros a központi címjegyzék alapján tájékoztatást tud adni arról, hogy hol található meg az olvasó a kérdéses művet. Persze mindehhez szélesíteni kell a műszaki könyvtárak nyilvánosságát is, és határozni, hogy milyen feltételekkel kölcsönözhetne (a közművelődési könyvtáron keresztül vagy közvetlenül) könyvet otthoni olvasásra. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy még az üzemen belül is igen szűk körből tevődik össze a műszaki könyvtár olvasótábor, és nagyon kevés a fizikai dolgozók száma. A szakszervezeti könyvtárak pedig nem tudják kielégíteni a náluk — főleg a fizikai dolgozók köréből — jelentkező szakkönyv igényt, mert nem áll rendelkezésükre megfelelő műszaki irodalom.

Itt kell megemlíteni azt is, hogy könyv-

kiadásunknak sok adóssága van még az alapfokú szakkönyvek kiadásában, és ennek hátrányát nagyon sokszor éreztük a múltban. Az ezévi rendelőjegyzékeken már örömmel fedeztük fel az „ipari szakkönyvtár” sorozatot, de még mindig sok mulasztást kell ezen a téren pótolni.

Az egyezmény kiter a könyvtári vonatkozású rendezvények és mozgalmak közös szervezésére és a propagandamunka javítására is. Ezzel főleg a salgótarjáni Megyei Könyvtár mellett működő módszertani kabinet foglalkozik, melynek tagjai között szakszervezeti könyvtárosok is vannak.

Eredményeink közé tartozik, hogy pl. a *József Attila olvasómozgalomban* való részvételre közös felhívást adtunk ki, ugyanakkor közösen beszéltük meg, illetve szabtuk meg a könyvtárosok feladatát, hogyan segítsenek a KISZ-nek ebben a munkában. A jó szervezés eredményeként csupán a szakszervezeti könyvtárakban majdnem 3000 fő kapcsolódott be a mozgalomba.

Együtt rendeztük az *Ünnepi Könyvhét* író-olvasó találkozóit is. A Megyei Könyvtár Salgótarjánban, az SZMT könyvtár vidéken szervezett jól sikerült ankétokat. Legközelebbi célunk az irodalmi estek közös szervezése. A közeljövőben kerül sor a *Kortárs* irodalmi estre, melynek szervezését és anyagi fedezetét is közösen vállaljuk. Hogy elegendő képet kapjunk a megye egész könyvtárhelyzetéről, és mindig tájékozottak legyünk mind a felvetődő problémákról, mind az időszerű feladatokról, az egyezmény kimondja, hogy a könyvtárakra vonatkozó statisztikai jelentéseket a két könyvtár felélenként egymás rendelkezésére bocsátja, illetve osszefűti. Ezenkívül tanácskozási joggal részt veszünk egymás értekezletein, illetve megbeszélésein.

A Megyei Könyvtár munkatársai segítik az SZMT központi könyvtárat a szakszervezeti könyvtárosok továbbképzésében is. A tanfolyamokra ők adják az előadókat. Az állami hálózat járási instruktorai, ellenőrzőszervei kiszállásaik alkalmával a szakszervezeti könyvtárak működéséhez módszertani segítséget adnak. Ezt a célt szolgálják a két hálózat között szervezett tapasztalatcserék is.

Maruzs Elemérné

A KÖNYVTÁROSOK TISZTELETDÍJ-RENDSZERÉRŐL A *Könyvtáros* augusztusi számában közölt cikkek megjelenése óta a következő könyvtárosok küldték be lapunkhoz észrevételt, illetve javaslatot a tiszteletdíjakkal kapcsolatban: *Békés György*, a hatvani Járási Könyvtár vezetője; *Hegedűs András*, az egri Megyei Könyvtár h. vezetője; *dr. Kerekes András*, a székesfehérvári Megyei Könyvtár

h. vezetője; *Markovits József*, a Pest megyei könyvtár módszertani csoportjának munkatársa; *Tóthpál József*, a hódmezővásárhelyi Megyei Könyvtár h. vezetője; *Varga Béla*, a veszprémi Megyei Könyvtár módszertani csoportjának vezetője. A megjegyzéseket, javaslatokat A Könyvtáros köszöni, és illetékes helyre továbbította.

Szakmai önképzés a kaposvári megyei könyvtárban

A technika, a kulturális élet mai nagy-
ütemű fejlődése minden szakembertől
megköveteli — bármilyen szakképzett-
séggel és gyakorlattal rendelkezék is —,
hogy állandóan képezze magát, hogy lé-
pést tartson a mindennapi, lüktető élet
követelményeivel. Természetes dolog,
hogy a könyvtárosok is — akik a fejlődés
mérhetetlenül felgyarapodott irodalmával
foglalkoznak, akik a szakemberek és a
művelődni vágyó tömegek hasznos segítői
— feladatukat csak a folyamatos tájéko-
zódással, a rendszeres és tervszerű to-
vábbképzéssel képesek jól teljesíteni.

A könyvtárosok képzése már néhány
vonatkozásban megoldottnak tekinthető.
(Például a kétéves középfokú továbbképzé-
zéssel, a főiskolát és egyetemet más szá-
kon végzetek részére szervezett tanfolya-
mokkal.) Az útkeresés stádiumában van
azonban a szervezett önképzés, azoknak
a továbbképzése, akik már rendelkeznek
a szükséges szakképzettséggel és képesi-
téssel. E könyvtárosok továbbképzési fel-
adata kétirányú lehet: 1. folyamatosan
megismertetni őket a könyvtártudomány
és az új irodalom fejlődésével. 2. a köz-
vetlen munkaterületükön kívüli szakmai
ismeretek ismételtesével megtartani a már
megszerzett ismereteket.

A szervezett belső szakmai továbbképzés
szükségességét felismerve, a Kapos-
vári Megyei Könyvtár 1959. szeptembe-
rétől a kedd délutáni kölcsönzési szünet
oktatási célokra használja fel. 1960.
októbertől 1961. júniusáig négy területre
dolgoztuk ki továbbképzési tervünket: 1. *Könyvismeret*. 2. *Szakkönyvtárismeret*. 3. *Szakmai gyakorlatok*. 4. *Nyelvoktatás*.

A Kaposvári Megyei Könyvtár dolgo-
zói kivétel nélkül rendszeresen részt
vesznek a foglalkozásokon, a járási
könyvtárak munkatársai csak a jelentő-
sebb irodalomismereti előadásokat hall-
gatják meg. Ezeket a módszertani érte-
kezletekkel egyidejűleg tartjuk meg.

I. A KÖNYVISMERETI TOVÁBBKÉPZÉS TERVE:

1. *A világnézet nevelés új irodalmáról.*
(A társadalomtudományi és antiklerikális
művek ismertetése.)

2. *A könyvtár a termelési kultúra
emeléséért* címmel két előadás hangzik
el:

- a) Tájékoztató a műszaki irodalomról
- b) Tájékoztató a mezőgazdasági szak-
irodalomról.

Ezt a három előadást a megye vala-
mennyi főhivatású könyvtárosa meghall-
gatja, illetve meghallgatta az 1960 ok-

tóberi és az 1961 márciusi módszertani
értekezlet alkalmával. Az előadások meg-
tartására neves előadókat kérünk a Kos-
suth Kiadótól, a Mezőgazdasági Kiadótól
és az Országos Műszaki Könyvtártól.

A fentiekén kívül még a következő elő-
adásokat tervezzük:

A mai magyar irodalom áttekintése.

A Szovjetunió népeinek irodalmáról.

A szomszédos népek irodalma:

- a) Cseh, lengyel irodalom
- b) Bolgár, jugoszláv, román irodalom.

A mai haladó nyugati irodalom:

- a) Angolszász írók és munkásságuk
- b) Francia, olasz és spanyol irodalom
- c) Német, osztrák, dán és svéd írók.

Ezeknek az előadásoknak megtartására
irodalomtörténeteseket, tanárokat kérünk
fel. Az előadások elhangzása után egy-
egy könyvtáros az előadás tárgyköréhez
illő könyvismereteket tart. Ezekkel a
könyvismeretekkel illusztráljuk az el-
hangzott előadásokat. Az oktatási évad
alatt a továbbképzéshez hét könyvet kell
minden résztvevőnek elolvasnia. 1. tár-
sadalomtudományi, 1 antiklerikális, 1
műszaki vagy mezőgazdasági (attól
függően, hogy hálózati, vagy olvasó-
szolgálati munkatárs) 1 mai magyar író
művét, 1 szovjet író alkotását, 1 népi
demokratikus és 1 haladó nyugati író
művét. A szabadon választható művek
jegyzékét a hallgatók állították össze,
azokat egyeztetjük, módosítottuk, nehogy
többen készüljenek fel ugyanazon könyv
ismertetésére. Az irodalmat az előadások
sorrendjében kell olvasni, hogy az elő-
adások után az olvasott művet bárki
ismertetni tudja.

Az előadásokkal és könyvismeretekkel
elérjük, hogy az elmúlt két év lényeg-
esebb irodalmi termékeit, s fróikat
könyvtárunk munkatársai megismerjék.

II. TERVEZET A SZAKFOLYÓIRATOK MEGFIGYELÉSÉRE, ISMERTETÉSÉRE:

Kéthetenként két, három szakkönyvtá-
rat ismertetünk, hogy a szakirodalomban
és irodalompolitikánk lényegesebb kérdé-
seiről mindenki tájékozódjék. A könyvtár
hat munkatársa a következő folyóiratok
egyikét figyeli, és a beosztás szerint is-
merteti: 1. *A Könyvtáros*, 2. *Kortárs*, 3.
Magyar Könyvszemle, 4. *Élet és Iroda-
lom*, 5. *Nagyvilág*, 6. *Társadalmi Szemle*.
Részletesen ismertetjük a könyvtárosok
számára lényegesnek tartott cikkeket,
tanulmányokat, a kevésbé fontosakat csak
röviden megemlítiük.

III. A SZAKMAI GYAKORLATOK TERVE:

A közvetlen szakmai továbbképzés során az 1960—61. évi oktatási idényben feldolgozó munkával és bibliográfiával foglalkozunk. Az első négy hónapban kéthetenként egy órában foglalkozunk a címléírás és a bibliográfia-szerkesztés elméleti és gyakorlati kérdéseivel. A következő négy hónapi oktatás tárgya kéthetenként egy órában a szakozás. A munkatársak minden óra alkalmával 10—10 címléírasi és szakozási példát házfeladatként készítenek el.

A szakmai gyakorlatokhoz sorolhatjuk még annak a tervnek a kivitelezését is, hogy minden könyvtári dolgozónk a könyvtári munka minden területével ismerkedjék meg. Ennek érdekében a 3 munkacsoport (feldolgozó, olvasószolgálat, hálózat) dolgozói havonként egy-egy napot a másik csoportban dolgoznak. Feltétlenül szükségesnek tartjuk, hogy a feldolgozó és a hálózati csoport munkatársai részt vegyenek a kölcsönzési munkában, de hasonlóképpen a kölcsönzők könyvtárosok is ismerjék meg fokozatosan a hálózati- és feldolgozó munkát is. A munkahelycserék beosztását havonta előre a csoportvezetők készítik el közösen. Reméljük, hogy ezzel a módszerrel a könyvtár dolgozói megismerik az összes munkaterületeket, és az instruáló munka színvonala is emelkedik majd.

Például a kölcsönzők a vidéki munkában hasznos segítséget nyújthatnak az olvasószolgálat minőségi megjavításához. Hasonlóképpen segíthetnek a feldolgozó csoport munkatársai a járási könyvtárakban és a nagyobb közszéki könyvtárakban a katalógusok szerkesztésében és elkészítésében.

IV. NYELVOKTATÁS:

Ebben az oktatási évben már a német és a francia nyelvtanfolyam második évfolyamát rendezzük meg. A második év végére elérjük, hogy a könyvtár dolgozói a tanult nyelven folyamatosan tudnak olvasni, szótár segítségével fordítani, és alapfokon beszédgyakorlatra is szert tesznek.

Ez az oktatási rendszer segítséget nyújt a Megyei Könyvtár középfokú könyvtár-rostanfolyamot végzőinek és a könyvtár-rosgyakorlókknak is. A járási könyvtárakban a középfokú tanfolyamot végzőknek az egyes kiszállások alkalmával segítenek a Megyei Könyvtár dolgozói. A rendszeres konferenciákon kívül őket csak a nagyobb előadásokra hívjuk meg.

Reméljük, hogy ez a kísérletjellegű oktatási terv megvalósítása meghozza a várt eredményt, és később majd megfelelő tapasztalatok alapján saját erőből fejlesztjük tovább a hivatásos könyvtárosok tervszerű és rendszeres továbbképzését.

Szita Ferenc

ÚJ SZAKMAI KIADVÁNYOK

HAZAI ÉS KÜLFÖLDI IDŐSZAKOS MŰSZAKI DOKUMENTÁCIÓS KIADVÁNYOK. Összeáll.: VINCE PÁLNE.) Bp., 1960. OMK. 78 p. (Időszzerű műszaki dokumentációs kérdések I.)

A magyar tájékoztatási és dokumentációs szakemberek is nagy érdeklődéssel olvasták az 1958 őszen Washingtonban megrendezett nemzetközi tudományos tájékoztatási konferenciáról szóló beszámolókat. A konferencia anyaga pontosan tükrözi azokat a nehézségeket, amelyeknek megoldásával világszerte küszködnek az illetékesek, hogy minél több segítséget nyújtsanak a szakirodalom egyre növekvő és egyre specializáltabb áradatát felhasználó kutatóknak és szakembereknek.

Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ kitűnő szolgálatot tett nemcsak a magyar könyvtárosoknak és dokumentalistáknak, de a szakirodalomtól útbagazistást váró szakmabeli kutatóknak és gyakorlati szakembereknek

is, amikor összeállította és megjelentette a szakirodalmi anyag adatait másodlagos közreadásban közvetítő időszakos dokumentációs kiadványok jegyzékét. Szakágazatok szerint csoportosítva, 15 fejezetben 255 hazai és külföldi dokumentációs kiadványt ismertet a jegyzék (ebből 58 magyar, 56 egyéb szocialista állambeli, 141 tőkés és 12 egyéb), kiemelve a kiadvány tartalmi sajátosságait, anyagrendezési módját és a feltárás jellegét is.

A műszaki tájékoztatás jelentősége napjainkban egyre növekszik; növekszik azoknak a könyvtáraknak a száma is, amelyek olvasóiknak — ha nem is kimerítő szaktájékoztatást, de — legalább eligazítást igyekezzenek nyújtani. Hasznos segédeszköze lesz ez a kiadvány nemcsak a szak- és tudományos könyvtárak munkatársainak, hanem azoknak a nagyobb közművelődési könyvtárakban dolgozó könyvtárosoknak is, akik áttekintést kívannak nyerni legalább a hazai műszaki dokumentációs kiadványokról. (Simon Mária Anna)

A *Szovjet irodalom* című — tavaly napvilágot látott — esszé- és tanulmánygyűjtemény kitűnő előszavában a kötet szerkesztője, Kardos László többek között elemzi, hogyan fogadták nálunk a felszabadulás, majd 1948 után a szovjet irodalom magyarra fordított alkotásait. Megállapítja, hogy az olvasók többsége a szovjet irodalomban a szovjet életet és a szovjet életen keresztül a magunk holnap életét kívánta megismerni. Az átlagos olvasói élményhez képest többlet volt az a sorsfaggató történelmi izgalom, amellyel a szovjet irodalomba, mint a magyar holnap tükrébe pillantottunk. Ugyanakkor azonban —, mint azt Kardos László találóan kifejti —, ez a történelmi plusz a másik oldalon történelmi mínuszba csapott át. „Éppen, mert olyan hevesen, szinte egyesgyedül csak az érdekelt bennünket a szovjet irodalomban, ami példa és fogódzó lehet számunkra az új, nagy úton, éppen mert egy életre-halálra szóló csodálatos vállalkozáshoz szomjaztuk a gyakorlati, azonnal hasznosítható, tájékoztatásunkban eligazító mintát és tanácsot, jobbadán elhalványult előttünk ennek az irodalomban, új életünk tanító előképének művészi szépsége, esztétikai jellege.” E találó megállapítás felfejti egyik gyökerét annak is, hogy irodalmi kritikánk miért elégedett meg elég sokáig a szovjet regények, elbeszélések, verseskötetek szemléleti tartalmának hangsúlyozásával, s miért nem a tartalom és forma egységében tette mérlegre ezeket a könyveket? A kritika gyakran elmosta a különbséget nagyszerű és kevésbé sikerült irodalmi alkotások között.

Ma már világosan látjuk, hogy ez a *kritikai módszer* nem segítette, hogy Gorkij, Alekszej Tolsztoj, Solohov, Fagyeev, Ehrenburg és a többi nagy szovjet író alkotásai a *maguk teljes gazdagságában* tudatosuljanak az olvasókban. Nem mindig segítette ezt a fordítások sem, hiszen esztendők kellettek hozzá, amíg egy olyan műfordító-gárda nőtt fel, amelyik immár valóban kongeniálisan képes tolmácsolni a közös lényegű, a stílusban, a művészet technikájában, az alkotói temperamentum hőfokában azonban nagy különbségeket mutató szovjet szépirodalom termékeit. Gondoljunk csak a Majakovszkij-fordítások történetére a felszabadulástól napjainkig.

Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy — például — éppen Majakovszkij ne hatott volna a közgondolkodásra már rögtön a felszabadulás után. És hogy a *Klim Szamgin*, a *Csendes Don*, a *Golgota* nem lett elég hamar a magyar olvasók széles rétegeinek kedves, őszintén szeretett és becsült olvasmányává. Arról van csak szó — ám ezt a „csak”-ot nem lehet lebecsülni —, hogy a kritika, a fordítás és tegyük hozzá: a könyvkiadás nem segítette minden erejével a szovjet irodalom művészi eredményeinek elterjedését.

Ma — tizenöt esztendővel a felszabadulás után, nagy eredményekkel és tapasztalatokkal gazdagodva — elmondhatjuk, hogy a kritikából eltűntek a frázisok, és könyvkiadásunk — a szovjet irodalom új alkotásai mellett — „felfedezte” a szovjet próza, költészet és kritika több olyan régebbi értékét is, amelyeket a magyar olvasó nem ismert (vagy félreismert) idáig. De a már régebben kiadott művek jelentős része is új vonzást kapott a kulturális forradalom elmélyülésének ezekben a napjaiban. A magyar—szovjet barátság további fejlődésének egyik izgalmas jelensége, hogy a szovjet irodalomban immár nemcsak egy társadalmilag előttünk járó nép építő munkájának tükrét látjuk, hanem van szemünk, érdeklődésünk, igényünk ahhoz, hogy észrevegyük a szovjet irodalomban a sajátosan „irodalmi” eredményeket és tanulságokat is.

A *Szovjet irodalom* című gyűjteményben kitűnő magyar írók és esztéták rajzolták meg huszonkét szovjet író és költő — köztük Gorkij, Majakovszkij, Babel, Ehrenburg, Fegyin, Fagyeev, Leonov, Solohov, Szimonov, Tvardovszkij — portréját, — helyet adva a lírai jellemzéseknek, a fel-feltörő vallomásoknak is. Ez a Gondolat Kiadónál megjelent gyűjtemény sokban hozzájárult nemcsak az olvasók, hanem a lektorok és kritikusok helyes és elmélyült tájékoztatásához is. Nem kevésbé fontos hitvallás és tájékoztatás azonban a Konsztantyin Fegyin esztétikai írásait egybegyűjtő, *Az író és a kor* című kötet is, amely — Lunacsarszkij irodalmi tanulmányai-
val és Pausztovszkijnak, s más szovjet íróknak érdekes memoárjaival egyetemben — új, élesebb fényvel világítja meg a szovjet irodalom már régebben ismert és újonnan megismert alkotóit és alkotásait.

Ilyen, nálunk újonnan „felfedezett” nagy szovjet poéta Szergej Jeszenyin, ilyen — a l'art pour l'art-tól a Nagy Októberi Szocialista Forradalom megértéséig és szenvedélyes vállalásáig eljutott — Alekszandr Blok. Köntösükben is méltó kötetek tárják a magyar olvasók elé legszebb verseiket. A prózaírók közül — többek között — Iszaak Babel, Pausztovszkij, Mihail Kolcov, s egy kissé a nagyszerű partizán-regé-

nyek írója, Vszevolod Ivanov tartozik azokhoz a szovjet írókhoz, akiket mostanában ismertünk meg igazán. Fegyin tanulmányaiból és esszéiből is megtudhatjuk — és persze nemcsak innen —, hogy vannak még olyan értékes művek az immár több mint négyévtizedes szovjet irodalomban, amelyeket nem bocsátottunk eddig a magyar olvasótábor elé.

Ha vannak is még hiányosságok és pótolandó mulasztások, nyugodt szívvel elmondhatjuk, hogy könyvkiadásunk lényegében szinkronban van az olvasóknak a szovjet irodalmat a maga minőségi teljességében megismerni kívánó igényeivel. Új kiadásban — nem egyszer új fordításban — jelennek meg a szovjet próza és költészet klasszikusai, s azok a klasszikusoknak nem számítók, de értékes alkotások, amelyek nemcsak szemléletükben, hanem művészi kivitelezésükben is állják az idő próbáját. S mellettük az utolsó időkben született művek: Anatolij Kuznyecov, Alekszandr Andrejev és más fiatal írók mai tárgyú regényei. Leonyid Leonov, Jurij Nagibin finom árnyalatokat megjelenítő elbeszélései. Kocsetov *A Jersov-fivérek* című regénye körül éppenúgy érdekes viták zajlottak le az élénk pezsgő szovjet kritikai életben, mint Galina Nyikolajeva *Útközben* című regényével kapcsolatban. Olvasóink kezükbe kapták ezeket a közelmúlt problémáival foglalkozó, helyenkint vitára ingerlő, izgalmas műveket.

A *Realizmus és modernizmus* című, szovjet irodalmi tanulmányokat tartalmazó kötet bevezetőjében Héra Zoltán — szovjet tudósokra hivatkozva — találozva állapítja meg, hogy „a szovjet irodalom eszmei alapja közös, amennyiben társadalmi, politikai eszmékről, egységes társadalmi, politikai törekvésekről van szó. Ugyanakkor — teszi hozzá — nem szabad elfelejtenünk, hogy az eszmék a művészetben sohasem elvontak, hanem mindig az általános, az egyéni és a különös egységében jelennek meg, a logikai elemek itt mindig összeformnak érzelmi elemekkel. Így aztán az egyéni ábrázolásnak és fel fogásnak legkülönbözőbb formái alakulhatnak ki.” A szovjet irodalomnak ezt az eszmei egységen alapuló változatosságát tükrözi mindinkább könyvkiadásunk. A kritikusoknak, a könyvtárosoknak, az ismeretterjesztés aktivistáinak nagy erőfeszítéseket kell tenniük azért, hogy a mind hatalmasabb magyar olvasótábor minél többet hasznosítson a szocialista realizmus nyomdokain haladó — és az új magyar irodalmat közvetetten, nem egy esetben azonban közvetlenül is ösztönző — szovjet irodalom régi és új alkotásaiból.

Antal Gábor

Egyéves a fiatal írók sorozata

Egy esztendővel ezelőtt jelent meg a Magvetőnél a fiatal írók sorozatának első kötete. Ebből az alkalomból a kiadó sajtótájékoztatót tartott, melyen Köpeczi Béla, a Kiadói Főigazgatóság vezetője értékelte a sorozat jelentőségét és eredményeit.

Egy év alatt nyolc prózaíró és négy költő kötete került az olvasó elé. Ezek a kötetek azt bizonyítják, hogy a legfiatalabb írónemzedék érdeklődéssel fordul a mai magyar valóság felé és — szocialista író módjára — hivatást érez ennek a valóságnak alakítására. Az előadó, eszmei és művészi igényességük miatt, külön felhívta a figyelmet Galambos Lajos: *Gonoszkátyú*, Tabák András: *Szól a sziréna* és Ladányi Mihály: *Az út kezdete* című kötetére.

A valóban jelentős eredmények mellett — mint Köpeczi Béla mondotta — beszélünk kell fiatal íróink egy részének jellegzetes közérzetéről: a távlatok, a derűlátás hiányáról is. Ez a lelkiállapot a mi körülményeink között időszerűtlen, inkább a nyugati polgári irodalom reménytelen közhangulatát követi. Íróinknak hát vigyáznunk kell, hogy a nyugati művészet sok esetben korszerű eszközeinek bir-

tokbavétele alkalmával ne vegyék át a művek kifejezte pesszimista szemléletet is.

Az ankét felhívta a figyelmet a kritika feladataira is. Felelős, szakszerű és nem válviregető közhelyekre vagy minden épkezláb mondatban zsenialitást ünneplő lelkendezésre van szükség. Az kell, hogy a kritika a fiatal írók esetében is a közhasználatú mérleget alkalmazza: eszmei és művészi normák következetes számonkérését. Erre az elvre különösen mostanában kell rámutatni, a fiatal írók helyzetéről folyó viták idején, hiszen ez a polémia sokszor irodalmon kívül, „kávéházi” problémákkal kapcsolatban hullámlzik, ahelyett, hogy a művek — pl. a sorozatban megjelent kötetek — vizsgálata alapján mondana véleményyt a fiatalok kérdéseiről.

A fiatal írók sorozatát megszerette az olvasóközönség, egyre több könyvespolcon sorakoznak egyforma, izléses kötetek. A Magvető ezután is újabb írókat mutat be a közönségnek e sorozatban. Evente tízenkét kötet jelenik meg, így pl. a közeli hónapokban Timár Máté, Ténagy Sándor, Gyurkovics Tibor és Csillag Tamás művei.

(P. B.)

A modern cseh líra

Az olvasót, aki *A modern cseh líra* *kincsesházának* kilenc kötetkéjében lapozgat, minduntalan ismerős hangok ütik meg: mintha a fiatal József Attila, a fiatal Illyés verssorait hallanók. Szag-gatott, ideges ütemek, intellektuális bizonyultság, merészen hézagok képek, áradó szabadvers-ritmusok, forradalmi feszültség és izgatottság jellemzik ezeket a verseket, akárcsak a magyar líra megújítóinak korai alkotásait, ami nem is csoda, hisz azonos költői égtáj alatt, hasonló élményvilágból formálódtak, s a kilenc cseh lírikus, akit a *Kincsesház* szerkesztője, Zádor András felsorakoztat, életkorára nézve is csaknem mind nemzedéktársa Illyésnek, József Attilának, az idősebb Stanislav K. Neumannnak, Josef Horát és Konstantin Bieblt kivéve e század első évtizedének gyermeke.

Az a nemzedék tehát, amely férfivá és költővé érésének korát az első világháborúra következő súlyos és zaklatott, szorongó és mindent váró években érte el. Fölbillent társadalmi egyensúly, az emberítói téboly meg-megrángó emlékezete az idegekben, a változás és változtatás feszítő vágya a szívben és az agyban, forradalmak Keleten és Közép-Európában, az új erőre kapott tőkeuralom habzsoló, póre tombolása Nyugaton, ellentétek és nyugtalanságok, makacsul védekező múlt és véresen jövődjő jövő, kételkedés, remény, a bizonytalanság szédítő érzete és a bizonyosság mohó keresése alakították ki tartalmát e kornak, zsúfolódnak bele — Európa-szerte — a költők verseibe, darabossá tördelve a formát, az utópikáig csigázva a jogos elégedetlenséget.

*Hiszem, hogy a hét minden napja
Csendes májusi ünnep lehetne...*

— írta 1921-ben Jiří Wolker, a modern cseh lírának huszonnégy éves korában elhunyt géniusza, s ezt a credót visszhangozza kortársainak legtöbbje is. Az utópia vágyából forradalmi költészet születik. Vítězslav Nezval sorai — *Mottó* című verséből — a huszas évek cseh költészetéhez mottóul szolgálhatnak:

*Szavazatom én a forradalom urnájába
dobom
Mert hogy a boldogság sorsszerű szükség
— ezt vallom — érzem én is
megértettem az élet egyszerű igazát
azt akarom élni ahhoz kívánok jogot
Szavazatom én a forradalom urnájába
dobom
hogy életem éléséhez legyen jogom.*

Az új életérzés — vagy jobb, csinált szóval: életakarat — új témákat von be a költészet körébe. Jiří Wolker „a fűtő szemeiről” ír modern balladát, Josef Hora a *Munkásmadonnáról* énekel.

A lírai én igyekszik feloldódni a közös vágyban és közös akaratban, s — mint Jaroslav Seifert — a kollektív költészet kórushangját szóltatja meg.

A XX. századi cseh líra javának forrásvidéke a munkásmozgalom vonzaskörében terül el. A csehszlovák köztársaság polgári demokráciája tartósabb kapcsolatot tett lehetővé a forradalmi eszmék és a költészet között, mint a szorosabb gúzsba kötött magyar társadalom, s merészebb, nyitabb hangot engedett. Ez lehet az egyik oka annak a vonzalomnak, amellyel a sokféle tilalomfától környezett József Attila a harmincas években a kortárs cseh líra felé fordult. Jiří Wolker, Josef Hora és mások műveinek fordítása közben mintegy újraélhette saját költészetének korábbi, zaklatott és színesen lázadó stílusorszakát.

A szabadversek ideges modulációinak, intellektuális merészségeinek évadja a cseh lírában tovább tartott, mint nálunk. Magyarázatul az a körülmény kínálkozik, hogy a cseh költészetben a népi egyszerűségnek nem volt olyan erős hagyománya, mint a magyarban, továbbá, a XX. századi cseh lírikusok előtt nem állt ott egy olyan hatalmas nemzedék megkötő, mérséklő példája, mint nálunk a *Nyugat* lírikusai. A modern cseh költészet firmamentumán — képletesen szólva — nem Babits, hanem egy Kassák vagy egy mozgalmi Füst Milán rakoncátlan vezércsillaga ragyogott.

Mindamellet a cseh lírában is megtörtént a visszakanyarodás a kötött formák és az én-líra hagyományos témái felé. A forradalmi tengerrengés apálya hozza vissza a régi-új lírai tárgyakat, veti föl hajjain a melankólikus szépségkívánás, a halk szemlélődés, a tépelődő hangulatok és a reménytelenség vízgyöngyeit. Jaroslav Seifert tömegek dobajától hangos utcai víziója helyébe František Halas nyomasztó tájképe lép:

*Pellengér e vidék fölött az ég
az álmon át türelmetlen lidérc csapong
s keresztlenül kálváriák köré kórust
vonnak a berkenyék*

*Békává bűvölt királylányok itt nefelej-
csen élnek
tigris-árnyékok lesnek rájuk a sásban
csöpp gyerekek szenge nyakában mérges
űszögfűzerek feketéllenek*

Ugyanez a fullasztó élmény és vígasztalan látásmód borong — immár szabályos rímek nyomjelzői között — Vilém Závada versében:

*Éjszaka... A néptelen falun át.
Kapuknál holdra nyílnak a kutyák.
Útmenti viskó... Újszülött sikít:
siratja első pillanatait.*

*Lőcsig süllyedt az élet és megállt,
de segítségért senki sem kiált.*

Ebben a komor történelmi éjszakában már csak a szerelem világol, „a vér rőt vitorláit” (Josef Hora) lobognak, majd ez

a fény is kihúny, s esztendőkre mindent beborít Lidice hamuja...

A költői évkör, melyet a *Kincsesház* kilenc kötete bemutat, a cseh líra lezárt korszaka. (A kilenc költő közül már csak Jaroslav Seifert, Vilém Závada és František Hrubín él, s ők is túl a pálya delelőjén.) Nagy korszak volt ez; a cseh líra, melynek a múlt században nem volt Petőfije, Mickiewiczze, e kilenc költő és néhány nemzedékarsa műveivel emelkedett a világirodalmi rangra.*

— k —

ESEMÉNYNAPTÁR

GERGELY SÁNDOR ÍRÓ 1961. FEBRUÁR 2-ÁN TÖLTI BE 65. ÉLETÉVÉT.

Gergely Sándor: A dehkánok földjén. Moszkva. Idegennyelvű kiadó, 1943. 92 old., — —: Bor. Moszkva. Nemzetközi Könyv, 1941. 158 old., — —: Szép úr hétköznapja. Bp. Cserépfalvi, (1946) 63 old., — —: Új falu. Bp. Athenaeum, 1949. 109 old., — —: Gyanú. Bp. Szikra, 1948. 176 old., — —: Farkasok. Bp. Szikra, 1950. 273 old., — —: Falusi jelentés. Bp. Szépirod. Kvk. 1950. 173 old., — —: Az utolsó felvonás. Bp. Szikra, 1947. 91 old., — —: Találkozó. Bp. Szépirod. Kvk. 1952. 133 old., — —: Forró nyár. Bp. Szépirod. Kvk. 1952. 342 old., — —: Felszáradoznak a könnyek. Bp. Szépirod. Kvk. 1954. 140 old., — —: Rögös út. Bp. Magvető, 1955. 689 old., — —: Vitézek és hősök. Ep. Bárd Ferenc és Fia, 1947. 159 old., — —: Dózsa György. 1—3. k. Bp. Szépirod. Kvk. 1954., — —: A nagy föld. Bp. Szépirod. Kvk. 1957. 371 old., — —: Oszi reggel. Bp. Szépirod. Kvk. 1957. 408 old., — —: Pereg a dob. Bp. Szépirod. Kvk. 1958. 390 old.

FJODOR MIHAJLOVICS DOSZTOJEVSZKIJ 1881. FEBRUÁR 9-ÉN HALT MEG.

Trócsányi Zoltán: — —: Breviárium. Bp. Dante, 1924. 269 old., Troyat: —. Bp. Cserépfalvi (1943) 488 old., Stefan Zweig: Három mester. Ford. Térey Sándor. Bp. Franklin, 1926. 222 old. (Kultúra és tudomány), Gáspár István: Orosz szellemóriások. Bp. UMK. 1947. 72 old. (Új magyar ismeretterjesztő kvtár.), Ermilov: —. Ford. Elbert János. Bp. Gondolat, 1959. 272 old., —. (1821—1881) Ajánló bibliográfia. Összeáll. Tiszay Andor. Bp. Főv. Szabó Ervin Könyvtár, 1956.

TELEKI LÁSZLÓ DRÁMÁÍRÓ 1811. FEBRUÁR 11-ÉN SZÜLETETT.

Teleki László: Kegyenc. Szomorújáték 5 felv. Bp. Franklin (1937) p. 103—207. (Élő könyvek. Magyar klasszikusok, 8.). U. az. Három reformkori dráma. Bp. Magvető, 1959. 332 old. (Magyar könyvtár).

Mérei Kálmán: — —: „Kegyenc”-e. Bp. Franklin, 1893. 215 old., Klapka György: Emlékeimből. Függelék — —: levelel. Bp. Franklin, 1886. VIII. 626 old., Angyal Dávid: Tanulmányok. Bp. Franklin, 1923. 195 old. (Kultúra és tudomány), Horváth Zoltán és Németh Andor: A kegycenc. (— —: élete) Bp. Pantheon, 1936. 227 old., Lengyel Tamás: — —. Bp. Franklin (1942?) 178 old. (Magyar életrajzok).

KOMJÁT ALADÁR KÖLTŐ 1891. FEBRUÁR 11-ÉN SZÜLETETT.

Komját Aladár: Új Internationale. Bp. Helos ny. 1919. 31 old. (Vörös kvtár, 8—9.), — —: Összegyűjtött művel. Bp. Szépirod. Kvk. 1957. 496 old., — —: Válogatott versek. Bp. Szikra, 1949. 150 old., Új költők könyve. Kassák Lajos, — —, Lengyel József lírai antológiája. Bp. Ma, 1917. 80 old.

Szabó György: — —: költészete. Bp. 1958. (Klny. az Irodalomtörténeti közl. 1958. 2—3. sz. pól.), Waldapfel József: — —: helye irodalmunk történetében. Bp. 1960. (Klny. az MTA Nyelv- és Irodalomtud. Osztályának közleményei, 15 k. 3—4. sz.).

KUN BÉLA 1886. FEBRUÁR 20-ÁN SZÜLETETT.

Kun Béla: Ki fizet a háborúért? Moszkva, 1918. 8 old. (Forradalmi írások, 4.), — —: Kie a föld? Bp. KMP. 1919. 8 old. (Kommunista kvtár.), — —: Mit akarnak a kommunisták. 4. kiad. Bp. Magyarországi Szocialista Párt, 1919. 32 old. (Kommunista kvtár.) — —: Marx Károly. Moszkva, 1933. 32 old., — —: Forradalomról forradalomra. Moszkva, 1926. 46 old., U. az. Wien, 1920. 46 old., — —: A Magyar Tanácsköztársaságról. Bp. Kossuth kiadó, 1958. 643 old.

Illés Béla: Ég a Tisza. Bp. Zrínyi kiadó, 1958. — —: előszavával, Lengyel József: Visegrádi utca. Bp. Kossuth, 1957. — —: előszavával, Szamuely Tibor: Riadó. Bp. Kossuth, 1957. — —: előszavával, Lenin művei. 29. kötet. Szikra, 1953. 225 old., Lenin művei 36. kötet. Kossuth, 1958. 525 old.

BESSENYEI GYÖRGY 1811. FEBRUÁR 24-ÉN HALT MEG.

A — irodalom. Összeáll. Belohorszky Ferenc. Nyíregyháza, 1941. 31 old. (A — Társaság kiadványai, 3.), Belohorszky Ferenc: — és a philosophus. Bp. 1929. 43 old., — —: társasága. Bp. Egyet. ny. (1941) 85 old. (Magyar irod. ritkaságok, 53.), Gálos Rezső: — —: életrajza. Bp. Közokt. kiadó, 1951. 425 old. (bibliográfiával), Császár Elemér: — —: akadémiai törekvései. Bp. Akad. Kvk. 1910. 78 old. Vajthó László: — —. 1747—1947. Bp. Dante, 1947. 119 old. (Dante új kvtár.), Szander József: — —: Művelt Nép Kvk. 1953. (Nagy magyar írók), Pallós Jenő: Millot és —. Bp. 1934. 67 old. (bibliográfiával).

Tróí arcképek

TELEKI SÁNDOR

(1821—1892)

Teleki Sándort, mint írórt nemigen szokás emlegetni. Az minden irodalomtörténeti kézikönyvben benne van, hogy Petőfi az ő koltói kastélyában töltötte mézesheteit, de az már nem mindegyikben, hogy Teleki Sándor is írt néhány számottevő könyvet. Igaz, nehéz is eldönteni, mi volt tulajdonképpen: szabadságharcos, kalandos sorsú életművész vagy író? Írni tudott, az bizonyos, de az is biztos, hogy az irodalmat csak úgy mellékesen művelte, kicsit félvállról, egy érdekes élet ráadásaképp. Egyetlen műfaja az emlékirat. Ebben sem rendszeresen dolgozott; amikor eszébe jutott egy-egy nevezetes epizód az életéből, hosszabb-rövidebb tárcát kanyarított belőle. Így gyűlt össze apránként hat kötetnyi írása. Mert megírni-való érdekes történet igazán bőven akadt életében. Szerencsés ember volt: Petőfit, Liszt Ferencet barátjának mondhatta; Bemnek egyik legközelebbi harcostársa volt; Victor Hugóval gyakran vacsorázott együtt, s vacsora után Reményi hegedült; harcolt Garibaldi

zászlaja alatt; megfordult Európa majd minden országában, megismerkedett kora legnevezetesebb embereinek nagyrészeivel — volt miről írnia! Az emlékek túláradó gazdagsága tette élete végén íróvá, mégpedig jó íróvá.

1821-ben született Kolozsvárott, grófi családból. A haladó szellem, a reformtörekvés nem volt idegen ettől a családtól; a rokonságban olyan kiváló személyekkel találkoztunk, mint Teleki László, a Kossuth-párti politikus és a *Kegyenc* című dráma szerzője, vagy Teleki Blanka, a magyar nőnevelés szabadságszerető úttörője. Teleki Sándor mellé serdülő korában Tánácsics Mihályt adták nevelőül. Tánácsics nem sokáig nevelhette tanítványát, mert hamarosan összerúgta a patkót az erdélyi cenzurát irányító püspökkel, s tanácsos volt odébbállnia, de tanítása bizonyára nem maradt hatás nélkül Teleki Sándorra. A reformszellem különben is élénk volt a kolozsvári iskolákban. Kéziratok röpiratok keringtek a diákok között, Teleki Sándor például az észak-amerikai Függetlenségi Nyilatkozat magyarátat szerezte meg. 1841-ben már a berlini egyetemen tanul, de nem nagyon fülik a foga a hegeli filozófiához. Valamelyik barátja beszél neki a véres spanyol trónviszályról; Teleki nem sokat töpreng: fölcsap Don Carlos katonájának. Később maga vallja be Bemnek, hogy nem valamiféle meggyőződés kedvéért, hanem „sportból” vett részt ebben a kalandban. Hogy majdnem otthagya a fogát? Nem baj! Annál érdekesebb az élet...

Igen, ilyen volt a fiatal Teleki, a koltói „vad gróf”: könnyelmű, kaland- és élnivágyó, hetyke és vidám, ma itt, holnap ott, az egyik nap kocsiba száll, hogy beutazza Liszt Ferencsel fél Európát, Oroszországot is, a másik nap Kolozsvárról szalajtat el a híres máramaroszigeti cigánybandaért, élvezi az életet. Tehette: fiatal volt, úr volt, gazdag volt. De jellemének dévaj felszíne alatt nem léhaság, hanem sok meleg emberi tulajdonság húzódott meg, különckedésében volt egy adag demokratikus hajlam, legalább is az emberékkal való érintkezésben. Különben az annyira érzékeny, s grófokra, urakra végtelenül gyanakvó Petőfi nem fogadta volna barátságába. Mindkettejükre jellemző az első-párbeszéd, mely lezajlott közöttük. Teleki így mondja el:

„Első szava, melyet hozzám intézett, ez volt:

— Ön az első eleven gróf, akivel beszéltek.

— Hát döglöttel beszéltél-e? — kérdém némi savanyúsággal.

— Az magam is voltam komédiás koromban.

— Na, cimborám, velem ugyan nem sokat nyertél, mert magam is csak olyan vad gróf vagyok.

Rám nézett, szemeiből láttam, hogy ezt a feleletet nem várta, kezét nyújtott, s a jég meg volt törve.”

Petőfi nemigen szeretett szívességet elfogadni; Telekivel volt annyira jó viszonyban, hogy pénzt kért tőle kölcsön, s a koltói kastélyt is igénybe vette.

Ez a bolondos gróf 1848-ban megkomolyodott. Kővárvidék képviselővé választja, aztán közlegénynek áll be, később kormánybiztos lesz, majd szerencséje összehozza Bemmellel, akinek megtetszik a bátor, mozgékony, gyors elhatározású férfi, s kinevezi az erdélyi hadak főfelügyelőjévé. Kalandban, izgalomban bőven van része, de most mindez értelmet nyer azáltal, hogy egész tevékenysége szent ügy szolgálatában áll. Élete ettől kezdve összeforr a szabadságmozgalmakkal, s Teleki büszkén, férfiasan vállalja ennek az életnek minden nehézségét. Világos után börtön, aztán izgalmas szökés, bújdosás (miközben Rózsa Sándor legényei segítik), 1850-ben kocsisruhában átjut szerb földre, azután az emigrációs élet különböző állomásai következnek, Konstantinápoly, Párizs, Belgium, London, végül Jersey, ez a kis angol sziget a francia partok előtt. Népes emigránstanya ez akkortájt; itt van Perczel, Mészáros Lázár, Beöthy Ödön, Reményi Ede, — ki győzné mind föl sorolni? Aztán mindenféle egyéb nemzetbéli emigránsok, mindenekelőtt a nagy Victor Hugo. Az élet nem éppen könnyű: Teleki egy ideig gyertyagyárban dolgozik, miután előzőleg Párizsban az adósok börtönét is kipróbálta. Itthon halálra ítélik. Mindez nem lankasztja politikai tevékenységét. Kossuthal levelez, cikkeket ír, politikai megbízatásokban utazgat, majd belép Garibaldi légiójába, és Türr István oldalán harcol az osztrák császári hadsereg ellen. Garibaldi barátságába fogadja, hasonlóképp az idősebb meg a fiatal Dumas. Aztán a sok hányódásnak is vége szakad egyszer. 1867-ben hazajön. Birtoka megvan, az ifjúság lobogó heve már csak emlékekben él, az emlékek anekdotákká kerekednek... — ekkor kezd el írni.

Emlékiratai (*Emlékeim* I—II. 1880, *Egyről-másról*, I—II. 1882, *Garibaldi alatt*, 1883, *Természet után*, 1884) nemcsak azért tartoznak a gazdag magyar

memoár-irodalom első sorába, mert kevés szerző tekinthet vissza olyan érdekes életre, mint Teleki Sándor, hanem írói értékük által is. Bár kicsit lenézte az írói mesterséget, s váltig hangoztatta, hogy ő sosem tanulta azt, s csak úgy „kotta nélkül”, „természet után” ír, ösztönösen, mint ahogyan a hangjegyet nem ismerő cigány muzsikál — mégis: helye ott van a magyar próza kiváló művelői közt. Az anekdotázó, szabadon csapongó elbeszélő stílusnak, mely éreztetni tudja a bor mellett anekdotázó vidéki társaság élőbeszédének jóízét, egyik mestere ő, akárcsak Eötvös Károly, akivel közeli művészi rokonságot tart. Teleki Sándor tudott néhány könnyed ecsetvonással jellemezni, szemléletesen leírni egy izgalmas csatát vagy egy dévaj mulatozást, és sosem volt híján az egyik legkellemesebb írói erénynek, a humornak. („Azt szeretem Önben, hogy mindig jókedve van” — mondotta neki egyszer Bem.) De tudott játszani a patosz és az érzékenyülés húrjain is (ha Bemről volt szó), és tudott sziszegve csipkedni (ha azt kellett tapasztalnia, hogy hazája a „sáp és provízió” országa lett, nem nem becsüli eléggé a szabadságharc hőseinek emlékét). Kossuth kedvelte Teleki Sándor írásait, „a magyar köznép génuszának” megszólaltatóját látta benne, s ez találó ítélet, ha köznépen nem parasztságot, hanem a vidéki nemességet értjük, melynek erkölcsi ideáljait, 48-as hevülését, morgolódo elégedetlenségét a sok adó meg a vasútépítési botrányoktól hangos közös-ügyes monarchia miatt, Teleki Sándor valóban jól tudta kifejezni.

L. S.

KUNCZ ALADÁR

(1886—1931)

Csaknem elfelejtettük, pedig a Nyugat avatott tollú esszéistája volt, az erdélyi magyar irodalom egyik útnakindítója, és könyve, a *Fekete kolostor* majd egész Európát bejárva tett hitet emberség és béke mellett.

Útja a Szent Mihály templom és a vármegyeház árnyékában megmerevedett Kolozsvárról indul. De az erdélyi arisztokrácia és maradiság fellegvára egyúttal az ország második egyetemi városa is és Kuncz Aladár családja — apja tankerületi főigazgató — és környezete a művelt és nemes liberális hagyományokat ápoló egyetemi értelmiséghez tartozik. A francia irodalom levegőjét szívja magába, az olvasókedv megmégülő lendületében veszi birtokába Maupassant, Renan és Anatole France vilá-

gát, de legkedvesebb írója, első tollpróbáinak témája Kemény Zsigmond lesz.

Egyetemi éveit Budapesten, az Eötvös Kollégium meghitt falai közt tölti. Az École Normale Supérieure varázsában élő otthon és műhely oltja Kunczot véglegesen a francia kultúra rajongójává, itt és mesterének, Riedl Frigyesnek óráin lesi el az irodalmi elemzés Taine módszerén iskolázott, erős átélőkészségű gyakorlatát. Toldy Ferenc szerepét boncolgató doktori értekezésén dolgozik, de ugyanakkor a Kollégium arbiter elegantiarum-a is, és barátja, Laczkó Géza kíséretében egyaránt otthonosan mozog a pesti szalonok levegőjében, meg a ferencvárosi bakakocsmák füstöszagú odúiban. Tudásvágy és életszomj — a fiatal Kuncz Dadi éveinek két motívuma, melyek aztán az egyéniség írói-élvezői karakterében válnak egységgé a Nyugat- és a Párizs-járás csillaga alatt.

A doktorátus megszerzése után — tanári munkája mellett — szerepet vállal a megújuló irodalom életében: a Nyugat egyik első fiatal munkatársa lesz; elegáns tollal kerekített esszéket, szellemes vibrációkkal támadó kritikákat és a franciás lélektan igényével, de vértelenül szótt, inkább csak önarckép-szerű novellákat közöl a folyóirat lapjain. Mint a Nyugat nemzedékének, neki is nagy élménye Párizs, hová 1909 nyaratól hat alkalommal is elzarándokol, egyre inkább otthon érezve magát a Szajnaparti boulevardokon. Párizsi útjai előtt még ingadozik a szobatudós és az életművész attitűdje között, de a századeleje francia csillogásának hatására megszűntetik Kuncz könyvbüvárlást és élethabzsolást vonzóan egyesítő tartása, mely voltaképpen a literátus polgárság első világháború előtti útkeresésének egyik típusa.

1914 nyarán utoljára jár Párizsban, a breton tengerparton éri a hadüzenet, s már nem utazhat haza: a háborús hisztériában rángatózó Franciaországban reked. Mint ellenséges alattvaló internálótáborba kerül és a Noirmoutier sötét falai közt, az Ile d'Yeu-i kazamaták dohos csendjében eltöltött idegroncsoló öt esztendő mélységesen kiábrándítja eddigi polgári eszményeiből, a kísértő örület karmai közül ugyan megmenekül, de csillogó életmesteri tartásának vége. Hazatérése után a háború, a fogság megpróbáltatásai egy ideig a valóságtól való menekülés misztikus szemléletébe, bergsonista elméletek hálójába fonják. Már a háború után készülő regénye, a *Felleg a város felett* is, mely az erdélyi társadalom realista felmérésének indul, a romantikus miszticizmus kódéba fullad. Azonban alkati vitalitásának erejével

hamar kilábol a rettegés és látomásos idegállapotából, s a saját sors és a kor tragikumából áldozatos és felelősséget vállaló, humanista tartást épít, mely Romain Rolland állásfoglalásával rokon. Kuncz fiatalkorának alapvetően esztétikai természetű látásmódját a háború élménye morálisra formálja, s a morális látás, a tettet vállaló humanizmus adta hivatástudat a születő erdélyi magyar irodalmi élet egyik legfontosabb örökléire állítja.

Az *Ellenzék*, s az *Erdélyi Helikon* szerkesztőjeként az erdélyi magyar irodalom polgári szárnyát alakítja a Nyugat esztétikájának apolitikus, de európai igényű szellemében. Nagy érdeme, hogy tágabb horizontot, modern gondolatokat ültet ebbe az irodalomba, megőrzi a provincializmus veszélyeitől, és az egymás mellett élő népek kulturális és politikai összefogásának programszerű felvetésével megvédi az irredentizmus és sovinizmus járványától. „*Életünknek egymásra utaltsága hozza egymás közelébe ezt a három irodalmat (a magyar, román és szász irodalmat), s lehetetlen kikerülni, hogy ezeknek egymás hatása, egymással való bensőséges érintkezése ne legyen. Elodázhatatlan feladata az erdélyi magyar irodalomnak, hogy ezeket a szellemi érintkezéseket kimélyítse*” — írja 1929-ben, az *Erdélyi Helikon*-ban. És Kuncz valóra is váltja ezt a gondolatot: fordítások, közös felolvasóutak, írói tanácskozások során igyekszik közösséggé szervezni az erdélyi magyar, román és szász irodalom képviselőit.

A férfikor humanista és tragikumra fogékony magatartása keményedik alkotássá posthumus műve, a *Fekete kolostor* lapjain, hol erdélyi emlékirókon és francia lélekelemzésen, Dosztojevszkij és Romain Rollandon nevelt írástudás ötvöződik a szemlélet bölcs és fájdalmas emberségével. „*Feljegyzések a francia internáltságból*” — áll a könyv címe alatt és az író a fogság teljes világát megidézi: a hazájuktól távol, rideg falak közé zárt, honvágytól gyötört és béke, meg munkájuk után sóvárgó emberek kínlódását, a párizsrajongó polgár kiábrándulását a háború mocskolta imperalista Franciaországból — de csak Clémenceau, nem Jaurès és Romain Rolland hazájából. Sajátos törvények szerint élő „társadalmat” mutat be: az együvé zárt legkülönbébb népek és osztályok fiaiból növekvő közösséget, s alkotja meg ennek a közösségnek egész lélektanát. Az internáltság élményanyagának feldolgozása események és hangulatok „document humain”-szerű mozaikjából teremti meg a fogolyélet atmoszféráját. De a könyv lendülete ennél is

tágabb ívelésű: a polgári haladás reményeit teszi mérlegre az író, a harmincas évek egyik legsikerültebb realista alkotásává avatva ezzel művét.

Kuncz Aladár nem volt mágusa a tollnak, de „az írástudók árulása” idején becsületes és elhivatott munkása maradt az írott szónak. És ez sem kevés.

Pomogáts Béla

ARNOLD ZWEIG (1887—)

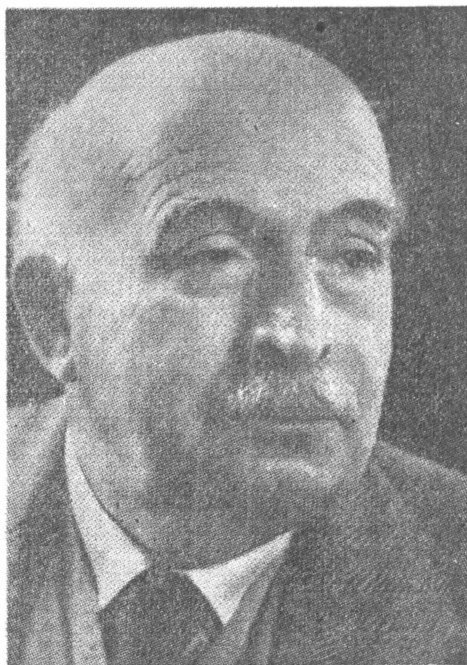
Néhány hét előtt, november 10-én ünnepelte a Német Demokratikus Köztársaság a Német Művészeti Akadémia elnökének, Arnold Zweignek hetvenharmadik születésnapját. Kevés európai íróat ismerünk, aki a polgári ideológia béklyóit levette olyan gátlástalanul mozog az értelem és erkölcs mágnesűjének irányításával megtalált új úton, a jobbnak, haladóbbnak felismert szocialista világnézet talaján, mint Arnold Zweig. A polgári humanizmusból kiindulva eljutott a szocialista humanizmusig, a társadalmi tartalmat nélkülöző pacifizmus zavaros hínárjából kiemelkedve az osztálytudatos békeharcig, a kritikai realizmus írói eszközeit pedig a szocialista realizmus korszerűbb, hathatósabb és nagyobb célokra törő eszközeivel cserélte fel. Ugyanakkor sem

formájában, sem hangvételében nem tett engedményt, sohasem sematikus, ápolja a német regényirodalom nagy tradícióit, nem szegényítette el a Gottfried Kellertől, Heinrich és Thomas Mann-tól, Kellermann-tól, Gerhardt és Karl Hauptmann-tól örökölt művészi technika gazdag hangszínelését: színes, olvasmányos, s egyben korszerű, pártos és tanulságos.

Arnold Zweig 1887. november 10-én született az alsó-szléziai Glogauban. Atyja, az egyszerű szíjgyártómester a tehetséges fiút iskoláztatta, de a fiú a szülői házban tanulta meg tisztelni a kétkezi munkát. A munkásosztály tiszteltét akkor is megőrizte, amikor már nagyhírű író lett. Első kötete a *Novellák Claudióról*, 1912-ben jelent meg. De a novelláskötettel egyidejűleg bibliai tárgyú drámákkal is próbálkozott. Ilyenek: *Abigail és Nabal*, *Samaél küldetése*.

Az első világháború döntő fordulatot jelentett a fiatal író életében. 1915-ben bevonult katonának, s 1918-ig végigszenvette a háború összes megpróbáltatásait. Rájött, hogy a nacionalista jelszavak mögött ott rejtőzik az uralkodóosztályok nyers önzése, hogy a frontkatonát csak emberanyagnak tekintik az imperialista háborúk mozgatói, s a *Korai utazásokban*, majd a *Szivárványban* már ez az új felismerése jelenkezik irodalmi formában. 1927-ben jelent meg az a műve, amely először országos, majd világhírhöz juttatta, a *Grisa örmester*. Egy orosz hadifogoly tragikus halála áll a történet középpontjában, egy gyilkosság bűvkörében mozognak a regény német figurái, mindenekelőtt a két Kroysing, Mertens, a bíró, akit rossz lelkiismerete öngyilkosságba kerget, s Chistoph, a gátlástalan gazember, akinek alakjában az író évekkal a náciizmus hatalomra kerülése előtt megformálta a későbbi SS-banditák jellemét. „Minden ideál hamis” — mondhatja vele Zweig — „az élet embertelen. Akkor hát miért ne legyek én is az”.

A *Grisa örmester* nagy sikerének hatására alatt írta meg Zweig *Junge Frau von 1914 (1914-beli fiatal nő)* című regényét, amelyben az előbbi háborús regény előzményei elevenednek meg. Bertin, ez a mindkét regényben szereplő figura az író maga, a saját fejlődéséről vall Zweig, arról, hogy egy polgári-liberális, humanista gondolkodású fiatalember hogyan gyűlöli meg azt a rendszert, amelyben él. Bertin a háború kitörésekor még elhiszi, hogy Németország egy nemzetközi fegyveres összeesküvés ártatlan áldozata. Amikor a németek ágyúból lövik a reimsi székesegye-

ház tornyát, ezt „tragikus szükségszerűségnek” látja. Bertin és társai később a saját kárukra jönnek rá, hogy az őket ért igazságtalanságok sorozata nem egyéni, hanem tipikus sors, a kapitalista rendszer, a militarizmus, az osztályuralom elháríthatatlan következménye és még csak nem is magának a háborúnak tulajdonítható, mert hiszen a háborút is az imperialisták robbantották ki. A polgári humanizmus — adja Bertin szájába az író — szembekerül a valóságos élettel. A kettő szöges ellentétet alkot. „Miért kell a magunkfajta embernek tíz hónap — kérdezi Bertin —, amíg annyira megokosodik, mint egy gázgyári munkás?”

1933-ban, Hitler hatalomra jutása után, az írónak is menekülnie kell a Harmadik Birodalomból. 1935-ben, emigrációban írja *Verdun iskolája* című művét, amely ismét lángoló vádirat az imperialista háború, s a frázishazafiság ellen. Két évvel később írt regénye, *A wandsbeki bárd*, már Náci-Németországban játszódik, s a *Grisa őrmester*, a *Verdun* mellett az író legjelentékenyebb műve. Egy nácivá lett Hamburg-környéki hentesmester bűnével és bűnhődésével kapcsolatban a Harmadik Birodalom széles társadalmi rajzát adja az író a második világháború kitörése előtt. Fanatizált kispolgárok, fogcsikorgatva dolgozó munkások, szélhámos karrieristák, nácitisztek, utálkozó, de elmentmondásra képtelen és gyáva értelmiségiek, züllött urilányok tarka egyvelege hullámzik előttünk fel-alá, s az író a sorstragédia erejével mutatja fel egy förtelmes és embertelen rendszer pusztulásának biztos jegeit.

Arnold Zweig mesteri meseszövése minden regényében elejétől végig leköti az olvasó érdeklődését. Az olvasmányosságról sohase mond le. „Vajon nem az-e a művészet feladata” — írja egy helyen — „hogy a valóságnak azokat az elemeit emelje ki játékosan, amelyek a köznapok munkájában kifáradt embereket egy reálisan ható, de a képzelet erejével megkonstruált világba varázsolják át...? ...Mindezt persze csak egy feltétel mellett teheti: ha a regényben felvázolt figurák az emberek valóságos arculatát hordják, és pedig az elbeszélő kiváltságos művészetének akkora megjelenítő erejével, amennyire az egyáltalán lehetséges...”

Zweig születésnapjának ünneplése nemcsak a költőnek és esszéírónak szól, hanem a nagy szocialista humanistának, a magával ragadó békeharcosnak is. Mendes-France-hoz intézett nyílt levele a nyugat-német felfegyverkezés veszé-

lyéről, a *Tűzszünet*, a *Betlehemi történet*, *Picasso békegalambja és a német sas*, *Öntsünk ekevasat a kardokból*, olyan írások, amelyek hatásukban mérhetetlen szolgálatot tettek a béke ügyének. A Szovjetunió 1958-ban méltán tüntette ki az író a Nemzetközi Lenin-békedíjjal.

Közben Niederschönhausen-i otthonában egyre dolgozik életművén, be akarja fejezni legújabb regényciklusát, amelynek címe: *A fehérember nagy háborúja*. A ciklus két kötete, a *Megérett az idő* és *A jég megtörik* címűek már elkészültek. Várjuk a befejező részt, amely, reméljük nem lesz az idős költő hatyúdala. (Az első kötet *A parancs* címen jelent meg magyarul.)

Frank László

K. F. RILEJEV

(1795—1826)

„A dekabristák voltak dicső apáink... A dekabristáktól örököltük az emberi méltóság felemelő érzését, a függetlenségre való törekvést, a rabság gyűlöletét, a Nyugat és a forradalom becsülését, az Oroszországban bekövetkező változás lehetőségére vetett hitet s azt a szenvedélyes vágyat, hogy részt vehessünk abban...”

Herzennek ezek a szavai méltóképpen fejezik ki a későbbi forradalmár nemzedékek tiszteletét a bátor elődök iránt, akik 1825 december 14-én pár ezer katonától kísérve a szentpétervári Szenátus térre vonultak, hogy a cári önkényuralmat megdöntsék, és a reformok s a haladás útjára vezessék a hatalmas birodalmat. A felkelési kísérlet néhány óra alatt összeomlott, s a merész katonatisztek — tegnap még az előkelő társaságok kedvencei — üldözöttek, várbörtönök foglyai lettek. Ötüket a cár felakasztatta, de ha életüktől megfoszthatta is őket, dicsőségüket nem vehette el, és nem iktathatta ki az orosz történelemből a nevezetes decemberi napot, mely világgá harsogta, hogy a lomha kolosszusként emlegetett birodalomban hatalmas erők feszülnek, melyek megállíthatatlanul mind közelebb hozzák a változás napját.

Az öt kivégzett dekabrista egyike, a mozgalomnak egyik legvonzóbb alakja Rilejev volt. Katonatiszti családból származott, s a pétervári kadetiskolában nevelkedett. A cári tisztí iskola franciás, irodalmias műveltséget nyújtott növendékeinek, s a fiatal kadétek közt — akár csak a mi bécsi testőrtiszt-

jeink körében — divat volt verset írni. Rilejev is már diákkövel versel; első hazafias ódáját Kutuzov halálára írja. A Napóleon elleni háború felrázó, büszke élményei legfogékonyabb ifjú éveiben érik; a győztes orosz sereggel ő is eljut Párizsig, s mint nemzedékének oly sok tagja, a nagy háborús „tanulmányút” alatt a nyugat-európai szabadgondolkodás és liberalizmus hatása alá kerül.

„A német- és franciaországi hadjáratokban — olvassuk a dekabrista Fonvizin feljegyzéseiben — fiataljaink megismerkedtek az európai civilizációval, mely annál erősebb benyomást tett rájuk, mert módjukban volt összehasonlítani a külföldön látott sok mindent azal, ami szülőföldjükön lépten-nyomon szemükbe ötlött: hogy az oroszok óriási jogfosztott többsége szolgáskorban él, a főnőkök kegyetlenül bánnak az alájuk rendeltekkel, a hatalom semmilyen visszaéléstől nem riad vissza, mindenütt önkényeskedés uralkodik. Mindez felháborította a művelt oroszokat, és felkorbácsolta hazafias érzelmüket.” A felháborodás a fiatal tisztok egy részében a cselekvés, a változtatás vágyává fokozódott, s a legbátrabbak, a porosz ifjúság titkos szövetségének mintájára, szervezkedni kezdtek, hogy — ha másképp nem lehet — a cári hatalom megdöntésével nyissák meg a feudalizmusellenes, liberális reformok útját.

A titkos társaság tagjaiéhoz hasonlóan alakult Rilejev gondolkodása is. A háború befejezése után egy ideig a voronyezi kormányzásban tartózkodott; közelről láthatta, mint nehezedik fokozott súllyal az elnyomás az orosz életre, különösen a jobbágyságra, mely honvédó vitézsége méltánylásául helyzetének javítását várta, s ehelyett a katonai kényszerletelek szorosabb szolgásgát kapta meg. 1818-ban nyugdíjaztatta magát, s a fővárosban vállalt polgári állást, előbb a pétervári büntetőtörvényszéknél, majd 1824-ben az orosz—amerikai kereskedelmi társaságnál. Mindkét helyen bőséges alkalma van megismerni az orosz bürokrácia és a jobbágrendszer felháborító vonásait. Közben verseket ír: szerelmi költeményeket, elégiákat, epigrammákat, Zsukovszkij és Batyuskov módra. Eredetibbek, frissebbek riportszerű prózái életképei, különösen az *Egy vidéki Pétervárott* című sorozat. Hazafias mondanivalója leginkább regéiben csendül meg; ezek az orosz történelem valóságos vagy legendás alakjairól szólnak (Oleg Vescsij, Szvjatoszlav, Boján, Dmitrij Donszkoj, Jermak stb.), köztük olyan népi hősookról is, mint Ivan Szuszanyin, és Bogdan Hmelnjickij. Puskin nemigen szerette Rilejev történelmi re-

géit, kifogásolta verselésbeli fogyatékoságukat, a *Vojnarovszkij* című elbeszélő költemény Nagy Péter koráról azonban megnyerte tetszését.

Rilejev 1820-ban írta meg azt a versét, mely egy csapásra hírnevessé tette. E versében (*A kegyenchez*) Arakcsjevet, a cári elnyomás leggyűlöltebb képviselőjét állítja szegénypadra a költő.

*Gőgös kegyenc, hitvány ármánykodó,
A cár orcátlán, talpnyaló barátja,
Ki hazád felett zsarnokoskodol,
S cselszövessel vergődél méltóságra,
Te mersz rám nézni megvetéssel?
Kopóidat küldöd reám?
Törődöm is ilyen szeméttel!
Gyalázásod dicskoronám!
Sújthat-e a te megvetésed,
Ha tőled jön, bánthat-e a szitok,
Mikor fölöttem én itélek,
Büszkén, hogy hozzád nem hasonlítok!*
(Rubin Szilárd fordítása)

E verse révén Rilejev szorosabb kapcsolatba kerül a forradalmi szervezkedőkkel. Részt vesz a társaság titkos ülésén, Besztuzsevvval együtt szerkeszti a *Sarkcsillag* című almanachot, s hamarosan a dekabristák északi csoportjának egyik vezetője lesz. A forradalmi változás szükségességében a társaság tagjai mindnyájan egyetértének, de maguk is vitatkoznak a módokon. Rilejev a parlamenti rendszer híve Pesztelj diktatórikus terveivel szemben, s abban is különbözik társaitól, hogy szűkkörű puccskísérlet helyett szélesebb társadalmi mozgalom megszervezésére törekszik, s ebbe az alsóbb rétegeket is be kívánja vonni. E célból írja agitációs verseit, melyeket közérthető, egyszerű stílusban mintegy a nép ajkára szán.

*A mi cárunk német—orosz,
Mundérja is szűk, poroszos,
Lám a cár, lám a cár,
Igazhitű goszudár!
Van-e gondja a hazára?
Napestig a paripákra!
Lám a cár, lám a cár,
Igazhitű goszudár!*

(Rubin Szilárd fordítása)

1825 november 19-én meghalt I. Sándor cár. Az uralkodó-változás zavara it a titkos forradalmárok a cselekvésre akarták felhasználni. „Az alkalom kedvező — írta egyikük — és ha most sem mire sem vállalkozunk, teljes joggal megérdemeljük a hitvány nevet.” December 13-án Rilejev lakásán összeülnek a szervezkedők, és katonai felkelésre határozzák el magukat. A házigaazda részt vesz a forradalmi kiáltvány megfogal-

mazásában, mellyel új korszak kezdetét, az önkényuralom és a jobbagyság megszüntetését, a szólásszabadság és más fontos reformok megvalósítását kívánták tudtul adni az elnyomott népnek.

Másnap Rilejev betegen is megjelenik a Szenátus téren. A rosszul előkészített felkelt estére néhány ágyúlövés szétugrasztja. Rilejevet is letartóztatják, s 1826 július 13-án négy társával együtt kivégzik.

Harmincegy éves koráig nem alkotott remekműveket, s a forradalmár dicsősége nagyobb, mint az íróé. Méltánytalan azonban, hogy műveiből alig valamit fordítottak magyarra; a dekabrista költő és publicista írásai nem hiányozhatnak sokáig a magyar könyvespolcokról.

Lányi Kamilla

WILLIAM BLAKE

(1757—1827)

Hosszú ideig közönséges örültek tartották, aztán egyszers csak felfedezték, terjedelmes értekezéseket írtak róla s egyre kódőbb tanok növesztettek műve köré egyre homályosabb kommentárokat. A prerafaeliták merészelték először költőnek mondani, Rossetti keresztény misztikust, Swinburne panteista váteszt látott benne, a modern irodalomnak és lélektannak pedig alig volt képviselője, aki ne Blake-ben kereste volna őset. André Gide és T. S. Eliot, Yeats és Jung olvassák egyforma vonzalommal, sokan úgy találják, hogy ő az utolsó gnosztikus, még többen pedig, hogy az első szürrealista. Egyesek az archetipusok korai megfogalmazóját, mások a szabadszerelem agitátorát tisztelik benne s vannak, akik szerint Blake műve csak látomásnak maszkírozott publicisztika.

A költő, akinek neve ennyire ellentétes ars poeticák tükrébe került, teljesen „normális”, közérthető versekkel indult. A *Költői Vázlatok* darabjai formaérzéről, az angol reneszánsz líra s az ossiáni balada iránt érzett fogékonyaságról s klaszszicista tájékozódásról tanúskodnak. Következő kötete, *Az Ártatlanság Dalai*, pedig mintha gyermekek számára készült volna: nyájas oroszlánok, barátságos négergyerekek, angyalkák és kisbarányok népesítik be világát — s mögöttük ott az ismert preromantikus nosztalgia: elvagyodás az egyszerűség, az idilli ártatlanság Edenébe.

A valóság azonban túlságosan is durván horzsolja a költő tudatát, semhogy szelíd elvagyodással idillé lehetne finomítani. A francia forradalom földin-

dulásának, az iparosodás éles társadalmi ellentéteket teremtő vajúadásának, az „ártatlanságát veszített” emberiségnek tapasztalatai diszharmónikussá torzítják Blake világát. Az idill széttöréséből *A Tapasztalat Dalai*-nak ciklusa születik meg, mely mintegy párja és ellentéte *Az Ártatlanság Dalai*-nak. Blake ellentétekben gondolkodik: az irgalmat kegyetlenség, a szeretetet gyűlölet váltja fel — a bárány „gyengéd begetését” a tigris „rettentő szimmetriája”. A nosztalgikus békét katógó ipari zajok roppantják össze, a szelíd tájra kegyetlen műhelyek épülnek és Arkádia tiszta egére gyárkérmények füstje ír félelmes jeleket. Az idill „modern” Londonná keseredik:

*A bérelt utcákat rovom,
Itt, hol a bérelt Themze zúg,
Emberek jönnek: arcukon
Fájdalmuk hozzák s bánatuk.*

— Ebből a világból már nem válthat meg a nosztalgia, — csak a látomás!

A kor, mint minden jelentős történelmi forduló, igazán nem szűkölködik vízió-náriusokban és prófétákban. Sőt a ráció hódításával együtt csak növekszik az emberek érdeklődése a titokzatos dolgok iránt. Egyre-másra titkos társaságok alakulnak, terjed az okkultizmus, a fekete mágia és a kor legismertebb hírességei a látnok Swedenborg s a varázsló Cagliostro. Csakhogy mindebben van valami szándékolt, valami nem-őszintén mester-séges. Szerb Antal írja világirodalom-történetében, hogy az egész romantikára jellemző egyfajta álarcosbálszerűség: „szélsőséges racionalisták irracionalistáknak öltözködtek”. Ugyanez áll a kor misztikusaira és prófétáira is: Swedenborg például hosszú ideig tevékenykedett józan mérnökként, egyszer aztán váratlanul rádőbbsent, hogy ő voltaképpen próféta s ettől kezdve gyors ütemben jelentette meg látomásait. Ezekben másvilági tapasztalatairól számolt be, olyan szakszerű és megbízható baedeckerséggel, mint egy jobb idegenforgalmi ügynökség.

Nos, Blake egészen másfajta látnok. Még egészen kicsi gyerek volt, mikor már benső barátságot ápoltt Eliezer próféta szellemével. Később a látomások csak terelbelyesedtek s Blake olyan magátólértetődn utazott mennyország és pokol között, mint mi a villamoson. Egy barátja, Leigh Hunt, írta le később, hogy esti sétáikon a költő mindig udvarias, egyszersmind meghitt módon üdvözölte az éppen arra-felé repkedő Pál apostolt. Ehhez a látomásos élethez igazodott házassága is, felesége együtt remegett vele víziói alatt s feljegyezték, hogy a kandalló fényénél szokták olvasni Miltont és a Bibliát.

Máskülönben Blake rendszeresen dolgozott: rézmetszeteket készített, könyveket illusztrált s a kiadók szívesen foglalkoztatták a gondos és tehetséges illusztrátort. Az emberek csak akkor kezdték gyanakodni, mikor lerajzolta a Piramisokat Építő Aggastyánt és a Bolha Szellemét, ásitás közben. Ezután már kevesebb munkát kapott.

Látomásait bizonyos mértékig magyarázza, hogy Blake schizoid alkatnak született. (Biográfusai szerint elmegyógyintézetben töltött néhány évet.) Ugyancsak az alkat teszi érthetővé Blake többször hangztatott kijelentését, hogy t. i. könyvei egyrészt túlvilági hatalmak diktálására írta. Ezekben a próféciaikban voltaképp az ihletet önállósította a tudathasadás. Am Blake költőnek született, művészileg formálta meg látomásait, ezért érezzük például Swedenborg írásait mintegy „prózái vízióknak” az övéi mellett.

A vizionárius szemlélet sajátos szimbólumokká alakítja a valóság dolgait. A költő minden mögött „lát” egy titkosabb jelentést, rejtett értelmet, melyet csak a kiválasztott látnok számára tár fel a sors: „Az én szememben ez a világ a Képzelet folytonos víziója” — írja. Így alakul ki a blakei „kettős látás”, mely valóság és látomás együttesében, s dialektikájában vesz tudomást a világról. Mint ahogyan maga Blake fedi fel szemléletének titkát a Thomas Butts-hoz írt híres levélben:

*Attól, mi másnak csupán semmiség
Szemem mosolyog avagy könnyben ég,
Mert kettős látomást idéz szemem,
Kettős látomás játszik énvelem,
Mi lelki szememnek őszhajú Vén,
Ott testi szemmel Bogáncsot látok én.*

A szimbólikus látásmód különös szellemekkel népesíti be Blake látomásait. És Urizen, az örök Értelem s Los, az örök Energia dualista párharcában a költő, aki a kapitalizálódás okozta nyomorúságot a ráció rovására írja, Los, vagyis a Sátán mellé szegődik. Blake e híres satanizmusa voltaképpen észellenes lázadást takar, az Eros vitalista hitvallását a hideg értelem ellenében. A *Menny és Pokol Házassága*-ban megidézett túlvilág angyalai ugyan okosak, de gőgösek és ellenszenvesek is. Az ördögök viszont, akikkel Blake barátkozik, rendkívül jómodorú és derék lények. Velük kapcsolatban korántsem szabad holmi kátrányszagra gondolnunk: rendszeren öltözködnek, tisztas kézművességgel foglalkoznak, s szabadidejükben mélyér-

telmű közmondásokat eszelnek ki. Elvégre az ördög is ember...

A későbbi próféciaikban (*Ahania Könyve, Los Éneke, Vala vagy a Négy Zoa*) aztán egész mitológikus világot teremt Blake. „Rendszert kell alkotnom, különben más rendszer igaz le, nem okoskodni és hasonlítgatni fogok, az én dologom a teremtés” — vallja, s ez a vallomás rávilágít mítoszalkotó módszerére: a teremtő képzeletre, azaz a látomásra. Urizen és Los mellé megidézi Enitharmon, Ahaniát, Urthonát, s még egy sereg keltás vagy görögös nevet viselő, emanációs úton született, neoplatonikus szellemet. Ezek a szellemek külön metafizikába rendeződnek, azonban ez a rendszer lesz Blake írásainak legkevésbé élvezhető része, ez távolodott el leginkább a költészettől.

Az olvasó azt hinné: itt a pont, ahol Blake költészete végképp elszakad a valóságtól. De nem, a miltoni ősvilág talaján kohók lihegnek, kalapácsok zuhognak és:

*London nyög a fájdalomtól
Dombtól dombig, s a Themze jajgat végig a völgyeken...
...Nyomorba lökik az embert, azután
ünnepélyesen adakoznak,
Éhes és szomjas ajkak zengik Jehova dicséretét.*

— hangzik fel az elnyomott Albion panasza. De feltűnik az új aranykor ígérete is (*Jeruzsálem*): az új, szentebb Jeruzsálem London romjain, a város, mely az emberi szabadságnak és boldogságnak lesz himnikus erővel megformált szimbóluma.

A kor valósága tehát beszűrődik ebbe a lírába, de Blake versei mégis bizonyos távolságban maradnak attól, amit mi közérthető költészetnek érzünk. Metafizikus képletei, izgatott misztikája révén inkább csak az európai költészet evolúcióját és egy különös lélek titkait nyomozó olvasó számára jelent ez a kötet élvezetet, a verskedvelők nagyrésze számára idegen világ marad.

Blake majdnem kivétel nélkül maga nyomtatta könyveit, sajátos, állítólag meghalt öccse szellemétől tanult színes technikával, igen kis példányszámban, mivel kizárólag „az arkangyalok érdeklődésére” számított. Ők, értesülései szerint, hálás közönségnek bizonyultak, s Blake nagy örömet lelte ebben. De tévedett: valódi dicsőségét nem a túlvilágon találta meg, hanem földi olvasóiban.

P. B.

A SZATÍRA

Gondoljunk *Don Quijoténak*, a bús-képű lovagnak a történetére, akinek eszét veszi a sok lovagregény; a regényhősöket követve nekiindul a világnak, és nevetséges kalandok sora téríti vissza a messzetúnt lovagvilág ábrándjaiból a valóság prózájához. Gogol *Revizor* című vígjátékában egy kisváros becselen, zsarnok vezetőit leplezi le a feltételezett és a valóságos revizor körül zajló bonyodalmak közepette. Petőfi *Pató Pál* című verse a tétlenségbe süppedt, maradi magyar nemest teszi nevetségessé. Mikszáth *Új Zrinyiásza* azt mondja el, mi lenne a sorsa nemzeti múltunk egy nagy hősének a kiegyezéskori Magyarország korrupt, sivár világában.

Négy, műfaji tekintetben különböző klasszikus művet említettünk, amelyeket azonban az írói szándék, az írói módszer azonossága rokonít. Az írói módszer: torzító tükröt tartanak az olvasók elé, s ebben hibák, visszasságok tűnnek elénk megnagyítva, a valóságosnál is ellenszenvesebbé torzítva, — éppen ezért szemléletesebben, nyilvánvalóbban. Az írói szándék: küzdeni a hibák ellen, nevelni az olvasókat. Lényegében ezt értjük ma szatírán. Ahogy Arany János írta: a szatíra „a nevetségesnek csak álarcát kölcsönzi el, de az álarc alatt mindig valami komoly célra törekszik”. Kineveti a hibákat, hogy javítson; csúffá tesz embereket, hogy térjenek észre.

Régebben, amióta Horatius és Juvenalis megalkotta az első klasszikus szatírákat, csak a tanítóköltemények egy csoportját nevezték szatírának; azokat, amelyek a gúny eszközeivel akartak hatni az olvasókra. (A szó latin eredetije egyébként azokat a tréfás verseket jelölte, amelyekkel jómódú, művelt rómaiak szórakoztak jó ebédek után.) A szatirikus ábrázolási mód azonban minden műfajban jelentkezhetik, a társadalmi aktivitás és a nevelő szándék hasonló hevével. A szatírákat ma nem is tekinthetjük önálló műfajnak, hanem inkább minden műfaj keretei között alkalmazható ábrázolási módnak. Egy lírai életkép, kacagató bohózat vagy terjedelmes regény egyaránt lehet szatíra.

Hangsúlyozom, hogy a szatíra legsajátosabb eszköze, amely a szatirikus mű típusalkotásában éppúgy érvényesül, mint a gúnnyal, vagy íróniával ható hangjában: a túlzás. Miért van erre szükség?

Karinthy egyik humoreszkje ír arról a cirkuszról, ahol a világ legkisebb óriása és legnagyobb törpéje látható: — mindkettő átlagos magasságú ember. Nyilvánvaló, hogy a legkisebb törpe és a legnagyobb óriás jobban mutatja, milyen a törpe vagy az óriás. Így van a szatírában is. A felnagyított, torzító tükörben bemutatott bűnök, visszasságok szembe-tűnőbbek — és gyűlöletesebbek.

A szatíra jellegét, hatását, társadalmi és művészi értékét sokféleképpen motíválhatják azok a társadalmi körülmények, amelyek az írókat a szatíra írására indítják. A társadalmi vagy morális bűnök kiirtásának szándéka azonos, de különböző a társadalmi tudatosság foka, amelynek szintjéről az író kortársait, kora intézményeit s a maga lehetőségeit megítéli. A kor viszonyaival s az író világnézetével szorosan összefügg az is, mit tart az író káros magatartásnak, kiirtandó bűnnek, üldözendő szokásnak. Művészi és társadalmi értelemben maradandó szatíra azonban csak a haladás eszméinek ihletében születhetik. Cervantes, Gogol, Petőfi vagy Mikszáth szatírája mögött nem elavult társadalmi eszmények állanak, és nem valamiféle időtlen általános emberi elkeseredés háborog. És itt nemcsak arról van szó, hogy a szatírában kifejeződő társadalomkritikának nagyon is konkrét tartalma van, hanem arról is, hogy az író haladó nézetei és az adott társadalmi valóság közötti feszültség adja a szatíra igazi savát-borsát.

A utóbbi években többször folyt vita arról, van-e szerepe a szatírának a szocialista társadalomban, a szocialista realista irodalomban. A marxizmus-leninizmus klasszikusai nemegyszer felhívták a figyelmet arra, milyen fontos szerepet tölt be a szatíra a szocialista társadalomban is. A szocialista-realista irodalom aligha tölthetné be nevelő feladatát, ha lemondana a szatíráról, a hibák elleni küzdelem legalkalmasabb irodalmi módjáról. Ilf és Petrov, Majakovszkij és sok más jelentős író szatirikus művei (Majakovszkij *Poloska* című szatíráját nemrég mutatta be nagy sikerrel a Vigszínház) bizonyítják, hogy a szatíra a szocialista irodalomnak is eleven, vonzó és hatásos eszköze.

P. L.

„Csak tévelygők járnak a költők után” — fakadt ki indulatosan a Koránban Mohammed, az iszlám prófétája és ezzel akarva-akaratlan elismerte, hogy az arabok közt több mint 1300 esztendő óta beszélhetünk irodalmi életéről. Haragját az okozta, hogy a költők benne is a vetélytársat látták, gyűlölték őt, becsmérő bökversekkel és varázserejű, a hiedelem szerint „koponyát beszakító” vers: a káfija ráolvasásával próbálták nevéssé, sőt lehetetlenné tenni. Ebben az időben ugyanis még az egész arabság közkinccse volt a költészet: mindenkit érdekelt és mindenki értette. A legenda szerint a mekkai búcsú idején a költők is versenyre keltek, és a győztes költeményt arany betűkkel hímezve kifüggesztették a búcsújárás helyén. Ez a történet is az irodalom társadalmi megbecsülését bizonyítja.

Az emberiség történetében alig látott gyorsasággal ívelő fejlődés indult el ezen az alapon. A középkor századaiban az arab világ őrizte és ápolta a klasszikus művészeteket és tudományokat. Ugyanabban az időben, amikor a keresztény Európában mindössze néhány száz kódexből álló papi könyvtáraknak csodájára jártak, II. Al Hakam kalifa könyvtárában — kerek egy évezreddel ezelőtt — négyszázezer kötet volt, és fővárosában 27 ingyenes iskola működött, hogy a szegénysorsú gyermekek is tanulhassanak. Az arab társadalmi-gazdasági berendezkedés azonban megrekedt, és a hirtelen, ugrásszerű fejlődés évszázadai után az irodalomban is a béklyóvá merevedett hagyományok, a rideg formalizmus kora következett. Még a tudományos írások is nehezen érthető hasonlatokkal, cikornyás rímekkel, nyelvi ügyeskedéssel teltek meg. Ez a tetszhalál a múlt század végéig tartott: ekkor született újjá az arab irodalom.

Az első nehézséget a nyelv megválasztása okozta. Ez egyben azt is meghatározta, hogy kinek szóljon az irodalom. Durván egyszerűsítve ugyanis három arab nyelvet különböztethetünk meg: a klasszikus irodalom nehezen érthető, túldíszített nyelvét, a századunkban kialakult, nyugati szavakkal átitatott „újságnyelvet” és a különböző tájszólásokban élő „népnyelvet”.

Kezdetben a kiváltságos osztályokhoz húzó konzervatív írók voltak többségben. A klasszikus hagyományokat bálványozták, írásaikban sokszor erősen másodrendű és homályos volt a cselekmény.

Olvasóikat választékos stílusukkal, leírásaik nyelvi emelkedettségével akarták elkápráztatni.

Később jelentkeztek a nyugati hatásokat szinte válogatás nélkül befogadó „újságírók” csoport írói. A polgárság igényeit szolgálták ki rutinosan, de felszínesen, érzelmi és érzéki hatásokra vadászva. A társadalmi kérdések feszegetésétől ők is gondosan óvakodtak.

A népnyelvvel csak egy-két író kísérletezett. A legegyszerűbb szavakkal mondták el sötéten naturalista vagy vasikos humorú történeteiket. Ritkán futotta többre erejükből egy-egy rövid rajznál. Csak a második világháború és a győztes népi-nemzeti forradalmak után kerekedett felül a kaumiyya, a népi irodalom irányzata. Ezek az írók megpróbálták egyesíteni az irodalmi nyelv jó értelemben vett hagyományait a népnyelv erejével. Sikerült bebizonyítaniuk, hogy az olvasók táborát a színvonal leszállítása nélkül is lehet bővíteni. Kiharcolták az egyiptomiak „olcsó könyvtárát” is. Az olcsó, de színvonalas köteteket néhány nap alatt húsz-harmincezer példányban kapkodják el az újságárusoktól.

A mai arab prózaírodalom Egyiptomban érte el a legmagasabb színvonalat. Olvasóközönségünk is egyiptomi arab író, Mahmud Tejmur nevét ismerte meg először *A halál ügynöke* című elbeszélés-kötetéből. Tejmur a legnépszerűbb és legismertebb novellista. Ő írt először az egyszerű emberekről, parasztokról és kispolgárokról, de szívesen rajzol franciás ihletésű, lélekelemező portrékat és gúnyosan csipkelődő karikatúrákat is. Legnagyobb elbeszélései, mint *A halál komédiája*, a *Tüntetés* társadalomrajznak és lélekrajznak egyformán hitelesek. Bámulatosan termékeny, mint a keleti írók legtöbbje, több mint negyven kötetnyi munkája jelent meg eddig, de — s a mai arab íróvárosával ellentétben — sohasem tesz engedményt a színvonal rovására.

A fiatal elbeszélők közül Júsuf Idrisz, az 1925-ben született falusi orvos emelkedik ki. Roppant eleve szemű megfigyelő, az egyiptomi falu életét töviről-hegyire megismerte. *Olcsó éjszakák* című elbeszélés-kötete talán az eddigi legnagyobb arab könyvsiker volt. Számos európai nyelvre fordítottak nyugodthangú, de nyugtalanító, derűsnek, sőt humorosnak tűnő, mégis megrázó és tragikus falusi

novelláiból. Hősei felláhok, közrendőrök, gépészek, korhely mesteremberek és ravasz kocsmárosok. Az egyiptomi falu vászáinak forgataga lüktet, sőt nyüzsg íásaiban, józan orvosi szeme mégis tévedhetetlen biztonsággal emeli ki a legjellegzetesebb típusokat és a látszólagos kuszaságban is tisztán meg tudja mutatni a társadalom rejtett összefüggéseit.

Az elbeszélők közül az arab irodalmi és művészeti főtanács titkáranak, Júsuf al Szibáinak nevét kell még megemlítenünk. A negyvenkét éves volt lovassági tiszt már diákkorában feltűnt íásaival. A bukott királyság társadalmának jellegzetes figuráit ő találta legjobban telibe, elsősorban az élelmes akarnok megrajzolásával. Legsikerültebb elbeszéléseként, az *Östehtetség al Midából* címűnek is egy csikkcszedőből képviselővé feltört karrierista a hőse.

A regényírás legnagyobb mestere mindmáig Taha Huszajn, az arab irodalom „nagy öregje”. Hetven esztendő és ebből hatvannyolcat teljes vakságban töltött. Szegény család gyermeke, két éves korában, rosszul gyógyított betegsége következtében veszítette el szemévelágát. Hihetetlen szorgalommal tanult, vaksága ellenére még az egyetemet is elvégezte. Önéletrajzi regénye, az Európa könyvkiadó tervében szereplő *Al ajjám* (Napok) nyolc európai nyelven aratott már egyöntetű sikert. Az első kötet a vak író gyermekségéről, családjáról, falusi életéről szól, a második az egyetemi évek forrongását írja le.

A másik nagy arab regény, az *Al ará* (A föld) Abdurrahmán al Sarkávi tollából származik. Az egyiptomi élet legnagyobb társadalmi problémája évszázadokon keresztül a földkérdés volt. Sarkávi a felláhok földért folytatott egyenlőtlen és tragikus harcát írta meg az arab prózát jellemző romantikus, sokszor talán kissé külsőséges eszközökkel.

A magyar irodalomhoz hasonlóan az arab népek irodalmában is kiváltságos helyet foglal el a költészet. Olvasóközönségünk sajnos semmit sem ismer az arab líra gazdagságából. Ezen a hiányon segít majd a Magyar Helikon kiadónál Germanus Gyula válogatásában és nyersfordításai alapján Jékely Zoltán és Molnár Imre műfordításában készülő *Arab költői antológia*. Az élő arab költők közül elsőnek az egyiptomi Mahmúd Abbász al Akkád nevét emelhetjük ki. Költészete egyetemes érdeklődésű, politikai, szerelmi, gon-

dolati versei egyforma erővel szólalnak meg. Legnagyobb hírre talán *A kairói munkásotthon felavatására* című verse, ez a szenvedélyes forradalmi óda tett szert.

A szíriai költők közt a harminckét éves, meggyőződéséért többször is bebörtönzött, novellistának is tehetséges Sauki Bagdádi a legnevesebb. Líraibb alkat, mint Akkád, minden írását, elvont témájú verseit is őszinte humanizmus, mély emberi érzések tüzesítik át.

Irak legnagyobb költője Mahdí al Dzsaváhiri, az arab nyelv egyik legkiválóbb ismerője és művésze. Bámulatos könnyedséggel versel, sokszor oldalakon keresztül egyetlen rímet használ hosszú, lendületes politikai verseiben, mint a híres *Port Szaidban* vagy az *Algériában*. (Ez a rímelés az arab nyelv szelleméből fakad és többé-kevésbé természetes az arab költészetben.) A szerelmi líra legszebb darabjait a libanoni Bassára'l Húri divánjában (verseskötetében) találjuk.

Sokat fejlődött az arab drámai irodalom. Kezdetben a múlt dicsőségét idéző történeti színművek árasztották el a színpadokat. A társadalom égető kérdései csak napjainkban kerültek színpadra Mahmúd Tejmur és a hatvankettedik életévében járó, Taufik al Hakím egyes darabjaiban.

Taufik al Hakím sem írónak indult. Vizsgálóbíró volt Egyiptom különböző tájain és foglalkozása során szerzett keserű tapasztalatai tették, ambíciói ellenére íróvá. Főművei színdarabok. Vígjátékai Aristophanest idézik, sokszor tudatosan is, mint a *Praxagora* című komédia. Legnagyobb sikere *Al szafka* (Az üzlet; ismertebb címen: Földünkért) című drámájának volt. Teljes együttérzéssel és mélységesen emberi humorral rajzolja meg a föld után vágyakozó felláhok sokszor ravaszsággal és csellel vívott küzdelmét egy eladó birtokért, amelyre a szomszéd nagybirtokos is igényt tart. A színdarabnak az arab országokon kívül Olaszországban volt különösen forró sikere.

A mai arab irodalmat egyre több európai országban ismerik és szeretik meg. A francia, orosz, angol, spanyol, olasz fordítások után ma már magyar fordításban is számos arab könyv jelenik meg. Olvasóközönségünk érdekes, eleven, színvonalas irodalommal ismerkedhetik meg belőlük.

Katona Tamás

Dunántúli költők — dunántúli tájak

A Szépirodalmi Könyvkiadó az elmúlt évben csinos kötetet bocsátott ki *A tihanyi ekhóhoz* címmel, mely a magyar költők legszebb balatoni verseit tartalmazza. Hasonló antológiát még számos lehetne készíteni a különböző magyar tájak költészetéből, hisz mindegyik tájegységnek megvan a maga jellemző hangulata, mely természetesen nyomot hagy a poétai ihleten, s még a népdalokat is sajátosan színezi vidékenként. Egy ilyen antológia-sorozat költészetünk „szerelmes földrajzát” varázsolná az olvasó szeme elé, gyönyörködtetné és az édes hazai föld szeretetére, ismeretére nevelne (az iskolai oktatásban is jól föl lehetne használni, nemcsak az irodalmi, hanem a földrajzórákon is) — nem volna hát boldogság megcsinálni.

Addig is, amíg akad könyvkiadó, mely vállalkozik ennek a sorozatnak megszerkesztésére, kedvcsinálónak/ idézzük fel néhány mai költő verseit az egyik legjellegzetesebb magyar tájról, a Dunántúlról, a legfrissebb költői termést az ősi Pannóniáról, melyet már Anonymus is emleget, sommásan „pascua Hungarorum”-nak, magyarok legelőjének nevezvén; a Dunántúlról, melynek lágyívú dombjait, vulkáni, kerek hegyeit, ligetes patakjait, szőlőinek dalos lankáit Kisfaludy Sándor és Berzsenyi, Vörösmarty és Babits, és annyi más „dunántúli költő” strofái szentelték meg. Hogyan látják e tájat a ma élő versírók, akik a Ság és a Badacsony, a Sár róna vidéke és a szekszárdi halmok klasszikusainak nyomába léptek?

Ha *Simon István* versköteteit lapozzuk fel, mindenekelőtt a dunántúli táj hangulatának nagymértékű változására, modernebbé válására leszünk figyelmesek. A korán polgárosult és civilizált s ma erősen iparosodó Dunántúlnak a költője ő, hasonlataiban, tájverseinek képeiben oly természetességgel bukkannak föl a tudomány és az ipar elvont, avagy szakszerű kifejezései, mint csak ott lehetséges, ahol gyárkémények néznek a szántogató parasztra, miközben szinte a lába alatt dobban meg a bánya mélye. Nála damasztszínű a táj, a hosszú ökönyál ballonra tekerőzik, a krumpli pedig úgy osztódik a földben, mint a robbanó atomok. *Friss reggel* című versében így ír:

*Anyám káráló, piros tyúkjá
felröppen a vén kapudúra.
Rámhull a bányából a csengés.
Olyan ez a friss nap, mint a vers, és*

*mennyi jó rim! a bokros ibolyák
ütik meg Mári néni mosolyát,
a motorok zaját viszont a
vágásokból csörrenő szalonka.*

Bonyolultabb és árnyaltabb a természeti és az emberformálta táj viszonya *Hajnal Gábor* költészetében. Míg a természet borús, ködös vagy fenségesen morgva látványaival is harmóniát sugároz számára, az emberi silányság és ízléstelenség szétzilálja és összetördeli a legszebb tájat is. Példaként az előbbire álljon itt néhány sor az *Őszi eső* című versből:

*Esik, csökönyös, szelid nyugalommal,
árad a fémcs, csillogó patak,
a zsendülő vetés fölött a pára
sűrűbb lesz — mint a konok akarat.
Párába burkolt távoli hegyek,
cseppektől csillogó bokrok s vetések,
a csorgó, nedves, komoly ég alatt
álmodnak s nőnek a holnapi fények.*

Es mennyire más, nyugtalanító tud lenni ugyanez a látkép a *Hévíz éjszaka* című versben, mely a táj modernné alakulásának mintegy kritikai visszaját mutatja meg:

*Éjszaka van. A részek dalolnak,
sok apró felhőtől ragyás az ég,
piszkos a hold és kancsalít, — karolnak
s kísérnek korlátolt, sekély zenék.*

Ismeretlen, titokzatos, kísértetes vidékre visz el *Hajnal Anna* hosszabb elbeszélő költeményében, a *Füzesben*. Ez is a Dunántúlról, félreismerhetetlenül az, gondozott földjeivel, kövér legelőivel, de átszűrve egy, a fantasztiikumra hajló gyermeki képzeleten.

Az elődök nyomán klasszikusnak érzett dunántúli tájat leginkább *Jankovich Ferenc* derűt sugárzó költészetében látjuk viszont:

*Távol a hegyek vitorlát bontanak,
beillenének lomha hajóknak,
kéken füstölgők, játszva hintálnak,
örök ködén a mulandóságnak.
(Verőfénnyben)*

Versében minden csupa élet, mozgás, a tájat elemeire bontja, néha mikroszkópikusan kicsiny részeire tördeli, s szereti idézni történelmi emlékeit is:

*... Alig hajnallott —
csak a ködleplet metélte a sás,
s régi csaták emlékein merengve
rezdült a buzogány a szitakötők
könnyű lába alatt....*

Jankovichnak a mozdulatlanságba is izgékony szépséget látó képzelete gyakran jelképet olvas ki a domborulatok és mélyedések, kanyargó és hajló vonalak írásjeleiből:

Kepék sora a tarlón...

Mint ezer vég gyolcs, kibontva s

odadobva:

*itt-ott kéken gyüremlőn, ott ragyogva,
pelyhesebben árnyas, mint a selyem —
kalászhimzéssel megszőtt szerelem.*

Olyan e kepesor, mint az életem.

(Ima, egy kepeházban)

A mai költők közül talán Takáts Gyulát érezzük a leginkább „dunántúlinak”. Költészete szinte sohasem kalandozik el a szeretett pannóniai tájtól, szeme sohasem unja meg a zöld ezer árnyalatában pompázó Somogy s a villózó tükrű Balaton tündöklő színeit. *Viztűkőr* című kö-

tete, melyet a Balaton festőpoétájának, Egry Józsefnek rajzai díszítenek, marandó emléke egy kitűnő költő és egy ritka-nagy művész természetrajongásának.

Ez itt a kék...

*És benne alszik a hullámvonal
és alusznak mind a tiszta tájak
e fátlan erdő gyöngyös habjaiban.*

Se tövis, se ág és rengeteg.

*Kék végtelen e levelek
csillámló, párás tükre.*

Közöttük és a hon, melyet

nem jár az ember, nem szántott eke.

(Tavi vers)

Öt dunántúli költőt idéztünk, mind az öt szempár másként issza be s másként láttatja velünk az örök és mégis változó táj szépségeit. Mert a költészet is, mint maga a táj, örök és mindig változó.

L. K.

FRANCIA ÍRÓK TOLSZTOJRÓL

Tolsztoj halálának ötvenedik évfordulóját megünnepelte a francia irodalom is. A *Les Lettres Françaises* körkérdést intézett több neves francia íróhoz: mondják el véleményüket Tolsztojról. A felkérésre André Maurois, Armand Lanoux, Pierre Cascar, Robert Merle, Emile Henriot, Nathalie Sarraute, Claude Mauriac és mások válaszoltak. Nyilatkozataikból közlünk néhány érdekes részletet.

Maurois a legnagyobbak — Homérosz, Shakespeare és Balzac — mellé állítja Tolsztojt, s megállapítja, hogy a nagy orosz realista „oly egyszerűséggel és természetességgel festi az embereket, mint egyetlen más író sem... Tolsztoj tökéletes tükör, mely a lét egész végtelenjét veri vissza. Az olvasó úgy érzi: egy nyugalmas folyam — magának az életnek a hőmpölygése — ragadja magával.”

Armand Lanoux nemcsak a maga csodálatáról számol be, hanem Camus-éről is, akivel utolsó találkozásukkor éppen Tolsztojról beszélgetett.

„Minden idők és minden népek regényirodalmából — írja Pierre Gascar — a *Háború és béke* úgy magaslik ki, mint egy katedrális... És ez a műemlék nem merevít bennünket fagyos tiszteletbe, inkább kedvünk támad járni-kelni benne. Sokan — magam is — kétszer-háromszor olvastuk már ezt a könyvet, s még újra meg újra elolvassuk.” Mi lehet az oka — kérdezi Pierre Gascar —, hogy csaknem száz évvel megjelenése után még mindig ekkora vonzóereje van ennek a regénynek? Szerinte az, hogy Tolsztojnak sikerült a regény képzeleti világát az igazi történelem valóságának fokára emelni. Rastignac és Mme de Renal talán közelebb áll hozzánk, mint Andrej herceg vagy Natasa, de Tolsztoj hősei „valóságos időben mozognak, mely bennünk folytatódik tovább... Ők ugyanabból az anyag-

ból vannak gyúrva, mint a magunk halottai. A történelem igazolja létüket... Hajlok arra, hogy a XIX. század két legnagyobb regényének egyrészt a *Háború és béke*, másrészt Michelet művét, a *francia forradalom történetét* tekintsem. Talán különös ez a vélemény, de legalább elárulja, miben rejlik szerintem a regényírás titka.”

A nyilatkozatok egy része hangsúlyozza, hogy Dosztojevszkij vagy Proust életműve több tanulságot szolgáltat a modern íróknak, mint Tolsztojé. Claude Mauriac szerint „Tolsztoj olyan ma már, mint egy múzeum, Proust meg mint egy laboratórium”. Nathalie Sarraute is tiltakozik Tolsztoj szoros követése ellen, de elismeri, hogy az egész világirodalomban nem találni olyan alakokat, melyek elevebbek, a valósághoz hasonlóbak, mint Tolsztojé. „Ezeknek vonásait — ellentétben Balzac szereplőivel — nem torzítja el semmi szenvedély, nem túlozza el a megfigyelőnek semmilyen kényszerképzete. Épp olyan társadalmi lények ezek, mint amilyeneket magunk körül látunk, s érzelmeik tökéletesen motiválják cselekedeteiket... Ezek az alakok annyira élnek, hogy számtalan orosz és nem orosz olvasónak valósággal a barátai, a családi köréhez tartoznak.”

Emile Henriot, a Francia Akadémia tagja is Tolsztoj követésének problémájával foglalkozik. Számára Tolsztoj „a mesterek mestere, de szerinte sem kell *utánozni* a nagy orosz író. A feladat: új módszerekkel elérni az életnek azt a sűrűségét és teljességét, mely Tolsztoj legszebb lapjait jellemzi: az *Iván Iljics halálát*, Anna Karenina öngyilkosságának jelenetét, a farkasvadászatot a *Háború és béke*ben, azokat a lapokat, melyeket a borogynói csatásik szénallata leng be, vagy amelyeken Andrej herceg néz szemközt lehetséges halálának gondolatával...”

SZOVJET KÖLTŐK ANTOLÓGIÁJA

Jólválogatott verses antológia különleges, kettős élvezet forrása. Az olvasó — akár egy virágoskert látogatója — nem csupán az egyes versek szépségében gyönyörködhet, hanem mintegy ráadásul a kötet egészének: a költői élménynek és kifejezőmódnak, a hangoknak és színeknek gazdagságában, változatosságában is. A szovjet költők antológiáját pedig még mindezekon felül is csábítóvá teszi az az eszmei egység — mondhatnánk: harmónia —, amely a költőegénység sokféleségét csak még jobban érzékelhetővé teszi, kiemeli.

A Világirodalom Gyöngyszemei sorozatban Jovánovics Miklós válogatásában megjelent kis kötet a harmóniának és ezen belül a változatosságnak valóban megragadó pompáját nyújtja. Immáron közel ötven esztendő történelmében: élethalál harcokban, visszavonulásokban, új és új győzelmekben fényesedtek ki ezek az eszmék: a szocializmus és internacionalizmus eszméje, a szovjet nép és haza szeretete, a jelen áldozatos szolgálata és a diadalmas jövőbe vetett hit, — gondolatok és érzelmek, amelyek a szovjet lírában Gorkijtől napjainkig kifejezésre jutnak. És ezen a harmónián belül ahány költő, annyi művészi alkat, prófétikus hév és szatíra, lírai lágyág és filozófikus tömörség, pasztell és dráma ötvöződnék össze a szovjet költészet hatalmas panorámájában.

E panorámából két, természetesen egymástól mereven el nem választható költői generáció arcéle bontakozik ki. Az első, az öregebbik nemzedéké kétségtelenül összetettebb, bonyolultabb, hiszen ezek a költők — Gorkij kivételével — még mind az izmusoktól burjánzó, polgári költészet talajából sarjadtak ki. Blok és Brjusov az orosz szimbolizmust teremtették meg, Majakovszkij a futurizmus fegyvertárával lép föl, Jeszenyin pedig imaginistának vallja magát. Amde valamennyiük költői fejlődésének közös jellegzetessége, hogy a forradalom fordulópontot jelent lírájukban, hogy mindannyian — a maguk módján, költői alkatuknak megfelelően — a forradalom szolgálatába állították költészetüket. Majakovszkij esetében ez a folyamat mondhatnánk természetes és magától érthetődő, Brjusovnak azonban már ezer, a polgári műveltséghez fűződő szálát kellett eltépnie ahhoz, hogy az új világ költője lehessen, Jeszenyin pedig — amint ezt csodálatos költeménye: a *Szovjetoroszország* oly megrázóan mutatja — minden önmarcangoló tépelődés ellenére sem tud teljesen föloldódni az új közösségben.

Mit hagyott örökségül az utódokra ez az első nemzedék? Mindenekelőtt természetesen az eszmei egység fontosságának fölismerését, a szocializmusért vívott harc roppant távlatainak és feladatainak tudatát. De ezen túlmenően csiszolt harci fegyvereket is. Majakovszkij az agitátor lendületét, zseniális szó- és fogalomképezéseit, dobpergésszerű ritmusát, Antokolszkij és Szelvinszkij a hősi romantikát, Blok a prófétikus lelkesedést és intellektualizmust, Jeszenyin az érzelmi telítettséget és lírizmust.

A fiatalabbak gárdája: a második nemzedék hűségesen megőrizte ezt az örökséget. Szimonov soraiban Majakovszkij hangvételére bukkanunk, Zabolockij és Martinov intellektualizmusa Blokét idézi. Amde igazságtalanság volna e költőkben csak utódokat és nem önálló költőegéniségeket látni, süketnek maradni például Iszakovszkij és Tvardovszkij lírájának népdalban gyökerező elemeivel szemben, nem fölfedezni Kaputikján érzelmi telítettségében a cselekvési vágyat és mindenekelőtt a második generáció valamennyi költőjénél egyaránt diadalmaskodó eszmei tisztaságot és ehhez párosulva a költői realizmust.

A szovjet költészet két generációjának líráját nagy történelmi események forró-sítják. A forradalom, a polgárháború évei, a szocializmus építése, a nagy honvédő háború és a háború után kialakult nemzetközi helyzet egyként helyet kapnak e költészetben és ezt aényt minden szónál ékeesebben bizonyítja a szovjet költészet társadalmi jelentőségét, a szovjet költőknek az önmagukbaforduló, dekadens polgári költőkkel szembeni eszmei felsőbbrendűségét. A szovjet költészet antológiájából egy új világ költőinek derűs és kiegyensúlyozott, bátor és humanista magatartását olvashatjuk ki, oly emberi ideálokat, amelyeknek ragyogása a társadalom egészének fényéből táplálkozik.

És ez a költészet kis és nagy népek, évszázados hagyományokban gyökerező és most sarjadó, ifjú kultúrák összhangja. Orosz és lett, ukrán és grúz, üzbég és bjelorusz költők szólalnak meg az antológia lapjain földidézve a szovjet haza ezer színét, örömét és gondját, hétköznapijait és történelmi eseményeit. S bár mint minden antológia ez is csupán sejtetheti az egész pompáját, mégis, úgy érezzük, a kitűnő válogatás jóvoltából megkapó szépségekkel és fontos tanulságokkal lettünk gazdagabbá.

— i — I

Unikum

Az *unikum* latin szó, egyetlent, egyetlen példányban fennmaradt könyvet jelent. A fogalom a könyvnyomtatás elterjedése után keletkezett, paradox módon akkor, amikor az unikumok egyeduralkodása megszűnt. A kéziratos könyvek ugyanis mind egyetlen darabok; akármilyen gondosan másoltak egy kódexet, a másolat valamiben mindig különbözik az eredetétől. Teljesen azonos könyveket csak nyomtatva lehet előállítani. Mégis előfordul, különösen a régi könyvek esetében, hogy az utókorra csupán egy példány maradt.

A XV.—XVI. században egy-egy kiadás átlagos példányszáma 300—600 volt. Ebből a háborúk, az elemi csapások igen sokat semmisítettek meg. Magyarországon különösen nagyszámú könyv pusztult el, hiszen a mohácsi vésztől a Rákóczi szabadságharc végéig állandósult a háború. A könyvek viszonylagos biztonságának kora csak a szatmári béke után kezdődött. Ezért tartják könyvtárosaink, bibliográfusaink különös becsben az 1711 előtti magyar kiadványokat. A Hess András által nyomott *Budai krónikából* ugyan 9 példányt ismerünk, de már az 1477 és 1480 közt működött második magyar nyomda három ismert terméke közül kettő unikum.

A legtöbb „*egyetlen példány*” a jelentéktelennek látszó nyomtatványok közül kerül ki. Ilyenek a naptárak, üdvözlő versek, egyházi búcsúlevelek, az aktuális eseményekről hírt adó kezdetleges „*újságok*” és más alkalmi kiadványok. Egy-egy vastagabb könyvről még a laikus is feltételezi, hogy értékes, s így alkalomadtán pénzt kaphat érte. Ezért gondosan őrzi. De egy párlapos, jelentéktelen füzetke? Nem kellett senkinek. Csak egy példa! Az első magyar nyomtatott könyvtárjegyzéket 1710-ben adta ki az Egyetemi Nyomda. Ez a könyv- és művelődéstörténeti szempontból annyira becses munka hosszú ideig senkit sem érdekelt, és Ráth György, a neves könyvgyűjtő csak véletlenül találta meg egy példányát.

E tekintetben külföldön sem jobb a helyzet. A világ könyvtárainak közös ösnyomtatványkatalógusa, a *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*, 90 darab, a XV. században nyomott búcsúlevelet sorol fel, de ezeknek több, mint a felénél, 56-nál csupán egyetlen lelőhelyet tud megjelölni.

Igen érdekes Rákóczi fejedelem hadi

újságjának az 1705 és 1710 közt megjelent *Mercurius Hungaricus*-nak az „*utótörténete*.” Sokáig ismeretlenül lappangott, az első számot a múlt század közepén Szalay László történész fedezte fel. A Thaly Kálmán által kezdeményezett alapos kutatás két újabb számot talált, és további három számra bukkantak a harmincas évek végén a Podmaniczky—Degenfeld család kiskertjében. Mindegyik unikum!

A terjedelmesebb művek közül azok pusztulnak a legjobban, amelyeket sokan vagy sokat forgatnak. Ilyenek a breviáriumok, amelyből a katolikus papoknak naponta kell imádkozniuk, és ilyenek az érdekes tartalmuk miatt „*agyonolvasott*” népkönyvek. Ezeket elrongyolódásuk után nem tartották érdemesnek a beállításra, kijavításra. A XVI. századi szépirodalmi történeti művek között gyakori az egyetlen példány.

Nem ritka az olyan kiadvány sem, melyet a cenzúra, az üldözés igyekezett megsemmisíteni, s ezt a sorsot csupán egy példány kerülte ki. A pápai hatalom például a pantheista Giordano Bruno kivégzése után a műveit is igyekezett máglyára küldeni. Ezért ritkaságok a XVI. századi Bruno kiadások. 1586-ban két könyve került ki Párizsban a sajtó alól, (*Centuri et viginti articuli. — Dialogi: Mordentius...*), ma a bibliográfia mindkettőből csak egy-egy példányt ismer.

Nálunk a Habsburgok a protestáns szellemű műveket üldözték. Hoffhalter Rudolf például Alsóindván 1573-ban Kulcsár György két teológiai munkáját adta ki. A pusztulást csak egy-egy darab kerülte ki.

Minden unikum könyvészeti érték, tartalmára való tekintet nélkül, különösen becsesek azonban azok a nyelvészeti, irodalomtörténetileg vagy történetileg fontos művek, amelyekből nem jelent meg másik kiadás és kézirati példányai sem ismeretesek. Unikumok nélkül drámatörténetünk kezdeti szakasza jóval szegényesebb volna. Sztáray Mihály 1550-ben megjelent hitvitázó komédiáját, *Az igaz papságnak tikorét* tudós és lelkes bibliofilunk, Apponyi Sándor csak 1868-ban fedezte fel egy párizsi könyvkereskedésben. Második példánya azóta se bukkant elő. Bornemisza Péter 1558-ban Bécsben kiadott *Magyar Elektrájának* hosszú ideig csak a létezéséről tudtak irodalomtörténészeink. Maga a mű csak

1923-ban került elő a góthai tartományi könyvtárból.

Az újabb korban, mióta a nyomdáknak köteles példányt kell adniok, és mióta a könyvtárak a gyűjtés egyes területein teljességre törekednek, kevesebb könyvből lesz unikum, elsősorban olyanokból, amelyeknek a kiadása valamilyen okból meghiúsul. A Szilágyi Sándor által szerkesztett *Pesti Füzeteknek* első s egyúttal utolsóvá vált 1851. júliusi számát a Bach minisztérium cenzúrája még a nyomdában elkobozta és megsemmisítette, de a szerkesztőnek egy példányt mégis sikerült megmentenie. E sorok írójának

egy bolgárra fordított történelmi munkáját kezdte nyomni 1944-ben az Athe-naeum. A főváros ostroma miatt a nyomás félbemaradt, utána a szedést dobdták, egy kefelevonat azonban megmaradt unikumnak.

Bővelkedik unikumokban az illegális kommunista sajtó. Elolvasás után a fedezés veszélye miatt a legtöbb példányt megsemmisítették, és csak egy-egy darabot tudtak gondos kezek megmenteni az utókor számára. A felszabadulás előtti *Szabad Nép* egyik-másik száma ezért olyan nagy érték.

Vértesy Miklós

KÖNYVÚJDONSÁGOK

A NOSZTY FIÚ ESETE TÓTH MARIVAL ÉS A KRITIKA

A *Új Zrinyiász* karmolós szatírája után az úri osztályérdekeket szolgáló sajtó hangja meghidegedett Mikszáth iránt. Újabb műveit hallgatással fogadták, vagy rövid komünikékkal intézték el. Így volt ez a *Noszty fiú* megjelenésekor, 1908-ban is. A napilapok nagy része csak néhány soros reklám-ismertetést közölt róla a sajtót tájékoztató könyvomatomból (a *Pesti Napló* még ezt is megkurtította), az *Élet* című konzervatív katolikus folyóiratban pedig Andor József hevesen megtámadta Mikszáthot. Zsánerfestő tehetségét, remek anekdotázását méltánylással említette ugyan, de álszent szemforgatással utasította el a nevezetes mű társadalmi mondanivalóját.

„Senki sem írt annyit a magyar közép-osztályról, mint Mikszáth, valahogyan úgy sejtem, nem szereti őket a lelke mélyén és lehet, hogy ezért bánik velük oly brutálisan. Az egész regényben egyetlen tisztességes férfiember van, a Tóth Mari apja, az is Amerikában edzette a karakterét, a többiek, a dzsentrik, a megye urai romlottak, léhák, lelkiismeretlenek és főként és elsősorban frivolok és érzékiek. Nemcsak magánéletük ilyen, hanem a hivatalos is. Szédületes erkölcsi piszok az, amiben e társaság gázol. Csak a leányoknak kegyelmez, ezeknek azonban jellemzése gyengébb, egyéniségük nincs, afféle Vas Gerebenschzerű ábrándozó galambok, vér és hús és igaz élet nélkül, de még így sem kímélik őket a frivol, lovagiatlan, tisztességtelen megjegyzések. A szerelmi jelenetek rajza sohasem tiszta, hogy is mondjam, olyan öregesen érzékiek kedvtelésféle rontja le a poézist. E két feltűnő vonás elkedvetleníti a kritikust. Tudja, hogy Mikszáth műveit idegen nyelvre is lefordítják, ez haszon a magyar irodalom

hírére, de a külföld e regényben alig fog mást látni, mint a magyar nemzet ellen-ségeinek igazát. A magyar társadalom torzképét, erőszakos, döllyfős politikusokat, korlátolt, műveletlen, fenékgig romlott középosztályt, lelkiismeretlen köz-igazgatást. Mindazt szóval, amivel sok ellenségünk oly kitartással vádol, s amit a legmagyarabb magyar író cinikus magasról látással igazol. E könyv amily nyeresége irodalmunknak, olyan kára lehet nemzetünknek. S nem tudom, a mi különleges viszonyaink közt melyik hatása maradandóbb és súlyosabb.”

A megtámadott regényt a nagy esztétikai műveltségű Alexander Bernát védte meg a *Budapesti Hírlapban*.

„Művészi pályája delelőjén van most Mikszáth, nem tegnap óta és nem rövid időre... Ő a magyar irodalom legnagyobb megfigyelője. Annyi embert és emberi dolgot látott meg, mint előtte senki. Jó-kai fantáziája bizonyára termékenyebb, színesebb és könnyedebb volt, mint Mikszáthé, mesélő kedve sokkal hevesebb és mesélő ereje naivabb és bájosabb. Viszont szeme nem mérközhetik Mikszáthéval, mely a legélesebb, a legfürgőbb, a leghívebb az összes eddigi kinyílt magyar szemek közt. Természetes és mégis csodálatraméltó az az összhang, mely a korszak és az író közt van. Jókai a magyar idealizmus, a nagy tervezgetés, a ragyogó kilátások, az eszmetermelés korszakának fia, ebbe a korszakba illeszkedik be fantasztikus látása, nagy lendületű rajza, bizalma, hite, optimizmusa, idealizmusa. Mikszáth ő utána jó, a pozitív munka korszakában, melyben a terveknek egy kis töredéke jut kivitelre, száz reménynek virága terméketlenül elhull, míg egy gyű-mölcst hoz, az embereket a munka köz-

ben látjuk, és inkább megütközünk gyarlóságukon, mint bámuljuk kiválóságukat, folyton látjuk dolgaik hiányait, félszegségeit és hozzásszokunk a közellátáshoz. Ennek a kornak írója, tolmácsa, krónikása, megfigyelője Mikszáth. Az ő harminchat kötete oly monumentuma ennek a korszaknak, aminőhöz fogható a mi irodalmunkban nincsen több, más nemzeteknél is nagy ritkaság. Gyönyörűséggel olvassuk, a magunk lelkét találjuk meg benne. A nagy író a kor tolmácsa, a kor tolmácsa csak a nagy író lehet.

...Legfeltűnőbbben jellemzi Mikszáth megfigyelését erős szatirikus hajlama. Ne higgyük, hogy ez vele jár a megfigyeléssel, csak annyi igaz, hogy a nagy ember-megfigyelők hajlanak a szatírához. Az angol nagy írók is nagy emberismerők és emberalkotók és sokan szatirikusok; de Shakespeare nem az, vagy nevet az emberek, vagy haragszik rájuk, ritkán csúfolja őket. Fielding és Thackeray keserűek, Sterne és Dickens érzelmesek, inkább sírnak vagy nevetnek, néha sírva nevetnek... Mikszáth szereti a különcöket, mint az angol nagy humoristák, de szatirikus hajlama mind erősebbé vált, nemigen nevet az emberek, inkább csúfolja őket. Néha igen kegyetlen, néha oly közömbös, mint a természettudós, ki gombostűre szúrja a bogarat, de a fenséges, emberszerető humor fénye is megcsillan írásán. Egészben véve azonban a puha hangulat ritkán hatalmasodik el rajta, keserűségét csak bizonyos kedvesség (bonhomia) mérsékli, aminőt az igen erős, ép emberek a gyöngék és félszegek iránt éreznek. Művészi érzése nem engedi meg, hogy a tendencia, a szatíra túlerőssé nőjön benne."

Alexander Bernát kissé maga is szelídítette Mikszáth regényének szatirikus tónusát. A *Vasárnapi Újság* névtelen kritikusa a kemény szatíra találó voltát emelte ki:

„A Noszty fiú egyszerű legény, amilyen ezer is akad Magyarországon vármegyei és egyéb hivatalokban, hámldozó falú kúrákban; kedves, szeretetreméltó, léha, vidám, tudatlan, de nem ostoba, raffinált, de nem gonosz, — de ha összevetjük árnyképével, az apjával, alkiben megvan-nak a kortól megridegítve a fiú rossz tulajdonságai, visszajukra fordítva a jók, megdöbbenve vesszük észre, hogy az élet mivé alakítja az embert. Az öreg Noszty bizonyosan olyan volt fiatalkorában, mint most a fia, s a fiú egykor olyan lesz, mint az apja. S a kettőben benne van a magyar dzsentri egy típusának képe, összesűrítve a magyar arcnak egy jellemző vonása, amely sok olyan dolgot megértet, amit eddig nem tudtunk magunknak megmagyarázni. Egy másik

kép: a meggazdagodott iparos helyzete a dzsentri-társadalommal szemben, — harmadik kép: a megyei élet a maga kicsinyességével, nagyzolásával, hosszú szónoklataival, rövid cselekvéseivel, félig modern szellemével. Keresztmetszetben a vidéki magyar élet képe ez, egy nagy jellemző tollalval megrajzolva."

Mikszáth jellemeinek tipikusságát hangsúlyozta Csáth Géza is (*Huszadik Század*):

„...alakjai valamennyien nagyszerű figurák. Jellemző fejek, éles kontúrokkal, klasszikus szépségű portrék. Mulatságos, szószátyár szolgák, nagyszájú nénikék, bogaras uraságok, szép fiúk, szép leánykák (egy szőke és egy barna)!... És nincsen egyetlen rosszul megvilágított pont se, minden tiszta, beállított és színes, mint a Benczúr-képeken. Itt van például ez a Kopereczky, a mai magyar főispánok típusa, léha, tudatlan, de alapjában mégis szeretetreméltó és *grand seigneur*. Az állatok tanítványának vallja magát, és egy kost vezetget mindenfelé, mint más a kutyáját szokta. Nagyszerűen megrajzott fej az öreg Nosztyé: a régi szabadelvű párt képviselői között egy tucat ilyen Noszty akadt — ez is típus. A jókedélyű, mulatós féldzsentri-fiúk között könnyű lesz megtalálni Noszty Ferit is. És az összes alakok ilyenek: valamennyi különleges típus, képeskönyvbe való. És mégis úgy tetszik, hogy alig vannak stilizálva."

A regény legmaradandóbb jellemzését Schöpfung Aladár tanulmányában olvashatjuk:

„...újabb időkben, úgy látszik, tovább fejlődött az író kritikája, újabb dzsentri-képeiben sokkal sötétebben színez. A Noszty-fiúban már egyenesen hatalmas persziflázást adja a vármegyei dzsentrinek. A családi politika, mely egy család zsákmányává vagy néhány család vetélkedésének harcterévé teszi a vármegyházát, a határtalan léhaság, amelyben feloldódik minden erkölcsi ellenállás, a pénzvágy, mely becstelenségtől sem riad vissza, a komoly közdolgozónak léha játékká süllyesztése, a közhatalomnak magáncélokra való felhasználása, ezek azok a vonások, amelyek a Noszty-fiúban mint a vármegyei élet jellemző vonásai tűnnek elénk. Az a hajsza, amellyel az egész vármegye nemessége mint a kopó-falka veti utána magát a Tóth Mari hozományának, tükröz tart a vármegye urai elé. Torzító tükröz-e ez? Mikszáth nem annak szánta. Szatirikus nem élhet meg bizonyos mértékű torzítás nélkül, Mikszáth ezen a mértéken nem megy túl, az egész regényben érezteti, hogy az ő szeme csakugyan ilyennek látja a vármegyei urakat, hogy típust akart rajzolni, nem torzképet."

ÁL-OLVASÓK ÉS ÁL-KÖNYVBARÁTOK

A könyvhöz tartozás, az olvasottság, az irodalmi műveltség, amelynek híveit a francia nyelv kifejező egy szóval, a „lettré” jelzővel illeti, kétségtelenül bizonyos rangot jelent az emberi társadalomban. De ahol rang van, ott akadnak olyanok, akik ezt a rangot meg akarják szerezni, noha nem jár nekik, vagy nem fáradnak érte. Ahogyan voltak köpenicki kapitányok, álgrófok, és álhercegek, úgy voltak — nyilván vannak és lesznek is — ál-olvasók, ál-könyvbarátok is.

Tegyük mindjárt hozzá, hogy az effajta szélhámosság nem tartozik a legrosszabbak közé. Mindenesetre valamit jelent: ha nem mást, bűntudatot és annak belátását, hogy olvasni kellene. Hogy azután miért nem olvasnak ezek az ál-olvasók, ez kinél kinél más okra vezethető vissza.

Ha néhai Ráth-Végh István, a kuriózumok gyűjtője, még élne, nyilván egész sorát kanyaríthatta volna a könyvszélhámosok portréinak. Így azonban e sorok írója csak a maga egyéni emlékeiből bányászott ki három figurát, mind a három a tizes-huszas évek Budapestjéről való. Egyik sem él már.

Az első — G. — polgári bíró volt. A Belváros egyik legszebb terén lakott, gyönyörű szál ember volt és feleségével nagy vagont kapott hozományul. A tudomány — beleértve a jogtudományt is — sohasem bántotta, és közismertségét, népszerűségét, baloldali barátait gyönyörű könyvtárának köszönhetette. Vagy tízezer könyvet zsúfolt össze lakásában. Azaz: nem könyveket, hanem papírt, nyomdai kiállítást és kötést. Nem könyveket gyűjtött, hanem szép könyveket. Nem a tartalom, hanem a forma érdekelt. Egyik legismertebb vevője volt minden valamirevaló antikvárusnak és könyvkereskedőnek, de csak a ritkaságokra vadászott. Büszke volt az „editio princeps”-eire, az elzevirekre, a maroken-kötésekre, a száz példányban megjelent művek számozott első példányára. Soha nem olvasta egyiket sem. Viszont becslésére váljkék: nem is beszélt a tartalmukról. Csak a formájukról. Igaz, hogy volt a könyvtárnak egy része „csak felnőtteknek”, ezt viszont szeretettel forgatta. A Káma Szutrától kezdve a világ irodalmi és nem irodalmi szintű erotikus gyűjteményeinek egyik legteljesebbike volt az övé. Büszke is volt rá nagyon. Fialat voltam, amikor hatalmas gyűjteményét megismertem — és bevallom — megvetéssel fordultam el attól a résztől, amelyet G. valóban olvasott. Ő viszont nem értette, mit akarok a többtől. A fedelén

túl sosem merészkedett, és — Budapes-
ten a könyvek szerelmesének ismerték.

Egészen más jellegű volt B. Egyik nagybankunknak volt az igazgatója, aki még a sajátos bankerkölcöket is igen la-
zán kezelte. Kartársai félték féktelen ambíciójától, illetlenül mohó pénzéhsé-
gétől, intrikusi képességeitől. Mindig és mindenütt segédcsoportokat toborzott ma-
gának. Így jutott el püspökökön és poli-
tikusokon kívül írókhoz — tehetségtele-
nekhez és tehetségesekhez, újságírókhoz,
becsületesekhez és becstelenekhez, akiket
mecenált, nem azért, mert valamire tar-
totta őket, vagy elveiket, hanem azért,
hogy ennek hírére keltsék. Rengeteg em-
ber fordult meg palotájában beillő házá-
ban. Ha az inas valakit bejelentett, vagy
őt, vagy a feleségét, de többnyire mind
a kettőt mély olvasásba merülve találta.
A háziak felkeltek, hogy köszöntsék a
vendéget és ilyenkor lapjával lefelé he-
lyezték el az éppen olvasott könyvet,
hogy a vendég okvetlenül meglássa a
címlapot. A könyv: lehetőleg valami na-
gyon nehéz filozófiai mű volt, de ha
nem, megtette Proust is, esetleg a művé-
szettörténet, vagy a nyelvészet egy-egy
komoly — szakemberek részére készült
— műve. Ezek a könyvek a kis palota
kelléktárához tartoztak. Mindig csöngé-
tésre kerültek elő, mindig a vendég előtt
tették le a kézbe és — óvatosan és
diszkrétan — sosem beszéltek róluk. Aki-
nek kenyerre az olvasás, nem kérkedik ol-
vasottságával. Így azután a látogatók,
bankosok, koldus és kolduló írók, püspö-
kök és képviselők szerte a városban
hordták-vitették hírért B. műveltségének,
holott életében nem olvasott egyetlen
könyvet sem — a főkönyvön és folyó-
számlakönyvön kívül. És ehhez tegyük
még hozzá, hogy szívesen kért kölcsön
is könyvet, — de csak igazi olvasóktól
— azért, hogy a legindokolatlanabb he-
lyen a legindokolatlanabb módon ceru-
zás felkiáltójelekkel ellátva adja vissza,
felfogása szerint csálhatatlan bizonyíté-
kát adva annak, hogy komoly könyvol-
vasó. Nemcsak mecenás, de élvező is.
Holott semmi más nem volt, mint rek-
lámfőnök. A saját magáé.

K. számára az általános mentségeken
kívül még egy mentség volt. Neki men-
stersége volt a könyvárusítás, mert az
egyik nagyobb könyvkereskedőnek
volt az üzletvezetője. Senki annyi ked-
vességgel, annyi hozzáértéssel nem tu-
dott könyvet ajánlani, mint ő. Merőben
különbözött azoktól a könyvárusoktól,
akik a pult mögött várják, bejön-e va-
laki és ha igen: azt rakják eléje, amit

kér. Eladási propaganda dolgában tanulhatnának tőle a mai könyvárusok is. Elképesztő volt, hogyan beszélt egy-egy könyvről, milyen választékosan és hozzáértéssel, hogyan válaszolt néhány szóval azt az irodalmi kört, amelyből származik, hogyan jellemezte a stílust és a mondanivalót. Az akkori fiatalember — e sorok megvénhedett írója — valószínűleg nem felesleges fillérét — sokszor elsőrendű szükségletei rovására is — nála hagyta. A könyvolvasóknak valószínűleg hameleni patkányfogója volt. De honnan szerezte ismereteit? Tájékoztatlanságomban azt hittem, hogy valóban olvas. Később jöttem rá, hogy olvasás helyett három forrásból merít. Az egyik a kiadó reklámja, a borítólapon behajló széle, az ún. „mosócédula”, a másik az akkor ugyancsak reklámszerű méltatási

része a német könyvkereskedelem és kiadás szaklapjának, a Börsenblatt-nak, a harmadik pedig vevői véleménye volt, amelyet egy kissé retusált, alakított, megjegyzett és továbbított. Kitűnő forgalmat bonyolított le így és nagyon kevesen láttak módszere mögé. Úgy ismerték, mint a szakma egyik legműveltebb emberét...

Mégegyszer és befejezésül: ez a háromféle — e vonatkozásban jámbor — szelvény, ez az egész könyvszelvényesség nem kiált rendőr és törvény után. Majdnem azt mernők mondani, hogy előszobája, rosszul épített és nem kellemes, de mégis előszobája az igazi könyvszeretnek.

És azok, akik a könyvet valóban és önmagáért szeretik, csak elnézően mosolyognak a táborukba befurakodókra. Jöjjen csak mindenki, sosem lehetnek sosem lehetnek elegenden! — ó — ó

Mit olvasnak Miskolcon?

Ma a könyvtárnak nagyon jól kell ismernie olvasóit, hogy saját munkáját ellenőrizni tudja. Ha a könyvtár ezzel nem törődik, előbb utóbb elszakad az olvasóktól, az élettől.

Ez a megfontolás indította a városi könyvtárügy irányítóit és vezetőit arra az elhatározásra, hogy az olvasó lakosság körében véleménykutatást szervezzenek. A véleménykutatás szakmai tervét a Városi Tanács Művelődési Osztálya felülvizsgálta, és kisebb módosításokkal jóváhagyta.

A véleménykutatásban részt vesz a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár felnőtt kölcsönző részlege, a négy városi fiókönyvtár és az öt könyvkölcsönző állomás. A tanácsai könyvtárhálózat minden 14 éven felüli olvasója kap egy véleménykutató lapot a hozzá tartozó levéllel együtt. (A 14 éven aluli olvasók körében 1959-ben már megtörtént a véleménykutatás, melyet a II. Rákóczi Ferenc Könyvtár ifjúsági kölcsönző részlege szervezett.)

A kérdések kitértek az olvasó személyére, az olvasmány tárgyára, a könyvtár működésével kapcsolatos észrevételekre. A túl sok kérdés veszélyeztette volna a közvéleménykutatás sikerét. Ilyen megfontolások alapján hagytak el több olyan kérdést, amire más alkalommal még választ kaphatnak.

Előreláthatólag 4000—5000 vélemény érkezésével számolnak a könyvtárosok. A válaszok feldolgozása több hétig fog tartani.

A Szépirodalmi Könyvkiadó máris érdeklődött a véleménykutatás eredményei, különösen a könyvkiadás szempontjából lényeges kérdések iránt. (Kedvelt írók, legkeresettebb művek stb.)

G á s p á r M i h á l y

Az olvasókhoz intézett levél szövege:

Kedves Olvasónk!

Könyvtárunk legfontosabb feladatának tartja, hogy az olvasók különféle olvasási igényét a lehető legjobban elégítse ki.

Hogy ennek a komoly feladatnak megfelelhessünk, ismernünk kell az olvasók kívánságát, érdeklődési körét. Csakis így tudjuk az új könyvek beszerzését összehangolni a felmerült igényekkel.

Segítségét kérjük tehát az igények felmérésében, és arra kérjük, hogy a mellékelt VÉLEMÉNYKUTATÓ LAP-ot töltsse ki, illetve a megfelelő válaszokat húzza alá.

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy a kérdőív kitöltése semminemű kötelezettséget nem jelent az Ön számára, és az kizárólag a könyvtári munka megjavításának céljait szolgálja.

Kérjük, hogy a VÉLEMÉNYKUTATÓ LAP-ot 8 napon belül eljuttatni szíveskedjék könyvtárunkhoz.

Könyvtárvezetőség.

A véleménykutató lap szövege a következő:

VÉLEMÉNYKUTATÓ LAP

AZ OLVASÓ

1. FOGLALKOZÁSA:
2. CSALÁDI ÁLLAPOTA: nős, nőtlen, családos. hajadon, férjezett
3. KORA: éves. NŐ — FÉRFI
4. ISKOLAI VEGZETTSÉGE:
5. MIÓTA TAGJA A KÖNYVTÁRNAK?
6. MÁS KÖNYVTÁRNAK TAGJA-E JELENLEG, VAGY VOLT-E MÁR TAGJA? MIÓTA?...
7. MILYEN KÖNYVEKET OLVAS A LEGSZÍVESEBBEN:

Szépirodalom: regény (történelmi, társadalmi, életrajzi, fanasztikus), novella, vers, színmű, útleírás,

modern művek, klasszikus művek

magyar íróktól, külföldi íróktól.

Tudományos és ismeretterjesztő művek: filozófia, társadalomrajz, politika, történettudomány, pedagógia, földrajz, természettudomány, művészettörténet, zene, sport, műszaki.

Egyéb éspedig:

(A megfelelőt kérjük aláhúzni.)

8. MILYEN KÖNYVEK NYERTÉK MEG LEGJOBBAN A TETSZÉSET? (Cím, író).....
9. ÁTLAGOSAN HETENKENT HÁNY KÖTETET OLVAS EL?
10. MILYEN — FOGLALKOZÁSÁHOZ SZÜKSÉGES — SZAKKÖNYVET IGÉNYEL A KÖNYVTÁRTÓL?
11. MILYEN SZAKKÖNYVVEL SEGÍTETTE MÁR A KÖNYVTÁR?
12. HÁNY KÖTETES SAJÁT KÖNYVTÁRA VAN A CSALÁDJANAK?
13. EZ A KÖNYVTÁR ÉVENTE KB. HÁNY KÖTETTEL GYARAPSZIK?
14. A KÖNYVTÁRBÓL KÖLCSÖNZÖTT KÖNYVEKET ÁLTALÁBAN KI OLVASSA MEG:

	foglalkozása	életkora	nő	férfi
Házastárs				
Szülő				
Gyermek				

15. MIRŐL SZERETNE HALLANI A KÖNYVTÁR ÁLTAL RENDEZENDŐ — IRODALMI, TUDOMÁNYOS VAGY MÁS TÁRGYŰ — ELOADÁSON?

-
16. A KÖNYVTÁR MŰKÖDÉSÉVEL KAPCSOLATOS ÉSZREVÉTELE, JAVASLATA:

MISKOLC, 1960

hó napján.

(Aláírás nem kötelező.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

A NOBEL-DÍJ

Több olvasónk kérdésére válaszunk alábbi cikkünkkel.

A dél-svédországi Szkóne-i eredetű Nobel-családot valójában Nöbbelöf-nek hívták. Ez annak a falunak a neve, ahonnan a család származott. A művelt, írástudó — mai szóval élve intellektuell — család a 18. században, antikizáló, késői északi-reneszánsz divatját követve, nevét a XVII. század közepén Nobeliusra változtatta.

A Nobeliusok utódai egyetemi tanárok, bírák, orvosok voltak. Alfred Nobel apja is magasabb képzettségre vágyódott, de forró vére és nyugtalan szelleme már kora ifjúságában a messzi tengerekre vitte. Csak húszéves korában iratkozhatott be a stockholmi egyetem építészeti fakultására, de ezután is inkább a jobban jövedelmező és kalandosabb „vállalkozást” kedvelte a realisabb építészethelyett. Am fantáziája nagyobb volt, mint szerencséje és hogy elkerülje a végső anyagi összeomlást és az ezzel járó erkölcsi bukást, családjával együtt Finnországba, majd 1842-ben Oroszországba: Szentpétervárra, a mai Leningrádba költözött. Fia, Alfred Nobel, ekkor már 9 éves, de mindössze csak egyetlenegy évig járt rendes iskolába. Autodidakta lett, csakúgy, mint apja, aki közben kaucuk-kísérletek és szivattyútervezetek után áttért a jobban jövedelmező robbanóanyagok gyártására.

Alfred Nobel alapos elméleti és gyakorlati kiképzést kapott apja laboratóriumában, és külföldi, közöttük amerikai tanulmányúttjai a nitroglicerinnel alkalmazásának szaktekintélyévé tették. Leghíresebb találmánya: hogyan kell a „robbanó olajat”, melyet az olasz Sobrero talált fel, kovakővel keverni, hogy ebből dinamitot készíthessen, ami az akkori világ leghatásosabb robbantószerkeze volt. Ezt a felfedezését sok más követte, s végül is 129 találmányának szabadalma a világ egyik leggazdagabb emberévé tette.

Vagyona az 1880-as években már meghaladta a 30 millió svéd koronát. Kevesen tudják, hogy ipari sikereinek tulajdonképpen egy szerencsétlenség volt az elindítója, egy stockholmi robbanás, amelynek alkalmával bátyját és még négy embert megölt a nitroglicerinnel. Már ekkor felvetődött benne az a gondolat, hogy a rettenetes hatású robbanóanyagot az emberiség alkotó módon használja fel.

Különc, érdekes, nyugtalanvérű lángelme volt Alfred Nobel. Soha sehol se vert igazán gyökeret. Amikor családi

otthona Szentpétervárott felbomlott, Stockholmban, Hamburgban, Párizsban, majd San Remóban élt. Ott is halt meg 1896-ban.

Halála napjáig tevékenykedett. Nemcsak zseniális feltaláló és kiváló szervező, hanem — törékeny szervezete ellenére — fáradhatatlan munkaerő is volt, akit írói vénával is megáldott a természet. Versek, regényrészletek, novellák, színdarabok bizonyítják tehetségét, ezek azonban részben elkallódtak, részben végrendelete értelmében megsemmisítettek.

Irodalmi ideáljai a svéd Abraham Viktor Rydberg író, újságíró, kultúrtörténész és vallásfilozófus; a nagy norvég drámaíró, író és újságíró, Martinus Bjørnstjerne Bjørnson, valamint a három nagy angol romantikus egyike, Percy Bysshe Shelley volt.

Talán éppen ez az idealizmus volt az indítéka annak az elhatározásnak, hogy óriási vagyonát a világbeke előmozdítására fordítsa. Családjában nem volt, testvérei is mind gazdag emberek voltak. Többször hangoztatta, hogy nem tartja jogosnak a vagyonok öröklését. Éppen ezért olyasféle alapítványra gondolt, amelyet mindenki élvezhetne, akár skandináv, akár nem, akár férfi, akár nő, fajra és vallásra való tekintet nélkül. Nobel az ügyvédekkel a jogi formalizmus parazitáinak nevezte és ezért végakarát jogi szakértők megkérdezése nélkül írta, ami utólag bizony elég sok bajt okozott a svéd hatóságoknak, és csak a svéd bíróságok nagyvonalúságának köszönhető, hogy végakarátát egyáltalában végrehajthatták.

Végrendeletének szó szerinti fordítása a következő:

„Én, alulírott Alfred-Bernhard Nobel, érett megfontolás után kijelentem, hogy a halálomkor hátramaradó tulajdont illetőleg végső akaratom a következő: (Itt néhány személy javára tett kisebb hagyományozást sorol fel.)

Összes értékesíthető vagyonom hátralevő részével a következőképpen kell eljárni:

Végrendeletem végrehajtója biztos értékpapírokba fektetendő tőkéből alapítványt állítson fel, amelynek kamatait évente díjként osztassanak föl azok között, akik az elmúlt évben az emberiségnek a legnagyobb hasznára váltak.

A kamatok öt egyenlő részre osztandók és a következőképpen adassanak ki: egy részt kapjon az, aki a fizika terén a legfontosabb felfedezést vagy találmányt

tette; egy részt az, aki a legfontosabb vegyészeti felfedezést vagy találmányt tette; egy részt az, aki a fiziológia vagy orvostudomány körén belül a legfontosabb felfedezést tette; egy részt az, aki az irodalom terén ideális irányban a legkiválóbbat alkotta; és egy részt az, aki a népek testvériesülése, vagy az állandó hadseregek eltörlése, illetve csökkentése tekintetében és a békekongresszusok előmozdításában a legtöbbet, a legjobbat cselekedte.

A fizikai és kémiai díjakat a Svéd Tudományos Akadémia, a fiziológiai vagy orvostudományt a stockholmi Karolina Intézet, az irodalmi a stockholmi Akadémia és a békédíj előharcosai és a norvég Storting (Nemzetgyűlés) által választandó öttagú bizottság ossza ki.

Határozott kívánságom, hogy a díj kiosztásánál a nemzetiségre semmiféle tekintettel lenni nem szabad. A díjat az erre legméltóbb kapja meg, akár skandináv, akár nem."

Nobel halála után az irodalmi díjat 1901-ben ítéltek oda első ízben. 1901-től 1957-ig a következő írók kapták meg az irodalmi Nobel-díjat:

- 1901 Sully-Prudhomme (francia költő)
- 1902 Theodor Mommsen (német történész)
- 1903 Bjørnstjerne Bjørnson (norvég író)
- 1904 Frederic Mistral (francia-provencal költő) és José Echegaray (spanyol drámaíró)
- 1905 Henryk Sienkiewicz (lengyel író)
- 1906 Giosue Carducci (olasz költő és esztéta)
- 1907 Rudyard Kipling (angol író és költő)
- 1908 Rudolf Eucken (német filozófus)
- 1909 Selma Lagerlöf (svéd író)
- 1910 Paul Heyse (német költő és író)
- 1911 Maurice Maeterlinck (belga költő és író)
- 1912 Gerhart Hauptmann (német költő és író)
- 1913 Rabindranath Tagore (hindú költő és író)
- 1914 (nem adták ki)
- 1915 Romain Rolland (francia író)
- 1916 Verner von Heidenstam (svéd író és költő)
- 1917 Henrik Pontoppidan és Karl Gjellerup (dán írók)
- 1918 (nem adták ki)
- 1919 Carl Spitteler (svájci német költő)
- 1920 Knut Hamsun (norvég író)
- 1921 Anatole France (francia író)
- 1922 Jacinto Benavente (spanyol drámaíró)
- 1923 William Butler Yeats (ír költő)
- 1924 Wladyslaw Stanislaw Reymont (lengyel író)
- 1925 Bernhard Shaw (ír-angol író)
- 1926 Grazia Deledda (olasz író)
- 1927 Henri Bergson (francia filozófus)
- 1928 Sigrid Undset (norvég író)
- 1929 Thomas Mann (német író)
- 1930 Sinclair Lewis (amerikai író)
- 1931 Erik Axel Karlfeldt (svéd költő)
- 1932 John Galsworthy (angol író)
- 1933 Ivan Bunyin (emigráns orosz író)
- 1934 Luigi Pirandello (olasz író)
- 1935 (nem adták ki)
- 1936 Georg O'Neill (amerikai író)
- 1937 Roger Martin du Gard (francia író)
- 1938 Pearl S. Buck (amerikai író)
- 1939 Frans Eemil Sillanpää (finn író)
- 1940 (nem adták ki)
- 1941 (nem adták ki)
- 1942 (nem adták ki)
- 1943 (nem adták ki)

- 1944 Johannes Vilhelm Jensen (dán költő)
- 1945. Gabriela Mistral (chilei költő)
- 1946 Herman Hesse (német költő)
- 1947 André Gide (francia író)
- 1948 Thomas Stearns Eliot (angol költő)
- 1949 Bertrand Russell (angol filozófus és történész)
- 1950 William Faulkner (amerikai író)
- 1951 Pär Lagerkvist (svéd költő)
- 1952 François Mauriac (francia író)
- 1953 Winston Churchill (angol államférfi)
- 1954 Ernest Hemingway (amerikai író)
- 1955 Halldór Kiljan Laxness (izlandi író)
- 1956 Juan Ramón Jiménez (emigráns spanyol költő)
- 1957. Albert Camus (francia író)
- 1958 (nem adták ki. Boris Pasternak szovjet író nem fogadta el)
- 1959 Salvatore Quasimodo (olasz költő).
- 1960 Saint-John Perse (francia költő).

1901 óta, amikor a Nobel-díjat először odaítélték, 1959 végéig 53 író részesült ebben a kitüntetésben.

Kevesen tudják azt is, hogy a Nobel-díj összege évről évre más és más. A trösztbe tömörített Nobel-vagyon évi nyereségétől függ. Átlagos összege 135 000 és 210 000 svéd korona között váltakozik.

Az irodalmi Nobel-díj odaítélése a Svéd Tudományos Akadémia szuverén joga. Az Akadémia azonban figyelembe veszi az egyes országok tudományos intézményeinek, akademiáinak és az élő irodalmi Nobel-díjasoknak az ajánlásait.

Szembeötlő, hogy a nagy világnyelvek írói (franciák, angolok, németek, spanyolok), valamint a skandináv országok írói (svédek, norvégok, dánok, finnek, izlandiak) nagyobb eséllyel indulnak a megtisztelő díj elnyerésére, mint az elszigetelt nyelvű kis nemzetek írói. Szembeötlő az is, hogy Oroszország, illetve a Szovjetunió világviszonylatban is kimagasló írói eddig nem kaptak Nobel-díjat, pedig — hogy csak két nagy nevet említsünk — L. Tolsztoj és Gorkij is megérdemelték volna. Tehát világos, hogy politikai szempontok is befolyásolják a Nobel-díjat odaítélőit; nemrégiben négy évig folyt a vita, hogy a kommunista Halldór Kiljan Laxness Nobel-díjat kapjon-e vagy sem. August Strindberg, a svéd irodalom egyik legnagyobb alakja pedig személyi intrikák miatt nem részesült kitüntetésben.

Végezetül még egy sokat vitatott kérdésre kell feleletet adnunk: az egyes írók életművéért vagy egyes munkájáért ítélke-e oda a díjat? Általában életműért, sok-sokéves, vagy évtizedes irodalmi munka eredményeként és csak a legkritikább esetben ismeretlen író egyetlen művével elért kimagasló sikeréért. Helytelen tehát azt mondani, hogy az év legnagyobb sikerű könyvét jutalmazták a kitüntetéssel. Rendszerint az egész világot bejárta, sok nyelvre lefordított és sok kiadást ért könyvek azok, amelyek az elbírálásnál latba esnek.

Dr. Kreutzer Sándor

ÍRÓK ÉS KÖNYVKIADÓK

Vajda János és az előfizetők

Vajda Jánosnak sosem volt nagy közönségikere. Ritkásan megjelenő kötetait a hivatalos kritika többnyire ledorongolta, bátran hirdetett politikai nézeteiért sok méltánytalanság és mellőzés érte. Életének hetedik évtizedében is csak a fiatal írók egy kis csoportja állt mellette szívvel-lélekkel, a nagyközönség (mely különben nem volt valami nagy) nem tudta, hogy — Arany halála után — a legkiválóbb költőt tisztelhetné benne.

Ilyen körülmények között, ha új kiadást akart sajtó alá rendezni munkáiból, kénytelen volt az előfizetőségűjtés körülményes és megalázó módjához folyamodni. A kiadás ötletét tulajdonképpen nem is ő maga vetette föl, hanem az íróknak — tisztelőinek — egy csoportja. 1886. május 2-án felhívás jelent meg a lapokban harminchárom író nevével: föl-szólították „a magyar szépirodalom igaz barátait”, fizessenek elő Vajda János műveire. A közlemény nem hozta meg a kívánt eredményt, ezért júniusban meg kellett ismételni. Az előfizetők toborzásának munkájába Vajda is bekapcsolódott. Egy szabadkai fiatal írókollégájához, Milkó Izidorhoz írt levelei őszinte és szomorú képet adnak a népszerűsége vágyó idős költő lelkiállapotáról, mely a bosszús elkeseredettség és a gyermekes naivsággal fel-feltámadó öröm és izgalom közt ingadozott.

„Tisztelt kedves jó Kolléga! — írja 1886 május közepe táján — Méltóztassék ezen (előfizetési) ívekkel belátása szerint cselekedni. Amint az eddigi eredményt a lapokból láthatja, illetőleg nem láthatja, az a várakozások mögött marad messzebb, mint gondoltuk.” Valóban, mert három hét alatt mindössze hat előfizető jelentkezett, s újabb három hét múlva is még csak ötvennégy volt a megrendelők száma. Milkó Izidor azonban eredményesen működött Szabadkán, mert május vége felé Vajda újabb húsz ívet küld neki, s alig győzi dicsérni a — többnyire nem is magyar nevű — szabadkai irodalompártolókat. „Sajnálom, hogy e percben nincs időm talmácsolni háláérzelmeimet Önök nemeslelkűsége iránt, mely még itteni irodalmi köröket is őszinte lelkesedésre ragad. Szabadka az idő szerint úgy viseli magát, mintha nem is Budapest, de ő volna az ország fővárosa, a nemzeti irodalom és kultúra központja.” Vajda újabb levele azonban ismét panaszos kifakadást tartalmaz: „De az már bizonyos, hogy a

gentry és a mágns meg vannak dögölve — már legalább a nemzeti kultúra számára. Csak a munkás középosztálytól lehet valamit várni.” Megint más levelében Vajda, önmagát áltatva, azzal próbálja magyarázni az előfizetők vontatott jelentkezését, hogy szerencsétlen körülmények — „fagy, azután szárazság” — akadályozták a sikert, mintha bizony a tehetőseket a gyöngén termő év tartotta volna vissza attól, hogy négy forintot áldozzanak egy könyvre.

Lassacskán mégis elrendeződik a kiadás ügye. A kötet kibocsátását a Révai cég vállalja oly módon, hogy ötszáz példány előfizetői díja a költőt illeti meg, a többi a kiadóé. Vajda újjong! „Ami ügyemet illeti, az következőleg áll. Az egészet egy bizottság intézi, melynek választott pénztárnoka, Nagy Miklós, kezeli a pénzt... Ezek a derék kollégák igazán atyailag bánnak velém. Nagyon meg vagyok velük elégedve. Jóvá tettek mindent, amit Gyulai et consortes vétettek. Ki vagyok békülve velük és a világgal... Amit pedig Ön és Miloszavlyevics Milán (tekintélyes szabadkai polgár) tettek, az fittyet hány minden hálálkodási erőlködésnek. De gondolom, még az egész becsületes irodalom és sajtó is mélyen meg van hatva önök emlékezetes, fényes példát adó, nagyszerű működésük által. Föl lesznek írva, mint az irodalompártolás Napóleonjai.”

A szabadkai előfizetők valóban megérdemelnek egy pernyi hálás visszaemlékezést az utókortól is, a túlzottan ömlengő lelkendezés azonban szomorúan jellemző az egyébként is szertelen kedélyű Vajdára, aki hosszú kitasztottsága után ily mohó és megalázkodó örömmel élvezi a százszorososan megérdemelt, parányi sikert. Egy újabb levelét pedig már nem is lehet némi feszengés nélkül olvasni. Az előfizetőknek a Pesti Naplóban megjelent jegyzékét tanulmányozva, ismerős nevet fedezett föl Vajda: a szabadkai Bárányszálloda tulajdonosát. „Erre ököllem homlokon vágtam magam, hogy mily tüskés, nehézkes, hogy ne mondjam otromba ember vagyok én! Ez a kedves vendég-lősné nekem kedvesebb, mint egy tucat mágns vagy gentry! És én még kifogásoltam egynémely ételét.”

Szomorú költősorsba engednek bepillantást ezek a levelek. Összehasonlítással nem árt ide jegyezni, hogy Vajda összes költeményei legutóbb 7500 példányban jelentek meg, bibliapapíron.

Nemzetközi kiadványcsere az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központban

A mezőgazdasági könyvtárak állománygyarapításának egyik jelentős forrása — a külföldi kiadványcsere — a hazai mezőgazdaság szocialista átalakítása idején fokozott jelentőséget kap. Csere révén kell biztosítani a könyvtáraknak a külföldi szakirodalom azon termékeit, amelyek a kereskedelmi forgalomban nehezen, vagy egyáltalán nem szerezhetők meg (tudományos intézetek kiadványai, konferenciák anyaga stb.), és a legfrissebb tudományos eredményeket tartalmazták. E kiadványok jelentősége a mezőgazdasági tudomány és a velük kapcsolatos háttértudományok gyors fejlődése révén egyre növekszik.

A kiadványcserének az említett állománygyarapító-funkció mellett más feladata is van. Közvetítenie kell a külföldre a hazai mezőgazdasági tudomány jelentős eredményeit, és hozzá kell járulnia a tudományos eredmények és tapasztalatok nemzetközi kicseréléséhez.

Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és dokumentációs Központ kiadványcseréje az említett két fő célkitűzés minél teljesebb megvalósítására törekszik. A könyvtár ez idő szerint mintegy 50 ország 500 intézményével tart fenn kiadványcserekapcsolatot. A csere alapját magyar részről elsősorban az OMGK által kiadott háromnyelvű referáló folyóirat képezi, ezenkívül megküldi a könyvtár egyéb dokumentációs kiadványát és a kereskedelmi forgalomban megjellett hazai mezőgazdasági szakirodalom fontosabb termékeit is. A külföldi cserepartnerektől beérkezett kiadványok tekintélyes devizamegtakarítást eredményeznek a mezőgazdasági könyvtárügynek, illetve a népgazdaságnak. A kiadványcsere ezenkívül módot nyújt arra, hogy a mezőgazdasági könyvtárhálózatba tartozó könyvtáraknak is juttasson az OMGK a külföldi szakirodalom termékeiből. Az OMGK-ban duplumként jelentkező kiadványok elosztása a mezőgazdasági kutatóintézetek, illetve felsőoktatási intézmények könyvtárai között gyűjtőkörüknek tekintetbevételével történik.

Az OMGK kiadványcseréje gyors fejlődésen ment keresztül. (A tervszerű cserevétekenység 1955-ben indult meg.)

Az OMGK cserevétekenységének néhány jellemző adata az 1960. I. félévi kimutatás alapján: A kiadványok darab-

<i>Szovjetunióból</i>	912
<i>Német Demokr. Közt.-ből</i>	214
<i>Csehszlovákiából</i>	226
<i>Lengyelországból</i>	171
<i>Romániából</i>	121
<i>Északamerikai Egyesült Államokból</i>	225
<i>Angliából</i>	118
<i>Német Szövetségi Közt.</i>	144
<i>Franciaországból</i>	59
<i>Hollandiából</i>	66

Összesen 3000 kiadvány érkezett be, a szocialista országok 1800 kiadványt küldtek, a tőkés országok 1200 darabot. 1960 első félévében az összes beérkezett devizadígyényes könyvek 20—25%-a és a nyugati folyóiratok 35—40% csere keretében érkezett könyvtárunkba.

A kiadványcsere jellege eltérő a szocialista, illetve a tőkés országok viszonylatában. A szocialista országok kiadványcseréje azt a célkitűzést igyekszik megvalósítani, hogy a baráti országok tájékoztatásuk egymást mindarról a tudományos és gyakorlati eredményről, ami a hasonló földrajzi stb. adottságokkal rendelkező másik országban felhasználható. A csere ezért lehetőleg teljességre törekszik. Ezt a célkitűzést az OMGK és a szomszédos baráti országok mezőgazdasági könyvtárai között létesült szoros kapcsolat van hivatva biztosítani. A tőkés országok viszonylatában a csere célja nem lehet a teljesség, ezért itt fokozott mértékben szükséges a szakmai válogatás minél tervszerűbb alkalmazása.

Az OMGK arra törekszik, hogy kiadványcseréjét — a mezőgazdasági termelés és a népgazdaság érdekeivel egyezően — fejlessze. A csere fejlesztésére propagandakiadványt készített, amely a csere keretében felajánlott időszakos kiadványok felsorolását és azok rövid jellemzését tartalmazza. A propagandakiadvány számos külföldi intézménynél kedvező fogadtatásra talált. Az elkövetkező időkben az a feladat, hogy bővüljenek a csere méretei és megfelelő cserearányok alakuljanak ki.

Farkas Arnoldné

Hírünk a világban

Az olasz Bompiani-cég irodalmi és művészeti lexikona az utóbbi évek lexikonkiadásának egyik legsikerültebb és legvonzóbb vállalkozása. Kilenc hatalmas kötet a világ legkülönbözőbb népeinek irodalmi, művészeti alkotásairól tájékoztat, a művek címe (tárgya) szerint abc-sorrendben. Általában megbízható szövege mellett értékét kivételesen szép és gazdag képanyagának köszönheti. A műalkotások e lexikona újabban két kiegészítő kötettel bővült, mely a *szervező*ket büntetését tartalmazza. E két kötet francia nyelvű kiadásának (Laffont-Bompiani) magyar vonatkozású cikkeiről számolunk be olvasóinknak.

A legkiválóbb magyar írók többsége — mintegy harminc — helyet kapott az igen elterjedt lexikonban, névsoruk hosszabb, mint a kimaradtak — Mikeš, Batányi, Kármán, Fazekas Mihály, Bajza, Erdélyi János, Reviczky, Tömörkény, Juhász Gyula, Tóth Árpád, Kaffka Margit, Szabó Lőrinc — listája. (Teljesen érthetetlen, hogy Berzsenyiről is megfigyelték a szerkesztők.) A hiányokért némileg kárpótol, hogy nem kell egyre-másra bosszúsán felszisszennünk olyan nevek olvastakor, amelyeknek viselői nem sok vagy semmi dicsőséget sem hoztak a magyar irodalomra. Csupán Tormay Cécile és Harsányi Kálmán nevével csóváljuk a fejünket, a nyugati lexikonok nagy részéből politikai elfogultság vagy felületesség miatt elmaradhatatlan Körmendi Ferenc és Dormándy Lászlókkal nem rontják a levegőt.

A cikkek terjedelmével általában meg lehetünk elégedve. Balassi életrajza hatvan sor, Vajda Jánosé csaknem száz, Petőfié két teljes hasáb (arcképpel), Bartóknak pedig két képét és egy kézirat-facsimiléjét közli a lexikon. Az életrajzokhoz többnyire bibliográfia járul, rendszerint két-három, olykor több adattal; Széchenyre vonatkozóan Grünwald Béla, Zichy Antal, Kemény Zsigmond és Szekfű Gyula munkáit sorolja fel az ismerető, Vörösmartynál Gyulai Pál klasszikus monográfiáján kívül a néhány éve kiadott Lukácsy-Balassa-féle dokumentumgyűjteményt is megemlíti. A művek címét a lexikon az eredeti nyelven, tehát magyarul is feltünteti; ettől a jó szokásától csupán Csokonai, Kemény Zsigmond és Kosztolányi esetében tér el, nem tudni miért, Bartók opusait pedig franciául és németül közli, nyilván a német kiadásban elterjedt partitúráktól befolyásolva.

A legtöbb magyar vonatkozású cikk terjedelme módot ad arra, hogy a cikkíró semmitmondó általánosságok, tipikus lexikon-frázisok helyett a részletesebb tárgyalás, a finomabb jellemzés, a szokottnál bővebb adatfelsorolás eszközével éljen. Jól esik látnunk, hogy a lexikon megemlékezik a költő Zrínyi világhírű könyvtáráról, tudja, hogy Kodály az Eötvös Collegium tagja volt, megmondja, kik voltak Vörösmarty kedvenc költői, és pontosan követi a gyermek József Attila hányódásait.

Mindez kitűnő vagy legalábbis elégséges tájékozottságra vall; annál furcsább, hogy gyakran mégis groteszk tévedések, tárgyi hibák szepőlőstik a szöveget. Balassi például Esztergomnak nem védelmében, hanem ostromakor kapott halálos sebet, a *Marót bán* nem epikus mű, hanem dráma, Adyt sosem vonzotta a katolicizmus, Gárdonyi nem a cseh Égerben, hanem a magyar Egerben halt meg, a *Bánk bán*ról nem lehet azt mondani, hogy sikere a szerző életében „nem tartott sokáig”, hisz a bemutatott Katona József meg sem érte, Eötvös József nem volt „baron József von”, Kazinczy levelezése nem azonos *Erdélyi levelek* című munkájával, s nem 24, hanem 22 kötetben jelent meg, József Attila híres versora helyesen „Dunának, Oltanak egy a hangja”, nem pedig — ahogy a lexikon franciából visszafordítva (!) írja — „A Duna és az Olt hangja egyforma”. Az is furcsa, hogy a cikkíró József Attilát és Petőfit többnyire a keresztnévén (!) emlegeti; érdekes volna tudni, miféle tévhitből származik e meglepő konfidencia.

A magyar neveknek sajtóhibáktól való eltorzulása, sajnos nagyon is gyakori a külföldi kiadványokban, de a Laffont-Bompiani lexikon e tekintetben, mondhatni, csúcsot ért el. „Rosa Lábórfalvi Benke” és „Szabadsár a hó alatt”, „Ki lattott engem” és „Így éet Petőfi” az egyszerűbb vétségek közül valók, de ki fog ráismerni „Donnangi”-ban Dohnányi nevére? Olyik elírás nem is pusztán nyomdai természetű; nehéz ugyanis elképzelni, hogy a francia szedő változtatta volna Hankiss János könyvének címét (*Tormay Cécile*), „Tormay Ciczellé”-re, Besenyei „Giörgy” halálának helyét Pusztakovácsiból „Kovocsipusztá”-ra. A sajtóhibák egyébként a magyar irodalmi cikkek szerzőjét különösen üldözték, mert nevét ennyiféleképpen látjuk leírva: Emric, Emeric, Emerico, Enrico Várad (Várady).

Elkedvetlenítenek a Laffont—Bompiani lexikon pontatlanságai, hibái, de tisztelettel érdemel a jószándék és a nem is eredménytelen igyekezet, mellyel irodalmunkat becsületesen és szakszerűen ismertetni törekedett.

Ugyanezt nem mondhatjuk el a híres-nevezetes francia Pléiade-sorozat egyetemes irodalomtörténetének (Histoire des littératures. Encyclopédie de la Pléiade. Gallimard 1956) magyar fejezetéről, mely huszonöt lapon foglalja irodalmunkat.

Bár ne tenné! A szerző — bizonyos Pierre Barkan — ugyanis a régebbi magyar irodalom ismertetését úgy ahogy összeollózta Kont Ignác hatvan éve megjelent francia nyelvű magyar irodalomtörténetéből (bár ezt sem hibátlanul: Kisfaludyt — nem tudni melyiket — a franciás iskolához sorolja, Kármánt halála után is szerepelteti, Petőfit megteszi kiadónak stb.), az újabb magyar irodalomról szólva azonban hozzáértés helyett csak vastag tudatlanságot és politikai rosszindulatot árul el.

Galúcs Irén és Szenes Piroska szerint Illyés szellemrokona, Földes Jolán és Körmendi Ferenc a jelesebb magyar írók közé tartozik, a modern dráma kitűnőségeiként Hatvány (!) Lilly, Bus Fekete László stb. említetik, Prohászka külön bekezdést kap, Juhász Gyulának, Radnótinak a neve sem fordul elő, a *Napkelet* és a *Vigilia* folyóiratok mint a *Nyugat* folytatói szerepelnek, Veres Péter, Szabó Pál stb. a „fiatal” irodalom képviselői (1956-ban!), Nagy Lajos pedig a „legfiatalabb” regényíró-nemzedék tag-

jaként bukkan föl, egy mondatban Nagy Sándorral és Sándor Andrással, s ugyancsak egy mondatba zsúfolódtak olyan különböző nevek, mint Földes Péter és Füst Milán.

A Magyar Népköztársaság irodalmát külön fejezetben tárgyalja Pierre Barkan, mivel az szerinte nem azonos a magyar irodalommal, Karinthy Frigyes viszont nagylelkűen a népi demokráciának ajándékozza, s mint 1947-ben még működő író említi. Külön szól a nyugati emigráció irodalmáról is és dolgozatának ez a leghasznosabb részlete, mert ha ezt el nem olvassuk, valószínűleg sohasem tudtuk volna meg, hogy századunk magyar írónagyságai közt olyan neveket kell számon tartanunk, mint Jean Csokics, Ladislav Pálkás, Marthe Leszlei, Étienne Mustó (?), Szabolcs Vajay, Christine Arnóti, Charles Sárkány, Gerő Somogyi B., Marie Agnès Csiky stb. Weöres Sándor is az emigráns írók közt szerepel, noha Pierre Barkan bánatosan megjegyzi, hogy „hazatért Magyarországra”.

Mulatságosak Pierre Barkan leiterjakabjai. A *Tiszazúgból* fordításában *Murmures de la Tisza* (A Tisza zúgása) lett, a *Tűzkeresztshadjárat* *Croisade du feu*, (A tűz keresztshadjárat).

Pierre Barkan nyilván nem a magyar irodalom külföldi népszerűsítésének olt-hatatlan vágya, hanem a pénzszag vezette, amikor „ismertetőjének” megírására vállalkozott. A jövőben, ha még írásra kísértése támad, inkább üzenjen ide: honoráriumát összegyűjtjük nemzeti adakozásból. Megéri nekünk, csak hagyjon békét irodalmunknak:

A HUMANISTA FILMRENDEZŐ. A néhány évvel ezelőtt meghalt híres amerikai filmrendezőnek, Cecil B. De Millenek most jelent meg az önéletrajza. Cecil B. De Mille monumentális, hatalmas tömegeket mozgató filmjei — legnagyobb filmje a *Tízparancsolat* volt, amelynek előállítására 13 millió dollárba került, de az elmúlt év végéig 83 millió dollárral gyarapította a filmgyárat, miután 98 és félmillió néző előtt pergették le! — a századforduló színpadi ízlésére emlékeztetnek. Az önéletrajzból kibontakozó alakja is a századforduló humanistáinak tiszteletreméltó erkölcsi és társadalmi felfogását veri vissza. Többre becsülte filmjei mondanivalóját, — mondhatni tanítását —, mint a rendező technikai ügyeskedéseit. Sikerének titka a mondanivaló egyszerűsége és őszintesége volt, (a *Keresztsháború* várt sikerének elmaradása valósággal elkomorította, mert a film erkölcsi hatásában reménykedett). Filmjeiben volt valami anakronisztikus és mégis tiszteletreméltó. Az önéletrajz ugyanilyenek mutatja az embert.

SHAKESPEARE KÖZÖNSÉGE. A Shakespeare-irodalom most érdekes könyvvel bővült: Martin Holmes *Shakespeare közönsége* (Shakespeare's public) című művében Shakespeare-nek a közönséggel való azt a kapcsolatot vizsgálja meg, amely a drámák megírását be-

folyásolta. Így Holmes szerint *A velencei kal-márban* az Antonio-Shylock történet a lényeges, amelyet Shakespeare a londoni City kereskedőinek szórakoztatására írt, míg a romantikus társadalmi környezet csupán annak az előkelőségek szót, amelynek semmi köze sem volt Londonhoz. Az arisztokratikus vidéki földbirtokosnak írta a *Szentiványi álom* finom és előkelő háttérű meséjét, a *IV. Henrik* két része pedig azért olyan különböző, mert az első annak a józan polgárságnak szánta, amely a Burbage-színházat támogatta, míg a második a Globe-színház egyszerűbb, durvább szellemhez szokott hallgatóságának. Holmes értékes anyagot gyűjt össze könyvében a nagy drámaíró és közönségének viszonyáról.

BELGIUMBAN folynak már az előkészületek Maurice Maeterlinck születése századik évfordulójának megünneplésére. A Nobel-díjas Maeterlinck a század elejének egyik legnépszerűbb írója volt. Prózái művei — mint a *Méhek élete*, vagy *A szegények kincse* éppen úgy, mint a szimbolista színpadi irodalom mesterműve: a *Kék madár*, egyéb drámai munkái között pedig a *Tintarides halála*, a *Vakok* és a *Pelleas és Mélisande*, amelyet Debussy zenésített meg, — nagy hatást gyakoroltak a kor irodalmára. Majd minden művét lefordították magyarra is.

Az olvasó jegyzetei

BOGARÁSZÁS

„Ha mi minden novellairót és írónót számba kezdenők (!) venni, úgy csak egyedül pusztá nevűkkel egy egész oldalt tölthetnők (!) meg.” Az alanyi és tárgyias igeragozást Magyarországon — igen helyesen — már az általános iskolában tanítják, s a nebuló, aki elhibázza, egyest kap — ugyancsak nagyon helyesen — a dolgozatára. A kérdés mármost az, milyen osztályzatot érdemel, aki az idézett mondatot leírta — egy akadémiai kiadványban? (Fenyő István: *Reformkori irodalmunk az egykori orosz sajtó tükrében.*)

Sokan azt hiszik, hogy a nyelvújítás valamikor a múlt században befejeződött. Tévednek. Ma is vannak újítók. Például *A kultúra világa* harmadik kötetének egyik szerzője. Neki nem jó *nagyjában*, *nagyjából* szavunk (melyet manapság gyakran fölöslegesen meggyújtanak, így: *nagyjában-egészeiben*), csinál helyette újat: „A kompozíció színhelye és a jelenet elhelyezése *nyersében* megőrizte a firenzei hagyományokat...” (247. l.) Egy másik helyen: „*Nyerséből* négy nagy körre tagolhatjuk szét a német gótikus festészet műhelyeit.” (173. l.) A négy körre szétagolt műhely: képzavar. Nem tudjuk megállni, hogy ide ne jegyezzük egy szép kövér párját: „Ezek az iskolák... csak a gyerekcipőket húzhatták művészi hajlandóságú ifjú látogatóik lábára.” (488. l.) A következő idézetek megint a „nyelvújítás” körébe tartoznak, bár elég zavarosak is: „Az etruszk vázafestészet... emlékei... arról szólnak, hogy a görög példák bővérű és jókedvű *elgorombálásán* kívül mást... ne keressünk rajtuk.” (75. l.) „Piero della Francesca... sokkal több volt, mint értékes hatások *átémészője*.” (237. l.) Ép nyelv-érzékű olvasónak nehéz az efféléket „átémészteni”.

A *Színházi kalauz* 233. lapján, Racine életrajzában azt olvassuk, hogy a nagy tragikus költő a népnymor enyhítésére szólította fel egy beadványban uralkodóját, ezért „a Napkirály megnehezelt rá, és Racine-t utolérte sorsa: kegyvesztett lett.” Ez nagyon megható és logikus is: valóban így kellett volna történnie. Az élet azonban bonyolult. A király a beadvány panaszait eleresztette a füle mellett, és mindvégig megtartotta kegyében, sőt egyre magasabb polcra emelte Racine-t és családját. Raymond Picard könyve (*La carrière de Jean Racine*, 1956) ezt igen meggyőző adatokkal bizonyítja. Nem ártott volna elolvasni.

Tájszavakat használni üdvös, de csak akkor, ha értjük őket. Ellenkező esetben úgy járunk, mint Végh György, aki Verlaine három sorát így magyarázza: „... hisz a fák terűjén csak avar vagyok én, mely tovaszárnyal.” A *terü* jelentése „teher” — de a szó ezzel az értelemmel sehogy sem megy be a versbe. A fordító alkalmasint úgy vélte, hogy a *terü* a fa koronája alatti *terület*, ahova a hervadt lomb hull, amiből az avar lesz. Tájszavunknak ilyen jelentése azonban egyik vidékünkön sem ismeretes.

Saint-Simon nevű írótt kettőt tart számon a francia irodalomtörténet. Az egyik XIV. Lajos kortársa volt, terjedelmes és klasszikus becsű emlékiratot hagyott hátra. Oróla beszél Tóth Árpád, egyik tárcacikkében, mint egy bizonyos XVII. századi lovag ismerőséről. A cikkhez fűzött magyarázat írója azonban a *másik* Saint-Simon adatait közli a jegyzetben, azét, aki 1760-tól 1825-ig élt (nem ismerhette tehát az illető lovagot) s az utópista szocializmus nagy filozófusa. — Kötelezni kellene az írókat, visszamenő hatállyal; ne használhassanak azonos nevet. (Tóth Árpád: novellák és válogatott cikkek. Magyar Helikon.)

KÖNYVTÁRI CIKKEINK SZERZŐI Csi-szár Jolán, a Miskolci Megyei Könyvtár munkatársa; *Farkas Arnoldné*, az Országos Mezőgazdasági Könyvtár munkatársa; *Fényes Miklós*, a pécsi Egyetemi Könyvtár igazgatója; *Galgóczy Jenő*, a békéscsabai SZMT könyvtár vezetője; *Gáspár Mihály*, a miskolci Városi Könyvtár vezetője; *Havasi Zoltán*, a szegedi Egyetemi Könyvtár igazgatója; *Kellner Béla*, a kaposvári Megyei Könyvtár vezetője;

Maruzs Elemérné, a salgótarjáni SZMT könyvtár vezetője, *Móra László*, a budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának munkatársa; *Sallai István*, az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Szente Ferenc*, az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Szita Ferenc*, a kaposvári Megyei Könyvtár h. vezetője; *Vértes György*, az Országgyűlési Könyvtár igazgatója.

POLITIKAI MŰVEK

KÖZGAZDASÁGI KISLEXIKON

Kossuth, 570 old. Ára: 45,— Ft.

Hazánkban egyre fokozódó érdeklődés nyilvánul meg a közgazdaságtudomány iránt, így szinte égető szükségletté vált, hogy komoly, jól rendszerezett, marxista alapossggal megírt közgazdaságtudományi kézikönyv lásson napvilágot.

Ezt az igényt elégíti ki a Kossuth Könyvkiadó gondozásában most megjelent Közgazdasági Kislexikon, amely a Szovjetunióban megjelent mű magyarra fordított kiadása.

A neves szovjet közgazdászok tollából származó, mintegy 900 címszót tartalmazó kislexikon a politikai gazdaságtan és az ágazati gazdaságtanok legfontosabb fogalmait világítja meg népszerű, röviden fogalmazott formában. A kiadó — igen helyesen — úgy járt el, hogy az eredeti mű pontos fordításán felül, a magyarországi gazdasági helyzet és gyakorlat figyelembevételével, a nálunk meghonosodott kifejezésekre vagy kialakult fogalmakra is utal lábjegyzet formájában.

Mutatóba nézzünk néhány példát a címszavakból: abszolút értékőbbség, absztrakt munka, állami biztosítás, államkapitalizmus, állandó termelőbrigád, anyagmérlegek, anyagnyilvántartás, árutőke, beruházás, csere, dominiumok, egy főre jutó fogyasztás, érték, fizetőképesség, kereslet, forgóeszközök, gazdasági törvények, konjunktúra, mezőgazdaság, munkaerő-mérleg, munkaszervezés, műszaki-termelési-pénzügyi terv, nemzetközi elszámolások, profit, profitráta, részvénytársaság, szindikátus, társadalombiztosítás, üzemi költségek stb., stb.

E címszavak mind közérthető, népszerű formában ismertetik az egyes fogalmakat, így a kislexikon nagy segítséget nyújt mindazoknak, akik különböző fokon tanulmányozzák a politikai gazdaságtant, de nagy haszonnal forgathatják azok is, akik a gyakorlati gazdasági életben végzik mindennapos munkájukat. Az olvasók nyilván nagy örömmel fogadják ezt a kitűnő és igen hasznos kézikönyvet.

S. M.

Galántai József

EGYHÁZ ÉS POLITIKA 1890—1918

Kossuth, 258 old. Ára: 16,— Ft.

Az elmúlt század második felében, főként az 1867-es kiegyezés után, hazánkban az volt a katolikus egyház legfőbb politikai törekvése, hogy fenntartsa és támogassa a feudalizmus csökevényeit védelmező monarchikus rendszert és a dualizmust. A történelmi fejlődést meggátolni azonban nem lehet, s mikor a kapitalizmus egyre nagyobb tért hódított, a katolikus egyház hazánkban — és sok más európai országban — a munkásmozgalom fejlődése láttán megkezdte a maga politikai szervezeteinek és pártjainak kialakítását, hogy a munkásosztályt és a dolgozó parasztságot elvonja az osztályharctól, és a maga politikai érdekében használja fel a tömegeket. Ehhez az első lépést XIII. Leó hírhedt *Rerum novarum* kezdetű pápai körlevele adta meg. A megalakuló katolikus pártok és szervezetek bomlasztó tevékenysége különösen fokozódott az 1905—1907-es forradalmi fellendülés időszakában, majd az első imperialista világháborút megelőző időkben. Céljuk ekkor már az volt, hogy az uralkodó körök és az egyház céljainak megfelelően készítsék elő a néptömegeket az imperialista mérsárlásra, hogy aztán a világháborúban rútul elárulják a vágóhídra hurcolt dolgozókat.

Galántai József rendkívül gazdag dokumentációs anyag, az esztergomi Primási Levéltár, püspöki konferenciák jegyzőkönyvei, korabeli katolikus sajtótermékek és egyéb hiteles, eddig főként ismeretlen dokumentum alapján írta meg értékes monográfiáját, amelynek legfőbb érdeme a hitelesség mellett a tárgyilagos, mértéktartó, mégis komoly leleplező erővel csengő hang. Galántai József kitűnően világította meg az egyházi körök szerepét az akkori politikai életben, jól mutatta be, hogyan használták fel a klerikális körök és szervezetek a vallás minden eszközét az uralkodó politikai csoportok célkitűzéseinek eléréséhez.

A Kossuth Könyvkiadó jó szolgálatot tett az antiklerikális propagandának Galántai József könyvének megjelentetésével.

S. M.

Kazinczy Ferenc

VÁLOGATOTT MŰVEI I—II.

Szépirodalmi. Ara: 83,40 Ft

Nehéz feladatra vállalkozott Szauder József, amikor a *Magyar Klasszikusok* sorozatban Kazinczy Ferenc válogatott műveit jelentette meg az évforduló alkalmából. A terjedelmében is hatalmas életműből mintegy ezer lapos anyagot kellett válogatnia, s Kazinczy írásainak azok a részei, amelyek érdektelenebbek és másodlagosnak tűnnek, nemegyszer olyan fontos és tanulságos adalékokat, vagy olyan maradandó részleteket tartalmaznak, hogy a válogató minden bizonnyal csak nehezen mondhatott le róluk.

Az első kötet a *Pályám emlékezetét*, a *Fogságom naplóját*, az *Erdélyi leveleket* és a *Magyarországi utakat* tartalmazza, vagyis Kazinczy szépprózai művének javát; a második kötetben verseiből, műfordításaiából, cikkeiből, tanulmányaiból s leveleiből olvashatunk válogatást. A gyűjtemény lehetőséget ad arra, hogy megismerjük a nagy író és literátor munkásságának legfontosabb alkotásait és dokumentumait, képet nyerjünk erről a kivételes szellemről, aki — most, újra-olvasva, jobban érezzük, mint bármikor — nemcsak mint irodalomszervező, kultúrpolitikus, esztétikus, nevelő, ösztönző kritikus, nyelvtudós, de írónak is ragyogó: a *Fogságom naplója*, s útirajzainak szebb oldalai tanúskodnak róla. Fontos, érdekes írás az alig ismert Dayka-életrajz, a műveléssel kapott helyet a válogatásban, s csak az sajnálatos, hogy a kényeszerű terjedelmi kötöttség szűkre szabta a levelek válogatásának lehetőségeit.

Szauder József több mint százoldalas bevezető tanulmánya valóságos kis Kazinczy-monográfia. Érdekes és tanulságos, bár nem minden részletében meggyőző a két háború közti Kazinczy-kép elemzése.

R. P.

**VÖRÖSMARTY MIHÁLY
ÖSSZES MŰVEI**

Kisebb költemények I—II.

Akadémia. Ara: 150,— Ft.

Vörösmarty műveinek kritikai kiadását Gyulai Pál már a múlt században elkészítette, ez a kiadás azonban csak a nyomtatott szövegváltozatokat tartalmazza, a kéziratokéit nem, azonkívül megjelenése óta számos addig ismeret-

len kézirat került elő, a tudományos életnek tehát új kritikai kiadásra van szüksége, mely a kisebb költemények két első köteteivel (1815—1839) Horváth Károly és Tóth Dezső szerkesztésében most meg is indult.

Vörösmarty verseinek legutóbbi, 1955. évi kiadása már a kritikai kiadás munkálataira épült, és több mint harminc ismeretlen költeményt vagy töredéket tartalmazott. Ehhez képest a mostani kritikai kiadás kevés újat közölhet: három ifjúkori latin versgyakorlat (3., 7., 47. sz.), két magyar nyelvű töredék (62., 199. sz.), két epigrama (398., 659. sz.), három verses párbeszéd (380., 381., 382. sz.) és két lírai betét (340., 343. sz. A *bűjdösök* című dráma első szövegváltozatából) publikálásával teszi teljesebbé a Vörösmarty-szövegek számát. Két verses darabról viszont, melyet az 1955. évi kiadás még a Vörösmarty-művek közé sorolt, kiderült, hogy nem a költő alkotása: az egyik kétsoros idézet Baróti Szabó Dávid *Aeneis*-fordításából, a másik Berzsenyi *Jámborság és középszer* című versének három strófája, melyet Vörösmarty a verseit tartalmazó füzet egyik lapjára másolt.

A kritikai kiadás fontos tudományos újdonsága, hogy minden eddigi kísérletnél megbízhatóbb időrendbe sorolja Vörösmarty verseit. Ez nem volt könnyű munka, mert a költő rosszul emlékezett egyik-másik művének keletkezési évére, s azok téves dátummal jelentek meg az általa ellenőrzött kiadásokban. Horváth Károly igen alapos és körültekintő filológiai vizsgálattal helyesbítette ezeket a tévedéseket.

A kiadás jegyzetei nem kevésbé alapos munkára vallanak. Nemcsak az eddigi tudományos eredményeket foglalják össze, hanem sok újjal meg is pótolják azokat. A szövegváltozatokon kívül közlik a művek keletkezésére vonatkozó összes adatot, azok életrajzi, történelmi vonatkozásait, korabeli fogadtatásuk, hatásuk dokumentumait, a későbbi szakirodalom megállapításait, felsorolják az idegennyelvű fordításokat, zenei feldolgozásokat stb. Egy-egy fontosabb vers jegyzetanyaga egész tanulmánnyá kerekedik. A *Szóatról* összegyűjtött tudnivalók nem kevesebb mint 43 lapot töltenek meg. (S még ezt a hatalmas adattömeget is ki lehetne egészíteni, például a *Szózat* egy újabb francia fordításával, mely az *Esprit* című folyóiratban jelent meg 1957-ben.)

Minden kritikai kiadással szemben a legfőbb követelmény a pontosság. A jelen mű e tekintetben is megállja a helyét, bár akadnak benne hibák. A verseszövegeket betűhíven közli a szerkesztő,

és csak a nyilvánvaló elírásokat javította ki. Ebben azonban nem sikerült következetesnek lennie: szembeötlő tollhibákat sokszor változtatlanul hagyott. Néhány sajtóhiba is átsúszott a korrekción: az első kötet 9. lapján elmaradt egy cím, a 393. lapon „nemzetjeiket” helyett *nemzetjeiket* olvasandó, a második kötet 65. lapján rossz a versek sorszáma stb. Néhány egyéb tévedés: a jegyzet az első kötet 477. lapján egy facsimilére hivatkozik, mely a mondott helyen nem található; a második kötet 603. lapján Viszota Gyula neve helyett Vozáry Gyuláé áll — és így tovább. Az efféle hibák száma azonban aránylag csekély.

— k —

Kossa István

A DUNÁTÓL A DONIG

Szépirodalmi. 537 old. Ára: 31,— Ft.

Két évtizeddel ezelőtt a Horthy-fasizmus a leghaladóbb gondolkodású embereket és az üldözötteket különleges munkásszázadokba vonultatta be, hogy ott embertelen kínok és nélkülözések közepette szenvedjenek, pusztuljanak. A 401-es és a 402-es büntetőszázad élete eleve nedik meg az olvasó előtt ebben a tárgyilagosan és ugyanakkor avatott kézzel megírt műben.

A szerzőt is mint a szervezett baloldali gondolkodású munkások egyik vezetőjét, különleges büntetőszázadba osztották be. Előbb Nagykatán szenvedett társaival, majd a frontra kerültek, ahol a beteglelkű szadisták kénye-kedvének voltak kiszolgáltatva.

Kossa István nemcsak a század küzdelmeit, kínlódásait írta meg művében, hanem jellemrajzot is adott társairól. Művének ezek a legsikerültebb, ugyanakkor a legértékesebb részei. A kommunisták, a baloldali szociáldemokraták még a legnagyobb szenvedések közepette sem inogtak meg. Egymást segítették, bátorították, s ennek a hősi egymástsegítésnek lett az eredménye, hogy a pusztulásra ítélték közül számosan életben maradtak.

A *Dunától a Donig* című mű már egyszer megjelent, de a kiadó helyesen cselekedett újrakiadásával. Állandóan fel kell hívni a figyelmet a fasizmus embergyilkoló, emberpusztító tetteire. Ma már történelem, amit Kossa István könyvében leírt, megrajzolt, s idősebbnek, fiatalnak egyaránt nemcsak érdekesen izgalmas, hanem tanulságos történet sorozat is. Dokumentumok — fényképek, jegyzőkönyvek, stb. — teszik a művet szinte történelmi értékűvé.

Magyarországon is volt — a helyzet adta lehetőséghez képest — ellenállás,

partizánmozgalom. A szerző *Bakonyi vihar* című rövidebb lélegzetű, most megjelent írásában ennek a harcnak állít emléket. A bakonyi erdők sűrűjében a magyar és a szovjet harcosok vállvetve küzdöttek a német és a magyar fasiszták ellen. Az egyszerű magyar dolgozók közül is — mint a könyvből hűen kiderül — sokan harcoltak, segítettek a partizánharc hőseinek.

A szerző stílusa, szóbősége, mondat-szerkesztése, arányérzéke kifogástalan. Első oldaltól az utolsóig leköti az olvasó érdeklődését. E sok pozitívum bizonyítéka annak, hogy érdemes volt a könyvet bővített terjedelemben kiadni.

Fahidy József

Bárdosi Németh János

CARMINA HUNGARICA

Jelenkor Kiadó. 108 old. Ára: 12,— Ft

„Olyan ez így, mint aratás után — mikor kepékben áll a gabona” — ezekkel a sorokkal kezdődik a kötet elé írt *Termés* c. vers, s e képben valahogy benne van Bárdosi Németh János költészetének lényege. Az elmúlt két évtized vers-termésének legjavát gyűjtötte csűrbe a *Carmina Hungarica*-ban a költő, akinek élete és költői pályája nemcsak földrajzilag kötődik a Dunántúlhoz (hosszú ideig Szombathelyen, majd 1941 óta Pécsen él), ez a poézis íшетét is a pannon táj varázsától nyeri.

A költő gyermekkorát Bárdoson töltötte, ebben a kis, Rába vidéki faluban, paraszti nagyszüleinél, s a falu nemcsak nevet adott a költőnek, hanem életreszó-ló indítást is: a dunántúli nép és föld meghatott szemléletét és szeretetét. Az álmos rét és a zsupkucsmás házak, a szelíd dombok és a libaúsztató patakok, a nyárfák suhogása és a mélabús tücsökzene itt és ekkor érintik meg a költőt, és varázslatuk egész pályáján elkísérik. — Bárdosi Németh János a Gulyás Pálok és a Juhász Gyulák családjából való; amint az előbbi Debrecen, az utóbbi Szeged, s mindketten valamiképp az Alföld lelki-ségének váltak kifejezőivé, Bárdosi Németh költészetében a dunántúli táj és a dunántúli ember élmény és érzésvilága szólal meg.

Bárdosi Németh János sajátosan érzelmi költő. A kötet legtöbb verse egy terjedelmes és folyamatosan írt önéletrajz része, a vers születésének körülménye, a pillanat szinte tettenérhető nála. Bárdosi Németh ösztönös költő; versei áradóak, egy darabban szakadnak ki; a műves, tudatos megformálás, a literátus gond távol áll tőle. Költői jelszava ugyan az egyszerűség és a mértéktartás, de ez jól megfér nála a könnyedséggel és az ára-

dó bőséggel. Ars poétikája a realista költőé: — „Virágban, versben, bármi szépben, — borban is csak az igazi, — ez már a józan számvetésem: — vágyam a való szabja ki.” Mesterének, legrokobabb lelki társának Juhász Gyulát vallja. Az impresszionisztikus szemlélet hasonlósága mellett írói sorsukban is van valami közös vonás. De nemzedéktársaihoz, Illyés Gyulához, Jankovich Ferenchez is erős szálak fűzik: a való élet szeretete, a szociális érzékenység és a közérdekű mondanivaló, a magyar líra nemesei hagyományainak ápolása, a gazdag és színes költői nyelv.

T. T.

Keszthelyi Zoltán

VISSZATÉRT ÉVEK

Magvető. 172 old. Ára: 15,— Ft.

Keszthelyi Zoltán líráját már akkor valamiféle mindenén átívelő optimizmus jellemezte, mikor mint fiatal költőt az ellenforradalom korszakának embert, társadalmat senyvesztő valósága vette körül. Mióta aztán elértünk odáig, „hol a szabadság lelket ad a dalnak”, hogy Keszthelyinek egy szép sorát idézzem, — szinte a konkrét tárgyiasság tényeinek meggyőző ereje ad hitelt és erőt vonzó költői optimizmusának.

Új kötetének három versciklusában (*Furulya, Égi hajó, Itáliai emlékek*) témáinak, érzésvilágának rokonszenves korszerűségére visszhangzik először az olvasó. Kétségtelen például, hogy békeverseinek közvetlensége, költői hivatástudatának pátosz-mentes egyszerűsége példa lehetne egyes — kozmikus gesztusok közt a lényegre elejtő — fiataloknak. Keszthelyit mindig reménykedésre „lázítja” valóságunk, s a békés, derűs élet akarása sohasem elvont dolog nála. Az értelem által naggyá növe emberben bízik. Akár gyerekeire tekint vissza káprázó szemmel, akár a művészetével, tájaival mámorosító Itáliában utazik, — vagy a jövő látomása nyugtázza: ott érezzük verseiben ezt a bizalmat.

Költői eszközeiben az eddigénél is nagyobb szerep jut az aszketikus, hangfogyós egyszerűségnek, amely nyelvi anyagában például szinte költészetünknek a Nyugat előtti szakaszához tér vissza. Olykor azonban a banalitás kísértését nem tudja elkerülni (*Kaland a világ, Színház*).

Legtöbb problémát a címadó „tündérvjátékkal” kapcsolatban látjuk. A férfi-nő viszony fájdalmas-boldog mozzanatai táncolni a régies jambusokban. De a képletté általánosított, párhuzamosan szavaló férfiak és nők, s a fárasztó lát-

zat-cselekmény nem tud meggyőzni semmiről. Úgy hisszük, tévedés volt megírni.

P. L.

Sásdi Sándor

BOLDOG HAJLÉK

Szépirodalmi. 640 old. Ára: 34,— Ft.

Az „ősbékében” kezdődik Sásdi Sándor új regénye. Abban a ferencjózsefi korban, amely felé még ma is fájdalmas nosztalgiával tekintetnek vissza társadalmunk idősebb korosztályainak egyes tagjai, hiszen a „megszépítő messzeség” varázsa nemcsak a térbeli, hanem az időbeli távolságokra vonatkozóan is érvényesül.

Sásdi egy parasztcsalád — közelebből: az árván maradt Pál Gyuri — sorsán keresztül mutatja meg a kis baranyai falu életét. Megismerkedünk a szegényparasztság nyomorúságával, az agrárproletárok véres verejtékén zsírosodó basaparasztok üzelmeivel, a falusi és a megyei közigazgatás embertelenségével, — mindazzal, amiről a múlt szerelmesei olyan könnyűszerrel tudnak megfeleldkezni.

Amíg leperegnek szemünk előtt a kis falu küzdelmes évei — a békekorszaktól a világháborún s a forradalom hónapjain át a fehérterror vérgőzös posványáig — pompásan megrajzolt, az írói realizmus legtisztább eszközeivel jellemzett figurák vonulnak el előttünk. Legtöbb szeretettel, legnagyobb írói gonddal ábrázolja Sásdi a fiatal Pál Gyuri alakját, aki a szemünk előtt serdül legénnyé s egyben a szegényparaszti sors szimbólumává. Vele szemben Ádám jellembeli fejlődésén át érzékeljük a kupeckedéssel meggazdagodni igyekvő szegényparasztszembefordulását saját osztályával. A kuláklánnyal kötött házassága után már ő a negatív oldal központi alakja, aki szívvel-lélekkel teszi magáévá az egykori osztályostársain élősködő nagyparasztok egész életformáját.

Am mind a pozitív, mind a negatív oldal nem egy mellékszereplője is olyan mélyen bevésődik emlékezetünkbe, hogy a regény végeztével önkéntelenül felébred bennünk a kíváncsiság, hogyan alakulhatott sorsuk a továbbiakban? Természetesen elsősorban Pál Gyuri és Ádám várható és nyilván egyre lélesebb összetűzései érdekelnének. Ezért őszintén sajnáljuk, hogy Sásdi a „fülszövegben” elárulja, hogy Pál Gyuri élő személy volt, aki fiatalon halt meg. Épp az ő figurája lett volna hivatott, hogy központi hőse legyen a kis baranyai falu életének további alakulását megmutató regénynek, esetleg regényeknek. A *Boldog*

hajlékot mind szélessodrású cselekménye, mind szépen csengő, üdítő zamatú nyelvezete méltóvá teszi arra, hogy csupán bevezető kötete legyen egy a magyar falu életét az első világháború előtti időtől a szocialista fejlődésig ívelően ábrázoló regényciklusnak.

Zsadányi Ede

Orbán Ottó

FEKETE ÜNNEP

Magvető. 98 old. Ára: 5.50 Ft.

Még nem fogalmazták meg szakszerű pontossággal korunk emberének közérzetét, de a közérzet egymás ellenére működő elemei fölött már régen töprengünk és vitatkozunk. Nagyot vállal a költő, ha lírai tükrébe ennek a kortudatnak valamennyi rezdülését be akarja fogni, sőt harmóniává akarja szelídíteni az egymásba interferáló hullámokat.

Orbán Ottó első kötete ilyenféle igényrel született. Nem választ könnyű problémákat, egy bonyolult és összetett világból kapja ihletét s a költő, aki „utóiratot” ír a szenvedéshez és „vázlatot” szerkeszt a fiatalságról, a kor tudatának ellentétes töltésű áramait egyaránt átengedi idegrendszerén. Am nem csupán átengedi — hogy a fizikából kölcsönzött hasonlatnál maradjunk — ez a költészet nem marad „ellenállás nélküli áramvezető”. Az ellentétekben feszülő indulatok, egymást perzselő lázak végül is egyfajta harmóniába kerülnek. Az élet és a fejlődés törvénye teremt közöttük összhangot, humanista és intellektuális igény alakítja renddé (talán leginkább az ódáknak követhetjük ezt a folyamatot) az eszmélet dialektikus küzdelmét. Így válik a kor lelki vívódásainak tükrévé, mintegy megszerkesztett „coincidentia oppositorum”-má, ellentétek találkozási pontjává ez a kötet.

Egy zaklatottabb, lázasabb tudatból fogantak Orbán költői eszközei is. Gazdag és igényes képteremtés, egy lazább asszociációs rendszer alkalmazása, a formai eszközök tékozló, sőt sokszor tűzijátékszerű bősége a költői szemlélet szolgálatában áll. Ez a líra könnyen termi, ontja az asszociatív és képi anyagot, úgy érezzük, olykor már szinte pazarló módon is: a sziporkázó képek és hasonlatok néha már egymás sarkára hágnak.

A szemlélet harmóniára való törekvése azonban mindjobban érvényesül a forma területén is. Orbán egyre inkább tömöríti képeit, mértani rendbe kényszeríti szerencsésen született metaforáinak áradását. Ezt a költői rendet, József Attila szavával: „megszerkesztett harmóniát” kell ezután is tovább építenie.

Pomogáts Béla

Kellér Andor:

BAL NÉGYES PÁHOLY

Magvető. 478 old. Ára: 30,— Ft

Kellér Andor az utóbbi évek magyar irodalmának egyik legsajátosabb szereplője. Szinte bálványához, Krúdy Gyulához lehetne hasonlítani, persze modern kiadásban. Épp úgy, mint mestere, Kellér is a múltnak krónikása, csak nem egy távoli, borgőzők ködében kavargó álmvilágé, hanem a nagyon is tisztán látott és reálisan ábrázolt közelmúlté. Benne a figura- és légkörteremtő regényíró egyesül a tárgyi adatokkal dolgozó újságíróval. Senkitől hitelesebb portrékat nem olvashatunk századunk első évtizedeinek író-újságíró világáról; az olvasó szinte zavarban van: nem tudja elválasztani a riport-élményt az ihlet-szülte anyagtól.

A *Bal négyes páholy* műfaji megjelölés nélkül jelent meg; nyilván a szerző se tudta, hova sorolja munkáját. Talán az „irodalmi riport” kifejezés illenék rá legjobban. Bravúros munka! A kor, amelyet megelevenít: az 1930-ig tartó három évtized, a társadalom: Budapest bohémiája, az ember: Beöthy László.

Kellér szeretettel ír erről a világról, de éppen ezért végzi kitűnően társadalomkritikusi feladatát, hiszen a közvetlen agitáció naivitásainál mindig hatékonyabb az az igazság, amelyet az író nem mond ki, de az olvasó ellenállhatatlanul levonja magában a következtetést. A nagy riport színhelye a Fészek Klub, az Otthon Kör, színházak és szerkesztőségek színes világa; hősei színészek, újságírók és „játékosok”. És Beöthy egyik legjellegzetesebb képviselője volt a „játékosnak”. Származását tekintve dzsentri és egy nagykulturájú család tagja, egyénileg a zseni és a moral insanity keveréke. Nagyszerű író- és színész-felfedező, rendező és színházvezető, de gyógyíthatatlan, már-már a pszichiátria ügykörébe tartozó kártyás. Színházainak csak művészi problémái érdekelték, gazdaságiak nem. Beöthy László egész életében nem szorzott, csak osztott. A színházban kényúr, a kártyaszobában rab-szolga; tele vonzóan rokonszenves és súlyosan megvetendő emberi vonásokkal, de mindenesetre: korának kiemelkedően jellegzetes alakja.

Kellér Andor Beöthy-portréja Toulouse-Lautrec-i remekelés, egy impresszionista írónak látszólag könnyedén odavetett rögtönzése. Csak aki az írás mögé lát, tudja, hogy a szerző rengeteg adata mögött mennyi kutató munka rejlik. A könyv egyébként mintegy huszonöt évvel ezelőtt már megjelent, de mos-

tani változa lényegesen teljesebb, gazdagabb. Kellér nem hivalkodó stílusművész, de írói szabatoságban és könnyedségben, keresetlenül gördülő mondatainak egymásutánjában a vérbeli mesélő lenyűgöző hatásával kényszeríti közönségét, hogy szinte egy szuszra olvassa végig a *Bal négyes páholyt*, a két világháború közötti évek színházi kártyavárának ezt a korhű eposzát.

Szánthó Dénes

Giacomo Casanova

EMLEKIRATOK

Gondolat (Aurora XV.) 297 old. Ára: 30,— Ft.

Ironikus valami, hogy Casanova emlékiratai — amelyeket nem szándékozott kiadni — milliók kezében forogtak, nem kevésbé az, hogy a szélhámosságban világbajnok, ám irodalomban dilettáns szerző művét nemcsak gyönyörűséggel olvasták — és olvassák —, hanem komoly szakemberek szerint a XVIII. század vége társadalom- és kultúrtörténetének becses forrásmunkája, amely hitelesség szempontjából messze felette áll — kortársai közül például — a forradalmár Barrère, vagy a legitimista Metternich műveinek. Casanova nem mosakodott az utókor előtt, mint az előbbiek, nem is ismervén az erkölcsöt, eszébe sem jutott, hogy ennek nevében elmarasztalhatják.

A szexuális étvágy klinikai csodája, a hisztérikenység kihasználásának bűvésze, miközben a szegyenkezés legcsekélyebb írott jele nélkül elbeszélte mulatságos kalandjait, lefestett egy kort. Nem volt nehéz olyan nőket elcsábítani, akik alig várták, hogy megtörjék inkább formális, mint tényleges ellenállásukat, sem becsapni egy dekadenciába zuhant osztály képviselőit, akik ostobaságukkal kész prédáivá váltak minden csalásnak.

Ezt az embert minden érdekelte és mindent látott, amit az akkori Európában érdemes volt látni. Kíváncsiságának szinte egyformán becses tárgya volt Voltaire szalonja és egy Szentpéterváron vendégszerelő kis francia színésznő hálokszobája. Kitűnően ismerte Saint-Germain grófot, ezt a misztikus fezőrt, de II. Józsefet és Katalin cárnőt is. Olasz ember létére pompásan stilizált franciául, a felvilágosodás elegáns prózájának minden fogását felhasználta.

A fordító, Kolozsvári Grandpierre Emil kitűnően válogatta össze a nagyterjedelmű memoir legjellemzőbb, legfrappánsabb részeit. Élvezettel csinálhatta, erre bizonyíték friss, szellemes előszava, amely mindent elmond, amit Casanováról tudni érdemes.

M. J.

Dosztojevszkij

A K A M A S Z

Európa. 564 old. Ára: 33,— Ft.

Nem a legjobb Dosztojevszkij mű. A kamasz — a regény főhőse és egyben elbeszélője — valamiféle eszmétől megszállott Hermeszként futkos és szaladgál idegekremenő módon ötfélszáz oldalra át a regény másfél vagy két tucat hasonlóan eszelős szereplője között, kíváncsiskodik és fecseg és kavarja az eseményeket, amelyek egy — homályos úton hozzákerült és a zsebébe bevarrva hordott — „irat” körül forognak és véletlenek segítségével s detektívregényszerű sejtelmességgel haladnak a „katasztrófa” felé.

Persze, ha nem létezne ez az „irat”, ha nem került volna éppen hozzá, ha hősrünk nem futkosna és fecsegne ennyit csupa „nemesszívűségből” az embereket megmentendő és a „katasztrófát” elhárítandó, akkor élne mindenki nyugodtan tovább, ahogy eddig, nem következne be semmiféle „katasztrófa” — és regény sem lenne.

Ez pedig — mindennek ellenére — nagy kár volna. Mert Dosztojevszkijnak, ebben a nem szerencsés módon érdekesítő regényében is sikerült sok olyasmit elmondani az emberekről és társadalmukról, korának bomló és bomlott életéről, amit nagyon is érdemes és érdekes elolvasni. Ha valaki a cselekmény bonnyolításán érzett bosszúságon már túlteste magát, szinte oldalanként és mondatonként kiált fel: micsoda mélységesen rejtett titkokat tud ez az író az emberekről; s rájön arra is, hogy eszelőnek csupán azért tűnnek alakjai, mert a leghétköznapibb lélekből is képes felszínre hozni azokat az ellenmondásokat, amelyek kétségtelenül megvannak bennük, de „normális” körülmények közt nem manifesztálódnak. A legérdekesebb talán, amit az embernek önmaga előtt tetszelgő szerepjátzásáról ír, aminek hitelére az életét teheti fel valaki.

Kora (a múlt század hatvanas-hetvenes éveit) társadalmának egészéről festett körképnek is pompás ez a regény. Kivezető utat ugyan nem mutat ebből a ferdelemből, még a remény halvány sugarát sem villantja fel, hogy valaha majd másképp, önmaguk eredendő nemességéhez méltóan fognak élni az emberek, hogy ebből a bomlásból majd egy olyan társadalom születik, amelyben alapvetően jó tulajdonságaik nem fordulnak a visszajukra és nem válnak gonosz cselekedetek forrásaivá — de ezt nem is várhatjuk tőle, Dosztojevszkij, ahogy Bóka

László írja utószavában „perspektívtalan realista”.

Szöllősy Klára fordítása a tőle megszokottan nívós.

Z. V.

A VALLÁS TITKAI

Világirodalmi antológia

Kossuth. 352 old. Ára: 30,— Ft.

A kötet a Berlinben 1958-ban megjelent *Geheimnisse der Religion* című német kiadvány alapján készült, magyar kiadása néhány hazai vonatkozású szemelvénnel bővült. Ezek válogatását Pándi Pál végezte. A könyv megjelenése feltétlenül hasznos volt. Benne az emberiség néhány nagy gondolkodójának, írójának, költőjének állásfoglalását ismerjük meg az emberiséget évezredek át tudatos sötétségben tartó szellemi rabságról. A válogatás természetesen nem törekedhetett teljességre, a vallások retrográd szerepét leleplező, a papok visszaéléseit, a jámbor hívők hiszékenységeinek kihasználását feltáró műveknek még a bibliográfiája sem férne el egy kötetben.

A válogatás, tárgyának megfelelően széleskörű, szerzőinek érdeklődési területe rendkívül szerteágazó, az egyes művek időben is nagy távolságot fognak át, Boccacciótól Johannes R. Becherig, a XIV. századtól napjainkig. Talán éppen ez a nagy bőség hat kissé zavarólag, egységesebb, bizonyos rétegnek szóló válogatás, vagy bizonyos egységesebb szempont szerint megválogatott szemelvények többet mondanának, mint ez a meglehetősen össze nem illő gyűjtemény, ahol összekerültek Montesquieu, Multatuli, Lev Tolsztoj, B. Traven, Shelley, Hašek és Gábor Andor.

A szemelvények túlnyomó nagy része a vallásos ideológia bírálatával foglalkozik, kevés az olyan szemelvény, amely éppen a vallásos világnézet hirdetőinek, főpapjainak idézésével leplezné le e nézetek tarthatatlanságát, embertelenségét. Kivétel ez alól a válogatás talán leghatasosabb darabja, Luther Márton felhívása a fejedelmekhez és földesurakhoz a lázadó parasztok leverésére, legyilkolására. Luthernek ez a felhívása megmutatja, hogy a reformált vallás sem jelent haladást a megelőzővel szemben, éppen úgy halált követel a földet osztani akaró parasztokra, mint a római egyház püspökei... „Mert száz halált szenvedjen el inkább egy kegyes keresztyén, mielőtt egy hajszálnyit enged a parasztok ügyében...”

Földvári Ferenc

CAO CSE VERSEI

Európa. 126 old. Ára: 12,50 Ft.

A klasszikus kínai költészet hagyományos témái — a barátság, az elválás fájdalma, a lakoma és a bor örömei, a természet szépségében való kifinomult gyönyörködés — ősrégiek ugyan, de valamikor mégis csak újdonságnak számítottak. A kínai ókor legnagyobb költője, Csü Jüan, már az egyen elégius líráját szolgáltatta meg, de költészete még a kultikus incantatók formáihoz tapadt, s a modernebb én-líra csak évszázadokkal később alakult ki. Megteremtése egy arisztokrata, sőt uralkodói költőcsoport műve volt, mely munkásságával hosszú időre, a kínai középkor egész tartamára irányt mutatott a versszerzőknek, akik kézről kézre adták a nagy elődök és úttörők témáit, formai megoldásait.

Az Európa Könyvkiadó új kínai verseskötete ennek az újító és hagyományteremtő költőcsoportnak művészetével ismerteti meg. A legidősebb közülük Cao Cao császár, aki a II. és III. század fordulóján, a Han-birodalom romjain és a „sárga turbános” népi felkelés leverése után új dinasztiát és — költőiskolát alapított. Legtehetségesebb követői: két fia, Cao Pi és Cao Cse. Mindhárman elégius hangulatok megszólaltatói, világképükben a társadalmi válságoktól és szenvedésektől zaklatott emberi sors reménytelensége az uralkodó vonás. Életérzésük végtelenül kifinomult; a valóság, melyben élnek, barbár és kegyetlen; ők maguk egyszerre érzékeny lírikusok és a hatalom véres megszállottjai. Cao Cao költőket végeztet ki trónja érdekében, Cao Pi elteszi láb alól öccse, Cao Cse barátaikat, s az ifjú herceget összeesküvés vádjába keverve, alacsony, távoli állásokba száműzi.

Végletek közt hanyódo, egyensúlytalan egyéniségűk bánatos epikureizmusba menekül, melyet csüggeteg, eleve lemondó hangulat különböztet meg az anakreoni költészet ógörög derűjétől. „Borozgatva, dúdolvá is mily rövid az emberélet” (Cao Cao). „Vendégség csupán az élet, mért legyünk örökké búsak?” (Cao Pi). „Egy emberélet hirtelen elszáll, mint port ha felkap orkán fúvása” (Cao Cse): így variálják költészetük panaszos alaphangját, s a lakomák, ikakaviadatok, labdajátékok, meghitt baráti lélekcserek virtuóz leírásait többnyire kesernyészignáció színezi. A félreállított Cao Cse költészetében ezenkívül a kielégületlen politikai tettvágy energiái feszülnek („Ábrándom méltó érdem, dicsőség, haszon erőm a császár javára. Itt a királyi tehetség bennem, adnám, s hiába, itt fáj bezárva.”), s ezzel lírája Csü Jüan nagy

örökségéhez kapcsolódik. Formai tekintetben a császári költők a *Jo Fu* néhány évszázaddal korábban összegyűjtött népdalait követik.

A kötet Cao Cse művészetét bőséges válogatásban, a két másik költőét néhány darabbal mutatja be. A többnyire szép fordítások közül *Illyés Gyula*, *Nagy László* és *Weöres Sándor* remek tolmácsolásai magaslanak ki.

—y—

KALEVIPOEG

Észt nemzeti eposz

Európa. 345 old. Ára: 35,— Ft.

Hajlamosak vagyunk arra, hogy a naív eposzokat olybá vegyük, mint holmi muzeális relikviát: érdekesség, emlék a múltból —, de azt a világot, amelyről beszélnek, már nagyonis naívnak, múltbasüllyedtnak, a miénktől távolinak véljük — de csakis addig, míg beléje nem merülünk. Mihelyst hagyjuk, hogy az eposz hullámai a hátukra vegyenek és magukkal sodorjanak — egyszerűen otthonosan érezzük magunkat a jó óriások és gonosz varázslók között. Elbűvöl a mese és magunk is gyermeklelkűekké válunk? Igen. Ezért is. Meg azért is, mert átlátunk szimbolikáján, megértjük és a magunkéra tudjuk fordítani nyelvét.

Az észtek nemzeti époszában a legnagyobb azonban hősenek embervolta és esendőségéből fakadó tragédiája. Legemberibb kalandja ragad meg a legjobban. Kalevipoeg elrablott anyja felkutatására vág neki a tengernek. A hullámokkal küzdve meghallja egy leány szerelmese után epekedő dalát. Hogy a szép szüzet megtréfálja, víg nótával felel; a leányt elcsábítja a csali ének, s ő ellopja szüzi kincsét. A leány, magához térve bódultságából, szégyenében a tengerbe veti magát; Kalevipoeg utána ugrik, de az örvények sötét öléből ő sem tudja visszarabolni. — A hős ezután részegségében még el is hengez kalandjával, feltehetően éppen a szigeti lány vőlegényének, s mikor az lángoló szemmel tiltakozni mer otromba fecsegése ellen, Kalevipoeget előnti a düh, karddal ront rá és megöli. Ez a kétszeres szörnyű bűne, mely alól saját lelkiismerete sohasem oldja föl, serkenti aztán nagyszerűbbnél nagyszerűbb tettekre. Amikor Kalevipoeg megküzd a varázslókkal, ördögökkel és boszorkányokkal, amikor népének várakat és városokat épít s a lidérces mocsár helyén szántót terem, amikor népéből egységes, az ellenségnek ellenállni tudó nemzetet kovácsol és birodalmat szervez — egyúttal vezekel is bűnéért. Így válnak az eposz csodás ele-

mei és a hős emberfölötti tettei nagyon is emberivé.

A *Kalevipoeg* — mint általában a népi eposzok — csak részleteiben született a nép ajkán. Így, ahogy ma előttünk áll, Kreutzwald Frigyes munkája, aki fáradtságos gyűjtőutakon jegyezte le a hősről vonatkozó mondákat és szerkesztette és költötte egységes eposzá. Magyar fordításával — mely hűen adja vissza az eredeti gondolkozásmódját és minden szépségét — a közelmúltban elhunyt *Bán Aladár* ajándékozott meg bennünket. A szép kiállítású kötethez *Ortutay Gyula* írt előszót. A könyvet kísérő remek esszé *Képes Géza* munkája. Fametszetszerű, kifejező illusztrációit *Kondor Lajos* készítette.

—y—

Szergejev-Cenzkij

AZ ÁGYÚK KÖZBESZÓLNAK

Európa. 656 old. Ára: 36,— Ft.

Az 1958-ban elhunyt Szergejev-Cenzkij a huszadik század orosz irodalmának immár klasszikusnak mondható alakja. Oroszország átalakulása címmel tíz kötetes regényciklust írt hazája nagy fordulatáról, amelynek első két kötete, a *Késő este* és a *Halálraitéltek* már magyarul is megjelent.

Az *ágyúk közbeszólnak* c. kötet két regényt foglal magában: *Az ágyúk felvonnak* és *Megdördülnek az ágyúk* c. műveket — a ciklus harmadik és negyedik könyvét.

Szergejev-Cenzkij műve történelmi regény, mégpedig a történelmi regények olvasmányos és lebilincselő típusából. Rendkívül érdekesen és történelmileg hitelesen vázolja fel az író a nagy körképet, az első világháborút megelőző éveket és a nagy háború korszakát. Az olvasó bepillantást nyer a háború kirolbanásának kulisszatitkaiba, a diplomáciai manőverek zezugos útjaiba és föl-tárul előtte a korabeli Oroszország társadalmi ellentétekkel terhes világa.

A Nyevregyimov család fiatal tagjainak életén keresztül vezet bennünket végig az író a történelmi jelentőségű kor eseményein. A család hat tagja közül Nágya és Nyura pétervári diák lesz, Szasa és Genya Moszkvában tanul, Petya és Nyikolaj a harctérre kerül. A Nyevregyimov család sorsával szorosan összefonódik a regény második főszereplőjének, az idős Sziromolotov festőnek élete. Sziromolotovot a Nágya iránt érzett szerelem indítja el azon az úton, hogy megértse a kor nagy problémáit és a nép oldalára álljon. Ez a szerelem teszi teljes művészi kibontakozását is.

Rab Zsuzsa fordítása igényes, gondos

munka. Élvezetesen tolmácsolja a szárazabb, krónikaszerű részleteket is.

B. S.

William Butler Yeats

VERSEK

Európa. 244 old. Ára: 21,80 Ft.

A világirodalom történetében nem egyszer előfordul, hogy rövidebb-hosszabb időre szinte a vezető szólam lesz egy-egy kis nép íróié. A XIX. század végének „kelta reneszánsza”, ahogy ma nevezi az irodalomtörténet, így adja egymás után Shaw-t, Joyce-ot, Yeats-et és Synge-t a világirodalomnak. Mind angolul írtak, így küzdenek az angol politika és az angol kultúra fojtó nyomása ellen... Az angol nyelv azonban könnyen segíti őket világhírhézzé.

Yeats (1865—1939) költészete, különösen életének első évtizedeiben, talán valamennyiükénél inkább ír. A szimbolizmusból indulva ér el a kelta mitológiához s az ír folklórhoz, s e verseket meg sem lehet érteni alapos ismeretek, tájékoztató jegyzetek nélkül. A bevezető tanulmány felhívja a figyelmet, hogy ebben az ír műltra és folklórra támaszkodó életműben két, egymással nem egyszer vitázó szólam alakul ki: az egyik az elvágyódás a múltba, a természeti egyszerűségbe, a tiszta szépség világába, a másik a nép szolgálatának hangja. Yeats egyébként nem egyszer vállalt szerepet az ír függetlenségi harcokban, akkor is, amikor már megcsömörlik a kelta mitológiától és keleti misztikák felé fordul.

Azt írja egyik versében: „*Ír földről hoz minket a szél. — Nagy harag, kicsi tér — korcs lesz az ember. — Anyám méhéből jövők én — elszánt szívemmel.*” — Ez a jellemző strófa nemcsak az ír mozgalmak tragikus töréseinek és elmentmondásainak magyarázatához ad kulcsot, hanem költészetének sok, távolról érthetetlen fordulatához is.

Egyidőben igen nagy volt hatása az európai költészetre. Főképp sejtelmessége, jelkép-készlete, misztikumba ivelő zeneisége, nyelvének hangulati telítettsége hatott.

A kötet anyagának összeállítása nem könnyű feladat elé állította *Ungvári Tamást*. Ungvári sikeresen oldotta meg ezt a feladatot: a válogatás hitelesen tükrözi Yeats költői pályáját, s e mellett — kevés jegyzettel — a kevésbé tájékozott olvasó számára is megközelíthetővé teszi ezt a bonyolult költészetet. A fordítás a már említett nehézségek miatt olykor csak viszonylagos eredményt adhatott; de legjobb műfordítóink érdeme, hogy méltó magyar Yeats-kötet jelenített meg.

Pók Lajos

Eugene O'Neill

UTAZÁS AZ ÉJSZAKÁBA

Európa. 161 old. Ára: 11,30 Ft.

Az író 1941. júliusában fejezte be darabját. Feleségének — számszerint a harmadiknak — Carlottának, e szavakkal ajánlotta: „A te kezeidbe adom e színmű kéziratát, amely ifjúkori bánatból született, s melyet vérről és könnyről írtam.” *A Long Day's Journey into Night* — ez az angol címe — tizenöt esztendővel később, 1956. februárjában került színre Stockholmban, novemberében New Yorkban. Mi az oka ennek a — világirodalomban páratlan — hosszú késlekedésnek írói befejezés és színpadi bemutatás között? A nagy amerikai író művét nem utasították vissza a dramaturgok; könyörögtek érte. O'Neill válasza csak annyi volt: egy családról írt benne és nem hozhatja nyilvánosság elé a darabot addig, amíg annak egy bizonyos tagja életben van.

Ez az egy bizonyos tag: Eugene Gladstone O'Neill — maga az író volt. Az olvasó és a néző, amikor megismerte a darabot, nem csodálkozhatott rajta, miért tartotta azt szerzője zár alatt haláláig.

Az apa nagy és sikeres amerikai színész, akinek nem könnyelműségét szenvedik meg övéi, hanem sikerét. Kicsinyes fősvénysége az oka annak, hogy felesége morfinistává, nagyobbik fia alkoholista semmittevővé züllik, kisebbik fia pedig tüdőbajával a halál küszöbéig sodródik, mert apja egy dolláros orvoshoz, majd nyomorúságos állami szegénygondozó szanatóriumba küldi.

Ez a fősvénység nem a francia kispolgár harisnyaszárba zsugorogatása. Mély és fájdalmas ifjúkori élmény van mögötte, a nyomorult Írországé, a zöld szigeté, amelynek több az emigránsa, mint állampolgára. A nagy színész — és amellett földbirtokos — úgy ad ki minden dollárt, mintha ez is nyomorba dönthetné. Amellett őrzí a „kiválasztott nép” tudatát — a népi elesettség ellensúlyát, s hiszi: a világon a legkülönb az ír katolikus. (A kis szigetről származó írók — hogy csak Shaw-t, O'Casey-t, Wilde-ot és magát O'Neillt említsük — sokat harcoltak e hamis öntudat ellen.)

A fiatalabbik fiú: az író, csaknem biográfiai hitellel; a tüdőbaj, az alkoholizmus, a tengerész-élmények O'Neill életében — és életművében — döntő szerepet játszottak. Műve mutatja meg: hová jutott, az *Út az éjszakába* pedig: honnan indult és mit cipelt magával egy életen át.

Négy ember — akik szeretik egymást — harca a darab. Család-dráma, világirodalmi helye Ibsen *Kísértetek*je és

Strindberg *Haláltánc*a mellett van. A két északi színműhöz fűződő rokonsága sem igen vitatható.

A tragédia már az indulásnál előttünk áll. Shaw szerint a másodrangú drámaíró mindig az elején kezdi a darabot, az elsőrendű a közepén, a lángelme pedig a végén. A végén lényegében minden ott áll, ahol az elején, a sűrű, fojtott levegőjű, komor darab azt mutatja be, hogyan lépnek anya és gyermekei még közelebb a szakadékhöz.

O'Neilllel szemben sokan felvetik: Freud és Jung — de még inkább az úgynevezett neo-freudianusok: Erich Fromm és Karen Horney — tétéleit igazolja egyes darabjaiban. Az *Út az éjszakában* klasszikusan zárt dráma, annyi élményanyag fedezettel, hogy nem tekinthető pszichoanalitikus tételék illusztrációjának, mint a *Jones császár* vagy — helyenként — az *Amerikai Elektra*.

Márton János

Vszevolod Ivanov

S Z Í N E S S Z E L E K

Zrínyi: 396 old. Ára: 27,— Ft.

Mindig is tudtuk, hogy Vszevolod Ivanov kiváló író, hogy — több vonatkozásban — egyik közvetlen elődje Solohov hatalmas művészetének. Legfontosabb műveit, az 1921-ben és 22-ben írott szibériai partizán-regényeket azonban nem ismertük. Most, hogy — egy köntösében is méltó kötetben — napvilágot látott magyarul a *Partizánok*, a *Színes szelek* és a *14—69-es páncélvonat* eredeti, kisregénynek megalkotott formája, most áll csak igazán markánsan előttünk az író.

Az intervenció háború kavargását, Belső-Ázsia népeinek ébredését tükrözik vissza ezek a kisregények. Orosz muzsikok, kirgiz dzsigitek, mongol pásztorok, kolcsakista tisztek, japán és amerikai katonák szerepelnek ezekben a szenvedélytől fűtött, keletiesen gazdag stílusú írásokban. S mind a három kisregényben kibontakozik egy-egy figura, aki a szibériai orosz muzsikélet sötéttségéből, egyéni sérelmeknek és forradalmárok tanításának, felégetett falvaknak és a néppel való szolidaritásnak hatására válik végül is központi hőssé. A *Színes szelek* Kalisztrát Szmolinja, ez a hatalmas természetű, töprengő muzsik, egész életét nem és lóbogó vágyaihoz méltatlan környezetben töltötte. Fiai alázatos és ravasz muzsikok, akik még az apjukat is eladnák. Szmolin úgy lázad fel környezet ellen, hogy hatvan esztendősen összeáll egy fiatal lánnyal, aki gyermeket szül neki. S ez a lázadó, érdekes egyéniség, ez a tudatlanságában is megszűre látó muzsik — véletlenek és tudat-

os útkeresések segítségével — eljut a forradalmár partizánok táborába, ahol az Altáj és egész Szibéria minden népének jövőjéért küzdenek. A *Színes szelek* egyik leglenyűgözőbb jelenete különben a nagy kirgiz sámán, a vénséges Apó isteneket űző és isteneket hívó táncának megragadó leírása.

Az Altáj vidékéről származó, a kisregényeiben leírt eseményeket, jeleneteket átélte Ivanov rendkívül érdekes hősöket formált Nyikita Verisinyin-nek, a *14—69-es páncélvonat* és Kubegyának, a *Partizánok* főhősének alakjában is. Ezek az emberek látszólag alig különböznek társaiktól, igazi képességeik még szunnyadnak bennük, s mégis teljesen hiteles, hogy az őket sújtó és az egész közösséget érintő események hatására, erélyes parancsnokká, körültekintően intézkedő vezetőkké lesznek. A *14—69-es páncélvonat* figurái közül kiemelkedik még (a színpadi változatban is fontos szerepet játszó) Szin Bin-u, a népek jobb sorsában bízva bízó, önfeláldozó kis kínai. Ebben a kisregényben különösen plasztikus a fehér tisztek, az ellenforradalmárok rajza is; különösen Ohab zászlósé.

A szovjet irodalom élő klasszikusai közé számító író e három jelentős kisregényét *Elbert János* ültette át nyelvünk-re. S ugyancsak ő írt a kötet elé rövid, de tartalmas esszét Ivanovról.

A. G.

Alberto Moravia

EGY ASSZONY MEG A LÁNYA

Európa. 334 old. Ára: 27,— Ft.

„Mindenki csak önmagát ismeri, és önmagán keresztül ismeri a világot. Ennél fogva a hagyományos „ő azt gondolta” kifejezést, a lélekrajzban és a társadalomrajzban egyaránt, fel kell hogy váltassa az „én azt gondoltam” elbeszélő forma” — mondotta nemrégiben világirodalmi folyóiratunk, a *Nagyvilág* két Rómában járt munkatársának Moravia.

Moraviát *Római történetek* című novelláskötete mutatta be nekünk. Majd két regénye, A római lány és A megalkuvó egy prostituált és egy az életben minden ízével csak alkalmazkodni igyekvő fiatalember első személyben elmondott történetével példázta előttünk a fent megfogalmazott alkotó módszert.

Egy asszony meg a lánya című új művében az író egy hegyvidéki parasztlánnyal római kiskereskedő feleségévé lett asszony sorsába „éli bele” magát az első személy aprólékos, áradó szubjektivitásával. Az asszony már özvegy, amikor egyetlen, dédelgetett eladó-lányával a háború elől a hegyekbe menekül. Itt

érik meg a felszabadulást, majd a bombázások és hányódások sorozata után tudnak csak visszatérni Rómába.

A regény a háború regénye. De nem a frontoké. Azt mondja el, kit hogy változtat meg, korcsosít el, vagy ébreszt öntudatra, világosít a dolgok józan megismerésére az a civilizált nemzetekhez méltatlan, rettenetes bűn- és tragédia-sorozat, amelynek a neve hadviselés. Az asszony közömbös volt. Nem érdekelt, hogy kik vannak hatalmon, kik fognak győzni. Lassú, hónapokig tartó folyamat, amíg a sorsdöntő események, s Michele, egy félig-meddig kommunista fiatalember kommentárjainak hatására eszmélni kezd. De már későn. Lányát meggyalázzák, később a zülléstől sem tudja őt viszsztatartani, s ezzel már-már élete is értelmét veszti.

Moravia kitűnő író. (Olaszországban Quasimodo helyett őt várták a Nobel-díj tavalyi nyertesének.) Hatalmas életismeret, pszichológiai érzék, kidolgozott, szuggesztív ábrázolásmód a fő jellemzői. Mégis, a makacsul vállalt első személy olykor túlságos terhet ró rá, erőtlen, túlrészletező oldalak kerülnek ki tolla alól.

A regény *Gellért Gábor* kitűnő fordításában jelent meg. *Mesterházi Lajos* utószavában az író emberi és művészi útjának felvázolásával mutatja be a nyugati polgári irodalom egyik legnagyobbat alakját.

Lázár István

Inna Goff

NEM BAJ HA KÖLTŐ NEM
LESZEL

Európa. 198 old. Ára: 11,— Ft.

Aki kellemes, derűs, a fiatalságot felidéző könyvet akar a kezébe venni, ne feledkezzék el a fiatal szovjet íróno regényéről.

Inna Goff 1928-ban született, írásai 1950-ben jelentek meg először, amikor elvégezte a Gorkij Irodalmi Főiskolát. Regényének élményanyagát is a Főiskola életéből meríti. A könyv hőse egy vidéki fiatalember, Viktor Nazarov, aki Moszkvába érkezik, hogy jelentkezzen az egyetem geológiai szakára. Terve azonban nem sikerül és elkeseredésében úgy dönt, hogy megpróbálkozik az Irodalmi Főiskolával, ahol még van hely.

Ebből a kedves, komikus helyzetből bontja ki az íróno érdekesen és sokszínűen nemcsak Viktor Nazarov sorsát, hanem az Irodalmi Főiskola életét és hangulatát is. A derűs bájjal és vidámsággal megírt történet kellemes estét szerez az olvasónak. Inna Goff biztos kézzel bánt az író kifejezőeszközökkel, stílusa élvezetes, gördülékeny.

A kisregény középpontjában Viktor személye és egy bontakozó szerelem története áll. A főhős az Irodalmi Főiskolán eltöltött egy év alatt rátalál élete céljára és az egyéni boldogság útjára.

Brodszky Erzsébet fordítása könnyen olvasható, lendületes. Jól érzékelteti az eredeti mű finom színeit, kedves humorát.

— k — r

Theun de Vries

EURÓPA TAVASZA

Gondolat. 899 old. Ára: 66,— Ft.

Az 1848-as esztendő, mint friss tavaszi szél a téli álmukat alvó fák kopár ágait, úgy rázza meg a vén Európa avult társadalmi rendszereit és hirdeti az új eljövételt. forradalmi lángok vetik föl vörös fejüket, végigszáguldanak a földrészen, Párizsban és Bécsben, a Rajnavidéken és Budapesten megmozdul a nép. Fegyvert ragad. A munkásosztály még ősdi muskétákkal harcol, még nem ismeri föl teljesen sem erejét, sem feladatait, de legöntudatosabb tagjainak kezében már ott van a legélesebb harc fegyver: a szocializmus elméletének remekműve, a *Kommunista Kiáltvány*.

De Vries regénye erről a történelmi esztendőről, az esztendő hőseiről szól. Marx és Engels, a Kommunista Szövetségének tagjai, a Neue Rheinische Zeitung szerkesztői, Georg Herwegh és Ernest Jones, költők és kalandorok, munkások és politikusok, történelmi és fantázia teremtetten figurák jelennek meg a könyv lapjain, mozgatják a fordulatokban gazdag, izgalmas eseményekben bővelkedő cselekményt, amely hol Brüsszelbe, hol Párizsba, hol Genfbe, hol Kölnbe viszi el az olvasót. De Vries érdeme, hogy történelmi hőseit ugyanolyan híven, ugyanolyan közvetlenséggel és melegséggel igyekszik ábrázolni, mint képzeletének szülötteit. Ez a módszer igen-igen sok érdekes színnel gazdagítja alakjait, csak az a kár, hogy az író az önmagában helyes elvet néhol kissé mesterkelten alkalmazza, egy-egy epizódot ezért beállítottnak érzünk, a költött szereplők, La Moustache vagy Julien, akarva-akaratlan, közelebb férköznek szívünkhöz, mint a történelmi alakok.

Ennek ellenére az *Európa tavasza* nemcsak nagyszabású, hanem eszmeileg is fontos, ihletett alkotás, amely a történelmi összefüggések és a kommunista tanítások jobb megértése felé vezet az olvasót. A hangulatos, színes előadásmód, a fordulatos cselekmény pedig mindvégig érdekes, lebilincselő olvasmánnyá teszi de Vries regényét. *F. Solti Erzsébet* szép fordítása kitűnően érzékelteti a könyv történelmi levegőjét.

Vámosi Pál

Alföldi László

A SZOMJAZÓ SIVATAG

Móra. 270 old. Ára: 16,— Ft.

Örvendetesen szaporodnak a hazai szerzők világjáró könyvei. 1957—58-ban egy kicsiny geológus csoport dolgozott Mongóliában. Feladatuk, a Mongol Nép-köztársasággal kötött szerződés alapján, vízkutatás volt. A víz Mongólia alapvetően életfontosságú problémája, a hatalmas, kietlen sziklás-homokos területen az állattenyésztés, a modern élet kialakításának kulcskérdése.

Alföldi László, a magyar csoport hidrogeológusa, a könyv szerzője erről a kutatómunkáról és erről a gyéren lakott, hihetetlen ellentéteket mutató és évről évre változó országról meséli el élményeit.

Egyetlen népi demokratikus államban sem jelentett a társadalmi átalakulás olyan óriási lépést, mint Mongóliában, ahol szó szerint ezer évvel ezelőtti szokások, életforma, technika keveredik a modern társadalmi renddel és civilizációval.

A régi, állattenyésztő nomád életmód és a modern, iparhoz kötött városi letelepedés egyedülálló keveréke Ulan Bator, a főváros, ahol modern épületek mellett az ősi sátorváros, a jurta negyed is áll, ahol a legújabb gépkocsik mellett a ló és a teve „parkol” és a sátor tetején antenna és telefonvezeték feszül. A vasúttal párhuzamosan vonul a tevekaraván s a falvak a legelési lehetőségek szerint változtatják helyüket. Toronydaruk segítik az építkezést, de az „utcaseprők” még mindig a falánk keselyűk.

Átalakuló korunk romantikája kevés helyen jelentkezik olyan tarka, egzotikus ellentétekben, mint itt.

Alföldi László könyve becsületes, lelkes, hittel teli írás. Nem pályázik írói babérokra. Nem keresi, de megtalálja és látja a kalandos lehetőségeket és természetes frissességgel rögzíti benyomásait. Írása az első színes útikönyv Mongólia mai, s a megírás óta már sok vonásában tegnapi életéről, szokásairól és a vízkutatók izgalmas s végül, sok küzdelem után, sikeres munkájáról. A *szomjazó sivatag* ismét egy ajtót tárt fel a nagyvilágba s közelebb hozott egy testvéri népet.

A kötet érdekességét számos eredeti fénykép fokozza.

Cs. O.

Janikovszky Éva

SZALMALÁNG

Móra. 271 old. Ára: 18,— Ft.

Arra a vitára, hogy lehetséges-e a leányregényt *korszerűsíteni*, alighanem Janikovszky Éva adta meg az egyértelműen igenlő választ. Palócz Vera szegedi gimnazista szellemes, kedves, szeleverdi alakja, irodalom, színház és zenerajongása, szertelenségei, szerelme — amely lényegében a szerelem szeretése — önmagában a régi leányregények kötelező kellékei között is szerepelhetne. *Maivá* azzal válik Vera összebonyolódott rajongó szerelme a fiatal színész, majd karmester, illetve névrokona iránt, *ahogyan* az író mai környezetet, életet fest, fiatalokat és szülőket ábrázol és mozgat történetében.

A város és emberei, Vera osztálytársai a személyes élmény és emlék frissességével, élményszerűségével s egy lehetni nyi nosztalgiával bearanyozva lépnek elénk. A társadalmi problémák, a túlbonyolításnak épp a határán megtorpanó történésbe avatkozó KISZ szerepe a mindennapi élet természetességével, minden *átpolitizálás* nélkül jelennek, és a már-már kisikló fiatal élet konfliktusainak megoldásában is erőszakoltság nélkül a mi társadalmunk legjobb tendenciái érvényesülnek.

Janikovszky Éva stílusa, pergő dialógusai, helyzet és jellemformáló készsége elsőkönyves íróhoz mérten meglepően érett és rutinos. Ha van félnivalója, akkor ez a rutinos, olvasmányos stílus az, amitől félnie kell. Bár a leányregény *műfaján* belül ez a szükségképpen nem drámai mélységegik hatoló, lendületes sodrású megformálási mód feltétlenül a siker egyik tényezője. Ugyanígy az író reális, prűderiamentes ismeretei a fiatalok mindennapjáról, felvilágosultságuk fokról, témáikról, az idősebbekről alkotott véleményükről. Végül a természetesség erejével hat az a hiteles stílus, ahogyan a fiatal szereplőket beszélteti anélkül, hogy a szlengnek felesleges engedményeket tenne.

A felnőtt szereplők ábrázolása őszinte, kapcsolatuk a fiatalokkal erőszakoltság nélküli, ha a szülők ábrázolása egy kissé korszerűsítetten, ironiával keverten ideális is. Nyelvezete kifejező, hajlékony és modern.

A *Szalmaláng* élvezetes és mai történet. Tanulságait nem erőszakolja olvasóira, hanem belopja szívükbe. Az álmok, a leányábrándok jogát elismerve realisan oldja fel azokat.

A pettyes sorozat új kötetét *Szecskó Tamás* kellemes grafikái díszítik.

Csertői Oszkár

A KULTÚRA VILÁGA

Irodalom — Filozófia — Nevelés

Minerva. 1031 old. Ára: 100,— Ft.

Az új magyar könyvkiadás első enciklopédikus vállalkozásának negyedik kötete az irodalomtörténet, a filozófia és a neveléstudomány legfontosabb kérdéseiről tájékoztat. A magyar és a világirodalom történetének vázlatát nyelvészeti és esztétikai tudnivalók előzik meg, a pedagógiai fejezeteket (*Mi a nevelés célja, Az óvoda történetéből, Az iskola-rendszer történeti típusai, Modern pedagógiai törekvések, Gyógypedagógia, A politechnikai képzés, A népművelés* stb.) lélektani alapvetés, továbbá — enciklopédikus műben szokatlan, de hasznos újításként — klasszikus pedagógiai szerzők munkáiból vett szemelvények egészítik ki (Plutarchosztól Krupszkájáig). A világirodalom történetéből tulajdonképpen csak az európai irodalmak tárgyalását kapjuk, a filozófiatörténet röviden ismerteti a keleti bölcselők gondolkodását is. Bibliográfia csak a filozófiatörténeti fejezethez járul, a többihez, sajnos, nem.

A kötet — huszonnégy szerző munkája — lényegében jól végzi el a népszerű tájékoztatás, a rendszeres ismeretközlés feladatát. (Mindenesetre jobban, mint a harmadik kötet rosszul sikerült képzőművészeti fejezete.) Ez különösen a filozófiatörténet összeállítójától (*Zrinszky László*) igen dicséretes teljesítmény, mivel hasonló jellegű magyar előmunkálatokra nem támaszkodott. Sok tekintetben úttörő jellegű *Szabolcsi Miklós* összefoglalása is a XX. századi magyar irodalom történetéről. Jól eltalálta a népszerű előadás hangját Benedek Marcell, akinek *Bevezetője az irodalom világába* megkönnyíti a kezdő olvasó közeledését a jó könyvhöz, a remekművekhez.

Százötven—kétszáz lapon összefoglalni bonyolult tudományágakat persze nem könnyű dolog, s a szövegek nem is mindig bírják ki a tüzetesebb vizsgálatot, akár mert olykor semmitmondóak, akár mert tárgyi tévedések, aránytalanságok csökkentik értéküket. Így például Vörösmarty nem az *Aurórában*, hanem az *Aspasiában* közölt részleteket a *Zalán futásából*, nem 1849 után, hanem 1849-ben bujdosott, és *Az emberek*, az *Előszó* és *A pén cigány* rovására szokatlan a *Szózatot* nevezni „legnagyobb lírai versé”-nek; Tancsics hírlapja — címe

(*Munkások Újsága*) ellenére — nem tekinthető az első magyar munkáslapnak, a parasztokhoz szolt; Kerényi Frigyes költészete nem „kapott szárnyra” a szabadságharc alatt, hisz akkor alig írt verset; Madách nem raboskodott *évekig*; főnák dolog mellőzni Erdélyi Jánosnak a nevét olyan szövegben, mely még egy Berczik Árpádról is megemlékezik; a realizmus úttörőinek sorából hiányzik Vértesi Arnold és Acsády Ignác; Bródy Sándor előbb szerkesztette a *Fehér könyveket* és azután a *Jövendőt* — és így tovább. Apró hibák, ám a tudománynak nem a „körülbelül”, hanem a pontosság a jelszava.

A kötet képanyaga gazdagabb s szebb is lehetne. A görög nevek írásmódja eltér az Akadémia szabályzatától.

— k —

**KRÓNIKÁSOK —
KRÓNIKÁK I—II.**

Gondolat. Ára: 39,50 Ft.

Mezey László, a könyv tudós szerkesztője, a bevezető tanulmányban szépen jellemzi a középkori történetírás műfajait: az évről évre tovadöccenő, kezdetleges *annalisokat*, az íróibb igényekkel készült kortársi *krónikákat*, a távolabbi múlttal foglalkozó *gestát*, az életrajzi műveket és a szenttörténeti mesés *legendát*. Ezek után azt várják, hogy a könyv sorra megismertet e műfajok legfontosabb termékeivel, bemutatja a kimagasló íróegyeniségeket, kezükbe adja a középkori történetírás irodalomtörténeti vázlatát.

A szerkesztő azonban nem ezt az utat választotta. A középkori történetírás helyett *magát a középkort*, annak is főként az eseménytörténetét próbálta bemutatni, s ehhez a két kis kötetke összesen négyszáz lap terjedelme kevésnek bizonyult. A római birodalom felbomlásától, a népvándorlás tűz és vas századaitól kezdve a keresztés háborúig a középkori Nyugat-Európa történelmének számtalan mozzanata belezsúfolódott a könyvbe, a hűbéri rendszer kialakulásának, a karoling államszervezésnek jellemző tényei, az investitúra-harc végtelen bonyodalmasága, a francia- és angolföldi villongások, a rengeteg trónviszály, eretnekháború, feudális torzalkodás, a nevezetesebb uralkodók és pápák viselt dolgai mind, mind — aminek az a következménye, hogy egy-egy mozzanat előadására csak igen kevés tér jutott, a krónikákból összeválogatott szemelvények gyakran nyúlfsárgnyira nyesődtek (akad olyan, amely csak tizenegy sor!), s az események, nevek, évszámok, adatok sietős pergésében sem a középkorról, sem a krónikás műfajokról nem kapunk érzék-

letes képet. Hosszabb, összefüggő részleteket, melyekből epikus kiterjedtségükben ismerhetjük meg az eseményeket s a maga eredeti folyamatosságában a krónikás elbeszélő modort, csupán a keresztes hadjáratokról szóló fejezetben közöl a könyv; a többi témakörben is ezt a módszert kellett volna követni.

A gyűjtemény persze így is sok érdekességet kínál. Az ingelnheimi császári palota és az udvari vadászat leírása Ermoldus Nigellus dicsőítő költeményében, Richer krónikás viszontagságos utazásának története, Nogen-i Guibert elbeszélése anyjának házasságáról, Ordericus Vitalis előadása egy hajótörésről és még több más novellisztikus szemelvény: élvezetes olvasmány és eleven korfestő adalék. A szerkesztő igyekezett szemléltetni a középkori osztályviszonyokat és életformákat, s ennek érdekében a műfaji korlátokkal sem törődött: krónikákon kívül törvények, oklevelek, szerződések szövegéből is válogatott, s néhány verses epikai mű részleteit is közli (de csak prózában). Ehhez az ösztönzést nyilvánvalóan Gracianszkij és Szkazkin nagy kétkötetes *Középkori történeti chrestomathiájától* kapta, mely egyetemi segédkönyvként magyarul is megjelent (részben épp Mezey László fordításában).

— n —

Halász Gábor

VÁLOGATOTT ÍRÁSAI

Magvető. 802 old. Ára: 46,— Ft.

A két háború közötti esszéista nemzedék kiemelkedő alakja a tragikus sorsú Halász Gábor. Éppen a kötetnek a gazdagsága, s az egyes írásokat összefűző írói—emberi morál tiszteletet parancsoló nemessége teszi nyilvánvalóvá jelentőségét. Életében csak egy vékony könyve jelent meg (*Az értelem keresése*), művei eddig régi folyóiratkötetekben rejtőztek. A most kiadott testes kötet írásainak mintegy felét teszi hozzáférhetővé, *Véber Károly* válogatásában, instruktív utószavával és *Kozocsa Sándor* bibliográfiájával, amely összegyűjti Halász Gábor írásainak jegyzékét, s a róla szóló irodalmat.

Mint nemzedékének nem egy tagja, Halász Gábor is szűk életkereteit tagító, élményvilágát teljessé tevő *valóságként* élte az irodalmat. Nincsenek az irodalom tényein túlérő, az irodalom problémáinak reális megvilágítást adó eszményei. Nem jut el addig, hogy belássa: az irodalom sorsát is az irodalmon kívüli csaták döntik el. Ilyen módon szűkre szabott lehetőségei között azonban marandót, olykor a magyar irodalmi gon-

dolkodás legmagasabb szintjét megközelítő alkotott.

Az írás és a műveltség arisztokratikus formáitól indul, s Sainte-Beuve-i művészi portrékra törekszik. A játék, s az indulat megszállottjai vonzzák az irodalomban: Virginia Woolf, Giraudoux. De távol marad tőle az akkoriban divatos esztétikai irracionizmus társadalmi felölöltsége. Az alkotó ember vizsgálatát, belső világának bejárást tekinteli feladatának. Így születik meg a remek esszé a fiatal Széchenyiről, Bessenyeiről, a lélek szövevényeit, az alkotó munka forrásait feltáró átható okossággal és kultúrával. Később azonban az emberséget és kultúrát egyre gyilkosabban szorító évek új eszmények felé viszik. A realizmus, Balzac és Tolsztoj példája kerül érdeklődésének középpontjába, de az irodalom és a társadalom valóságának kapcsolatai már nem bontakoznak ki előtte olyan világossággal, mint a lélek szövevényei.

Halász Gábor válogatott írásai a két háború közötti európai és magyar irodalom ma is sok tanulsággal tanulmányozható problémáinak világába viszik el az olvasót.

P. L.

Öveges József

KÍSÉRLETEZZÜNK ÉS GONDOLKOZZUNK

Gondolat. 358 old. Ára: 27,80 Ft.

A könyv címe teljes mértékben kifejezi a könyv célját és egyúttal tartalmát is. A szerző ugyanis a fizika különböző ágaiból vett 500 egyszerűen elvégezhető kísérletet ír le, az összes szükséges „segédeszköz” megadásával és mindjárt meg is magyarázza a tapasztalt jelenség okát; így gondolkodásra nevel. A „segédeszközök” a lehető legegyszerűbbek, bárki, gyermek, vagy felnőtt könnyen megszerkezetheti őket a ház táján, hiszen mindenütt akad gyufásdoboz, papírlap, pohár, pénzdarab, víz, zsineg, fésű, esetleg sip, vagy üres konzervdoboz.

A könyvben leírt kísérlet-sorozat a mozgások, a munka, a statikus erők, a súrlódás, a hangtan, a hőtan, a fénytán, a mágnesség és elektromosság jelenségeit igyekszik megvilágítani és könnyen érthetővé tenni. (Pl. miért kék az égbolt, miért lehet a dörzsölt fésűvel elektromos töltést vinni a tárgyra, stb.)

A könyv óriási előnye, hogy fiatal, vagy idősebb, több vagy kevesebb ismerettel rendelkező olvasó egyaránt sikerrel végezheti el a kísérleteket, mert a szerző közérthetően és mégis teljes szakszerűséggel mutatja be és magyarázza meg őket. A természettudományok iránt, csak csekély érdeklődést tanúsító embe-

rekben is felkelti az ismeretek bővítése iránti kívánságot, amelyet a gyakorlati szakemberek számára is igen sok új dolgot tud mondani.

A szerző megjegyzi, hogy minden kísérletet kipróbált, így azok biztosan sikerülnek. Mindenki kiválaszthatja a számára legérdekesebbeket, nem szükséges magát a könyv sorrendjéhez tartatnia.

Öveges József, ennek a műfajnak országos híru művelője azt írja előszavában, hogy mennyire szeretett volna ő is kísérletezni, amikor még nem állott laboratórium rendelkezésére, és nem volt könyv, mely megtanította volna rá. Használjuk ki tehát ezt a lehetőséget, hogy e kiváló szakember ilyen házagópító munkát ad a kezünkbe és „Kísérletezzünk és gondolkozzunk”!

Mayer László

Eva Lips

KÖNYV AZ INDIÁNOKRÓL

Gondolat. 385 old. Ára: 46,— Ft.

A szerző a lipcei Karl Marx egyetem docense, néprajztudós, s hosszabb időt töltött Észak-Amerika indiánjai között. Tudományos forrásokra támaszkodva azonban könyvében szinte enciklopédikus teljességu leírását adja az egész indián népfajnak, beleértve tehát a dél-amerikai indiánokat is.

Az indiánok ázsiai eredetének, a nagyszámú indián nyelvcsoporth és a különféle gazdasági formák kialakulásának tárgyalása, s egyes téves nézetek cáfolása után a könyv az indián lélekkel foglalkozik —, melynek leglényegesebb vonása az „álomrealizmus”, vagyis az álomban látottaknak az élet tényeivel azonos értékelése —, a varázsszerű szellemekre vonatkozó mítoszokkal és a szellemek jóindulatának megnyerését célzó szertartásokkal és táncokkal. E témakörhöz kapcsolódnak a sámánok — varázslópap-orvosok — működéséről, valamint a vallásos tiszteltben részesített állatokról és növényekről szóló fejezetek. Történeti fejlődésükben és a néprajz tudományos megvilágításában tárgyalja a szerző a legsajátosabb népszokásokat (skalpolás, madártollak díszítő és kultikus szerepe stb.), külön fejezetben a vallásos és jogi gyakorlatban nagyfontosságú békepipa jelentőségét.

Az indián nyelvek sajátosságainak, az indián költészet szépségeinek, a négerek szerepének, a néger—indián keveredésnek és egymáshatásnak tárgyalása után az inkák birodalmáról olvasunk egy fejezetet, s végül a szerző egyéni elményeinek, tapasztalatainak rövid összefoglalása következik.

A könyvet tudományos lelkiismeretesség és alaposság jellemzi. Tárgyilagos és minden állítást bizonyító előadásban szolgálja az előszóban kifejezésre jutott célt: az indiánokról romantikától mentes, reális képet adni.

A történelem és főleg a néprajz tudományos művelői, valamint pedagógusok megbízható forrásmunkát kapnak e könyvvel, melynek megbízhatóságát fokozza Boglár Lajos szakszerű bírálatot tartalmazó utószava. De utat találhat a könyv az olvasók műveltebb és elmélyültebb tudásra vágyó rétegéhez is, amelyet nem fog visszariasztani a mítoszokra és szertartásokra vonatkozó anyagnak minden részlet felölelő, nagyon széles mederben történő tárgyalása.

Magyar Sándor

Ifj. Tildy Zoltán

ÁGRÓLSZAKADT JÓBARÁTOK

Gondolat. 114 old. Ára: 33,— Ft.

Ez a különös gondnal szerkesztett és a bibliofilek örömeire kiadott könyv nemcsak arról győz meg, hogy a természetbűvár ifj. Tildy Zoltán változatlanul a legkiválóbb fénykép—művészek élén jár, hanem arról is, hogy írónak szintén jó. Témáját mind a fényképező-lencse művésze, mind az íróember harmonikusan „fogta meg”. Ebben az esetben ez is az eszményi: a kép s a kísérő szöveg egy kézről származik, egy szellem szülötte. Így tudja legjobban ábrázolni s szóban kifejezni mondanivalóját az író s ábrázolóművész.

Az ágrólszakadt két jóbarát két kicsiny, fészkeből kihullott madárka, egy mátyásmadár s egy csóka, Matyi meg Peti. A véletlen sorodja őket ugyan egymáshoz, de egy barátságos, derűs emberi közösség, kis család apraja-nagyja neveli őket pelyhes fiókákból tollas madárrá. A két kis fióka lassan szokja meg az ember közelségét, ösztön s nevelés, ősi „madár-jellem” s a számukra oly szokatlan új, emberi környezet képe keveredik össze piciny agyukban, hogy végül mégis megszeressék az embert, S ha olykor — ösztönüket legyőzni nem tudván — egy-egy napra meg is szöknek, a megszokás már visszaédesgeti őket kislány pajtásaikhoz Pestre s pihenő időben az alcsúti parkba, és a Balaton partjára.

A könyv írásban s képből végigkíséri két kis, ágrólszakadt fióka fejlődését, egyéniségének kialakulását „felölt” koráig, a remek ornitológiai megfigyelések, jellemzések, ellesett pillanatképek hosszú sorával derűsen, finom humorral szórakoztatva az olvasót.

A képek egyenrangúak a szöveggel: a két ágrólszakadt jóbarát életének apró epizódjait igaz művészi készséggel megannyi mulatságos változatban örökítette meg a fényképezőgép éles lencséje.

A képek kiállításáért, s a reprodukciók hibamentes kiviteléért külön dicséret illeti a kiadót.

Sz. V.

Anna Livanova

HÁROM SORS

Gondolat. 124 old. Ára 9,40 Ft.

Anna Livanova könyvére legjellemzőbb az ismeretterjesztő novella megjelölés. A Studium könyvek népszerű sorozatának 16. köteteként napvilágot látott mű egy nagy jelentőségű geometriai felfedezés történetét mondja el s ezzel kapcsolatosan ismerteti a felfedező-tudósok sorsát, életét és munkásságát. Bolyai, Gauss és Lobacsevszkij — egymás kutató munkájáról mitsem tudva — egyidőben jött rá arra a megállapításra, hogy a geometria réges-régi, ún. örök feladata, Euklidesz ötödik posztulátumának megoldása lehetetlen. Ez a felfedezés vezette őket annak kimondására és bizonyítására, hogy a további kutatásokat csakis a nem-euklideszi térszemlélet alapján kell tovább folytatni s ezáltal a modern geometria és fizika elindítói és megalapítói lettek.

A tudomány történetében nem ez az első eset arra, hogy évszázadokon keresztül meg nem oldott kérdéseket és problémákat egyszerre, egymástól függetlenül többen oldottak meg. A magyar hadmérnök, a német matematikus-óriás és az orosz egyetemi tanár egymástól sok tekintetben különböző népek más-más egyéniségű tudósai és kutatói voltak. Ebben a nagy jelentőségű felfedezésben azonban nevük és sorsuk bonyolult, dicsőséges és egyben tragikus módon egybefonódott. A nagyszerű felfedezésért megbecsülést és elismerést nem kaptak; Bolyai és Lobacsevszkij mindenütt értetlenséggel találta magát szemben, Gauss — ismerve korának reakciós felfogását nem is hozta nyilvánosságra felfedezését.

A könyv érdeme az, hogy tudományos kérdéseket novellaszerűen tekint át, úgy azonban, hogy eleget tesz az olvasók magasfokú megismerésre vágyó igényeinek is. A szépirodalmi forma ellenére is behatóan tárgyalja és sokoldalúan értékeli a nagy felfedezést. Minden képzettségi fokon álló olvasóval megfelelően szemlélteti annak korszakalkotó jelentőségét a geometria és a fizika fejlődésének történetében s újabb értékkel gazdagította a tudományos ismeretterjesztő irodalmat. Anna Livanova azért írta meg könyvét, hogy bizonyítsa: a magasfokú

gondolkodást csak akkor koronázza győzelem, ha nagy lelki hőstettel, bátorsággal, törhetetlen céltudattal párosul.

Meggyesi János, mint fordító megfelelően közvetíti a sok helyen nehéz, tudományos színvonalú szöveget.

Rubóczky István

A MI MIKSZÁTHUNK

Tiszatáj. 188 old. Ára: 19,50 Ft.

Mikszáth Kálmán aránylag rövid ideig — 1878-tól 1880-ig — élt Szegeden, de ez a két év olyan sok érdekes élménnyel járult hozzá írói egyéniségének kialakulásához, hogy mind életrajzi, mind irodalomtörténeti szempontból élve egyik legjelentősebb szakaszának tekinthető. Maga mondta — Cserzy Béla szerint —, hogy „nekem akkor szükségszerű volt; sőt több: a jövő volt, hogy elkerüljek Budapestről. És a sors keze irányított el Szegedre. Itt találtam meg önmagam, akit elveszítettem, a fővárosban, a kéziküzdőlemben, a kártyás, kocsmás, budapesti napjaimban. Biztos, hogy ott soha nem írtam volna meg azokat az írásokat, amiket itt, ebben a nyugodt, csöndesbékéjű városban...”.

Móra Ferenc, aki fiatalabb kortársa volt, Mikszáthról szólván annyira megy Szeged inspiratív jelentőségének felbecsülésében, hogy véleménye szerint „azok a csodálatosan bájos, apró rajzok, amelyek A jó palócok címen az egész országot meghódították, egynek kivételével mind Szegeden íródtak... S ezek a jó palócok tulajdonképpen jó szegediek.”

Kétségtelen, hogy az írói génusz időben és térben egyaránt kötött, vagyis nemcsak korának, hanem környezetének is hangadó függvénye. Ezért csak dicséret illetheti *Nacsády Józsefet* azért a fáradságos igyekezetéért, hogy a nagy palóc szellemének és témavilágának kialakulása szempontjából olyan jelentős két szegedi évről összegyűjtötte a könyvtárakban, levéltárakban és magángyűjteményekben fellelhető dokumentumokat.

Más kérdés természetesen, hogy ez a rendelkezésre álló anyag elég bőséges és kimerítő-e ahhoz, hogy plasztikusan ábrázolja Mikszáth szegedi életét és bepillantást engedjen a fiatal író fantáziáját meghihető helyi témavilágba. Sajnos, a szerző inkább csak szubjektív reflexiók, mintsem kritikai értékű adatok közül válogathatott. De még így is meggyőzően érzékelteti azt a nem mindennapi hatást, amit a nagy palóc személyes varázsával, jovialis emberségével és jóízű humorával egykori szegedi környezetére, kicsinyekre és nagyokra egyaránt gyakorolt.

Kondor László

KÖNYVISMERTETÉSEK ÉS IRODALMI CIKKEK JEGYZÉKE

POLITIKAI, ISMERETTERJESZTŐ, TUDOMÁNYOS- ÉS SZAKIRODALOM:

- Arató Endre: A nemzetiségi kérdés története Magyarországon, 1790—1848. Valóság. 5. sz. (Tóth Ede)
- Budapest szocialista fejlődése 1945—1959. (Bibl.) Magyar Nemzet, okt. 27.
- Kemény János Önéletírása. Kortárs. 10. sz. (Lengyel Balázs)
- Kun Imre: Harminc év művészek között. Népszava, okt. 20. (R. A.)
- Ortutay Gyula: Irók, népek, századok. Élet és Irodalom, okt. 14. (Kelemen János)
- Sós Endre—Vámos Magda: Thomas és Heinrich Mann. Magyar Nemzet, okt. 20. (Ungvári Tamás)
- Wustmann, Erich: A vörös hegyek indiánjai. Népszabadság, okt. 8. (R. S.) — Népszava, okt. 12. (A. O.)

SZÉPIRODALOM:

- Arany János költeményei románul. Élet és Irodalom, okt. 28. (B. B.)
- Bárányi Tamás: Apátlan nemzedék. Magyar Nemzet, okt. 7. (Ungvári Tamás)
- Berkesi András: Bunker. Népszava, okt. 12. (G. T.)
- Caldwell, Erskine: Könyörgés a kelő naphoz. (Ford.: Vámosi Pál.) Esti Hírlap, okt. 18. (A. G.) — Élet és Irodalom, okt. 28. (H. Gy.)
- Claudius, Eduard: Zöld olajfák és kopár hegyek. Népszava, okt. 5. (G. M.)
- Cseres Tibor Novellái. Magyar Nemzet, okt. 26. (Ungvári Tamás)
- Csontos Gábor: Fából vaskarika. Népszava, okt. 20. (G. I.)
- Dickens: Dombey és fia. Népszabadság, okt. 18. (G. L.)
- Egri Viktor: Szívet cserélni nehéz. Népszabadság, okt. 18. (B. I.)
- Együtt. (Fiatal költők ant.) Élet és Irodalom, okt. 7. (Seres József)
- Gábor Andor: Berlini levelek. Kortárs. 10. sz. (Győre Imre)
- Garnett, David: A hazatérő tengerész. (Ford.: Vajda Gábor.) Népszava, okt. 5. (G. T.)
- Esti Hírlap, okt. 18. (A. G.)
- Gyagyovszky Emil: Dércsapte bimbók. Esti Hírlap, okt. 11. (hajdu) — Magyar Nemzet, okt. 27.
- Karinthy Ferenc: Ferencvárosi szív. Magyar Nemzet, okt. 14. (Ungvári Tamás) — Élet és Irodalom, okt. 28. (Szabó György)
- Méliusz József: Amegdigg ellátok. Kortárs. 10. sz. (E. Fehér Pál)
- Molnár Zoltán: Régi szerelem. Magyar Nemzet, okt. 8. (Sós Endre) — Esti Hírlap, okt. 25. (Bernáth László)
- Móra Ferenc: Bolondságok. Népszabadság, okt. 8. (T. S.)
- Oravecz Paula: Faforgácsok. Kortárs. 10. sz. (Szalay Károly)
- Palotai Boris: Viharos mennyország. Magyar Nemzet, okt. 5. (Vilcek Anna) — Népszabadság, okt. 18. (H. Gy.)
- Pozner, Vladimir: A vesztőhely. (Ford.: Justus Pál.) Élet és Irodalom, okt. 21. (Pór Péter)
- Révész Tibor: Bőlcsek mosolya. Népszava, okt. 12. (E. F. P.)
- Rezen a szél... (Debreceni fiatalok írásai.) Tiszatáj. 10. sz. (Takács László)
- Somlyó György Versei. Magyar Nemzet, okt. 12. (Ungvári Tamás)
- Sükösd Mihály: Ólomketrec. Népszava, okt. 20. (Sz. E.)
- Szigligeti Ede: Színművek. Népszabadság, okt. 18. (L. G.)
- Szücs Andor: Déli harangszó. Népszava, okt. 12. (Sz. E.)
- Tolsztoj: Szevasztopol. (Ford.: Tábor Béla.) Népszava, okt. 12. (R. A.)

- Tóth Endre: Az elszálló ifjúsághoz. Magyar Nemzet, okt. 11. (g. i.)
- Tyendriakov: A csodatevő szentkép. (Ford.: Lányi Sarolta.) Élet és Irodalom, okt. 14. (M. V.)
- Varga Katalin: A megszőkött gyerekkor. Tiszatáj. 10. sz. (Németh Ferenc) — Népszabadság, okt. 18. (A. R.) — Magyar Nemzet, okt. 27.
- Várkonyi Nagy Béla: Odysseus megtérése. Népszabadság, okt. 8. (D. E.) — Magyar Nemzet, okt. 14. (Fodor József)
- Vas István: Rapszódia egy őszi kertben. Jelenkor 4. sz. (Timár György)
- Vértesi Arnold: A tengeri rák. Vigilia. 10. sz. Vihar Béla: Bafáti asztal. Jelenkor. 4. sz. (Várady Géza)
- Wasilewska, Wanda: Hajza. (Ford.: Nyilas Vera.) Népszabadság, okt. 8. (T. K.)

IFJÚSÁGI IRODALOM:

- G. Donáth Blanka: Lányok könyve. Magyar Nemzet, okt. 5. (Vilcek Anna)
- Horváth Sándor: Artyeki emlék. Élet és Irodalom, okt. 21. (Bajai Ferenc)

MEGBESZÉLÉSEK—ÉVFORDULÓK:

- Hatvany Lajos 80 éves. Élet és Irodalom, okt. 28. (T. I.) — Magyar Nemzet, okt. 28. (Sós Endre) — Népszabadság, okt. 28. (T. I.) — Népszava, okt. 28. (Sz. E.)
- Telekes Béla halálára. Magyar Nemzet, okt. 30. — Népszabadság, okt. 30.
- Tolsztoj halála 50. évft-ra Magyar Nemzet, okt. 9. (Tamás István)

IRODALMI CIKKEK:

- Benei Zsuzsa: Katherine Mansfield. Jelenkor. 4. sz.
- Csongor Barnabás: Kínai műfordításainkról. Filológiai Közöny. 2. sz.
- Domokos Sámuel: Octavian Goga magyar irodalmi kapcsolatai. Filológiai Közöny. 2. sz.
- Földeák János: Kis Ferencről és költészetéről. Kortárs. 10. sz.
- Garai Sándor: Példaképek és pályatársak. (Vita a fiatal írókról.) Élet és Irodalom, okt. 14.
- Germanus Gyula: Az amerikai arab irodalom. Nagyvilág. 10. sz.
- Héra Zoltán: Ellenitétek és közös feladatok. (Vita a fiatal írókról.) (Élet és Irodalom, okt. 14.)
- Hermann István: A világkatarzis drámai tükré. Kortárs. 10. sz.
- Kis Tamás: Az igazi folytonosság. — Folytonosság és örökség. (Vita a fiatal írókról.) Élet és Irodalom, okt. 21, okt. 28.
- Lengyel Béla: Magyar vonatkozások Gorkij leveleiben. Filológiai Közöny. 2. sz.
- Mezősi Károly: Petőfi apjának pere. Új dokumentumok. Élet és Irodalom, okt. 21.
- Németh László: Orosz fordításairól. Kortárs. 10. sz.
- Pándi Pál: Petőfi polgári lírája 1844-ben. Irodalomtörténeti Közlemények. 4. sz.
- Pándi Pál: Zsigmond Ede. Kortárs. 10. sz.
- Péczy László: Modernség, modernizmus, versforma. Jelenkor. 4. sz.
- Posszonyi László: Tisztaízivalók Ady és Jókai körül. Vigilia. 10. sz.
- Sieroszewski, Andrzej: Julius Slowacki alkotásainak fogadtatása Magyarországon (1847—1958). Filológiai Közöny. 2. sz.
- Somlyó György: A Nobel-díjas Salvatore Quasimodóról. Élet és Irodalom, okt. 28.
- Sós Endre: A két Hauptmann és a „Nagy álom”. Magyar Nemzet, okt. 29.
- Vita a nemzeti irodalmak kapcsolatáról és kölcsönhatásairól a Gorkij Világírodalmi Intézetben. Filológiai Közöny. 2. sz.
- Osszeállította: Nagydiósi Gézáné

Specializált szakirodalmi ajánlatunkból figyelmébe ajánljuk a következőket:

Dr. Schmidt-Renner tanár:

Politikai és gazdasági földrajz

A Német Demokratikus Köztársaság gazdasága. 2. javított kiadás. 456 o., 3 melléklettel, számos térképvázlattal és diagrammal, az NDK 2 térképével, félévaskötésben.

Szerzői munkaközösség:

A föld országai Politikai-gazdaságtani kézikönyv

Atdolgozott fordítás oroszról. 2. javított kiadás. Kb. 800 o., számos táblázat, térkép és egy többszínű összeállítás a nemzeti zászlókról, félévaskötésben.

Brauer-Mehlhorn-Bandelin-Schade:

Külkereskedelmi gazdaságtan

Mi a szocialista világ gazdaság.
„A tudás győzelemre segít” c. sorozat 4. füzet.
Kb. 80 oldal, füzve.

Kohls-Packan:

Orosz kereskedelmi levelezés

238 oldal, 4 minta, textilkötés.

Liebsch-Schelze-Streber:

Ipari gazdaságtan

Az ipar szocialista rekonstrukciója és a nemzetközi gazdasági kapcsolatok. A „Szocialista világ gazdaság” c. sorozat 3. füzet.
Kb. 76 oldal, füzve.

J. Thamm:

Az iparági közgazdasági munka

Kb. 48 oldal, füzve.

*Kíváncsiakra készséggel küldünk Önnek katalógus és
prospektus-anyagot. - Irjon a következő címre:*

Verlag die Wirtschaft,
Berlin No 18, Am Friedrichshain 22.

A berlini Német Tudományos Akadémia, a lipcei Szász Tudományos Akadémia, a berlini Német Agrártudományi Akadémia, a freibergi Bányászati Akadémia kutatóintézeteinek, valamint tudományos egyesületeknek és más hasonló intézményeknek a

Tudományos könyvei

és 61 különféle folyóirata

ad a tudomány minden területéről tájékoztatást és közli a kutatási eredményeket az **elmélet és gyakorlat számára.**

Könyvtárak, amelyek még nem kapnak folyamatos tájékoztatást új kiadványainkról, adják meg a szakterületüket és címüket!

Külön prospektusaink, gyűjteményes jegyzékeink, katalógusaink, folyóirataink meglevő mutatóványszámai az érdekelt könyvtáraknak kívánságra rendelkezésre állnak.

Akademie-Verlag · Berlin W 1

Leipziger Str. 3/4. Tel.: 22 04 31. Telex: 011 773.
Német Demokratikus Köztársaság.